CUPRINS

Notă.....5

CUPRINS.....5

I

DE LA CE S-A PORNIT.....12

Argument.....14

Nicolae MANOLESCU.....16

E o întrebare!.....16

Ion Bogdan LEFTER.....19

"Poetul național" între comunism şi democraţie.....19

Răzvan RĂDULESCU.....23

Eminescu văzut de departe.....23

Şerban FOARŢĂ.....29

Eminescu rustavelizat.....29

Pavel Gheo RADU.....32

Eminescu suntem noi.....32

Mircea CĂRTĂRESCU.....35

Fapte.....35

T.O. BOBE.....40

Poezie, haine grele.....40

Z. ORNEA.....42

Poetul naţional.....42

Cristian PREDA.....47

Cultură şi cultură politică: două observaţii.....47

Alexandru PALEOLOGU (în dialog cu Tita CHIPER).....50

Imagini succesive.....50

II

REACŢII

.....57

Constantin BARBU.....59

Atac stupid contra lui Eminescu.....59

Sorin ŞERB.....67

Exces de zel.....67

C. STĂNESCU.....69

Atentat la statuia "poetului naţional".....69

Leonida LARI....72
Nulităţi şi trădători....72
INTERIM....75
REVISTA REVISTELOR CULTURALE....75
De la cravaşă la fetiţa dulce....75
Eugen SIMION....80
Despărţirea de Eminescu (I)....80
TARQUINIU S....83
O mizerie morală colectivă....83
Constantin TRANDAFIR....88
Suflete râioase....88
George ALBOIU....90
Iar veniră detractorii? (1)....90
O. FECIOIARĂ....92
Defăimarea lui Eminescu....92
Viorel SÂMPETREAN....93
Poetul, între "demitizare" şi "privatizare"....93
Gheorghe GRIGURCU....95
Eminescu între iconodulie şi iconoclastie....95
ARISTARC....103
Punctul pe i....103
Alex. ŞTEFĂNESCU....105
Contestarea lui Eminescu....105
Valentin BORDA....106
Piţifelnicii despre Eminescu....106
George ALBOIU....108
Iar veniră detractorii? (2)....108
Gheorghe GRIGURCU....110
Eminescu şi "paznicii templului"....110
Cristian TEODORESCU....112
Judecarea lui Eminescu....112
Dragomir HOROMNEA....114
"Oarecarele" Eminescu....114
Eugen SIMION....115
Despărţirea de Eminescu (II)....115
Gellu DORIAN....121
Obedienţă, slugărnicie sau devotament....121
George ALBOIU....123
Iar veniră detractorii? (3)....123
George PRUTEANU....125

"Scandalul" Eminescu....125
Dan STANCA....128
Mărturii....128
C. STĂNESCU....130
Înțelepții și nebunii....130
INTERIM....133
REVISTA REVISTELOR CULTURALE....133
Nicolae MANOLESCU....135
Eminescu, pro și contra....135
Eugen URICARU....137
Eu cu cine mă lupt?....137
George ALBOIU....141
Iar veniră detractorii? (4)....141
George ALBOIU....142
Iar veniră detractorii? (5)....142
Costache OLĂREANU....143
Titi zis Eminescu....143
George ALBOIU....145
Iar veniră detractorii? (6)....145
Dan PETRESCU....147
Eminescu trage fermoarul (1)....147
Nicolae Danciu PETNICEANU....149
Eminescu și detractorii săi....149
I.T. LAZĂR....154
Dacă masoneria iudaică îl ucide pe Eminescu, ce soartă va avea cultura?....154

III

REACȚII LA REACȚII....157

ARGUMENT....159
Cezar PAUL-BĂDESCU....160
Caractere....160
Ion Bogdan LEFTER....162
Pentru ideile mari, importante....162
Răzvan RĂDULESCU....164
Cum a fost?....164
Mircea CĂRTĂRESCU....166
Despre nevoia de nesupunere....166
T. O. BOBE....168
Muguri de bucium....168
Z. ORNEA....169

"A se slăbi"....169
Cristian PREDA....170
Eminescu, Mill şi Prévost-Paradol....170
Alexandru PALEOLOGU....172
Numai lumea prostiei este omogenă, lumea inteligenței nu....172
IV
REACȚII
....175
– continuare –
....175
George ALBOIU....177
De ce atâta impostură în literatură?....177
Dan PETRESCU....178
Eminescu trage fermoarul (2)....178
Gabriel DIMISIANU....181
Eminescu revizuit....181
George CHIRILĂ....183
Poetul nu are nevoie de apărare!....183
George PRUTEANU....184
Încondeieri scandaloase....184
Constantin TRANDAFIR....187
RĂTĂCIREA SPIRITULUI CRITIC....187
Mircea IORGULESCU....189
Mustățile tovarăşului Eminescu....189
Viorel SÂMPETREAN....192
"Nesupunerea" cu orice preț....192
George RADU....193
De cine ne "despărțim"?....193
Prof. dr. Tudor OPRIŞ....200
Culpabilizarea marilor scriitori....200
Paul EVERAC....203
La aniversarea morții "Luceafărului" CULTUL PERSONALITĂȚII LUI EMINESCU....203
Răzvan CODRESCU....206
Oboseala de Eminescu....206
Romul MUNTEANU....208
Eminescu în discuție....208
George MUNTEANU....209

Cine, şi de ce şi cum "se desparte" de Eminescu?.....209
Ioan BUDUCA.....222
Dictatura simbolurilor.....222
Pavel Gheo RADU.....223
Despre Eminescu: o polemică simptomatică.....223
Nicolae MANOLESCU.....230
Spiritul critic şi insectele.....230
V
CORESPONDENŢĂ.....233
Mă deranjează furia demolatoare 235
O idee care ridică până şi sprâncenele unui controlor de bilete.....236
Mihai sau Mihail Eminescu?.....238
Anti-Eminescu sau Cum să te descotoroseşti.....239
Replică la replica d-lui Pruteanu.....241
Întrebări şi digresiuni.....244
De ce ați luat foc, domnilor?.....248
VI
ANEXĂ.....251
Cezar PAUL-BĂDESCU.....253
Diferite feluri de a fi străin.....253

NOTĂ

*"*Dilema*" este – pentru cine nu ştie – o revistă care propune, săptămânal, câte o temă de dezbatere. Fiecare temă este stabilită cu mult înainte de data apariției şi de ea se ocupă câte un redactor care urmează să fie responsabilul numărului respectiv. Această "responsabilitate" constă în coordonarea efectivă a realizării temei, de la alegerea colaboratorilor care urmează să scrie, până la operațiunea de "cap limpede". Printre altele, responsabilul de număr trebuie să scrie un "Argument" prin care să-şi justifice alegerea temei. "Argumentul" este semnat, de fiecare dată, cu inițialele (autorul poate fi, însă, lesne identificat, făcându-se apel la caseta redacțională, unde este menționat responsabilul de număr).*

*Numărul 265 al "*Dilemei*" (27 februarie – 5 martie 1998) avea pe prima pagină scrisă tema –* Eminescu *–, iar dedesubt reprodusă o bancnotă de o mie de lei, pe partea cu chipul poetului.*

*După cum se obişnuieşte în revista "*Dilema*", fiecare colaborator a avut ataşată sub nume câte o "etichetă", după cum urmează: Nicolae Manolescu – "critic şi istoric literar", Ion Bogdan Lefter – "critic literar", Răzvan Rădulescu – "scriitor", Şerban Foarţă – "scriitor", Mircea Cărtărescu – "scriitor", T.O. Bobe – "scriitor", Cristian Preda – "asistent la FSPA, Universitatea Bucureşti"; Pavel Gheo Radu – un cititor care ne-a trimis, atunci când alcătuiam numărul* Eminescu*, un articol la temă –, cunoscând uzanţele de la "*Dilema*", şi-a trecut sub semnătură: "fiindcă aşa se obişnuieşte: scriitor, critic, eseist, profesor, redactor..." – am reprodus această "etichetă" ca atare. În volumul de faţă, am renunţat la precizările ce au însoţit, în revistă, numele colaboratorilor (aşa cum am renunţat, într-un caz, şi la "eticheta" pe care şi-a pus-o unul dintre cei care au scris, ulterior, despre "cazul Eminescu" – Dragomir Horomnea, în "*Jurnalul Naţional*", "membru al Uniunii Scriitorilor").*

*Am făcut aceste precizări, deoarece problemele de mai sus au fost luate în discuţie de cei care au scris despre numărul 265 al "*Dilemei*". Vom mai adăuga, de asemenea, şi alte informaţii tehnice.*

În numărul respectiv, publicam, în casete, şi câteva citate legate de temă (preluate din numere mai vechi ale revistei sau din manuale şcolare). În volumul de faţă, casetele sunt aşezate pe aceeaşi pagină cu sfârşitul altor articole. Desigur, aceasta nu înseamnă că au vreo legătură cu articolele respective.

*Titlurile scrisorilor publicate în pagina a doua a "*Dilemei*" – pagina de corespondenţă de la cititori – sunt date în redacţie. În antologia de faţă, am păstrat aceste titluri.*

*Revista "*Dilema*" foloseşte grafia cu "î", opţiune la care, în volumul de faţă, din raţiuni de unitate, am renunţat (la fel cum am făcut-o şi în cazul altor reviste care folosesc aceeaşi grafie). În afară de acest lucru, am păstrat forma articolelor exact aşa cum au apărut ele în periodicele din care le-am preluat. Am îndreptat, în schimb, tacit, greşelile flagrante de tipar.*

În ceea ce priveşte reacţiile din presă la "chestiunea Eminescu", le-am luat în consideraţie numai pe cele apărute în perioada 2 martie 1998 (de când avem primul articol) – 22 iulie 1998 (când, din motive editoriale, a trebuit să ne oprim). Din păcate, am ratat articolele care au apărut după data de 22 iulie 1998: am predat cartea, la această dată, Editurii Fundaţiei Culturale Române, care s-a oferit să o publice; ulterior, după un an de tergiversări, din motive care ne scapă, editura şi-a declinat această ofertă)

– aşa cum, desigur, le vom rata şi pe cele care vor mai apărea de acum încolo. Apoi, fără îndoială, chiar având în vedere doar perioada 2 martie – 22 iulie 1998, este posibil să mai fi existat şi alte articole la chestiune, de care să nu fi avut cunoştinţă. În aceste cazuri, nu putem decât să ne cerem scuze faţă de autorii lor.

De asemenea, trebuie să precizăm că, în antologia de faţă, ne-am limitat la reacţiile din presa scrisă. Motivele sunt lesne de înţeles şi ele ţin de exigenţele textului scris sau de limitările impuse de o apariţie editorială. Cu toate acestea, amintim câteva emisiuni de televiziune care au luat în discuţie "cazul Eminescu": ProTV *– în emisiunea "*Pro şi contra*" realizată de Octavian Paler, invitat Eugen Simion;* Antena 1 *– în emisiunea "*Schimbul de noapte*" realizată de Adrian Păunescu (în prima ediţie a acestei emisiuni – invitaţi Ion Rotaru, Leonida Lari, Fănuş Neagu, Romulus Vulpescu; în a doua ediţie a emisiunii – invitaţi Ion Rotaru, Grigore Vieru, George Pruteanu; şi în ediţiile ulterioare ale acestei emisiuni);* TVR 1 *– în mai multe ediţii ale emisiunii "*Doar o vorbă să̧t-i mai spun*", realizată de George Pruteanu. De asemenea, "chestiunea Eminescu" a mai fost dezbătută şi în emisiuni de la posturile* Tele 7 abc, Prima, Europa Nova *şi, probabil, în altele de care nu am avut ştiinţă. Desigur, problema a fost abordată şi în emisiuni radiofonice. N-au lipsit nici luări de poziţie publice în Parlament, la conferinţe de presă sau la diferite manifestări culturale.*

(C. P.-B.)

I

DE LA CE S-A PORNIT

(texte apărute în "Dilema",
nr. 265, 27 februarie – 5 martie 1998,
număr ce a avut ca temă *Eminescu*)

Argument

Când, în timpul liceului, m-am dus pentru prima dată acasă la o profesoară de română (care intenționa să mă mediteze, "în vederea" facultății), doamna mi-a spus, în cadrul intim al sufrageriei, taina întregii literaturi, așa cum meșterul îi împărtășește ucenicului preferat secretele meseriei. "Să ții minte asta cât vei trăi – mi-a zis ea pe un ton confesiv –, Eminescu e deasupra tuturor, e indiscutabil și absolut; apoi vin, la egalitate pe primul loc, alfa și cei trei mari beta." (Cum eu m-am arătat nelămurit, ea mi-a explicat pe dată termenii ecuației – "adică Arghezi, Blaga, Barbu și Bacovia"). Faptul că Eminescu era indiscutabil și trona, ca o divinitate, deasupra tuturor clasificărilor nu m-a impresionat deloc – singurul lucru cu care m-a dat gata a fost formularea de după, pe care mă gândeam să o reproduc și la examen, dacă aș fi avut ocazia. Din fericire, n-am făcut-o și, între timp, nici Eminescu nu mi se mai părea indiscutabil (există, desigur, o relație de interdependență între cele două părți ale prețioasei formulări).

Poezia lui Eminescu nu mă încânta, de fapt ea nici nu exista pentru mine, decât cel mult ca obligativitate școlară – era, deci, lipsită de substanță. La rândul lui, poetul însuși era ceva inert și ridicol, ca o statuie de metal goală pe dinăuntru și cu dangăt spart.

De când a devenit discutabil și mai ales acum, când – iată – realizez un număr la "Dilema" despre el, Eminescu a căpătat, pentru mine, din ce în ce mai multă viață. Dintr-o abstracțiune a devenit un om, așa cum ar fi trebuit să rămână tot timpul. Un om care, până la urmă, nu are nici o vină că a fost anexat de extremismele și ideologiile de tot felul sau că a devenit, fără să aibă nici un profit din aceasta, obiectul unui monstruos cult al personalității.

Ce a mai rămas din Eminescu astăzi, după ce a fost mortificat şi folosit în interesul tuturor, după ce – fapt emblematic, deşi uzual peste tot în lume – s-a transformat într-o bancnotă, devenind astfel marfă?

"Nu se mai poate scrie nimic nou despre Eminescu. Şi discursul adulator şi cel demitizant au fost rostite deja" – îmi spunea un distins colaborator, când i-am propus tema de faţă. Apoi mi-a oferit un articol uluitor, deşi construit numai din lucruri "deja rostite". Veţi observa, de altfel, în numărul de faţă, că apropierile fireşti faţă de Mihai Eminescu, cu toate că nu sunt neapărat nişte gesturi inedite, au un sănătos aer de prospeţime.

(C. P.-B.)

Nicolae MANOLESCU

E o întrebare!

Eminescu, astăzi? E o întrebare! Actualitatea ori contemporaneitatea unui poet (în sensul de la Jan Kott, **Shakespeare, contemporanul nostru**, care a făcut vogă cu trei decenii în urmă) se pot măsura, dacă nu dorim să plutim în vag, folosindu-ne de câțiva "parametri" aproape obiectivi.

Cel dintâi ar fi chiar întrebarea dacă se citeşte cu adevărat. Un răspuns categoric e greu de dat. În ce mă priveşte, cred, mai degrabă, că nu. Am în vedere acea lectură spontană şi individuală, care să facă din poeziile lui Eminescu o carte de căpătâi, nu lectura obligatorie de la şcoală sau de la aniversări. E puțin probabil ca Eminescu să fie, să mai fie, o astfel de lectură. Poetul e îngropat sub respectul datorat ***poetului național***. Nefericită formulă! N-am băgat de seamă ca germanii să-l considere pe Goethe un poet național. Nici englezii, pe Byron. În parte, formula, creată înainte de comunism, dar uzată în comunism, e răspunzătoare de dezinteresul politicos pe care-l arătăm astăzi lui Eminescu. Şcoala îl deserveşte pe autorul **Luceafărului**, tratându-l festiv şi somptuos, în afara unei percepții naturale, amestecând operele lui valoroase cu acelea neterminate, în ciornă, pregătitoare, cel mult. Absolvenții de liceu ştiu, de pildă, că Eminescu a fost şi dramaturg. E complet fals. Fragmentele lui dramatice nu reprezintă în sine nimic şi nu pot fi citite (cât despre reprezentarea pe scenă, să nu mai vorbim). C. Noica a văzut în **Caietele** tânărului studios o operă capitală a culturii române şi s-a bătut pentru editarea lor. Avea însă dreptate Marin Sorescu numindu-le maculatoare. Importanța lor e auxiliară, biografică şi exegetică, dar atât.

Pe de altă parte (al doilea "parametru"), ca să se citească, Eminescu ar trebui recitit. Nu e nici un paradox: ar fi nevoie de o lectură critică atentă, în stare să creeze un nou interes pentru o operă gândită şi scrisă în secolul trecut. N-avem o astfel de lectură. Studii serioase, da, cum ar fi cel al Ioanei Em. Petrescu, dar exegetice, nu critice, valorificatoare, cu alte cuvinte, bune pentru specialişti, nu pentru cititori. De la Ion Negoiţescu, ultimul mare cititor al lui Eminescu, nu s-a mai întâmplat nimic în această privinţă. Şi sunt, iată, trei decenii de la publicarea cărţii lui Negoiţescu, iar dacă ne gândim când a fost scrisă de fapt, sunt patru şi jumătate. Articolele politice ar merita şi ele o nouă lectură critică. Deocamdată, ne mărginim la a le exalta, ca modele de gândire, sau a le combate, ca naţionaliste şi antisemite. Nimic fundamentat, temeinic, analizat fără prejudecăţi şi într-un spirit contemporan.

Al treilea parametru este cel mai obiectiv din toate: ediţiile Eminescu. Avem ediţia academică la care au lucrat câteva generaţii, pe urmele lui Perpessicius. Intruvabilă practic. Cu ocazia aniversărilor, în loc să reeditäm, în loc să venim cu ediţii tot mai moderne şi mai bune, pierdem vremea cu evocări pioase şi nesubstanţiale. Singurul care a retrecut prin manuscrise şi a propus interpretări noi a fost Petru Creţia. Din păcate, nu cred că metoda lui e corectă. A vrut să-l reconstituie pe Eminescu din "ruinele" unei opere rămase în bună măsură nefinalizată. E metoda din arhitectură a lui Violet Le Duc, din secolul trecut, care a compromis reconstrucţia bisericii Notre Dame de la Paris şi care îi pune acum în dificultate pe arhitecţii francezi. Spre a fi drept cu Petru Creţia, trebuie să adaug că *el* ne-a lăsat şi un mic monument editorial, reluând ediţia princeps şi punând sub ochii celor de astăzi volumul din 1883 alcătuit de Maiorescu. Doar că reluarea trebuia completată cu o ediţie în alt spirit, mai apropiat de standardele actuale.

În fond, problema actualităţii lui Eminescu mi se pare compromisă moral de faptul că noi am crezut că-l putem considera mereu la fel, ca şi cum anii n-au trecut, nici peste el, nici peste noi, mai exact,

de faptul că *nu ne-am despărţit niciodată de el*. Aici e falsul: despărțirea de Eminescu era obligatorie pentru a avea speranța să facem din el contemporanul nostru. Dar cine a îndrăznit să propună acest gest? Toți naționaliştii l-ar fi pus la zid pe lipsitul de respect. Asumându-mi acest risc, afirm răspicat: trebuie să avem, mai întâi, curajul de a ne despărți de Eminescu, dacă dorim să-l regăsim, să-l apropiem, să-l facem contemporan.

"Disidiul nu e, nemijlocit, cu Eminescu. Eminescu trebuie bine studiat şi bine aşezat la locul său istoric, înțeles cu seninătate în determinările lui de tot felul. Vrajba este cu cei care şi-l iau drept model nu atât pe el cât imaginea lui *astfel construită încât să se erijeze în model al propriilor lor aspirații*. E în asta un fel extrem de urât de a profita de măreția lui ca poet, de demnitatea lui morală, chiar de aura nefericirii lui ca om".

(Petru CREȚIA, **Nevoia de modele şi refuzul acestora**, "Dilema", nr. 60, 4–10 martie 1994)

Ion Bogdan LEFTER

"Poetul național" între comunism şi democrație

Putem de-acum spune fără nici un risc de a greşi, *huit ans après*, că trecerea de la comunism la democrație în România n-a adus încă modificări suficient de profunde la nivelul mentalităților colective pentru ca un mit emblematic precum cel al lui Eminescu să înceapă să fie remodelat în condițiile unei istorii noi. Nu am – deci – în vedere lectura strict literară a operei sale, ci contextele socio-culturale care o influențează. În cazul lui Eminescu – se ştie prea bine – presiunea pe care ele o exercită asupra imaginii autorului e mai mare decât într-al oricărui alt artist român. Nu unei "revizuiri" estetice trebuie să-i fie supus "poetul național", căci nimeni nu-i pune în dubiu excelența, genialitatea, rolul major în istoria literaturii autohtone. O reformulare a sensurilor acțiunii sale culturale ar trebui să se producă în celălalt plan, al mentalităților, acolo unde Eminescu e învestit cu valori simbolice decisive pentru receptarea lui generală (în ultimă instanță, şi pentru cea estetică).

De o sută şi ceva de ani încoace, există întotdeauna câte un "Eminescu al zilelor noastre": fiecare epocă istorică instituționalizează o imagine a "poetului național" concordantă cu *Zeitgeist*-ul, cu contextele socio-culturale pe care le-am invocat deja. A existat un Eminescu al posterității lui imediate, de sfârşit de secol XIX şi început de secol XX, un Eminescu al României interbelice liberale, apoi unul al dictaturilor de extremă dreapta din timpul celui de-al doilea război mondial, apoi unul al bolşevismului anilor '50, apoi un Eminescu al național-comunismului dintre 1965 şi 1989. Ar trebui să se contureze şi o imagine – nouă – consonantă cu agitatele (re)începuturi ale demo-

craţiei româneşti la sfârşit de secol şi de mileniu. Întârzie, deocamdată...

Încercând o descriere a situaţiei în detalii mai concrete, să vedem care a fost evoluţia imaginii lui Eminescu sub vechiul regim. Într-o primă etapă, procustianismul proletcultist făcuse din el un rapsod al suferinţelor celor mulţi şi sărmani (titlul favorit şi mult citat fiind în epocă, firește, **Împărat şi proletar**). Zone întregi din scrierile lui Eminescu, inconvenabile noii puteri comuniste, erau puse în paranteză, ediţiile acelor ani fiind practic "epurate" de romantism, pesimism, "filozofie" şi alte lucruri prea decadente pentru o dictatură victorioasă a proletariatului. Mai târziu, opera "poetului naţional" a fost aproape integral acceptată de aparatul de propagandă, deoparte fiind lăsate doar o **Doină** jenantă prin notele xenofobe şi deranjantă pentru Uniunea Sovietică, "marele vecin de la Răsărit" (poezia în sine, readmisă în circuitele publice după 1989, rămânând estetic modestă), sau articolele extremismului dezlănţuit de la "Timpul", retipărite totuşi în anii '80 după amânări şi manevre de culise, într-unul din volumele ediţiei critice a operei eminesciene, oprit mai întâi de la vânzare, apoi distribuit pe circuite închise, "pe liste". Antifascist la origine, opus extremei drepte când era vorba de principii, regimul comunist nu-şi putea permite să-şi recunoască pe faţă afinitatea perversă, teoretic imposibilă cu tradiţiile naţionalismului autohton, pe care le recupera totuşi în diverse forme, inclusiv aceasta, a editării cu acces controlat. În anii '80, după două decenii sau mai mult de când manualele infuzau promoţiilor succesive de copii imaginea istorizantă şi "patriotică" a autorului secvenţei cu Mircea cel Bătrân din **Scrisoarea III**, după multiplicarea obsesivă, în milioane de exemplare, a figurii poetului pe coperţile caietelor şcolare, după recitările patetice din programele celor două canale ale unicei televiziuni de stat, însoţite de numere de balet clasic, edulcorate, cu nelipsite voaluri fluturând graţios prin aer, se impusese o imagine în consecinţă, muzeală, mumificată a "poetului naţional": tânărul genial, mort tragic, "Luceafăr" desprins de prezent, de societatea contemporană lui, proiectat într-un trecut eroic, a cărui măreţie a cântat-o cu evlavie. Eminescu fusese astfel transformat, alături de voievozii medievali, într-una dintre figurile tutelare ale naţionalismului grandilocvent, portret ritual aşezat în şirul celor de

care mecanismele cultului personalității aveau nevoie pentru ca în prelungirea lor să-l poată aşeza, demagogic şi – de fapt – blasfemiatoriu, pe cel al însuşi dictatorului comunist.

Ceva părea că începe să se schimbe în anii ’80, când un nou spirit cultural – postmodern – ocupa impetuos avanscena, relativizând totul, inclusiv – sau mai ales – marile mituri ale comunismului târziu. Tendință perceptibilă şi în vara lui 1989, cu o clipă înaintea sfârşitului dar încă în plin delir propagandistic al unui regim căruia, odată falimentat socio-economic, nu-i mai rămăsese nimic altceva decât propriul discurs triumfalistic. Atunci, când s-a comemorat cu tot fastul “centenarul” morții lui Eminescu, printre infinitele omagii înfiorate, declamate săptămâni la rând în limba de lemn mai “intelectualizată” a naționalismului literar-artistic, printre spectacolele cu actori, dansatori şi voaluri, printre metaforele solemne sau lacrimogene ale cultului “poetului național”, la fel de populist în fond ca şi celălalt, al conducătorului, s-au publicat în presa culturală şi reinterpretări decente sau de-a dreptul curajoase, demitizări, problematizări ale “cazului Eminescu”. O viitoare cercetare minuțioasă de istorie a receptării va putea pune în valoare acele apeluri pe mai multe voci în favoarea recuperării unei imagini detabuizate: cea a unui Eminescu de o mare complexitate a gândirii şi de o splendidă vivacitate a acțiunii culturale, scriitor extraordinar de dinamic, cu o gamă expresivă foarte largă şi diversă, ireductibil la clişee simpliste gen “Luceafărul poeziei româneşti”, elevat dar şi “popular” (citeşte: vulgar) atunci când a dorit-o, angajat mereu în bătăliile zilei, june visător şi în egală măsură *bon viveur*, cu succes la femei şi în multe medii intelectuale, politice, aristocratice sau la Curtea Regală, gazetar pasionat, utopist sublim dar şi ridicol uneori, deviat la un moment dat în xenofobia de joasă speță etc., etc., etc. O mare personalitate, adică: plin de calități şi neocolit de defecte, exacerbate toate; un Eminescu plural, contradictoriu, fascinant, “viu”, la polul opus imaginii muzeale, mumificate a “poetului național”.

Ce s-a ales între timp din atare început de imagine a unui Eminescu “postmodern”? Câteva intervenții în acelaşi sens au fost penalizate pe tonuri violente şi amenințătoare în revistele naționaliste ale democrației anilor ’90. Manualele de şcoală n-au încetat să promoveze clişeele istorizante de mai an. Portretul din linii subțiri al

lui Eminescu continuă să fie multiplicat pe coperţile caietelor. Se mai fac şi spectacole cu actori şi balerini. Mentalităţile evoluează lent. Între dinamica socială, economică, politică a perioadei pe care o traversăm şi inerţia imaginarului colectiv s-a creat un defazaj mai accentuat decât în epoci mai "aşezate". Statistic vorbind, ideile, reflexele, gusturile, clişeele culturale care domină masa corpului social prelungesc istoria cea veche în vremurile noi. Efervescenţa realităţii postcomuniste în care trăim se va "traduce" într-o *forma mentis* mai târziu. Mai repede – probabil – nu se poate. În orice caz, România ultimului deceniu de secol XX, a anului 2000 şi a începutului de mileniu al treilea chiar merită un alt Eminescu decât cel al naţional-comunismului de până la 1989, când o istorie urâtă şi mult prea mult prelungită a lăsat în sfârşit locul uneia a gândirii libere şi a şanselor multiple...

Răzvan RĂDULESCU

Eminescu văzut de departe

1. plutind într-un sos

În cazul cu totul special al lui Mihai Eminescu, ceea ce surprinde este mediocritatea elogiilor, mai mult decât amploarea naţională pe care acestea au căpătat-o cu scurgerea secolului. Astfel:

a) Criticii, care practică de obicei distanţarea faţă de obiect, se tulbură când vine vorba de opera lui Mihai Eminescu, devin serioşi, îşi pierd acuitatea şi înşiră platitudini. Misterul creaţiei eminesciene îi uimeşte în aşa măsură, încât analiza unui trop, să spunem, este fie un act imposibil, fie unul iconoclast. Se preferă aproximarea actului creaţiei prin metafore şi prin sintagma critico-poetică fericită. Citind comentariile lor la textele lui Eminescu, îţi vine să crezi necondiţionat în acea teorie care spune că orice critic este un prozator sau un poet ratat.

b) Poeţii, dar şi cantautorii, textierii şi verisificatorii se revendică de la Mihai Eminescu, îi dedică poeme sau îl includ pur şi simplu în substanţa poetică, ca pe un fel de instanţă morală şi lirică laolaltă. "Eminesc–", spunea cu voce tenebroasă Adrian Păunescu la cenacluri, şi stadionul adăuga: "uu-uu-uu", "Eminescu să ne judece" este refrenul unui cântec pe două voci cu acompaniament de chitară care s-a bucurat de o anume notorietate după revoluţie, în perioada în care peste Prut a fost construit un pod de flori. "Eminescu n-a existat" este începutul unui poem lamentabil care continuă să facă deliciul profesorilor de literatură română din licee.

c) Sculptorii îl reprezintă pe poetul nepereche de predilecţie în picioare, gol puşcă (de ce?), sau cu sexul acoperit de o năframă incertă ce sfidează gravitaţia. Eminescu are în sculpturi vârsta adolescenţei şi priveşte ca spre un pluton de execuţie.

d) Pictorii (aici Sabin Bălaşa a excelat) ilustrează fiecare strofă a Luceafărului cu câte o frescă în Universitatea din Iaşi. Acolo, hipopotami grațioşi şi metafizici planează asupra unui peisaj apos-stâncos (imaginați-vă pentru o clipă abandonați la propriu într-un astfel de loc. Nu vă trec fiori pe şira spinării?). Cătălina, călare comod şi totuşi incomod pe grasele zburătoare, îşi flutură părul în vânt. Părul pare fixat în această poziție cu clei.

e) La televiziune, emisiunile culturale aduc pe ecran fie critici (aici situația este cea de la punctul a), fie artişti (vezi punctele b, c, d), fie pun în scenă o melopee sau un florilegiu în interpretarea unor actori îndrăgiți. Pentru ziua de naştere a poetului național, televiziunea națională pregăteşte nişte daruri aparte: poemul luceafărului realizat în maniera unui eseu cinematografic, cu efecte speciale, realizate de profesioniştii acestei instituții cu ajutorul butoanelor presetate ale mesei de montaj. Aşa se explică de ce, ori de câte ori apare în cadru, Ovidiu Iuliu Moldovan (în rolul Luceafărului) se roteşte vâjâind şi lasă în urma lui pe ecran un şir de Ovidiu Iuliu Moldovani mai mici şi evanescenți.

2. de mine, personal

Trebuie să recunosc foarte sincer şi fără ocolişuri care să îndulcească situația: nu sunt un fan al poeziei lui Mihai Eminescu. Poate că sună inadecvat sau neserios. Să încerc s-o spun altfel, atrăgând asupra mea mânia generală: poezia lui Mihai Eminescu mă lasă rece. Mai rece decât poezia predecesorilor săi înşirați în Epigonii. Nu cred că Eminescu este poetul nostru național şi universal. (În legătură cu acest ultim aspect, mă îndoiesc de universalitatea oricărui poet, atâta timp cât universalitatea este o chestiune de traducere şi circulație. Traduceți poeziile lui Eminescu în engleză, italiană sau franceză, şi dați-le spre citire unor nativi ai acestor limbi. Foarte frumoase poezii, vor spune ei. Ne-ați dat să citim poeziile unui romantic târziu, un poet talentat din secolul trecut. Cam discursiv şi cam plicticos. Astea cu natura sunt mai drăguțe, dar n-au amploarea poemelor despre natură ale lui Lamartine sau Hugo. Asta cu împăratul şi proletarul este de-a dreptul

pompoasă. În rest să juri că e un poet romantic de-al nostru. E român?)

Şi proza lui Mihai Eminescu mă lasă rece. Este sub nivelul minimei lizibilităţi, cel puţin astăzi, şi nu are nici pe departe savoarea textului lui Filimon sau al lui Kogălniceanu. Eminescu trece drept un creator de limbă română, un mânuitor fără pereche al cuvintelor rare, al aliteraţiei, posedând ştiinţa alchimiei expresive. Dimpotrivă, citiţi sau recitiţi **Geniu pustiu**, sau **Cezara**, sau **Avatarii faraonului Tlà**, şi vă veţi trezi în faţa unor texte greoaie, confuze la nivel sintactic, incapabile să construiască un loc al acţiunii, un timp, o atmosferă, împănate cu franţuzisme ridicule, dezvoltând trame demne de Frédéric Soulié din **Les Mémoires du Diable** ("– Eşti a mea, hohoti el groaznic şi dispăru într-un nor de fum"), cu dialoguri de un neverosimil acut şi cu o schelărie a ideii alambicată şi şubredă (schelărie care, fiind postulată ca genială, a dat de lucru vreme de un secol, şi va continua să dea încă multă vreme de acum înainte, unui şir lung de exegeţi, eminescologi şi experţi altminteri respectabili).

Nu am nici o afinitate cu poezia lui Mihai Eminescu. Îi pot recunoaşte meritul de a fi fost un mai mult decât onorabil poet de secol XIX, născut în mod nenorocos într-o perioadă când limba română literară nu se aşezase, silit să-şi irosească talentul şi energia în găsirea rosturilor unei limbi rebele şi, din punctul de vedere al artei scrisului, cam primitive. Îi pot recunoaşte talentul de a imagina mari construcţii mentale, în care epicul şi liricul se adună laolaltă, şi nu pot decât să deplâng secolul în care a trăit şi normele lui poetice tranşante, pe al căror altar metric poetul a sacrificat întregul. De aceea părţile epice ale poemelor lui arată la fel de sec ca o carte de telefon versificată, iar cele lirice sunt de tot sentimentale şi potrivite pentru a fi cântate ca romanţe (ceea ce s-a şi întâmplat cu ele). Găsesc cel puţin inconfortabilă imaginea pe care contemporanii au lăsat-o despre el, falsificată astăzi ca imagine a geniului repede trecător prin lume, în realitate imaginea unui om retractil, însingurat, nefericit prin autoimpunere şi nu prin vocaţie, cu tabieturi tipice poetului romantic (nopţi nedormite în văpaia creaţiei, cafele multe, măsuţă de brad), cu o relaţie chinuită, sordidă şi provincială, lipsit cu consecvenţă de detaşare şi de umor în totalitatea scrierilor sale.

Nu cred, ca să închei, în socotelile diverşilor matematicieni şi ingineri care numără vocalele din poeziile antume ale lui Mihai Eminescu, apoi le împart la numărul cuvintelor, înmulţesc cu numărul strofelor şi obţin numărul de aur, dovedind prin aceasta că operele poetului sunt perfecte, după cum nu cred nici în cei care dovedesc genialitatea lui Da Vinci, arătând că toate picturile lui se înscriu în diferite figuri geometrice. Până la urmă, şi hipopotamii diafani ai lui Sabin Bălaşa se pot înscrie în cerc, ceea ce, îmi veţi da dreptate, nu dovedeşte nimic.

3. în largul mării

Am revăzut recent statuia lui Eminescu din Constanţa. Poetul stă cu faţa la mare, evident, pentru că în timpul vieţii sale nu a văzut marea şi cu toate acestea a lăsat cele mai frumoase versuri scrise vreodată pe această temă. În plus, şi-a exprimat dorinţa să fie îngropat la marginea mării, într-o poezie care figurează în manualele şcolare (există pe statuie o plăcuţă lămuritoare în acest sens). Desigur, această dorinţă nu a putut fi îndeplinită decât simbolic, poetul este înmormântat la cimitirul Bellu, la malul mării a fost pusă o statuie înaltă de vreo doi metri şi jumătate a poetului şi autorul a avut grijă ca privirea să se înscrie în tipologia "pluton de execuţie" de care am vorbit mai devreme. Ca o festă urâtă pe care soarta este întotdeauna dispusă să o joace idolatrilor, la câţiva ani după amplasarea statuii, s-a stabilit că Eminescu văzuse marea vreme de trei săptămâni, trimis într-o fază medie a bolii să-şi curarisească prin inhalaţii de aer sărat infecţia luetică. Există scrisori trimise de el însuşi din Constanţa. Mai mult, în scrisori nu se află nici un pasaj care să dea seama de uimirea poetului în faţa imensităţii întinderii de apă. Dimpotrivă, scrisorile sunt pline de observaţii cu privire la starea sănătăţii proprii şi la situaţia financiară proastă care-l împiedica să-şi prelungească şederea în staţiune.

Acea statuie care îşi pierduse brusc suportul simbolic m-a amuzat foarte tare. Faptul că la dimensiunile ei mediocre, la realizarea ei modestă şi la amplasamentul ei obscur s-a adăugat prăbuşirea unui mit al creaţiei artistice a transformat statuia într-un obiect fără funcţie.

Nimic nu mai justifică prezența ei acolo. De ce s-ar mai uita Eminescu la mare? Mai apoi, m-am gândit că sejurul lui Eminescu la Constanța este puțin cunoscut. Şi chiar dacă s-ar vorbi mult despre el, cei antrenați în a aduce elogii poetului național s-ar feri să asculte, căci mitul care ne învață că Eminescu nu a văzut niciodată marea este mult mai frumos şi mult mai verosimil în această amplă ficțiune alcătuită de opera eminesciană, personajul-poet şi cititorul fermecat, decât un adevăr atât de prozaic cum e acela al unor scrisori pe teme medicale şi pecuniare.

În legătură cu mitologia legată de numele lui Eminescu, ceea ce mă surprinde este, repet, mediocritatea elogiilor, mai mult decât amploarea națională pe care acestea au căpătat-o de un secol încoace. Lipsa de anvergură este supărătoare. Cei care continuă să creadă că Eminescu este poetul național, nepereche, şi nu doar un foarte valoros poet de secol XIX; că boala care i-a adus moartea este nebunia specifică geniului, şi nu sifilisul terțiar; că iubirea lui pentru Veronica Micle este echivalentul autohton al amorului lui Petrarca pentru Laura, şi nu o dramoletă promiscuă; că în acelaşi creier se îngemănau simultan aptitudini ieşite din comun pentru poezie, proză, jurnalistică, filosofie, teatru, muzică, fizică moleculară, astrologie, istorie; că poetul care a scris cele mai frumoase versuri despre mare nu a văzut-o niciodată; ei bine, toți aceştia ar trebui să aspire la un cu totul alt tip de monument decât cele care s-au făcut până acum, un monument pe măsura mitului în care cred. Pentru ei, statuia lui Eminescu din Constanța ar trebui să fie cu adevărat remarcabilă. Pe un postament de beton, la două sute de metri în largul mării, acolo unde valurile nu se sparg, ci doar se ondulează, Eminescu ar trebui turnat din bronz. Să fie înalt de şaizeci şi trei de metri. Nu Eminescu din fotografia de la Viena, ci acela din ultima poză, un adult cu chelie, adipos, cu ochii uşor exoftalmici. În statuie, ochii lui să fie luminoşi ca farurile duble ale unei locomotive Pacific, capul lui să se rotească în jurul gulerului înalt de la cămaşă, şi lumina de sub genele lui ostenite să călăuzească vapoarele spre țărm. Înăuntru să fie scări şi lifturi, iar tot mecanismul rotitor al farului să se afle sub fruntea de bronz a poetului. Acesta să fie Farul din Constanța.

Nu am nici o afinitate cu poezia lui Eminescu, dar dacă ar fi să cred vreo clipă că el este poetul național, atunci aşa un monument aş

vrea să i se dedice. Să-l privesc ziua şi să fiu strivit de măreția lui. Să-l privesc noaptea şi lucirile intermitente ale ochilor lui galbeni să mă înfioare.

Şerban FOARȚĂ

Eminescu rustavelizat

Poetul național al nostru e unul singur: Eminescu. Acest "poet național" este pe cale de-a-i lua locul şi lui "poetul nepereche", şi lui "luceafărul literaturii noastre"... Ei bine, marele poet este o victimă, se pare, a herderianului *Volksgeist,* – "nu doar în calitatea-i însăşi de teoretician al său, ci şi ca idol perdurabil al celor ce gândesc *volksgeistlich*, idiomatic şi tribal, ca, aşadar, *idolum tribus*. Cât despre "antiherderieni", al căror cap de turc, să zicem, e tocmai "duhul popo-ran", nu Eminescu e, firește, poetul lor de căpătâi. Mai mult, în cercul unei lumi pragmatice şi, deci, opuse "lumii ce gândea în basme şi vorbea în poezii", însăşi noțiunea de "poet" devine oarecum suspectă, exotică sau derizorie, futilă şi inoportună.

Organicismul repudiat, în beneficiul unei optici utilitar-contractualiste, se înțelege că nici limba nu e un "fagure de miere", necum o "casă a Ființei", fiind un soi de (d)esperanto exsanguu, sălciu, aseptic, fără penumbre, conotații, reminiscențe, rădăcini; sau, dacă vreți, un "petit nègre", o *lingua povera* adică (acest minimalism lingvistic avându-şi în, la noi, Bacovia un remarcabil precursor). După Deleuze & Guattari, poetul trebuie, acum, să-şi folosească idiomul "comme un juif tchèque écrit en allemand", de unde, fie un *Verfremdungseffekt* în linia lui B.B., fie, la limită, un lexic şi o sintaxă de *bébé*. Cine suprimă idiotismul cade în altă idioție! (În paranteză fie spus: dacă "evreul ceh" e Kafka, tandemul Guattari-Deleuze comite, totuşi, o eroare, pentru că marele praghez utilizează o germană la fel de nobilă, de pură, de "echt", ca a lui Kleist sau Goethe.)

Or, revenind la Eminescu, consider că o etichetă precum "poetul național", ce pare a se fi lipit de el "ca marca de scrisoare", e

una care nu-i prieşte, fiindu-le mai adecuată poeţilor tribal-rapsodici: aezi, barzi, skalzi ş.cl.

Fu Eminescu un aed?! El este omul vremii sale, îşi are *saeculum*-ul propriu, pe care-l reprezintă bine în, baremi, unele privinţe, fiind un exponent de marcă al "dreptei revoluţionare", iar nu un simplu paseist, un retrograd, o tombateră. Craniologia, evoluţionismul, concepţiile unui Lombroso şi alte teorii în vogă spre finea veacului trecut, se regăsesc, la mai tot pasul, în opera-i de doctrinar; încât e cazul să-l gândim, pe Eminescu, şi în termeni de *Zeitgeist*, nu numai *volksgeistlich*, ca pe un bine informat, ba chiar ca pe un *à la page*.

Apoi, oricât de etnolatru şi, la rigoare, xenofob ar fi, în teorie, el, dând glas obscurelor pulsiuni sau idealurilor naţiei (dar nefiind, politiceşte, adeptul României Mari!) şi apelând la geniul rasei, e, ca poet (cu, din păcate, excepţiile ce se cunosc, – între acestea, **Doina** însăşi), un, mai cu seamă, singuratic şi, *in extremis*, un "străin", avându-şi idiolectul său, un stil existenţial aparte, un etos antiplebeian, ca şi un eros personal, o mistică a suferinţei din dragoste, ce-i este proprie, – care-l apropie, *ipso facto*, de marii inspiraţi romantici, ca şi de fraţii lor mai mici, din contingentul Biedermeier, şi care contrastează, totuşi, cu (*n'en déplaise à* – Călinescu!) o "fire zdravănă şi ţărănească".

Marota unei sănătăţi, cam groase, a lui Eminescu ţine de, vai, filistinism (când nu de chiar nosofobia istoricului literar); tot astfel cum ruralizarea-i forţată e un strâmb elogiu, adică unul ipocrit, al unei spiţe mult flatate, la noi, de feluriţi narodnici, anume spiţa rusticană.

Că Eminescu, el, aspiră la cântecul impersonal al primordialelor stihii, al elementelor dintâi, al "vânturilor, valurilor", – acest anonimat nu-i unul de ordin exclusiv folcloric, făcând pereche cu acela, exempt de orice folclorism, al Pythiei lui Paul Valéry, al Vocii ei oraculare "Qui se connaît quand elle sonne / N'être plus la voix de personne / Tant que des ondes et des bois!"

"Poetul naţional", în rest, e o sintagmă ce lipseşte în literaturologia diverselor naţiuni moderne. Este Victor Hugo, în Franţa, mai naţional decât Verlaine, poet excentric şi "maudit"? La fel de naţionali sunt ambii, dovadă că "les sanglots longs" ale acestuia din urmă vor fi ajuns parola însăşi a debarcării în Normandia!

Ceea ce nu înseamnă, însă, că spectrul sau (mono)mania "poetului național" (unic) nu bântuie şi prin Paris... Astfel, acum vreo trei decenii, Pierre Gamarra putea emite această perlă, în *Europe*: "Je sais bien que la popularité d'Apollinaire n'est pas chez nous comparable à celle de Roustavéli en Géorgie". Faptul că bravul camarad făcea inepta comparație în capitala unei Gruzii sovietic de ospitaliere, n-o face mai puțin ineptă – un cvasilegendar rapsod, un "homerid", ca Rustaveli, ținând de altă paradigmă, de alt canon psihomental decât Guillaume Apollinaire, poet modern (şi modernist).

Schimbând ce trebuie schimbat, se cade, cred, să nu-i mai cerem lui Eminescu performanța de-a fi un soi de Rustaveli (poet, acesta, național), – nerămânându-ne, altminteri, decât să vulpescianizăm (cf. **Atotcuvântul**, în **Arte & Meserie**, Ed. Cartea Românească, 1979, p. 18): "Când mă gândesc la grâu – spun eminescu. / Ştiu «aer» că rostesc – scriu eminescu. / Mi-e dor de cântec – sună eminescu". Ş.a.m.d.

Pavel Gheo RADU

Eminescu suntem noi...

De-a lungul anilor, în mare parte şi din cauza acaparării imaginii sale de către critica ideologizantă comunistă (cine l-o fi pus pe marele poet să scrie **Împărat şi proletar**?), Mihail Eminescu a devenit tot mai mult o figură emblematică a spiritului naţional şi tot mai puţin un artist al cuvântului a cărui creaţie să poată fi supusă unor judecăţi critice pur obiective. Prestigiul lui Eminescu este imens, căci începând încă din şcoala primară figura sa este prezentată astfel încât obligă la o apreciere hiperbolizantă în care nici un superlativ nu mai este suficient de ilustrativ. Cetăţeanul român este impregnat cu Eminescu. Primul (uneori şi singurul) nume de artist naţional pe care îl auzi rostit de la aulele academice până la cârciumile slinoase de mahala este cel al lui Eminescu, "luceafărul poeziei româneşti", "omul deplin al culturii române", "poetul / geniul nepereche". Proliferarea unei eminescolatrii exprimate într-o limbă de lemn în care clişeele şi locurile comune abundă poate fi urmărită exemplar la olimpiadele şcolare sau la colocviile studenţeşti pe această temă, unde şiraguri de metafore "calificative", cât mai pompos împodobite, înlocuiesc o abordare obiectivă a creaţiei marelui poet român. Acest festivism eminescianesc se manifestă în principal pe două coordonate strâns relaţionate: culturală şi naţională, şi el reprezintă un caz extrem pentru judecarea mentalului colectiv autoreflexiv al românilor.

Pe plan cultural, figura poetului s-a stabilizat deja în formele cunoscute: creator de geniu, artizan al limbii române moderne care şi-a pus amprenta pe întreaga creaţie poetică ulterioară din România, unul din puţinii artişti români cunoscuţi peste hotare (deşi prea puţin în raport cu valoarea sa). Din toate aceste clişee cel legat de valoarea universală a poetului credem că a fost tranşat clar de criticul Şerban

Cioculescu într-un articol publicat în "Lumea", nr. 3/1945 (**Universalism literar**, preluat din "Luceafărul" nr. 29/1997): "Lirica lui Eminescu e un exemplu (...) de covârşitoare importanţă naţională, dar de minimă semnificaţie universală". Problema este însă alta: cea a canonizării operei eminesciene după nişte structuri încremenite care au dezvoltat clişee obositoare prin repetarea lor decenii de-a rândul. Participând în 1992 la un colocviu studenţesc "Mihai Eminescu" la Iaşi, am propus o interpretare diferită a rolurilor protagoniştilor din poemul **Luceafărul**, interpretare de altfel nu întru totul originală. Reacţia celor prezenţi (studenţi şi profesori) a fost una de respingere aproape unanimă şi apriorică, nu din pricina unor vicii de fond ale demonstraţiei, ci în virtutea ideii că "aici totul este foarte clar, nu putem schimba nimic", orice speculaţie neconformă cu manualul de liceu (totuşi!) devenind aproape eretică. Instituirea unei grile interpretative oficializate în care orice deviaţie este sancţionată sau ignorată este în mod clar sterilizantă, deoarece împiedică punerea sub îndoială, reevaluarea, abordările novatoare. Şi este clar că opera unui artist este cu atât mai complexă cu cât admite mai multe moduri de înţelegere. Clişeele create au însă un alt rol: ele osifică o figură monolitică plasată la baza a ceea ce reprezintă *corpus*-ul etichetat drept "cultura naţională". Orice încercare de a "fisura" acest monolit este resimţită ca un atac la adresa ierarhiei cu greu stabilite. Este adevărat că în cazul lui Eminescu se admit uneori şi alte deschideri interpretative, dar atâta timp cât ele nu încearcă să transforme ceva, ci sporesc unitatea monolitului cultural sus-menţionat, cum a fost cazul "descoperirii" "creştinismului" eminescian după 1989.

Aici putem analiza puţin şi factorul naţional. Festivismul asociat cu imaginea poetului bucovinean este necesar pentru păstrarea unei "self-image" stereotipizate şi pentru o depăşire (niciodată reuşită) a complexului de inferioritate specific culturilor (şi naţiunilor) minore. Personalitatea biografică a lui Eminescu este de altfel o idealizare perfectă a acestei "self-image" naţionale, servind întru totul scopului său: poet de geniu (ca să nu uităm de un alt clişeu: "Românul s-a născut poet"), sărac şi oropsit, cu o potenţialitate nemanifestată (căci – nu-i aşa? – a murit înainte de a-şi putea consuma întreaga forţă creatoare) şi mai ales foarte român. Această ultimă caracteristică a făcut posibilă aservirea imaginii poetului oricăror mişcări politice cu

tentă naționalistă, incluzând extremismul legionar sau pe cel comunist. După atâta eminescofanie dezvoltată cu sârguință de destui inşi pentru care Eminescu a reprezentat un mijloc de manifestare a pulsiunilor festiviste (dar, vai!, şi de nume precum Constantin Noica, autorul nefericitei sintagme "Omul deplin al culturii române"), ne temem că ar putea să apară o reacție adversă, de respingere sastisită la fel de dăunătoare. Dar, revenind la portretul-robot de "român adevărat" al valorosului creator, voi aminti un alt fapt de la colocviul studențesc de care am pomenit. Unul dintre colegii clujeni a prezentat o lucrare în care analiza caracterul uneori şovin şi antisemit dovedit de Eminescu mai ales în activitatea sa publicistică. Deşi şi-a atenuat duritatea (?) afirmațiilor argumentând – pe bună dreptate – că într-o perioadă istorică de formare a conştiinței naționale o astfel de atitudine este pardonabilă, chiar normală (din cauza necesității autodefinirii prin distanțare față de celălalt, de "străin"), reacția auditorilor a fost bine-înțeles una respingere necondiționată a ideilor studentului clujean. Fără discuții, fără comentarea sau demontarea argumentelor sale. Asta deoarece în conştiința publică Eminescu a încetat de mult să mai fie doar un poet, chiar genial. El este Românul Poet, erou mitic, cu valențe civilizatoare, imaginea ideală a poporului român: deştept, sărac, patriot. Orice deviere de la această linie este resimțită ca un atentat la integritatea națiunii sau a imaginii sale, iar uneori chiar ca o insultă personală. Judecata rațională este întunecată sau blocată de mecanismele pur emoționale imprimate în fiecare individ printr-o educație dogmatică, lipsită de creativitate şi spirit interogativ. Şi în acest sens Eminescu este un model.

Iar dacă n-ar fi fost Eminescu, sigur am fi găsit noi pe altcineva.

> *Bogăția lirică a poemului* (**Scrisoarea I**, n.n.) *se revarsă din toate părțile şi oricare cititor este descumpănit în a hotărî ce să admire mai întâi, ideea sau expresia ei verbală aleasă, trăind din plin sărbătoarea minții şi inimii omeneşti prilejuită de cel mai mare dintre poeții noştri.*
>
> (A. Gh. Olteanu, în **Limba şi literatura română**, manual pentru clasa a XII-a, Ed. Didactică şi Pedagogică R.A., Bucureşti, 1996).

Mircea CĂRTĂRESCU

Fapte

În copilărie era "mic şi îndesat"[1], foarte negricios, ca toţi fraţii săi. La Cernăuţi avea o frică patologică de stafii[2].

Adolescent, "era un tânăr sănătos ca piatra", care la scaldă "punea în mirare pe toţi cu manevrele ce făcea înnot"[3].

La maturitate devenise un bărbat mai degrabă scund (1,64–1,65 m), cu "musculatură herculitană"[4], şi deosebit de păros: "Era foarte păros Mihai, pe pulpele şi cele de jos şi cele de sus, credeai că-i omul lui Darwin"[5]. Avea platfus la ambele picioare. În timpul episodului ardelean "avea aparenţa unui om vagabund" (Grigore Dragoş). N. Densusianu se sperie de el: "O spun, nu în dezonorarea acestui om, ci în adevăratul înţeles al cuvântului, curgeau zdrenţele de pe el". Era pe atunci "un tânăr cu faţa negricioasă, cu ochi mari deschişi, cu un zâmbet pe buze"[6].

După zece ani, Mite Kremnitz îl priveşte cu detaşare: "Mai mult scund decât înalt, mai mult voinic decât zvelt, cu un cap ceva cam prea mare pentru statura lui, cu înfăţişarea prea matură pentru cei 26 de ani ai săi, prea cărnos la faţă, nebărbierit, cu dinţi mari galbeni, murdar pe haine şi îmbrăcat fără nici o îngrijire". Primul dejun luat împreună o şochează: "la masă mâncă cu zgomot, râse cu gura plină, un râs care îmi suna brutal... Un om cu totul lipsit de maniere". Râsul său, de altfel, era proverbial printre amici: "râdea mult, cu lacrimi şi zgomotos, îi era deci greu să asiste la comedii, căci râsetele îi erau

---

1 Th. Ştefanelli, 1861.
2 Th. Ştefanelli, 1909.
3 Ştefan Cacoveanu, 1904.
4 Matei Eminovici, 1886.
5 *Idem*.
6 N. Densusianu, 1899.

deseori oarecum scandaloase”[7]. Mite revine de mai multe ori la un amănunt: “O mână mică de copil, binevoitoare, neîngrijită, poate nespălată”.

Abuza de excitante: cafea şi tutun. Până în 1883 nu a băut exagerat. Viaţa îi era complet dezordonată: “Uneori era atât de adâncit în lucru, că scria până foarte târziu noaptea şi atuncea nici nu mergea seara la cină, ci trimetea pe cineva să-i cumpere pâine, brânză, o sticlă de bere şi lucra mai departe. Când veneau apoi colegii săi acasă, aflau în cameră un aer infect, produs de fumul de tutun, de mirosul de spirt şi de lampă, de nu erau în stare să respire, iar pe Eminescu nu îl puteau zări prin norii de fum”[8]. Ducea, prin urmare, “un fel de viaţă de boemian”[9]. Avea voce de tenor şi îi plăcea să fredoneze. La “Junimea” el citea cu voce tare poeziile tuturor, căci avea glasul “simpatic, sonor şi cadenţat”[10]. Când recita, “el ridica totdeauna ochii cu duioşie spre podele”. Folosea numeroase cuvinte germane şi pronunţa germanizat unele neologisme: *zenzibilizare*, *conzervativ* etc. Înjura într-un singur fel: “Tu-i neamul nevoii!”.

Nu arăta în nici un fel a poet. Toţi cei ce-l cunoşteau din scris sunt dezamăgiţi când îl întâlnesc: “În general Eminescu era tăcut, gânditor... Figura lui cea plină şi dulce de mocan respira blândeţea... Nimic nu te putea face să ghiceşti în el pe marele poet”[11]. “Eram atât de decepţionată – scrie şi Mite Kremnitz –, încât mă durea deosebirea dintre adevăratul Eminescu şi cel care trăise în închipuirea mea... unde-i poezia?” Russu-Şirianu îl întâlneşte în 1882. Şi-l imaginase ca pe un “Făt-Frumos din basme”. Cunoaşte în schimb “un bărbat cu înfăţişare neobişnuită, cu privirea ostenită, tristă şi dreaptă, pâlpâind sub pleoape grele, vădit pretimpuriu îmbătrânit, cu umerii trişti, puţin adus de spate, cu gura amară, stufită de o mustaţă neîngrijită, cu chipul palid brăzdat şi barba uitată”.

Veronicăi îi spunea Nicuţa, iar ea lui – Titi. Colegii îi ziceau Emin sau Eminache.

---

7 Th. Ştefanelli, 1909.
8 *Idem.*
9 Maiorescu, 1894.
10 Iacob Negruzzi, 1889.
11 Al. Ciurcu, 1911.

Aproape cert, nu a contractat sifilis niciodată (singura sursă, necreditabilă, este sora lui, Harieta). Boala sa mintală nu a fost paralizia generală progresivă, pentru care a fost tratat eronat cu mercur, ci psihoza maniac-depresivă ereditară, aşa cum i s-a pus, de fapt, primul diagnostic, la prima sa internare. Întreaga viaţă a fost un cicloid, pendulând între extreme: "Vesel şi trist; comunicativ şi ursuz, blând şi aspru"[12]. Frapa combinaţia de modestie şi (hiper)conştiinţă a valorii sale: "Acest amestec straniu, de sfială şi trufie, îl făcea susceptibil, iritabil, solitar. Toată atitudinea sa în societate ca şi în literatură părea a zice: «noli me tangere»"[13]. Ştia perfect cine este: "Eminescu nu este un vanitos mărunt, de felul celor care abundă în lumea literelor, are însă un sentiment înaintat despre sine şi nu mai este îndoială că se socoteşte cel mai mare poet al vremii"[14]. "Eu am fost, sunt şi voi fi", îi spune el, la 25 de ani, unei tinere[15].

Simptome fizice bizare l-au însoţit toată viaţa. Otita de la 12 ani recidivează la 20 şi 30. Picioarele sunt acoperite de ulceraţii. Cauza morţii va fi nu nebunia, ci o endocardită învechită. Dar înspăimântătoare cu adevărat sunt simptomele psihice care au precedat boala mintală, datorate probabil surmenajului intelectual din vremea când scria la "Timpul" ("această masturbaţie intelectuală"[16]). "Pe un scaun, gârbovit, cu capul în pământ, Eminescu părea propria sa umbră... Ce privire stinsă! Cât e de palid... Ce mişcări chinuite avea. Părea că tot trupul îl doare ca o rană uriaşă. Cu buzele în amară frământare, măcina încet firele mustăţei, ochii nu mai priveau nimic. Legăna necontenit încet şi greu grumazul... şi privirea lui, ochii aceia cu expresia unei mute dezamăgiri, a unui cal de rasă care şi-a frânt picioarele şi aşteaptă să moară... Deodată, ca scuturat de friguri, saltă din şold şi braţe, mă loveşte cu capul. Se sfredeleşte din mijloc şi se opreşte o clipă piept în piept cu mine. Doamne, ce ochi! Ai cui sunt? Pleoapele ridicate în sus au pierit înghiţite de frunte. Albul ochilor este mare, mare, holbat ca la cei ce se-neacă. Îşi izbeşte pumnii în tâmple... Deodată s-a întors, şi-a înfipt mâinile în păr, ochii se cască într-o

12 Caragiale, 1889.
13 Slavici, 1909.
14 G. Panu, 1908.
15 S. Tăutu, 1909.
16 Eminescu, 1878.

spaimă grozavă. O ia la fugă pe scări. Era acum ca posedat... Aud un şoptit cumplit. Cumplit şoptit: – Smulge-mi capul!”[17]. Alteori discursul i se curmă subit: “povestea multe şi cu haz, deodată însă el se opria de a mai vorbi, lăsa în jos buza inferioară şi nici un cuvânt nu mai putea scoate din gură”[18]. Ştia bine ce avea să urmeze: “Şi... deodată îl scutura o cutremurare. Bustul tresălta, capul se proiecta în sus, ca pe un resort. Fruntea se încreţea, sprâncenele se strângeau, tot chipul se deforma într-o haină crispare. Cu ochii albi de spaimă privea scurt, cu alarmă, înapoi... Desigur şi el simţea că se pierde. Se prindea repede cu palmele de fălci, se încorda, parcă să oprească o alunecare. Şi ochii i se lăsau pe spate, ca o cădere, ca o răstignire”[19].

Cu o lună înainte de prima criză Maiorescu ştie. Cu o săptămână înainte, la “Union”, poetul îi spune lui E. Ocăşianu: “Eu mă apropii cu paşi repezi de nebunie, să aveţi grijă de mine”. Totuşi, până în ultima zi, el scrie la “Timpul” şi redactează scrisori perfect coerente (ceea ce ruinează diagnosticul de PGP luetic).

Prima criză este maniacală şi durează trei luni. Următoarele vor fi predominant depresive. În ultimii ani ai vieţii destructurarea morală e totală, iar corpul se distruge cu desăvârşire. Poetul e altul, de nerecunoscut. Dar, pentru că abia în acei ani celebritatea sa depăşeşte micul cerc al “Junimii”, mulţi şi-l vor aminti doar în acea ultimă, sfâşietoare ipostază: “Când l-am văzut atunci, nu-l mai recunoscui pe poetul de odinioară... El era micşorat, scăzut sufleteşte... Intra şi stătea în mijlocul cunoscuţilor într-un mutism complet, într-o absenţă totală de inteligenţă şi voinţă”[20]. Chiar şi în această stare, însă, pare conştient de soarta sa: “La ce să mai porţi prin lume un om mort!”, îi spune lui Vlahuţă, care vroia să-l ia cu el la ţară. Închis în repetate rânduri, forţat, pentru tulburarea liniştii publice, manifestă în cele din urmă gatism şi tendinţe clasice. După un şir de sincope, inima îi cedează.

Autopsia revelează un adevărat “om al durerii”: “Inima în stare de ipertrofie pasivă cu degenerescenţă grăsoasă a ţesutului muscular... degenerescenţa grăsoasă s-a găsit în acelaşi stadiu şi la ţesuturile ficatului, care, bineînţeles, erau puţin ipertrofiate. Splina în stare

17 V. Russu-Şirianu, 1969.
18 S. Secula, 1899.
19 V. Russu-Şirianu, 1969.
20 N. Petraşcu, 1892.

ipertrofică şi degenerațiune". Alcoolismul şi supradozele de mercur au fost cauzele principale. Creierul, în greutate de 1490 g, avea aderențe meningeale şi encefalită difuză. Emisfera stângă era mai dezvoltată decât cea dreaptă. Lobii frontali erau hipertrofiați[21].

Uitat la soare, pe fereastră, creierul s-a alterat şi "a trebuit să fie aruncat în lada cu rămăşițe, frunze şi ingrediente..."[22].

[21] Dr. Alexianu şi Şuțu, 1989.

[22] Dr. Ioan Nica, 1972 (din a cărui carte, **Eminescu, structura somato-psihică**, am preluat o parte din date).

T.O. BOBE

Poezie, haine grele

Întotdeauna când mă gândesc la Eminescu îmi vine în minte statuia din faţa Ateneului, expresia celui mai trist caraghioslâc şi a divorţului tragic-comic de spiritul critic în favoarea amantlâcului cu găunoşenia emfatică şi cu ohtatul "poeticesc".

Mă întreb cum să nu râzi în faţa unui Eminescu nud şi cum să nu-ţi închipui instantaneu figurile altor scriitori în aceeaşi ipostază. Gândiţi-vă la Maiorescu având un ştergar în jurul şoldurilor, la Caragiale camuflându-şi Doamne iartă-mă cu pălăria, la Hortensia Papadat-Bengescu în costum de baie, la Sadoveanu cu şuncile revărsate peste şnurul boxerilor, închipuiţi-vă numai cum i-ar sta lui Dosoftei cu deltoizii dezgoliţi, cât de stingher şi vinovat s-ar simţi sistemul osos expus de Bacovia şi cu ce morgă ar ţine Vianu **Estetica** pe pubis.

Şi totuşi în faţa Ateneului nimeni nu hohoteşte ţinându-se de foale. Un Eminescu dezbrăcat nu stârneşte râsul pentru că în imaginarul cultural românesc el a fost de mult asimilat cu Iisus. Profet neînţeles în timpul vieţii, sărac, pribeag, batjocorit în suferinţă chiar înaintea morţii – iată doar câteva dintre trăsăturile pe care le schiţează o religie a eminescianismului sfertodoct, inspirată de echivalenţa: românul e născut poet = românul e născut creştin. *Ergo*, cel mai mare poet român musai să fie un Hristos, un întemeietor de religie care să stea în istoria literaturii române ca un fermoar, împărţind-o şi, în acelaşi timp, sudându-i acesteia cele două părţi echivalente cu **Vechiul Testament** şi **Noul Testament**. Astăzi, Eminescu a încetat să mai fie perceput ca un scriitor (de va fi fost vreodată, căci începuturile "sanctificării" sale se pierd în negura vremilor) şi a devenit profetul mântuitor a cărui apariţie a fost anunţată de Alecsandri, un Ioan

Botezătorul *sui generis* care l-a recunoscut în fața junimiştilor pe adevăratul Mesia. În această ordine de idei, Titu Maiorescu e un fel de Petru care a pus temelia unei biserici a cărei cupolă avea s-o desăvârşească G. Călinescu, adevărat Pavel convertit la iubirea nebună față de bădița Mihai. Veronica Micle, dintr-o duduie adulterină, disponibilă şi cu fumuri literare, devine o Marie Magdalena, iar Macedonski, deşi nu a făcut parte dintre ucenici, este distribuit în rolul de Iudă.

Nu e de mirare că în această legendă a lui Eminescu nu îşi au locul nici Perpessicius, nici Petru Creția. Rectitudinea spiritului critic, neînsoțită de teatralitatea gesturilor liturgice, este exilată într-o periferie a speciozității prăfoase, incapabilă de inspirația iluminată. Poezia este un "ce" mistic, profanat de scrutarea lucidă, însă consolidat de contraforturile parafrazelor găunoase şi ale romanțelor cântate de Revelion înaintea Periniței. Rostul literaturii române de dinainte de Eminescu, aşa puțină cum a fost, pare acela de a pregăti venirea "poetului nepereche", iar a celei de după el de a se aştepta la nesfârşit ivirea "altui crin de tăria parfumurilor sale".

Acest proiect religios însoțeşte ca un blestem cea mai răspândită percepție a poeziei lui Eminescu şi este întreținută adesea de intelectuali cu pretenții, astfel încât nu e de mirare că mai acum câțiva ani TVR transmitea întruna şlagărul soților Teodorovici, în prezent decedați ca urmare a unui totuşi regretabil accident rutier, şlagăr al cărui refren lălăie: "De-om avea ori nu dreptate, / Eminescu să ne judece."

Răstignit, în proiecție, pe simbolul culturii române – Ateneul – Eminescu îndură pacient despuierea sa de croiala nemțească a poeziei şi înfăşarea într-un prea sumar prosop encomiastic pe sub care se nutresc cu sârg bigoții literaturii.

> *Cu Ion Creangă, din Moldova, şi I.L. Caragiale, din Muntenia, alături* (de Ion Slavici, n.n.) *se alcătuieşte un adevărat triunghi simbolic al spiritualității româneşti, în mijlocul căruia se înalță ca o coloană a infinitului – simbolul lui Eminescu.*
>
> (**Limba şi literatura română**, manual pentru clasa a X-a, Ed. Didactică şi Pedagogică R.A., Bucureşti, 1993)

Z. ORNEA

Poetul național

Fără îndoială că Eminescu este cel mai mare poet al românilor, deşi, prin anii optzeci, prof. Liviu Rusu mă îndemna (probabil că nu numai pe mine) să pornim o acțiune concertată pentru a-l instala, pe acest soclu, pe Lucian Blaga. N-am fost de acord – şi i-am spus-o – fie şi pentru faptul că, deşi admirator al liricii blagiene, socoteam şi socot că poetul cel mai important al românilor din acest veac este Tudor Arghezi. Dar, cu siguranță, deasupra tuturor stă lirica eminescian. Sigur, se pot evidenția deosebiri (de valoare) între lirica de dragoste, filosofică sau cea retorică din **Scrisori** sau **Doină**. Dar e incontestabil faptul că nostalgia sufletului românesc se regăseşte exprimată probabil cel mai bine în această lirică a lui Eminescu. De aici încolo încep exagerările. La moartea lui Eminescu, care a emoționat mult (emoția începuse, de fapt, în 1883, o dată cu declanşarea teribilei boli şi a tot crescut până în iunie 1889), un gazetar obscur al timpului, învăpăiat, a lansat, într-un articol omagial, sintagma "poetul național". Formula a prins extraordinar, devenind un clişeu greu de înfrânt. De aici până la idolatrie zgomotoasă nu e decât un pas. A fost făcut. Şi s-a răsfrânt, cu timpul, asupra întregului scris eminescian, deificându-l. Până la începutul veacului, aproape că nu se discuta despre gazetăria poetului, volumaşul lui Grigore Păucescu, conținând articole ale lui Eminescu din "Timpul", apărut în anii nouăzeci, netrezind nici un ecou. De-abia în 1905 ediția lui Ion Scurtu, apărută într-o atmosferă dominată de naționalismul ideologiei sămănătoriste, a atras atenția asupra acestei secțiuni a scrisului eminescian, fiind folosită, ca un legat prețios, în luptele politico-ideologice ale acelui început de veac. Nouă ani mai târziu, în 1914, xenofobul A.C. Cuza publică o ediție numită **Opere**

complete (nu era!), conținând şi o parte din publicistică, pe care o utilizează, pătimaş, în luptele sale politice. Bunul meu coleg de breaslă, dl. Alexandru George, afirma acum câțiva ani că, de fapt, în epocă, gazetăria lui Eminescu de la "Timpul" nu era, practic, de nimeni citită, neavând nici un ecou. E probabil că are dreptate, deşi o citeau, sigur, C.A. Rosetti, directorul "Românului", şi liderii politici conservatori (inclusiv junimiştii) care, neagreând-o pentru înverşunarea antiliberală, l-au dislocat din funcția directorială, punând deasupra sa, pentru a-l controla, şefi ca Gr. Păucescu sau I.A. Zizin-Cantacuzino. Dar, după aceea, pe măsură ce se urca în veac, gazetăria lui Eminescu (acum denumită proză politică) creşte în importanță, aproape depăşind secțiunea lirică a operei sale. Cine, dintre forțele politice retrograde, nu s-au folosit de ea? Gazeta imundă "Porunca Vremii" apărea, zilnic, la dreapta frontispiciului cu ştiutul distih: "Cine-ar îndrăgi străinii / Mânca-i-ar inima câinii". De ce plăcea unora, în perioada sămănătoristă şi între războaie, publicistica eminesciană? Pentru că le servea, de minune, scopurilor retrograde antidemocratice, aureolându-se cu un legat aurit. Cum s-a spus de atâtea ori (Ibrăileanu, Lovinescu, Şt. Zeletin, Călinescu, Vianu, Perpessicius, Şerban Cioculescu, I. Negoițescu, Nicolae Manolescu, Alexandru George, Al. Piru şi încă alții), Eminescu a fost, în gândirea sa socio-politică, un paseist, respingând, cu intransigență de nimic ocolită, noile structuri (sau suprastructuri) create de liberalismul românesc, cu tot ceea ce presupuneau noile rânduieli burgheze. Ducând dincolo de originar teoria maioresciană (junimistă) a formelor fond, Eminescu i-a adăugat conceptul păturii superpuse (avocați, funcționari, oameni politici, comercianți), judecând cu neclintită asprime, cum spuneam, noile aşezăminte. Nu s-a dat în lături, pentru a face procesul liberalismului, să apeleze şi la argumente xenofobe, afirmând că fruntaşii liberali sunt toți, străini de neam. "În cea mai mare parte a păturii superpuse – scria la 5 august 1881 – e neromână. Neromână, nu cu ***legea civilă***, nu cu ***dreptul public***, nu cu *Constituția*, ci cu neamul şi obiceiurile sale". Considera că fruntaşii Partidului Liberal, vinovați de introducerea noilor aşezăminte, sunt un conglomerat amorf de străini (greci, bulgari), incriminându-i necontenit pe C.A.

Rosetti, Eugeniu Carada (totuşi fondatorul dezinteresat al Băncii Naţionale), Costinescu, Sturdza, Giani, N. Xenopol. Dar i-a exclus din această categorie a străinilor de neam pe unii lideri conservatori (Gh. Gr. Cantacuzino, P. Mavrogheni, Menelas Ghermani etc.), şi ei de origine fanariotă. Şi dacă împotrivirea sa era atât de categorică împotriva păturii superpuse e lesne de înţeles că era şi mai vehement împotriva exponenţilor capitalului străin, a negustorilor şi a meseriaşilor alogeni care primejduiau, credea el, breslele autohtonilor. (Ibrăileanu l-a considerat, în **Spiritul critic în cultura românească**, 1909, drept exponent al breslaşilor şi răzeşilor, amândouă categoriile legate de structurile medievale.) S-a ridicat şi împotriva evreilor, refuzând, în 1878, în articole incendiare, posibilitatea împământenirii lor, cum propuneau marile puteri întrunite în Congresul de la Berlin. Tot acest ansamblu de convingeri socio-politice e, negreşit, unul paseist şi, prin consecinţă, retrograd. Dreptate, în epocă şi în procesul devenirii României moderne, n-a avut Eminescu gazetarul, ci liberalii, cu efortul lor, împlinit, de a crea noua structură, sociologic necesară, a organismului românesc. Cartea lui E. Lovinescu **Istoria civilizaţiei române moderne (1924–1926)**, de interes capital, relevă aceste trăsături ale convingerilor socio-politice eminesciene, integrându-le, în al doilea volum al lucrării, intitulat "Forţele reacţionare", adică acelea care s-au opus procesului necesar de creare a României moderne. Ştefan Zeletin, în cartea sa, tot capitală, **Burghezia română** (1925), a procedat la fel, vorbind critic de scriitorii potrivnici înnoirii, situaţi cu tâmpla în Evul Mediu, şi afirmând că "spiritul reprezentativ, care a desăvârşit la noi ideea naţionalistă, este poetul Eminescu". Toate curentele noastre de idei romantic-agrariene (sămănătorismul, gândirismul, naeionescianismul, legionarismul), care au condamnat procesul ivirii României moderne, de la 1848 încoace, socotind că ea trebuia să rămână ca în vechime, autohtonistă şi tradiţionalistă, s-au folosit, cum spuneam, de gazetăria lui Eminescu ca de un stindard de mare preţ.

Aceste adevăruri trebuie spuse cu limpezime. Cei care văd în astfel de aprecieri o efectivă blasfemie, îmbrăţişând laudativ tot legatul eminescian, sunt în mare eroare. În general, idolatria emines-

cianismului, transformată în mit intangibil, e o efectivă nenorocire. Pentru că anularea spiritului critic în spațiul unei opere duce, treptat, la mortificarea ei. Ne-am obișnuit, încă de pe vremea ceaușismului, să se întrețină, în jurul operei lui Eminescu, un fel de parastas inconitent, menit să-l sanctifice. Basarabenii au venit, şi ei, din alte rațiuni, cu contribuția lor idolatră, făcând rău. Un vers dintr-o poezie – mi se pare datorată dlui Grigore Vieru pusă pe muzică, povățuieşte: "să ne judece domnul Eminescu". Iar în anii optzeci Constantin Noica a formulat definiția aberantă despre Eminescu: "omul deplin al culturii românești", contribuind enorm la sanctificarea primejdioasă a operei eminesciene în toate ale ei alcătuiri. Orice examen critic, fără de care o operă – repet – se mortifică, e interzisă cu strășnicie de aceşti zelatori în extază totală. A încerca să departajezi între segmente ale liricii eminesciene, relevând, de pildă, caracterul mai coborât al poeziei retorice (inclusiv **Doina**, totuşi o poezie modestă), e considerat efectiv un sacrilegiu. Ce să mai spun de relevarea fondului retrograd al gazetăriei sale, efectiv infirmat de istorie? În general, se vorbeşte de Eminescu în termeni absoluți, considerat o culme în toate disciplinele umanioarelor. Poetul e declarat sociolog, economist, pedagog, filosof, jurist, antropolog şi, chiar, anticipator al teoriei relativității einsteiniene. Nu e, vorba lui Noica, poetul "omul deplin al culturii românești"? Protocroniştii, din deceniul trecut, au bătut multă monedă în jurul acestor prejudecăți, prezentate, polemic, drept adevăruri sanctificate. Dreptate a avut, aici, Călinescu, care, încă în 1934–1936 (**Opera lui Eminescu**), răspunzând acestor enormități, atunci încă în fașă, preciza că singurul adevăr e că tânărul Eminescu a trăit într-o mare curiozitate intelectuală, citind, cu creionul în mână, de toate, făcându-şi însemnări, traducând şi formulând uneori judecăți. Restul e idolatria unor zelatori, care se tot regenerează. Tot Călinescu, referindu-se la preocupările poetului pentru fizică (a tradus şi un fel de manual al lui Fick, considerat, în anii optzeci o scriere originală) "bizarerii de diletant".

Aceasta nu ştirbeşte geniul poetului, care trebuie prețuit, în spirit critic, cum se cuvine. A fost Eminescu, după aprecierea obscurului gazetar de la 1889, "poetul național"? Mai întâi ar trebui, cred,

clarificat sensul acestui termen nu numai la noi, dar şi la alte popoare. Admit alte popoare ca având un poet național? Şi dacă s-ar admite această categorisire, este necesar, cred, să ne întrebăm cum de ceilalți "poeți naționali" ai altor popoare au fost, toți, antemergători, revoluționari şi progresişti (Victor Hugo, Byron sau Shelley, Goethe sau Schiller, Dante, Puşkin sau Lermontov, Mickiewicz, Petöfi etc.) iar Eminescu, totuşi, un paseist conservator. Nu spune asta multe despre *psihea* României profunde?

"Dar poate mult să-ți dăuneze, ție şi corpului politic, să îl imiți în pasionalitățile lui excesive şi partizane, adesea nedrepte, în atacurile brutale la persoană, în stereotipiile obsesionale, în violențele de limbaj, în generalizările abuzive. Şi, da, şi-a iubit neamul, ca puțini, când cu luciditate, când, prea adesea, cu părtinire. N-ar fi mare rău în asta, dar întreaga lui publicistică politică este ***intens xenofobă***, până în fibra ei, orice ar spune sofiştii naționalismului din ultimele decenii".

(Petru Creția, **Nevoia de modele şi refuzul acestora**, "Dilema", nr. 60, 4-10 martie 1998)

Cristian PREDA

Cultură şi cultură politică: două observaţii

1. Dacă un intelectual francez ar afirma azi că există un "om deplin al culturii franceze", el s-ar descalifica, indiferent dacă obiectul demonstraţiei sale ar fi Descartes, Balzac sau Rimbaud. În schimb, un intelectual român se discreditează dacă ***nu*** subscrie ideii că există un "om deplin al culturii române", pe numele său, Mihai Eminescu. De ce lucrurile stau aşa? Răspunsul este simplu: cultura română contemporană e una a admiraţiei, a elogiului şi a apologiei, în vreme ce cultura franceză (ca şi celelalte mari culturi) preferă critica, răsturnarea valorilor, contestarea. Aceste note ilustrează, desigur, un stil sau, mai exact, stilul predominant. Departe de a epuiza conţinutul culturilor, ele exprimă totuşi forma mentală sau dispoziţia spirituală tipică într-un caz şi în celălalt. Cu alte cuvinte, deşi cultura română cunoaşte polemica, esenţa ei actuală este idolatrizarea, sanctificarea fondatorului; dimpotrivă, marile culturi sunt cele în care administrarea clasicizării este urmarea unei radicale puneri sub semnul întrebării. Făcând o regulă din intangibilitatea autorilor care o ilustrează, prima specie de cultură e lipsită de viaţă, ea seamănă cu un depozit de muzeu sau cu un cimitir al pasiunilor stinse; cealaltă specie, în care totul e analizat raţional, în care nimic nu scapă contestării, e o cultură vie, una care poate fi comparată cu un dialog nesfârşit, în care imaginaţia debordează orice limită. De fapt, o cultură devine cu adevărat mare atunci când realizează că apologia e efemeră, că ea se pierde în mod inevitabil. Cuvintele nu trebuie să ne înşele: există, într-adevăr, un soi de apologie consistentă. E vorba de apologia platonică. Dar aceasta a rămas o referinţă a culturii occidentale nu datorită admiraţiei lui Platon pentru Socrate, ci datorită criticilor aduse filosofiei adversarilor

lui Socrate şi datorită criticilor aduse Cetăţii democratice, cea care l-a condamnat finalmente pe filosof la moarte. Atâta vreme cât Eminescu va fi obiect de cult, sensibilitatea culturală românească va fi una provincială, plictisitoare şi vetustă. Eminescologii o vor muzeifica, iar şcolarii o vor silabisi.

2. Dacă un politician francez ar mărturisi că-şi datorează cultura politică lecturilor din Descartes, Balzac sau Rimbaud, declaraţia sa ar fi privită ca un afront adus cetăţeanului. Atunci când câţiva politicieni români şi-au mărturisit sursele intelectuale, menţionându-i pe Eminescu, Caragiale şi Coşbuc, cetăţeanul nu s-a simţit insultat. El ar fi avut toate motivele să se simtă jignit, afrontul e real în măsura în care nici unul din cei menţionaţi mai sus nu e, la drept vorbind, un autor politic. Acest fapt este adeseori trecut cu vederea. E adevărat, în acelaşi timp, că istoria gândirii politice româneşti e extrem de săracă (ceea ce nu se întâmplă în cazul francez). Cultura politică nu se poate însă forma în lipsa unor idei tari, a unor idei politice pure. Interesul lui Caragiale sau al lui Eminescu pentru politică (atât de bine ilustrat de activitatea lor jurnalistică de la "Timpul") nu poate fi echivalat cu o reflecţie politică. De altfel, incoerenţa raţionamentului unui Eminescu a făcut posibilă recuperarea sa atât de către socialişti, cât şi de către naţionalişti. (Lăsăm de o parte aici revendicările complet inconsistente, cele care fac din Eminescu un spirit actual: e suficient să citeşti paginile dedicate de el evreilor pentru a realiza distanţa enormă care îl separă de lumea noastră.) De fapt, toate aceste chestiuni ar putea fi tranşate în mod elegant, dacă asemenea recuperări / revendicări ar ţine seama de un element, la urma urmei, banal. În fond, epoca în care Eminescu comentează politica românească e aproximativ epoca lui Tocqueville (a posterităţii sale imediate) şi a lui John Stuart Mill. Comparaţi scrierile acestor autori cu ceea ce rezultă din publicistica lui Eminescu: cu greu veţi putea descoperi ceva care să le fie comun. De ce, totuşi, asistăm la asemenea accidente, care nu reprezintă altceva decât o curată pierdere de timp? Un posibil răspuns ar fi următorul: lenea de a gândi, ignoranţa sunt mărcile culturii politice de la noi. În acest context, Eminescu e un personaj manipulat. Din nefericire, influenţa sa a fost mare, în măsura în care pamfletul

eminescian a devenit gen al literaturii politice. Conservarea acestui gen e sinonimă cu transformarea superficialității agresive într-un fel de canon al receptării politicului.

Eminescu trebuie contestat şi demitizat, dar nu pentru rudimentele sale de gândire politică. Din acest punct de vedere, el e realmente nul. Nu ai obiect.

Alexandru PALEOLOGU

(în dialog cu Tita CHIPER)

Imagini succesive

Tita Chiper: *Într-o viață de cititor nu încape doar un singur Eminescu; opera unui mare poet presupune o descoperire continuă. În ce vă priveşte, stimate domnule Paleologu, câte imagini ale lui Eminescu ați putea număra?*

Alexandru Paleologu: Prima imagine ținea de ceea ce află oricine despre Eminescu – mare poet, mare gazetar: ştiam ce se spunea despre el şi acceptam. Dar la un moment dat, în adolescență, am fost impresionat să găsesc printre cărțile mamei mele ediția princeps a poeziilor eminesciene, scoasă de Maiorescu, pe ale cărei file albe ea transcrisese poeziile ce-i plăcuseră mai mult, cele mai sentimentale, din câte-mi aduc aminte. M-a mirat că mama fusese atât de "amprentată" de Eminescu la vremea aceea, în tinerețea ei, înainte de primul război mondial; de altfel, aveam să descopăr că ea ştia bine, pe dinafară, doi poeți: Shakespeare şi Eminescu. Pe Eminescu "al ei", cel transcris pe ediția Maiorescu, l-am plasat pe o zodie ceva mai ingenuă, foarte emoționantă, foarte sentimentală – ce nu se desparte, nu se deosebeşte cine ştie ce de Heine, de Lenau, de Musset – şi care, în mod obişnuit, plăcea unei tinere fete de bună condiție. Abia după ce i-am citit pe Baudelaire şi pe Nietzsche – autorii mei formativi în adolescență – şi după ce m-am obişnuit cu o serie de poeți francezi, nemți, englezi (la români încă nu umblam, decât la Arghezi şi la Al. Philippide, cel vechi, din **Aur sterp**), deci abia atunci, mulțumită lui Baudelaire, Verlaine şi Mallarmé, am avut materialul aperceptiv să mă entuziasmez de Eminescu.

Asta nu-i o experienţă tipică pentru cititorul român.

Este experienţa mea. Trebuie să spun că Eminescu suporta foarte bine proba comparaţiei cu "cei mari" de aiurea, după cum suporta foarte bine şi proba acustică, după mine lucrul cel mai important. Descopeream la el "acustica gândirii", al cărui secret îl cunoştea şi Caragiale, îl ştia foarte bine şi Flaubert şi mă încânta această perfectă stăpânire a fenomenului. Citeam iarăşi şi iarăşi, cu glas tare, **Odă în metru antic**, dar şi **Memento mori**, delectându-mă cu Eminescu în aceeaşi proporţie cum mă delectez cu Villon, cu câţiva poeţi francezi din secolul al XVI-lea sau cu poezia engleză de tip Keats, Colleridge, Shelley.

Este o arie în care îl încadraţi, unde i-ar fi fost locul dacă s-ar bucura de bune traduceri?

Nu-i neapărat vorba de asta. Dar cred că-i onest să recunoaştem că, oricât s-ar strădui, cel care apreciază în materie de cultură poezia nu poate parcurge totul, toată marea poezie, câtă există. În materia asta, el se satisface cu o duzină de poeţi de primă însemnătate: câţiva din aria lui lingvistică şi câţiva străini care îi sunt accesibili în original. Mie mi-a fost accesibilă poezia franceză, engleză, germană şi, în mare măsură, cea italiană, Dante, în primul rând. Eminescu reprezintă o experienţă profundă de poezie şi de cultură, dar, când a fost tradus, a dezamăgit. Şi de ce? Marea majoritate a încercărilor s-au făcut în limba franceză, care după mine e o limbă improprie pentru traducerile de poezie – afară de cazuri extraordinar de rare, Poe, de pildă, excepţii care întăresc regula. Eminescu, dacă e citit de cineva care a învăţat româneşte, dar nu s-a născut în această limbă, pare un epigon, apărut cu o generaţie mai târziu decât congenerii săi, ceea ce istoriceşte nu e adevărat. Din păcate, niciodată el nu va fi o referinţă în marile exegeze al poeziei europene. Cazul lui Puşkin nu-i diferit; cine, dacă nu citeşte ruseşte, crede că acesta este un poet colosal, luându-se numai după traduceri? În ce-l priveşte pe Eminescu, faptul devine mereu întristător, bineînţeles, dar pe de altă parte ne procură şi un fel de orgoliu, de iniţiaţi, fiindcă opera lui ajunge un secret al nostru, ceva misterios, unde mai rămâne totdeauna ceva de nespus.

Care dintre clişeele în circulaţie despre Eminescu vi se pare cel mai nedrept?

A, din păcate, nu-i vorba numai de unul... Până să fac din Eminescu un poet al meu, pe care să-l citesc şi să-l recitesc cu plăcere personală, un clişeu căruia mă împotriveam cel mai tare era acela al poetului "cu un veşnic zâmbet amar în colţul gurii", omul neînţeles, sardonic, adeptul filosofiei lui Schopenhauer pe care o citea cu predilecţie în odăi invadate de păianjeni ş.a.m.d. Imaginea, mult răspândită şi până azi, pe care au acreditat-o şi Cezar Petrescu în trilogia pe care a consacrat-o poetului, dar şi Lovinescu, în **Mite**, imaginea omului în mizerie, a gazetarului exploatat de clasa boierească, persoană aflată în situaţie umilitoare, ţine de-o recuzită facilă. Să nu uităm că la douăzeci şi ceva de ani Eminescu devenise, în realitate, şeful unui ziar important, "Timpul", poate cel mai important în epocă, pe care el îl făcea, în mare măsură. Directorul gazetei, Mihai Paleologu, bunicul meu, era un fel de "politruc" al Nababului în redacţie, antijunimist convins, pe deasupra, dar asta nu însemna că-l privea pe poet ca pe un subaltern bun de umilit. Am moştenit din depozit familial, neatestat documentar dar din sursă demnă de încredere, fiindcă se baza pe amintirile bunicului meu, povestite tatei, imaginea unui Eminescu om de lume, bine dispus, fermecător. Bunicul meu, care era mai mare numai cu doi ani decât Eminescu, îl invita adesea la nişte "soarele" intime, în casa noastră veche din str. Paleologu, într-un spaţiu superb, potrivit petrecerilor, unde invitaţii veneau obligatoriu în frac şi în rochie de seară, unde se dansa, se făcea conversaţie, iar poetul nu se deosebea cu nimic de ceilalţi, purta cu eleganţă hainele de gală, era un bun valsator, făcea curte cucoanelor, ştia să participe la o discuţie amuzantă, mondenă şi frivolă ş.a.m.d. Ar fi să perpetuăm o reprezentare falsă, închipuindu-ni-l pe Eminescu totdeauna mizer şi la limita subzistenţei. Era dezordonat – mulţi sunt! – dar nicidecum boem: asta e un calificativ bun pentru Artur Enăşescu sau Stan Palanca, boemi în adevăratul sens. Nu-i un secret că atunci când era îndrăgostit făcea cheltuieli nebuneşti: câteodată cumpăra, de pildă, pentru d-na Cleopatra Poenaru-Lecca, toate violetele de Parma care se găseau într-o zi în florăriile din întregul Bucureşti – şi i le trimitea acasă cu birja. Fiind mereu îndrăgostit, era mereu cheltuitor şi rămânea, bineînţeles, fără bani, dar când era cazul se supunea perfect regulilor etichetei: dacă era invitat la masă în case mari, la Maiorescu, de pildă, mergea în ţinută adecvată, când se ducea la Parlament lua

redingota, nu era Parlamentul de astăzi unde ziariştii apar neglijenți, obraznici, ignari.

Imaginea mizeră a mai pălit, totuşi...

Dar lăsând locul altora, nu mai puțin reductive. Punctul monumental al acestei forme idolatre şi restrictive şi lipsite de orice fel de situare a poeziei sale în contextul ei uman, firesc şi funcțional, l-am descoperit mai de mult, pe vremea lui Ceauşescu, în articolul unui tânăr critic indignat care spunea: nu vă atingeți de Eminescu dacă nu vreți să ne pierdem identitatea națională. Opera lui este garanția noastră identitară. E adevărat – este. Dar o astfel de judecată presupune o deplasare de accent: nu pentru acest motiv a scris Eminescu, nu acest scop l-a avut el în vedere cu deosebire. Nu se cade să-i fixăm noi, acum, "sarcini", îndatoriri, năzuințe. Cu vreo câțiva ani în urmă, la o biserică din cartierul meu, preotul propunea într-o predică să-l facem pe Eminescu sfânt român. De unde şi până unde? De ce să-l canonizăm sau să-l canonim? La Eminescu, ortodoxia poate să fie un element care a intrat în sensibilitatea lui, ca a oricărui român – dar a-l face un credincios fervent ar fi un abuz; să nu uităm că îl interesau şi religiile Orientului Îndepărtat – studiile lui Max Müller despre cultura indiană erau atunci la modă – aşa că nu poate fi anexat "ortodoxismului", cum încearcă unii, nicidecum cantonat pe o poziție improprie lui.

Dacă am privi lucrurile astfel, n-ar însemna că încercăm să impunem de fapt imaginea noastră în ființa lui Eminescu, mai curând decât imaginile sale adevărate în conştiința noastră?

Mă tem că da. Spre exemplu naționalismul agresiv, xenofobia fudulă se referă mereu la **Doină**, privind-o ca pe o culme a liricii eminesciene şi o expresie exemplară de patriotism. În contextul operei sale, **Doina** e departe de a fi poezie de primă mână, revelează o stare de năduf, de dilatare pamfletară; a face din ea literă de lege e o nedreptate flagrantă, tocmai fiindcă, pe de altă parte, Eminescu este lăudat pentru universalitatea sa de interes, de informație şi de gândire, acestea reale şi de netăgăduit. Cum să fii xenofob când eşti bucşit de cultură nemțească şi în bună măsură de cultură iudaică, şi fiind sensibil într-un asemenea grad la mişcările spiritului şi la valori de mare diversitate?

E o părere care intră în contradicție cu "omul deplin" ades invocat.

Foarte des invocat, dar şi greşit invocat. Eminescu era, fără îndoială, un om foarte cultivat. Dar nici o cultură, a nici unui om, nu este un bloc desăvârşit, fără falii mari, lacune enorme. Eminescu ştia multe, nu ştia totul: a ne raporta la el ca la un precursor al ştiinței contemporane, a-l considera avizat în fizica nucleară, în subtilități de economie politică, în existențialism, structuralism, astronomie, marxism etc. înseamnă a-l îneca într-un mâl de admirație sufocantă şi stupidă, totdeauna stricătoare. S-a încercat a se face din Eminescu şi un ideolog şi un fel de patron ideologic, în principal al "naționalismului", pornind de la unele lucruri care se găsesc în poezii sau în alte texte, în special în articole, foarte dilatate, duse la hiperbolă din rațiuni politice sau polemice.

Care credeți că e punctul vulnerabil în reproşurile ce se aduc lui Eminescu, autor de articole politice?

Părerea mea e că aici a intrat în joc o dorință de consecvență, destul de sumară şi simplistă. Despre ce-ar fi vorba? Zeletin, cred că întrucâtva şi Manoilescu, în bună măsură chiar Lovinescu, în cele mai penetrante studii ale lor despre burghezia românească – temă esențială care până la ei nu fusese tratată cum se cuvine – au reproşat societății noastre că a mers pe o linie "reacționară" ce se poate urmări în publicistica lui Eminescu, în loc să adopte o linie radical-revoluționară, care ar fi dus la o dezvoltare mai rapidă a României. Asta e, după mine, iarăşi un clişeu, născut, cum spuneam, din acea simplistă nevoie de consecvență: dacă suntem liberali nu putem să-l urmăm pe Eminescu, el era conservator, era antiliberal etc. Lăsând la o parte faptul că asta e o deosebire de partide, care ignoră faptul că a existat aşa-numita şi mult hulita cândva "monstruoasa coaliție", la urma urmei salvatoare pentru țară şi constând tocmai într-un fel de interpenetrație între conservatori şi liberali, se trece cu vederea peste o realitate mai profundă a timpului respectiv. Conservatorii – mai ales junimiştii – erau, în fond, tot nişte liberali care aveau, însă, o anumită poziție mai critică, iar fiindcă aveau totodată şi mai mult gust, priveau dintr-un oarecare unghi detaşat toată retorica demagogică a epocii, ce se oferea de la sine deviziunii. Interesant în acest sens e că Rosetti, față de care Eminescu a fost atât de vitriolant, din rațiuni de retorică

pamfletară şi dintr-o agresivitate partizană, azi inactuală, pare-se că aprecia mult calitatea acelor texte desfiinţătoare la adresa lui. Omul nu era chiar aşa de redus după cum rezultă din reprezentarea pe care o aveau despre el junimiştii. Dar acestea sunt aspecte ale epocii de-atunci; grav mi se pare faptul că, deşi acum noi avem suficiente date despre omul real şi despre timpul său – continuăm să impunem imaginile noastre parţiale, părtinitoare şi fatal abuzive, unui Eminescu întreg, armonios, etern.

"Felul în care îl sărbătorim pe Eminescu nu diferă deloc de felul în care îl recităm: gălăgios şi retoric, după modelul unei chermeze promiscui, în al cărei abur fiecare îşi dă în petec. Toţi îl sărbătorim ca pe un precursor al micilor noastre obsesii şi al firavelor noastre ideologii. (...). Îl sărbătoresc mai ales cei pe care el i-a detestat: răii şi famenii, panglicarii în alte ţări, cei cu evlavie de vulpe, fonfii şi flecarii. Îl sărbătorim toţi, cu un zel idolatru, ne oblojim mizeriile lângă templul lui şi îi stricăm liniştea cu festivităţile noastre dulcege".

(Andrei Pleşu, **Eminescu şi recitatorii**,
"Dilema" nr. 2, 21–27 ianuarie 1993)

II

REACȚII

Constantin BARBU

APĂRAREA LUI EMINESCU

În ultimul număr al revistei "DILEMA"

Atac stupid contra lui Eminescu

Să admitem că Dumnezeu a murit şi că totul este permis. Dacă Dumnezeu a murit, este permis ca deşertul să crească fără margini, nu numai în deşertul mai mare, nu numai în cultura lumii, ci şi în cultura românească. Dacă totul este permis, de ce să nu-şi permită oricine să spună despre Eminescu orice? O revistă din Bucureşti ("Dilema", nr. 265/1998) schiţează încă un scurt capitol dintr-o mai mare încercare de despărţire de Eminescu.

Ce să însemne a te despărţi de cineva? A te despărţi de cineva înseamnă că ai împărtăşit ceva cu cineva, şi acum te desparţi; despărţire îmi aduce aminte de o negare a părţii, care în greceşte se spune "meros", cuvânt care este din aceeaşi familie cu "moira". Cine să fi avut oare parte de a gusta din destinul lui Eminescu?

Dacă ne vom exprima mai pe înţelesul lui nu-ştiu-cine (Zigu Ornea, de exemplu), ca să te desparţi de Eminescu trebuie să-l citeşti, să-l ştii, să-l înţelegi, să-l iubeşti. Nu vreau să complic mintea nimănui, nici să-l chinuiesc cu vreo profundă Românie, vreau doar să-i explic că ***a şti*** înseamnă a avea conştiinţă, a înţelege înseamnă a traversa universul fără să-l distrugi, a iubi înseamnă a co-naşte, a co-

exista cu cel iubit. Nu spunea un mistic mare că ***trebuie să iubeşti lucrurile până când lucrurile încep să te iubească pe tine?***

Despărțirea de Eminescu

Întrebarea privind ***despărțirea de Eminescu*** îi aparține d. Nicolae Manolescu.

1. Nicolae Manolescu are dreptate să pună întrebarea despărțirii de Eminescu pentru că un mare intelectual care s-a aventurat să scrie **Istoria Critică a Literaturii Române** ştie să gândească; Eminescu este, desigur, ca un megachiliocosm în care există lumi vii, lumi geniale, lumi moarte, lumi distruse, lumi de distrus, dar şi lumi indestructibile. Aşa cred că putem vorbi despre o despărțire de Eminescu. Trebuie să-l cunoaştem, să-l iubim, să-l înțelegem, altfel nu ne putem despărți pentru că nu avem de cine. Cum să te desparți de o femeie frumoasă, precum Claudia Schiffer, dacă n-ai cunoscut-o?

A-l cunoaşte pe Eminescu e o artă grea, îți trebuie ani de studiu, de putere de co-gândire. Aştept ca Nicolae Manolescu să-l iubească pe Eminescu pentru a putea să se despartă de Eminescu.

2. Nicolae Manolescu scrie: "C. Noica a văzut în ***Caietele*** tânărului studios o operă capitală a culturii române şi s-a bătut pentru editarea lor. Avea însă dreptate Marin Sorescu numindu-le maculatoare. Importanța lor e auxiliară, biografică şi exegetică, dar atât".

a) Cred că Marin Sorescu spunea despre Caietele lui Eugen Barbu că sunt maculatoare, nu despre manuscrisele lui Eminescu. Cred că pe Nicolae Manolescu îl înşeală memoria (nici eu nu sunt absolut sigur, dar voi căuta în toate textele lui Sorescu despre Eminescu). Oricum, **Caietele** lui Eminescu nu sunt ***maculatoare***. Eu le-am văzut pe toate, de la Bucureşti, Iaşi şi Cluj, şi, repet, nu sunt maculatoare. Nu cred că Manuscrisele lui Eminescu nu trebuie publicate, integral, în facsimil; valoarea lor nu ține de atribute precum "auxiliară", "biografică", "exegetică". Vă rog, domnule Nicolae Manolescu, să mă credeți pe cuvânt.

b) Sunt de acord că este o inutilitate a-l numi pe Eminescu ***poet național*** (deşi național provine din *gna* –, care înseamnă ceea ce puțini ştim că înseamnă).

Zigu Ornea – eminescolog de ocazie?

Zigu Ornea scrie. Când scrie, Z. O. crede că gândeşte.

Probă: "Fără îndoială că Eminescu este cel mai mare poet al românilor, deşi, prin anii optzeci, prof. Liviu Rusu mă îndemna (probabil că nu numai pe mine) să pornim o acţiune concertată pentru a-l instala pe acest soclu pe Lucian Blaga. N-am fost de acord – şi..." Trebuie să-i spun lui Z. O. că, şi dacă era de acord, Eminescu rămânea pe acelaşi soclu.

Ce să ***concertezi*** cu Liviu Rusu? Cum pot face ei un concert în urma căruia Eminescu să nu mai fie cel dintâi şi bieţii scripcari să nu fie trataţi cu pastile? Această frază a lui Z. O. este stupefiantă, nu numai pentru lipsa de logică (vezi cuvântul "deşi"), ci şi pentru marea evreitate intelectuală, care se înşeală crezând că Z. O. poate fi intelectual. Să nu fi citit Z. O. nimic din Eminescu (în afară de articolele politice antisemite, care erau doar contra unor indivizi evrei, nu împotriva evreităţii, genială ca şi buddhaitatea, grecitatea, germanitatea, românitatea, eminescianitatea etc. -itatea)? Vreau să fiu bine înţeles: Eminescu este cel care a scris că **Luceafărul** este o *Caballa Lucis* (eu ştiu bine Caballa şi pentru a înţelege ce este cu lumina Caballei, am citit câteva cărţi fundamentale despre mistica evreiască şi cred că o ştiu un pic mai bine decât Z. O.); cine a scris **Sărmanul Dionis** şi ce este maestrul Ruben?; moş Iosif ne aminteşte de ceva?

Întrebare: Este Eminescu antisemit în Luceafărul şi Sărmanul Dionis? Sigur, nu.

Z. O. scriee: Eminescu "s-a ridicat şi împotriva evreilor, refuzând, în 1878, în articole incendiare, posibilitatea împământenirii lor". Trebuie cercetat contextul, dar Eminescu, după părerea mea, nu a gândit corect.

Tot Z. O. scrie: "în anii optzeci, Constantin Noica a formulat definiţia aberantă despre Eminescu: «omul deplin al culturii româneşti» contribuind enorm la sanctificarea primejdioasă a operei eminesciene în toate ale ei alcătuiri".

a) Z. O. trebuie să ştie că formula, aproximativ, îi aparţine lui Nicolae Iorga.

b) Toţi trebuie să ştim că despre Isus Christos s-a spus că este un ***om deplin***. Să nu fi citit Z. O. **Biblia** în greaca veche?

c) Trebuie să ştim, cel puţin câţiva dintre noi, că **Apocalipsa** a fost scrisă după ce barbarii de geto-daci îi obligaseră, o zi-două, să plătească tribut pe romani. Treaba asta se petrecea pe vremea împăratului Diocleţian. Are vreo legătură Z. O. cu împăratul Diocleţian? Evident că n-are nici o legătură. Tot astfel, un mare cunoscător al filosofiilor Indiei, H. Zimmer, spune undeva că nişte sciţi au ajuns regi ai Indiei.

d) Vreau să fiu din nou foarte clar: eu iubesc evreitatea precum eminescianitatea şi îi doresc lui Z. O. să iubească tot aşa.

e) Aş vrea să-i atrag atenţia colegial lui Z. O., că în greaca veche "psihea" se scrie cu totul şi cu totul altfel. Atunci când Z .O. scrie că: "Nu spune asta multe despre *psihea* României profunde", el nu ştie ce scrie, iar eu nu înţeleg ce este cu sufletul României profunde...

Eminescu văzut de departe de "Nimeni"

1. "Nu sunt un fan al poeziei lui Mihai Eminescu".
2. "Poezia lui Mihai Eminescu mă lasă rece".
3. "Şi proza lui Mihai Eminescu".
4. "Nu am nici o afinitate cu poezia lui Mihai Eminescu. Îi pot recunoaşte meritul de a fi fost un mai mult decât onorabil poet de secol XIX".
5. "Părţile epice ale poemelor arată la fel de sec ca o carte de telefon versificată".

Scriitorul se numeşte Răzvan Rădulescu şi publică în "Dilema" (nr. 265/1) un articol intitulat "Eminescu văzut de departe".

Nu pot să-l întreb pe Răzvan Rădulescu decât două lucruri:

a) De ce nu ştie cum se scrie cimitirul (Bellu)?

b) De când se tratează sifilisul "prin inhalaţii de aer sărat"?

Dragă Răzvan Rădulescu, te-am onorat destul.

Andrei Pleşu n-a fost niciodată la Păltiniş

La 6 decembrie 1987, s-a întâmplat ca sicriul lui Constantin Noica să fie scos din schit de patru inşi pare-mi-se: Mihai Şora, Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu, Constantin Barbu. Domnule Andrei

Pleşu, s-a întâmplat să-l purtăm pe umeri pe Domnul Constantin Noica.

Nu vreau să spun nimic altceva decât ceea ce voi spune: Domnul Constantin Noica, pentru mine, şi cred că şi pentru dumneavoastră, n-a pățit ceea ce a pățit Dumnezeu. Pentru mine, ***Constantin Noica n-a murit***. Pot spune, greşind oricât, că mie îmi este mai prieten Platon decât adevărul. Cu Platon te mai întâlneşti din când în când, dar cu adevărul niciodată. Ce-o fi adevărul dacă nu o alergare divină?

Există o mare dramă să nu poți trece de la discipol la maestru. Iar dacă vrei să fii discipolul unui maestru, trebuie să-l iubeşti pe maestru cu drum cu tot.

Aveați 36 de ani şi Noica vă dădea încă bibliografie, ca şi mie, deşi nu toți confundam pe Grigorie de Nazianz cu Grigorie de Nyssa; şi ştiu, din aceeaşi carte ca şi dumneavoastră, în câte feluri se spune în sanscrită "maestru"...

A trecut vremea şi încă nu ştim ce înseamnă ***cei săraci cu duhul***.

Cum să intre România în Europa (din care nu cred că a ieşit vreodată) când Eminescu, ***acel pe care şi un Budha ar putea fi gelos*** când Eminescu a tradus din Kant doar un sfert din **Critica rațiunii pure**, când Eminescu a scris **Memento mori**, când Eminescu a scris că ***Dumnezeu a murit*** înainte de Nietzsche (lucru fără importanță), cum şi de ce să intre România în Europa când spiritul ei cel mai mare, totuşi, nu era decât un ***sifilitic care mergea la mare*** (dacă e să ne luăm după "Dilema" dumneavoastră)?

Revista "Dilema" este editată de Fundația Culturală Română.

Să fi întrevăzut Eminescu biata lui posteritate atunci când a scris: "Dumnezeu, la adițiunea lumii, a greşit – eu sunt... un punct în cartea destinului, care nu trebuia să fi fost".

Ce gândea Constantin Noica despre *Caietele* lui Eminescu?

Constantin Noica dorea publicarea **Caietelor** din mai multe motive:

a) Eminescu este Eminescu; germanii au publicat **Caietele** lui Goethe; englezii nu au decât câteva file ce s-au păstrat din Shakespeare;

b) dacă în nu ştiu ce război, o nefericită întâmplare distruge aşezământul Academiei în care se află **Caietele**? (au existat în BCU – Bucureşti nişte scrisori ale lui Eminescu – şi ele au ars cumva la Revoluție?)

c) orice tânăr intelectual român trebuie să aibă sub ochi experiența aparte a lui Eminescu.

Noica însuşi scrie:

"Orice cărturar şi mai ales orice tânăr va trebui să aibă sub ochi editate întocmai, facsimilat, caietele lui Eminescu. E vorba de 44 manuscrise, păstrate cu grijă la Academie, din 1902, de când au fost donate de Titu Maiorescu. Din aceste caiete s-au scos aproape toate ineditele lui Eminescu, în versuri şi proză, asupra lor a lucrat G. Călinescu, pe baza lor şi-a făcut excelenta sa ediție Perpessicius... Dar în caiete se găseşte nu numai întreaga operă eminesciană, în versuri şi proză, ci apar gânduri, proiecte, străfulgerări – alături de note de curs de la Viena şi Berlin, însemnări de lectură şi notații personale – care dau imaginea extraordinarei deschideri către cultură a lui Eminescu.

Orice cărturar şi mai ales orice tânăr ar trebui să aibă sub ochi aceste caiete, care arată toată bogăția ce se află în laboratorul unui geniu".

De asemenea, Noica a îndemnat la o despărțire de Eminescu, el ştiind bine ce înseamnă o despărțire. Cine altul scrisese **Despărțirea de Goethe**?

Noica scrie:

"Ar fi bine să apară un tânăr care să cuteze a spune – cu dovezi – că traducerea din **Critica rațiunii pure** întreprinsă de Eminescu între 20–24 ani este proastă; că intuițiile şi orizonturile deschise de el în materie de istorie, economie, filosofia culturii şi filosofia pură şi simplă, sunt banale; că viziunea lui Eminescu despre om e sumară; că aventura filologică în cuvântul românesc şi în cuvintele limbii germane, perfect ştiută, sau ale altor limbi imperfect ştiute, este naivă şi zadarnică, întocmai caietelor sale de rime; sau că râvna pentru toate domeniile culturii, începând sau sfârşind cu ştiințele exacte şi cu delirul lor matematizant, reprezintă o puerilă încercare de diletant.

Ar fi bine să apară un tânăr cu atâta tărie, cuprindere şi creativitate în el".

Dar cine a citit **Kritik der reinen Vernunft** şi **Lecturi kantiene** punând faţă în faţă pe Kant şi Eminescu? Dacă le-ar fi aşezat cineva faţă în faţă ar fi văzut că şi Kant şi Eminescu fac aceeaşi greşeală de greacă veche. Dacă ar fi citit orice ediţie din **Lecturi kantiene** ar fi văzut că toate au multe greşeli şi nici una nu descifrează toate însemnările marginale ale lui Eminescu.

Dau doar un exemplu: "Dieser Kräften, Paral(el)ogramm der G (enerationis) Ae(quivocae), systematische Construction aus dem Zusammenfluss und vorhandenen Bergriffe, ohne eine Idee, ist die Charakteristik der meisten Systeme, der gemeinsame Augenpunkt jäwohl sowie zu Begriff, zertritt gewöhnlich die Idee, die atomistische Seele Z.'s z(um) B (eispiel) n(ach) Herbart), Hegel wohl such".

Este însemnarea lui Eminescu din Ms. 2258, fila 31r.

Ce poţi să spui despre traducerea lui Eminescu atunci când vezi că *durchgängig* este echivalent în opt feluri diferite (general, pertransspectiv, pertraversant, inesceptant, în genere, fără excepţie, peste tot), iar în alt caiet, 2289, Eminescu glosează pe tema lui *Durchsicht* (transparent, diafan, pertransspectio, străbătător). Cine ştie **Critica** lui Kant ştie că *durchgängig* este cuvântul ce dă seamă de depăşire...

Grea epocă Eminescu?

Elogiul suprem al lui Cioran este neştiut

În **Despre inconvenientul de a te fi născut**, Cioran scrie fără ştirea nimănui elogiul suprem: Eminescu Nâgârjuna, Chandrakîrti, Çantideva se află împreună: "Je ne m'arrête pas davantage devant celle du poéte qui, vivant, ne songea qu'à sa dissolution finale. D'autres noms me poursuivent, des noms d'ailleurs, liés à une vision bien faite pour expulser de l'espirit toutes les obssesions, même les funébres. Nâgârjuna, Chandrakîrti, Çantideva –, pourfendeurs non pareils, dialecticiens travaillés par l'obsession du salut, acrobates et apôtres de la Vacuité..., pour qui, sages entre les sages, l'univers n'était qu'on mot..."

Să fi înțeles Eminescu şi Cioran ceea ce este acela Universul şi ceea ce este acela Cuvântul? Dacă Universul nu este decât un cuvânt atunci ce este Cuvântul? Cuvântul este un convent, o convenție, o înțelegere. Înțelegerea (inter-lego) este o ***traversare fără distrugere*** a Universului care (Unum-versus) este şi el o ***versiune salvată***. Ştia Cioran ce este conventul şi ce este inconvenientul? Ştia, probabil.

Când Cioran îi aşază pe aceeaşi pagină pe Eminescu Nâgârjuna, Chandrakîrti, Çantideva ştie ***de ce***. Toți, împreună cu Cioran, "ştiu" ce este vacuitatea. Sunt spirite care au lucrat în vacuitate, care au cultivat vacuitatea, care s-au dedicat vacuității.

Eu, personal, am căutat să aflu ce şi de ce este stranie vacuitatea şi pot să vă mărturisesc că sunt, în fine, ***prost*** şi ***idiot***. Pot să vă mai mărturisesc însă şi că nu este uşor să fii idiot...

Când Cioran întreabă: "Până când ne vom mai proiecta golurile noastre în vidurile României?" el întreabă şi nu aşteaptă nici un răspuns. Tot Cioran gândeşte că "afară de Eminescu, totul este aproximativ", că noi nu ne lăudăm cu el, că îl considerăm excepție inexplicabilă şi trebuie să-l caricaturizăm dezgustător pentru că spiritul lui ne mustră.

Să simtă oare scriitorul român de astăzi nevoia de a-l blasfemia pe Eminescu?

Ce a vrut să spună Noica atunci când ne-a anunțat că: "Sărbătoarea eminesciană nu a cuprins toată obştea românească, pentru că sunt încă foarte puțini cei ce ştiu de ea".

Ce a vrut să spună Cioran atunci când a întrebat: "Ce a căutat pe aici acel pe care şi un Budha ar putea fi gelos?"

*

Eminescu a gândit cu totul altfel şi a fost cu totul altfel.

Eminescu aproape că şi-a cerut iertare că a existat pe lumea aceasta.

Care dintre noi ar mai putea zice că: "Dumnezeu, la adițiunea lumei a greşit – eu sunt... un punct în cartea destinului, care nu trebuia să fi fost"?

Dacă ***Dumnezeu a murit***, dacă ***Totul este permis***, atunci este voie să ne despărțim şi de Eminescu.

Vă întreb, însă:

Cine va îndrăzni să se despartă de Eminescu?

Cine va putea să-l cuprindă pe Eminescu pentru a se putea desprinde de Eminescu?

Cine şi cum se va desprinde de Eminescu pentru a se putea despărți de el?

E greu, Domnilor! Vă rog, să mă credeți pe cuvânt...

Să începem ca oamenii cuminți: întâi să citim tot ce a scris el, apoi pe cei pe care i-a studiat sau i-a răsfoit, apoi să ne uităm un pic prin Kant, să învățăm un pic de sanscrită, să ne gândim de ce-i părea lumea o cifră, de ce nu e nimic şi totuşi e, de ce se opinteşte Demiurgul în van, de ce la nimic reduce moartea cifra vieții cea obscură şi de ce este Archaeus singura realitate pe lume...

E greu, Domnilor! Vă rog să mă credeți pe cuvânt...

(în "Ora", [Craiova], nr. 298, 2 martie 1998)

Sorin ŞERB

Exces de zel

Trebuie să recunosc, de la început, că îl admir pe Eminescu. Fac mărturisirea, pentru că, în paginile revistei, nu prea îndepărtate de aceasta, mai precis numărul trecut, s-a vorbit pe larg (şi, cel puțin la suprafață, cu înverşunare) în legătură cu postromanticul nostru. Au fost câțiva semnatari care au declarat, cu această ocazie, că nu-l agreează pe poet şi, tocmai de-aceea, se simt obligați să-i tragă o praftură. Comodă sarcină: *apărarea lui Eminescu este, nu-i aşa, de prost gust, ne-am săturat cu toții de "memorizați primele strofe din* ***Epigonii*** *sau descrieți scena luptei cu turcii din* ***Scrisoarea III***". Monotonia exercițiului şcolăresc a făcut atmosfera irespirabilă. Criza de receptare trebuia să-şi găsească o rezolvare. Şi aceasta nu a fost, firește, slăbirea sensibilității la receptare şi reevaluarea ci condamnarea poetului. Cea mai comodă soluție pentru epigoni, nu? Şi au

făcut-o cu poftă iresponsabilă. Acest tip de revoluționarism (era să scriu huliganism) este productiv şi nu se aplică numai asupra poetului. Se invocă, astfel, cu semn schimbat, tot ceea ce propaganda fascistă sau comunistă a liricizat în legătură cu poetul: că se lupta cu limba meschină pe care a aruncat-o în obscuritatea unei gramatici improvizate, că a stimulat producția națională de romanțe şi că poezia de mai târziu, desigur evoluată, nu-i datorează prea multe. A călcat pe căi care duceau în fundătură, de parcă un poet este şef de pluton, condamnat la o eternitate de muncă în folosul comunității. A lăsat un morman de manuscrise pe care l-au citit, integral, doar doi oameni: Perpessicius şi Petru Creția. Multe dintre producțiile lui publicate sunt derizorii (nu se vorbeşte despre **Scrisoarea I** şi nici despre **Melancolie**). Apoi au fost recitite articolele lui naționaliste şi antisemite (un tom impresionant de câteva sute de pagini scrise mărunt) şi jalnica **Doină**, pentru a demonstra că Eminescu (studintele-auditor extraordinar la Viena) ar fi antioccidental, uitând că, între timp, polii politici ai planetei s-au schimbat esențial. Sunt pagini de neiertat, desigur, în publicistica eminesciană, însă, de-am fi sinceri, puțini le integrează deplin în opera eminesciană. Eminescu, după cum recunosc unii dintre contestatari, a fost, în anii proletcultismului, trecut prin ciurul ideologiei şi restituit, caricatural, în ediții care conțineau câteva poeme, mediocre de altfel: **Împărat şi proletar** sau **O călărire în zori**, **Călin Nebunul** sau **Epigonii**, părți satirice din **Scrisori** şi versuri simțite despre mamă. Excesul de atunci a lipsit câteva generații de cunoaşterea şi asumarea unui Eminescu în integralitatea sa. Percepția individuală s-a limitat la inepțiile de manual şi ilare sculpturaliseli, erectate "drăguț" pe malul mării.

Sunt şi eu dintre aceia care cred că s-a abuzat de Eminescu. Cred că şi aici funcționează un exces – cel de inteligență. O inteligență orbitoare care ne absolvă de naivitatea unei receptări fără repere culturale. Eminescu trebuie să treacă şi el prin sita măruntă a sutelor de referințe critice, a lecturilor recente, a bibliografiilor monumentale. Sita ținută de cei care au avantajul infinit că au trăit, la superlativ, postumitatea poetului. Exces de bibliografie, de inteligență, de zel, într-o luptă arțăgoasă cu cel care nici n-a aflat vreodată că este ***Luceafărul poeziei românești***. Chiar şi numărul trecut al "Dilemei" a făcut-o. Înainte de asta, însă, au făcut-o atât de mulți alții, încât

excesul critic al unora dintre semnatarii din numărul trecut se pierde în inflația de revoltă. Este necesară, desigur, o altă perspectivă asupra operei eminesciene – așa ceva se petrece, însă, în tăcere, prin maturizarea limbajului critic, nu prin revoluții culturale. Așa ceva exclude aroganța și suficiența, ideile primite, guerilla culturală și, în special, prețiozitatea critică. Vorbim, totuși, despre un poet, chiar dacă era păros, cu o constituție fizică atletică etc. (citez aproximativ, din alt articol) – ce legătură au toate acestea cu poezia? Și-acum să înțelegem de ce nu ne putem împăca, deocamdată, cu sifilisul lui Eminescu sau paranoia lui Macedonski? Poate că, în primul rând, prin principiul dominoului, înlăturând criteriul Eminescu, ne dezrobim dintr-o îndelungată captivitate culturală. Renunțăm la îndelungile poeme simfonice, la dulceața recitărilor aniversare, la sesiunile științifice encomiastice. La eternele subiecte de examen și la stereotipia culmii de neatins – însă cred că la aceste excese critice s-a ajuns în principal din cauza colectivismului cultural care a paralizat literatura și gândirea critică. Sunt dintre cei care cred că sifilisul lui Eminescu nu este atât de important pentru poezia sa, chiar dacă, din exces de zel, poate fi invocat. Nu schimbă nimic din poemele lui. Și nici din datoria noastră de vorbitori de limba română. Or, datoriile trebuie să te facă mai umil și mai înțelegător.

(în "Dilema", nr. 266, 6-12 martie 1998)

C. STĂNESCU

Atentat la statuia "poetului național"

Un profesor onest de limba și literatura română îmi atrage atenția, îngrozit, asupra scandalosului "atentat" la onoarea "poetului național", M. Eminescu, săvârșit în ultimul număr al revistei "Dilema". Am citit cu atenție și, dacă-l pot liniști, încerc să-i răspund în felul următor.

M. Eminescu este poetul cel mai "martirizat" pe altarul tuturor doctrinelor şi curentelor politice care s-au perindat pe la "cârma" statului român de o sută de ani încoace. N-a fost mişcare politică de oarecare însemnătate care să nu-l "confişte" pe Eminescu transformându-l cu japca în portdrapel: de la "protolegionarul" configurat de ediția din 1914 a lui A.C. Cuza (sintagmă nefericită, utilizată de Ion Negoițescu, autorul ultimei mari cărți înnoitoare despre M. Eminescu) şi până la "marxistul" Eminescu descoperit în gazetăria poetului, cu un fastidios "aparat critic", de dl. Ilie Bădescu, "poetul național" s-a văzut victima unui permanent ritual de canonizare politico-ideologică (şi, mai recent, chiar religioasă), din care n-a lipsit, culmea ridicolului, angajarea sa în funcția de colaborator post-mortem la "redactarea" Programului Partidului Comunist Român. "Etatizarea" aceasta masivă şi permanentă a poetului a mers, în a doua parte a totalitarismului comunist, mână în mână cu întărirea cultului personalității lui Ceauşescu şi ea pare să aibă, în ultimă instanță, un efect asemănător: prăbuşirea "mitului" oficial, "privatizarea" lui Eminescu şi "despăr-țirea" de figura lui etatizată şi ridicată la rang de sfânt național intangibil. Ne place sau nu, e o constatare pe care suntem nevoiți să o facem. Un sondaj de opinie profesionist făcut ne-ar putea arăta cât de citit mai este azi Eminescu şi de către cine. "Poetul – pune punctul pe i Nicolae Manolescu în articolul său din "Dilema" – e "îngropat sub respectul datorat *poetului național*". Eticheta de "poet național" nici n-ar fi prea rea ori neadecvată câtă vreme nu ajunge să semnifice un avertisment, să sune ca un clopot de alarmă şi să opereze ca o sentință judecătorească fără drept de apel pusă în aplicare sub supraveghere polițienească. Cine sunt "*polițiştii poetului național*"? "Polițiştii" suntem noi: şcoala şi profesorii, manualele şi autorii lor, presa (cu şi fără "îndrumare superioară"), inclusiv presa culturală de dinainte şi după 1989, televiziunea națională, într-un cuvânt, toți cei ce am transformat de-a lungul anilor, de la diversele "catedre" de unde am predat, o etichetă pasabilă şi chiar utilă în contexte precis denumite, într-un ***prizonierat aurit*** unde poetul s-a văzut definitiv ***exilat***. S-ar zice că cel mai "exilat" scriitor român din ultima jumătate de veac a fost "poetul național" M. Eminescu, cel aflat tot timpul, conform tuturor aparențelor, în mijlocul nostru şi al "Siberiei" noastre culturale: "exilat" şi înstrăinat grație manualului de literatură din care de zeci de ani şi azi la fel Eminescu "se înalță ca o Coloană a Infinitului"; "exilat" de radio şi televiziune, care au atins culmi de

"perfecțiune", în câteva mari şi late şabloane de prezentare; "exilat" în spectacolele obligatorii, dar în "avanpremieră" la 26 ianuarie, ziua de naştere a fostului conducător; "exilat" într-o admirație din ce în ce mai seacă față de un nume din care aproape doar literele mai rămăseseră. Efectul acestor "contribuții" a fost ***împietrirea*** publică a lui Eminescu în câteva imagini-standard şi transformarea lui în mumie egipteană. Din această "poziție" nu l-au putut scoate nici măcar cele câteva spectacole, bine intenționate şi vag "disidente", ale lui Ion Caramitru şi Dan Grigore de la Ateneu, spectacole ce menținеau şi ele, cu destulă dare de mână, o anume solemnitate scorțoasă, în ton cu cea oficială şi generală de atunci. Toate aceste forme de ***înstrăinare*** prin "etatizare" şi "naționalizare" a poetului – ca reforma din 1948! – continuă să acționeze din plin şi azi, menținând "statu-quo"-ul, imaginea-standard: Eminescu trebuie, în fine... privatizat. Reacțiile "scandaloase" la care asistăm nu sunt decât roadele fireşti (!) ale "exilului" său prelungit, dar şi simptomele unei reveniri acasă, ale unei luări în posesie de către noi generații. De aceea, vă propun să ne "scandalizăm" cu umor când citim că "Poezia lui Eminescu nu mă încântă, de fapt nici nu există pentru mine...", "poetul însuşi era ceva inert şi ridicol, ca o statuie de metal goală pe dinăuntru şi cu dangăt spart". "Nu sunt un fan al poeziei lui Mihai Eminescu" (ferească Dumnezeu!) – spune un tânăr scriitor, ca să adauge, ricanând cu sfidătoare sinceritate: poezia lui Mihai Eminescu mă lasă rece (...) şi proza lui Eminescu mă lasă rece. Este sub nivelul minimei lizibilități (...) arată la fel de sec ca o carte de telefon versificată" şi altele ca acestea. Altul "contestă" statuile poetului: cea de pe malul mării şi-a pierdut "suportul simbolic" (s-a descoperit curând după ce a fost ridicată că poetul văzuse marea...), propune renunțarea la ea în schimbul alteia, ***măreață*** prin gigantism (un bronz înalt de 63 de metri!), proiecție a "poetului național" corespunzătoare imaginarului nostru colectiv. În fine, un alt tânăr scriitor "fluieră" în biserică având în minte statuia iubită de Bogza "din fața Ateneului, expresia celui mai trist caraghioslâc şi a divorțului tragic-comic de spiritul critic în favoarea amantlâcului cu găunoşenie şi cu ohtatul poeticesc"! "Desolemnizarea" şi redobândirea caracterului "*discutabil*" țintesc umanizarea "statuii" şi recucerirea poetului din dosul ei; nimic mai firesc, dacă exercițiul unei lungi adorații săvârşit sub pază polițienească nu ne-ar fi răpit sentimentul firescului... Desigur, statuile vor rămâne la locul lor cât va mai rămâne şi locul însuşi. Tinerii "eretici" ai "Dilemei" "judecă" statuile, trăgându-le la

răspundere pentru "contravenţii" de care nu ele se fac vinovate. Însă asemenea bobârnace groteşti date statuilor, oricât de "scandaloase" ar fi, sunt bine venite: este momentul să "convorbim" cu ele spre a vedea ce ne mai pot spune, dincolo sau dincoace de "programul" pe care fiecare generaţie şi fiece timp li-l atribuie, oglindindu-se – căutându-se? – pe ele însele în acele "statui". În rest, desigur că statuile, împreună cu miturile ce le susţin, sunt nu numai inevitabile, ci şi necesare. Din cenuşa "statuii" arse azi va răsări poate mâine alta. Atentatul "Dilemei" la onoarea "poetului naţional" poate fi, astfel, un nou început.

(în "Adevărul", nr. 2416, 7 martie 1998)

Leonida LARI

Nulităţi şi trădători

Domnule preşedinte,

Doamnelor şi domnilor deputaţi,

Ştim că Mihai Eminescu e apărat într-atât de bine de opera sa, încât nu-l poate coborî nimeni de pe soclul de Poet Naţional şi Universal. Şi totuşi, când străinii şi vânduţii autohtoni îl iau drept cal de bătaie, pentru a distruge din interior temeiurile politice şi culturale ale Poporului Român, e cazul să intervenim, pentru a lămuri nişte treburi. Eu, personal, nu credeam că am să ajung vreodată să pledez în Ţara-Mamă pentru Mihai Eminescu, a cărui operă poetică şi politică ne-a păstrat fiinţa naţională în Basarabia şi Bucovina. Din păcate, cum Eminescu n-a încăput în tiparele vremii sale, iată că nu încape nici în tiparele vremii noastre, fiind etichetat cu cele mai murdare cuvinte de un grup de scriitori, aciuaţi pe lângă revista "Dilema" (vezi "Dilema", nr. 26, 27 februarie – 5 martie 1998). E vorba de un atac politic

organizat la adresa celui mai mare scriitor al românilor. Inițiatorul e un perfect anonim, C.P. Bădescu, care recunoaşte fără ocolişuri că el a propus revizuirea operei lui Eminescu ca temă de dezbatere. În "Argumentul" său, C.P. Bădescu debitează că poezia lui Eminescu nu-l încântă, că poetul pentru el nu există, că e ceva incert şi ridicol, ca o statuie goală pe dinăuntru şi cu un dangăt spart. Păi şi Gioconda îi lasă reci pe unii, dar asta nu înseamnă că nu e operă de artă. E de domeniul incredibilului ca scriitori care nu sunt nici la călcâiul lui Eminescu să-l foarfece la un mod primitiv, cu o agresivitate nedisimulată. Ce deranjează, în opera lui Eminescu, pe acest grup, ca să nu zic comando filosemit cu ingrediente ţigăneşti, compus din C.P. Bădescu, I.B. Lefter, Răzvan Rădulescu, Şerban Foarţă, P.G. Radu, Mircea Cărtărescu, T.O. Bobe, Z. Ornea, C. Preda, la care nu înțelegem ralierea lui Nicolae Manolescu? Membrii grupului sus-numit sunt deranjați nu atât de fondul estetic, cât de fondul social-politic al operei lui Eminescu, de actualitatea lui şi în zilele noastre. Situația este foarte clară. După ce detractorii Statului Național Român au atacat Biserica Ortodoxă, Armata Națională, Învățământul, s-au pomenit că au mai rămas nişte citadele neatacate în Țară: cea politică şi cea culturală. Mihai Eminescu fiind cel care a perfecționat viziunea naționalismului, grupul cu pricina a tăbărât pe el ca o haită de şacali, voind să-i umbrească spiritul şi să-i tulbure eternitatea. Dar să vedem ce spun şi ceilalți, pentru a ne convinge până unde se poate ajunge cu ferocitatea de haită. N. Manolescu consideră că problema actualității lui Eminescu e compromisă moral, anii trecând şi peste el, şi peste noi, şi că nu-l putem considera la fel. Dar una e să treacă anii peste un talant de aur, şi alta e să treacă anii peste un morman de moloz. I.B. Lefter se tânguie că trecerea de la un regim comunist la altul democratic n-a modificat mentalitățile colective, care-l percep pe poet ca pe un mit emblematic. Nici nu le va modifica, pentru că valoarea rămâne aceeaşi în orice regim. R. Rădulescu, mai prostovan, se întreabă de ce poetul, în scrisorile sale de la Constanța, nu scrie despre întinderile de apă, ci despre starea sănătății sale şi despre chestii financiare. E firesc, despre Mare scrie în poezie, i-aş zice plăvanului. Şerban Foarță o face pe poliglotul, utilizând o sumedenie de cuvinte străine, prin care lasă să se întrevadă că Eminescu nu e Poet Național, el nefiind politiceşte

adeptul României Mari. Citeşte sau reciteşte opera politică eminesciană, i-aş spune poliglotului. Pavel G. Radu sloboade perla de mahala că, dacă Poporul Român nu şi-ar fi găsit o imagine ideală în Eminescu, în mod sigur ar fi găsit-o în altcineva. Da, la sigur, şi din întâmplare sau predestinare este Eminescu, fiindcă are o operă, ceea ce nu poți spune despre P.G. Radu. M. Cărtărescu, fulminant prin versuri dedicate femeii, de genul "o, doamne, ce fund avea!", e nemulțumit de aspectul fizic al poetului, că era păros, că nu arăta a poet, că a avut convulsii, pe când era bolnav, înainte de moarte. Smolitul nostru, care, pesemne, se crede Făt-Frumos fiul Iepei, îşi închipuie că el arată a poet şi că va muri mai altfel. Orice moarte are ceva inestetic în ea, şi nu se ştie cât de estetic va muri Cărtărescu, dacă s-a luat şi de moartea lui Eminescu. T.O. Bobe se îngrijorează că Eminescu e asimilat de Poporul Român ca şi Isus, că e răstignit în proiecție pe simbolul culturii româneşti. Dumisale, e limpede, nu-i place creştinismul, care concepe oamenii după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, mai cu seamă oamenii cu har divin. Zigu Ornea, cu toată ipocrizia sa, deconspiră grupul filosemit care a stat îndelung la taifas distribuind fiecăruia lucrul pentru acasă. Abia la Zigu Ornea apare mai clar cauza acestei acțiuni concertate de blasfemiere a lui Eminescu ca Poet Național şi Universal. Mihai Eminescu, ca gazetar, a consemnat o stare de fapt din anii 1880–1881, şi anume că pătura superpusă (avocați, funcționari, politicieni ş.a.) e compusă din alogeni şi străini de Neam. Cu ce a greşit Eminescu atunci când a consemnat un adevăr? Ei uite, Alianței Israelite de pe atunci nu i-a convenit consemnarea, care, se pare, a contribuit şi la nişte voturi în plus pentru cauza românilor în Adunarea Națională. Acea cutezanță de atunci a lui Eminescu e sancționată şi acum. Mai ales acum, când avem aceeaşi stare de lucruri. Oare românii din Țară şi din afara actualelor ei hotare nu sunt marginalizați, batjocoriți, oare nu se simt străini în Țara strămoşilor lor? De altfel, Z. Ornea vede un rău şi în faptul că românii basarabeni îl iubesc pe Eminescu. Dar tocmai opera politică şi poezia patriotică ale lui Eminescu erau cu noi pe baricade, pentru a ne recăpăta dreptul la limbă, grafie, istorie, identitate națională! Abia acum, citindu-l pe Ornea, am făcut legătura între detractorii lui Eminescu şi ai poeților naționali de la Chişinău şi detractorii lor de la

Bucureşti. S-au şcolit la aceeaşi şcoală. Iar ultimul mişel din acest grup, C. Preda, cere pur şi simplu un scuipat în faţă pentru afirmaţiile sale dezonorante, că adicătelea Eminescu trebuie contestat şi demitizat, dar nu ca gândire politică rudimentară, căci e nul. Atunci, neîndoielnic, e vorba de poezie. Regret, dar o nulitate e C. Preda şi tot neamul lui de trădători, iar pentru asemenea expresii există şi o judecată pe pământ, nu numai în ceruri. Nici ruşii nu şi-au permis să-l defăimeze pe Eminescu, încredinţând opera sa celor mai buni traducători ai lor. În sfârşit, se adeveresc profeţiile despre cei care au făcut şi fac în continuare cele mai mari deservicii Neamului Românesc, voindu-l dispărut din Istorie. Anume acestora Eminescu le-a răspuns cu vehemenţă, pe când trăia, răspunsul lui fiind valabil şi astăzi:

"Voi sunteţi urmaşii Romei? – Nişte răi şi nişte fameni.
I-e ruşine omenirii să vă zică vouă oameni!"

(Text rostit în plenul Camerei Deputaţilor,
marţi, 10 martie 1998 – reprodus din "Politica" / 14 martie 1998)

INTERIM

REVISTA REVISTELOR CULTURALE

De la cravaşă la fetiţa dulce...

O remarcabilă exegeză asupra "specificului naţional" reflectat în presa de toate culorile întreprinde Mircea Iorgulescu în "Dilema", revistă din ce în ce mai bătăioasă, în ultima vreme, în pofida acuzaţiilor de "apolitism" şi "neutralism" care i se aduc. În "exegeza" lui, Mircea Iorgulescu porneşte de la constatarea, la îndemâna oricui de altfel, că presa de azi a "rupt-o" cu "mohorâtul, searbădul jurnalism de altădată" ("altădată" = totalitarismul comunist dintre 1944–1989 – n.n.) pentru a relua, "poate fără conştiinţa faptului, o luxuriantă

tradiție a presei autohtone" interbelice. Cei ce deplâng violența și agresivitatea "limbajului bătăuș" al ziarelor de azi să deschidă, împreună cu Mircea Iorgulescu, **Dicționarul presei românești** (Ed. Științifică, 1995), ca să se lămurească în privința adâncilor lui izvoare. Titlul articolului pe care-l scrie Mircea Iorgulescu, "Nihil sine bâta", era deviza unei publicații de acum o sută de ani: "Bătăușul".

Au existat – scrie exegetul nostru – în istoria presei românești "numeroase gazete cu denumiri de unelte și instrumente de tortură, de ucidere și chiar de distrugere. Unele, clasice, pot intra în dotarea unui centru de sadomasochism: *Biciul*, *Biciușca*, *Nuieluța*, *Cravașa*, *Gărbaciul*, *Briciul*, *Pila*, *Sula*". Exegetul pare să privească de sus, cu oarece dispreț abia disimulat, titluri ce au o proveniență "rurală sau suburbană": *Bâta*, *Ciomagul*, *Fierul Roșu*, *Toroipanul*. Nouă ni se par mai expresive și mai eficiente decât celelalte. "Arsenalul militar – constată M. Iorgulescu – i-a atras și el pe jurnaliștii români: au existat gazete care se chemau *Baioneta*, *Bomba*, *Obuzul*, *Torpila*". Armamentul medieval este "foarte slab reprezentat", doar prin *Iataganul*. "Nu există nici o "lance", nici o "halebardă", nici o "spadă", observă sec M. Iorgulescu, dar noi înțelegem perfidia subtilului exeget: absența acelor arme, cavalerești numite de el, spune mult despre onoare și aristocrație de sânge la români. Să adăugăm noi că nici o publicație cu titlul "Duelul" n-a putut să apară din aceleași motive ca și absența "halebardei" și "spadei". Mai departe, exegetul clasifică titlul gazetelor după profesia mânuitorilor instrumentelor de luptă ori de represiune: *Bătăușul*, *Gardianul*, *Gardistul civic*, *Informatorul*, *Luptătorul*, *Paza neamului*. "Nu se știe ce sculă folosea *Calicul democrat*. Nici *Cârmaciul*" – se dedă iar la insinuări M. Iorgulescu. El crede că "Pentru înspăimântarea adversarilor, destule gazete și-au luat denumiri fioroase": *Balaurul*, *Crocodilul*, *Dracu*, *Viespea*, *Viespile*, *Vipera*, *Zăzodul*, *Vârcolacul*, *Vice-Strigoiul* (!). Fenomenele naturii îi atrag și ele pe gazetarii războinici: ei și-au intitulat foile cu nume ca *Flagelul*, *Fulgerul*, *Trăsnetul*. Alte denumiri de gazete indică limpede ce se petrecea în paginile lor: *Gârbăceala*, *Păruiala*, *Perdaful*, *Praftorița*, *Răfuiala*, *Tărbaca*, *Tărbăceala*. O publicație se chema: *Contra*, câteva îndemnau: *Afară iezuiții!*, *Feriți-vă de jidani!*, numeroase încep cu "jos": *Jos asasinii*, *Jos ciocoii*, *Jos despotismul*, *Jos jidanii*, *Jos malacsalele*, *Jos masca*, *Jos monopolul cârciumilor*,

Jos nemții, *Jos oculta*, *Jos războiul*, *Jos reacțiunea*, *Jos trădătorul*, *Jos vandalii*. Admirabilă prin expresivitate şi concizie, exegeza lui Mircea Iorgulescu poate fi şi un bogat "inepuizabil" izvor de inspirație pentru războinicii gazetelor de azi. Nostalgic, incurabil, exegetul îşi încheie savuroasa lui contribuție pe o notă melancolică: "... Iar după atâta batere şi zbatere, nu mai rămâne decât să poposeşti la *Fetița dulce*, denumire pe care au avut-o două gazete, una din Podu Turcului şi alta din Slatina. Era înainte de primul război mondial..."

O "despărțire de Eminescu"

Ca să fim în ton cu exegeza dinainte, să spunem că unei adevărate "păruieli" e supus în acest număr al "Dilemei", "poetul național", M. Eminescu. "Bătăuşii" se numesc: Nicolae Manolescu, Ion Bogdan Lefter, Răzvan Rădulescu, Şerban Foarță, Pavel Gheo Radu, Mircea Cărtărescu, T.O. Bobe, Z. Ornea, Cristian Preda, Alexandru Paleologu şi, firește, instigatorul "gârbăcelii", Cezar Paul-Bădescu. Pentru *detronarea* unei anumite imagini, prea înțepenite şi "mumificate" de respectul şi admirația paralizante față de poetul național, "bătăuşii" folosesc unelte diverse, arme de diferite calibre, chiar şi "bâta". În "Argument", Cezar Paul-Bădescu fixează ținta discuției: "De când a devenit *discutabil* şi mai ales acum, când – iată – realizez un număr la «Dilema» despre el, Eminescu a căpătat, pentru mine, din ce în ce mai multă viață. Dintr-o abstracțiune a devenit un om, aşa cum ar fi trebuit să rămână tot timpul". Cred, din contră, că, dacă nimeni n-ar fi putut şti şi spune "*cum ar fi trebuit*" să rămână Eminescu, ar fi fost cu mult mai bine, chiar şi pentru sentimentele reci sau de "ostilitate" cu care-l privesc "tinerii furioşi" din "Dilema". Organizatorul discuției are însă dreptate să observe că Eminescu "nu are nici o vină că a fost anexat de extremismele şi ideologiile de tot felul sau că a devenit, fără să aibă nici un profit din aceasta, obiectul unui monstruos cult al personalității". Întemeiată pe asemenea premise, punerea în discuție a mitului "poetului național" e, neîndoielnic, utilă, iar încercarea de a-l "izbăvi" de clişeele ce aproape că l-au sufocat nu poate fi decât benefică. Nu numai poezia lui, dar şi omul Eminescu a suferit monstruos din pricina adorației mitizante cu care a

fost înconjurat. Un excepțional portret "realistic", bazat pe citate din amintirile celor ce l-au cunoscut pe Eminescu, realizează Mircea Cărtărescu în articolul intitulat "pozitivist" **Fapte**. Şerban Foarță crede că Eminescu a fost "rustavelizat", aliniat adică şirului de "barzi" ori "aezi" de proveniență mai mult calmuco-asiatică decât europeană: el a devenit pentru fanaticii de un anumit fel un poet "tribal-rapsodic". Va dispărea, totuşi, definitiv caracterul exponențial al unui poet ca M. Eminescu? Lăsăm întrebarea să mai plutească, fiindcă nici prea marea siguranță cu care spiritualul autor crede că sintagma "poetul național" e absolut "balcanică", primitivă şi, vai, neeuropeană nu e de invidiat: în Franța, crede Şerban Foarță, nu se pune problema caracterului național al unui Victor Hugo. "Este Victor Hugo – retorizează Ş. F. – mai național decât Verlaine...?", şi crede a găsi o dovadă că "La fel de naționali sunt ambii" în faptul că «les sanglots longs» ale acestuia din urmă vor fi ajuns parola însăşi a debarcării în Normandia!"

"*Eminescu suntem noi...*", crede, pe bună dreptate, Pavel Gheo Radu, care semnalează rezistența aproape de neînfrânt pe care şcoala o opune oricărei înnoiri a mentalității cu care-l priveşte pe Eminescu. Orice speculație neconformă cu manualul de liceu devine "aproape eretică", un student clujean participant la un colocviu studențesc, şi-a atras dezaprobarea asistenței – colegi şi profesori – fiindcă a "ieşit" din canon: "După atâta eminescofanie dezvoltată cu sârguință de destui inşi pentru care Eminescu a reprezentat un mijloc de manifestare a pulsiunilor festiviste, ne temem că ar putea să apară o reacție adversă, de respingere sastisită la fel de dăunătoare". Ion Bogdan Lefter scrie despre "*Poetul național* între comunism şi democrație", Răzvan Rădulescu propune o privire de departe a lui Eminescu, o formă a despărțirii recomandată de N. Manolescu, după care "Poetul e îngropat sub respectul datorat *poetului național*" şi, în consecință, "trebuie să avem, mai întâi, curajul de a ne *despărți* de Eminescu, dacă dorim să-l regăsim, să-l apropiem, să-l facem contemporan". A lua distanță, a-l privi de departe, cum face Răzvan Rădulescu, înseamnă o altă formă sau cale de apropiere, pornind de la o ***nouă lectură***, integrală, a poetului, prozatorului, gânditorului politic şi gazetarului. Făcute fără respectarea acestei minime exigențe, mai mult morală decât profesională, afirmațiile, ca şi negațiile pot deveni prezumțioase şi chiar jignitoare. Şi nu lipsa de "respect" față de Eminescu este "jignitoare", ci, pur şi simplu, ***neadevărul*** unor afirmații de nimic susținute. Astfel, până la proba contrară, ceea ce susține Cristian

Preda, asistent la FSPA, reprezintă simple ***afirmații*** fără nici o "acoperire" făcute cu o siguranță vecină cu suficiența. El crede că poate afirma în două-trei propoziții că Eminescu n-a avut o "cultură politică" şi că activitatea jurnalistică nu poate ilustra sau echivala cu o "reflecție politică" în toată regula.

Autorul acestor sentințe lipsite de argumente (eventual o cercetare exhaustivă) mai crede că "recuperarea" lui Eminescu cu aceeaşi uşurință atât dinspre dreapta, cât şi dinspre stânga ar ilustra "*incoerența raționamentului*" lui Eminescu însuşi. Judecată aberantă, ***jignitoare*** prin enormitate şi fals, iar nu prin lipsa respectului datorat "poetului național".

În fine, jurnalistica poetului e trecută în categoria "superficialității agresive", Eminescu *trebuie* "contestat şi demitizat – scrie autorul – dar nu pentru rudimentele sale de gândire politică. Din acest punct de vedere, el e realmente nul. Nu ai obiect". Aşa o fi, se poate admite, ca ***ipoteză de lucru***, că "rudimentele de gândire politică" a lui Eminescu îl fac nul pe acest plan. Însă afirmații ca aceasta şi cele de mai dinainte se fac abia la ***capătul*** unor cercetări ample şi amănunțite, ele pot ***încheia***, eventual, o carte la care ai lucrat mai mulți ani, după ce, deci, ai citit tot ce era de citit mai mulți ani, după ce, deci, ai citit tot ce era de citit în legătură cu subiectul. G. Călinescu sau alți comentatori ai lui Eminescu au "greşit" şi ei, dar au "greşit" emițând judecăți sau afirmații cu caracter de judecăți de valoare abia la capătul impresionante cercetări, făcută cu toate "documentele" pe masă. Mă îndoiesc că are Cristian Preda în manuscris o lucrare de asemenea proporții despre M. Eminescu. Atunci i-am putea lua "jignitoarele" afirmații în serios. De fapt, ele nu şochează decât prin neadevăr şi-l îndreptățesc pe deplin pe N. Manolescu să afirme: "Articolele politice ar merita şi ele o nouă lectură critică. Deocamdată, ne mărginim la a le exalta, ca modele de gândire, sau a le combate, ca naționaliste şi antisemite. Nimic fundamentat, temeinic, analizat fără prejudecăți şi într-un spirit contemporan". Opinia citată mai înainte, potrivit căreia Eminescu e, din acest punct de vedere ("rudimentele de gândire politică") "*realmente nul*" constituie o ilustrare perfectă a situației semnalate de N. Manolescu, şi cu atât mai alarmantă cu cât vine dinspre un "cadru universitar", dator să citească şi să recitească tot înainte de a se pronunța. Or, cred că cine se poate pronunța aşa despre jurnalistica lui Eminescu n-a ci n-a citit-o. Dar şi oameni care au citit, cum e Z. Ornea, pot ajunge la capătul lecturii la concluzii sau afirmații

invidiabile prin netemătoarea lor siguranță: rămâne stabilit că Eminescu e "retrograd" (a zis-o Lovinescu în secțiunea dedicată "Forțelor reacționare" din cartea lui), că dreptate au avut numai liberalii, "conservatorul" poet s-a opus din răsputeri progresului patriei şi poporului, el n-a "înțeles" cursul vremii şi rămâne un "romantic-agrarian" incorigibil, teren pe care cresc din abundență curentele cele mai reacționare etc., etc. Acestea ce sunt dacă nu tot "clişee", ***formule***, ***stereotipii*** aberante care atacă în continuare opera poetului sustrăgând-o unei priviri limpezi şi echilibrate, chiar şi după o nouă lectură? Se pare însă că vechile prejudecăți sunt mai tari decât orice *nouă lectură*. Probabil că de o adevărată nouă lectură a lui Eminescu nu vor fi capabile decât acele generații din mintea cărora să fi ieşit înțelesul cuvintelor "antisemitism", "naționalism", "xenofobie" şi în gura cărora vorbe ca "reacționar", "tradiționalist", "paseist" ori "romantic-agrarian" să nu mai sune ca o înjurătură de mamă. Este şi motivul pentru care ne simțim îndemnați să mai rămânem o vreme cu "poetul național", deşi ne dăm bine seama că soclul acestei statui începe să plesnească din toate încheieturile.

(în "Adevărul literar şi artistic", nr. 408, 10 martie 1998)

Eugen SIMION

Despărțirea de Eminescu (I)

Un prieten mai tânăr, care are prostul obicei de a citi toate gazetele şi-mi dă mereu veşti rele, îmi atrage atenția asupra ultimului număr din "Dilema" (265). Cum dau sceptic din cap, tânărul amic insistă, îmi dă explicații suplimentare, cuprins de o mare emoție... Înțeleg că este vorba de o lichidare a "poetului național", de demascarea unui "monstruos cult al personalității", în fine, că praf şi pulbere se alege din mitul îndrăgit de români... Intrigat de aceste propoziții jumătate ironice, jumătate înspăimântătoare, citesc în cele din urmă "Dilema" şi observ că, într-adevăr, Eminescu este pus în discuție şi, cu mici excepții, este contestat în stil mai degrabă zefle-

mitor. Nu-i o premieră la noi, în ultimii ani mai toţi marii scriitori, clasici şi moderni, au fost puşi în discuţie şi, de regulă, ei sunt contestaţi moral şi estetic în acelaşi mod. Emoţia, îmi dau seama, va fi acum mai mare şi reacţia mai vehementă pentru că Eminescu este pentru români, de mai bine de un secol, un mit în care ei îşi regăsesc fantasmele şi destinul. De ce Eminescu şi nu alt poet? Iată o temă ce ar merita să fie dezbătută cu toate textele pe masă şi cu mare linişte în spirit. Problema ridicată de colaboratorii "Dilemei" este alta, şi anume: Eminescu a devenit obiect de cult ("monstruos" – zice Cezar Paul-Bădescu, iniţiatorul anchetei), el este întreţinut şi manipulat de naţionaliştii-extremişti din toate timpurile, în fine, manualele şcolare cultivă un misticism păgubitor în legătură cu poezia, proza şi publicistica lui. Pe scurt, mitul Eminescu a devenit un instrument politic insuportabil, împăratul este gol şi nimeni nu are curajul să spună integral adevărul despre această mistificaţie ce trece de la generaţie la generaţie. Trebuie să ne despărţim de Eminescu, spune Nicolae Manolescu, pentru a-l regăsi într-o zi şi a face din el contemporanul nostru.

Nu-i nimic de obiectat aici şi, încă o dată, nu este prima oară când criticii literari lucizi încearcă să înlăture vegetaţia parazitară din jurul operei lui Eminescu, pentru a o putea justifica estetic mai bine. Aşa face, înainte de toate, G. Călinescu în anii '30. El se ridică împotriva fantasmei unui Eminescu-monstru de erudiţie în toate domeniile, de la sanscrită la fizica teoretică... Aşa au făcut, ulterior, şi alţi comentatori, după ce (să nu uităm acest episod), în primele decenii postbelice, Eminescu fusese redus de ideologii proletcultismului la **Viaţa**, la **Sara pe deal** şi la prima parte a poemului **Împărat şi proletar**. Recuperarea operei lui Eminescu n-a fost o operaţie uşoară şi numai cine n-a răsfoit niciodată manuscrisele lui Eminescu poate să ia în râs munca benedictină depusă de aceşti admirabili editori care, începând cu Perpessicius şi încheind cu D. Vatamaniuc, au încercat să reconstituie ceea ce Nicolae Iorga numea, tot prin anii '30, "monumentul Eminescu". Nici un rând, nici un cuvânt din Eminescu, scria el, nu trebuie pierdut... Totul este semnificativ pentru că vine de la un mare spirit. Spiritul tutelar al românilor... Vorbe mistice, propoziţii ce trădează o iubire spirituală necondiţionată... Iorga iubea şi ura cu vehemenţă. Era, care va să zică, şi el, un bun român... Proza

lui istorică este străbătută sistematic de fulgerele pasiunii sale absolute, nimicitoare... ***Monumentul*** a fost, în fine, încheiat în zilele noastre şi el îşi aşteaptă noii comentatori care, dezlegaţi de sâcâitoarele obligaţii bibliografice, îl pot judeca în mare obiectivism în funcţie de gusturile şi sensibilitatea lor estetică. Proces firesc, operaţie critică necesară... Trebuie spus clar că nu toate versurile lui Eminescu plac astăzi, ceva s-a învechit în proiectele sale lirice rămase, majoritatea, în manuscris, în fine, ideologia lui, ca orice ideologie legată de circumstanţe, este discutabilă...

Dar să revin la "Dilema" şi la opinia celor care, contemplând azi ***monumentul*** dorit de istoricul Nicolae Iorga, descoperă că el este gol pe dinăuntru şi că evlavia cu care este înconjurat este semnul unei mari alienări intelectuale. Două lucruri trebuie precizate în legătură cu această reacţie de respingere masivă, necondiţionată, şi anume: a nega clişeele, festivismul, triumfalismul, vehemenţa laudelor, lipsa de spirit critic cu care este sugrumat Eminescu este una şi a-i contesta orice merit literar este alta. Asupra primei nuanţe nu am de spus decât că omul de spirit şi, în genere, omul, care ştie să citească şi ştie să judece ca lumea, le ignoră sau le contestă fără a reduce problema Eminescu la acest fenomen periferic. Orice mare creator cade victimă acestei iubiri necritice... Repetate la infinit, unele fraze norocoase devin odioase. Nu este vina celor care le-au scris prima oară, după cum nu este vina lui Eminescu că, de mai bine de o sută de ani, este recitat la serbările şcolare sau că, în manualele şcolare, se spun, de-a valma, cuvinte aiuritoare despre poemele sale... "Poetul fără pereche", sintagmă care enervează, observ, pe toţi colaboratorii "Dilemei", a fost pronunţată de G. Călinescu într-o conferinţă publică, într-un moment în care marii poeţi ai momentului erau A. Toma şi Dan Deşliu... Eram tânăr student în sală şi, când am auzit-o, am înţeles numaidecât sensul ei polemic... Mi-a plăcut. Azi, formula s-a banalizat, cum s-a banalizat şi formula pusă în circulaţie de Constantin Noica ceva mai târziu: ***Eminescu, omul total al culturii noastre*** sau ceva asemănător şi atâtea alte născociri ale spiritului care devin cu timpul bunuri de manual şi, uneori, chiar bunuri de larg consum... A respinge asemenea stereotipii este o igienă a spiritului. Criticul adevărat nu le foloseşte niciodată. El încearcă să-şi exprime altfel admiraţia sau tăgăduinţa sa, dar, găsind formele norocoase, riscă şi el să cadă pradă admiratorilor zeloşi... Nici

un critic important n-a scăpat de această capcană. Capcana prinde, se observă uşor, şi obiectul criticii literare: poetul, victima desemnată, victima care nu are altă vină decât aceea de a fi silit limba română încă neformată (domnul Răzvan Rădulescu –"scriitor", cum precizează chiar el în "Dilema", zice că-i vorba de o limbă "rebelă" şi, din "punctul de vedere al artei scrisului, cam primitivă"), a silit, zic, limba română să primească toate fantasmele imaginaţiei sale poetice. Nu zic ***geniu*** pentru a nu fi înjurat în numărul viitor al "Dilemei" de noii contestatari ai lui Eminescu, decişi, remarc, să dărâme nu numai cultul ***monstruos*** al poetului, dar şi opera lui în totalitate. Despre această chestiune în cronica viitoare. Până atunci, rog pe cititorii mei să nu intre în panică. Nu tot ceea ce declară în privinţa lui Eminescu domnii scriitori şi eseişti Pavel Gheo Radu, T.O. Bobe, Răzvan Rădulescu sau domnul asistent Cristian Preda de la FSPA – Universitatea Bucureşti se adevereşte. Nici chiar profeţiile şi judecăţile ideologice ale domnului Zigu Ornea nu sunt, cum mă voi sili să dovedesc, infailibile.

(în "Curentul", nr. 58, 12 martie 1998)

TARQUINIU S.

O mizerie morală colectivă

Se ştie de multă vreme că avangardiştii *români* din deceniul III au negat arta în totalitatea ei: "*Jos arta căci s-a prostituat!*"... "*Jos poeţii!*", "*Jos zidurile!*" Au făcut *tabula rasa* din tot ce se crease până la ei. Ultimele două strigări de mai sus sunt chiar ale lui Geo Bogza (vezi "unu", 1931, manifestul intitulat **Poezia agresivă sau despre poemul reportaj**), devenit cu trecerea anilor cel mai mare zelator al "cultului" (da, "cultul"!, cred cu toată tăria că este bine spus!) lui Eminescu, în timpul dictaturii ceauşiste şi, se înţelege, în toate timpurile, cultul "poetului naţional", altfel zis: însumatorul întregii spiritualităţi româneşti, ori măcar, ***simbolul***, semnul acestei însumări, de care avem nevoie ca de aerul pe care îl respirăm, precum

navigatorii pe întinderea oceanului de Steaua Polară, ca să nu ne rătăcim, ca să nu murim, ca să nu trecem prin această viață, prin această lume, fără a ne afla o identitate, o rațiune, un sens. Nu vedem de ce n-ar putea exista un ***cult al lui Eminescu***, de vreme ce există un ***cult al lui Isus*** (pentru creştini), un ***cult al lui Buddha*** (pentru budişti), un ***cult al lui Allah*** (pentru mahomedani) etc. şi, la urma urmelor, cultul pentru cutare femeie al unui îndrăgostit etc., etc. N-aveți nici o grijă, oamenii deştepți şi cu bun simț făceau imediat deosebirea dintre ***cultul cuplului Ceauşescu*** (el, "marele bărbat, cârmaciul", ea "marea savantă de renume mondial", "Ileana Cosânzeana, cu părul de aur, cu ochii Albastru de Voroneț" – cum scria cutare poet şi cum picta cutare pictor, un pictor mare, fireşte, mai mare ruşinea!, ruşine nu neapărat numai a acestor şi a altora la fel, dar o ruşine şi o mizerie morală, în absolut vorbind, a întregii noastre nații). Făceam, bieții de noi, o radicală deosebire între ***cultul lui Eminescu*** şi pseudocultul-mascaradă Ceauşescu. Şi nimeni nu credea în afirmațiile cutăror comentatori de pe prima pagină a cutăror ziare şi reviste, cum că luna ianuarie era, vezi bine, "Pantheonul României", pentru că, drăgăliță doamne, taman în această lună se născuseră Eminescu şi... "Ceauşeştii". În fine, fiecare dintre cei cu un dram de inteligență şi bun simț nu credea o iotă din... ***jurământul***: "Jurăm să creştem demni de măreția / Acestor vremi eroice / JURĂM! / PARTIDUL, CEAUŞESCU, ROMÂNIA! / Ne dau puteri să creştem, să-nvățăm!" (v. "Scânteia tineretului", din ziua de joi 22 nov. 1979, un "text" ce s-a citit, suntem informați, "în momentul izbucnirii tineretului", în sala în care tocmai avea loc Congresul XI). Nu, nu vă grăbiți să conchideți că sunt nişte versuri de Adrian Păunescu – a scris şi el d-astea, un pic mai deosebite – textul (nesemnat, pentru a lăsa impresia că... "emană" din mase) era opera lui Nicolae Dan Fruntelată. Constatarea... "postdecembristă" cum că, o dată cu aruncarea peste bord a lui Eminescu, este o prostie analfabetă (dacă nu, şi mai rău, o punere la cale insidios răuvoitoare românismului), venită din partea celor care, de la şcoala lor elementară, n-au reținut decât comentariile (foarte deformate, idioate) la **Împărat şi proletar**, la **Viața** ori la **Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie**, acest din urmă text numai o nevinovată, frumoasă, totuşi compunere din adolescență a poetului, reprodusă, fragmentar şi mutilat pe toate foile de gardă ale tuturor

manualelor de şcoală. Din ce pricină: pentru că era poezia, din toate celelalte (pe care, hotărât lucru, "analfabetul naţional" nu le cunoştea) ale lui Eminescu, pe care Ceauşescu o ştia şi o... iubea. (Unde ***eu***, se cerea ***confundat*** pios, cu ***el***, "conducătorul", "cârmaciul"). Ce mai! Într-un oraş de provincie, la Bârlad de exemplu, nişte tineri analfabeţi, care au trecut prin elementară ca gâsca prin apă, în euforiile lor bahice de la un moment dat, au dărâmat statuile lui Eminescu, Caragiale, Creangă şi Coşbuc, aflate în faţa teatrului din localitate. Nişte nevinovaţi, aceia... Au şi fost achitaţi de fapta lor. Mărturiseau, cu naivitate, că au voit să facă şi ei... ***revoluţie***, ca la Bucureşti, dărâmând pe... "ăştia", care trebuie să fi fost comunişti, cu ... Ceauşescu, din moment ce, o ştiau prea bine, fuseseră chinuiţi în şcoală, cu învăţarea lor... În timp ce ***negarea*** lui Eminescu, în presa postdecembristă, se pune cumva în alţi termeni...

Se ştie prea bine cum Geo Bogza (cel care strigase în tinereţe: "*Jos poeţii!*", însă, lucru demn de notat, negând arta de până la ei, dintr-un minim de decenţă, nimeni dintre primii avangardişti n-a dat nume: Eminescu, Creangă, Caragiale, Coşbuc, Sadoveanu...), chiar în vremea ceauşismului se ducea solemn, pios, în fiecare zi de 15 ianuarie, depunând un buchet de flori pe soclul statuii din faţa Atheneului, operă a sculptorului Anghel. Pasămite, autorul **Cărţii Oltului** (dar, la timpul său, şi autorul **Poemului invectivă**... ca şi al manifestului mai sus menţionat), a ţinut măcar seama de dezideratul... marxist, cum că există pericolul ca aruncând apa din copaia în care am scăldat copilul să aruncăm o dată cu aceasta şi copilul. Astăzi însă neoavangardiştii (mai bine zis cei care îşi zic "optzecişti" şi "nouăzecişti"), cel puţin cei care semnează articolele consacrate lui Eminescu din nr. 265 al revistei "Dilema" (27 februarie – 5 martie 1998) au căzut de perfect acord să-l nege pe Eminescu, ba chiar să-l şi *urască*, vezi bine, pentru că le-ar fi otrăvit adolescenţa lor ceauşistă cu **Ce-ţi doresc eu ţie...**, cu **Împărat şi proletar**, cu, până la urmă, **Scrisorile**, **Mai am un singur dor**, **Luceafărul** (poate că, mai ales, cu **Doina**, de care, în fine, este acum permis să vorbim). Cel mai groaznic lucru ar fi, deci, după ei, să asistăm la "deliciul profesorilor de literatură de prin licee" care continuă să analizeze un "lamentabil poem" care începe cu versul *Eminescu n-a existat*, cu asta dedându-se, observăm, la gestul mizerabil de a arunca la gunoi pe Marin Sorescu,

din care ei înşişi, într-un fel, neoavangardiştii demolatori, se trag. Grozăvia cea mare este că "*sculptorii îl reprezintă pe poetul nepereche de predilecție în picioare, gol puşcă (de ce?), sau cu sexul acoperit de o năframă incertă ce sfidează gravitația. Eminescu are în sculpturi vârsta adolescenței şi priveşte ca spre un pluton de execuție*". Când de fapt Eminescu era "*mic şi îndesat, foarte negricios, ca toți frații săi (...)*", "*un bărbat mai degrabă scund (1,64–1,65)*, *(...) deosebit de păros (...) pe pulpele de jos şi cele de sus*, *credeai că-i omul lui Darwin*", *(...) avea platfus la ambele picioare*, *(...) un cap ceva cam prea mare pentru statura lui, cu înfățişarea prea matură pentru cei 26 de ani ai săi, prea cărnos la față, nebărbierit, cu dinții mari, galbeni, murdar pe haine şi îmbrăcat fără nici o îngrijire...*" (cu)... "*o mână mică de copil, binevoitoare, poate nespălată*" (...), "*Uneori era atât de adâncit în lucru că scria până foarte târziu noaptea şi atuncea nici nu mergea seara la cină, ci trimetea pe cineva să-i cumpere pâine, brânză, o sticlă de bere şi lucra mai departe (...) într-un aer infect, produs de fumul de tutun, de mirosul de spirt şi de lampă, de nu erau în stare să respire*" (cei care îl vizitau, n.n.), neputând fi zărit din "*norii de fum*", ajungând astfel, cu timpul, "*(...) pretimpuriu îmbătrânit, cu umerii trişti, puțin adus de spate, cu gura amară*, *stufită de o mustață neîngrijită, cu chipul palid brăzdat şi barba uitată*". Nu-i adevărat că Eminescu a fost un creator de limbă, cum spun amatorii de clişee simpliste, gen "Luceafărul poeziei româneşti" (ce-i dreptul, adăugăm şi noi, repetate până la sastisire tembelă, amestecate cu colburile şcolilor "postmoderne"). Era abia un poet "onorabil", un... "*june visător şi în egală măsură bon viveur, cu succes la femei*" (în alt loc se zicea că a avut o relație erotică "*chinuită, sordidă şi provincială*", "*o dramoletă promiscuă*", Veronica Micle fiind departe de a fi ceea ce a fost Laura pentru Petrarca, ci numai "*o duduie adulterină, disponibilă şi cu fumuri literare*") şi în unele medii "*intelectuale, politice, aristocratice sau la* ***Curtea Regală***" (?), gazetar pasionat, "*utopist sublim dar şi ridicol*", deviat la un moment dat în "*xenofobia de joasă speță*"... Nici limba română nu o stăpânea cum trebuie, o pronunța germanizant, în neologisme: "*zensibilizare, conzervativ*" etc. Poezia lui? Unul dintre semnatarii "buchetului" de articole din "Dilema" declară deschis, chipurile: "*Trebuie să recunosc foarte sincer şi fără ocolişuri care să îndulcească situația: nu sunt un fan al poeziei*

lui Mihai Eminescu"; "*Nu am nici o afinitate cu poezia lui Eminescu*" etc. Citit în traduceri de largă circulație, Eminescu nu poate fi prețuit de nimeni. Este mult inferior scriitorilor cântați de el însuși în **Epigonii**, în **Geniu pustiu**, **Cezara**, **Avatarii faraonului Tlà** fiind "*sub nivelul minimei lizibilități*" (de-ți vine chiar să-l crezi pe comentator!). În sfârşit, "*astăzi Eminescu a încetat să mai fie perceput ca un scriitor (de va fi fost vreodată)*". Căci, "*herderian*" fiind, teoretician al *Volgsgeist*-ului, n-a fost decât un idol, "*idolum tribus*" (sic!) al celor care gândesc ***volksgeitslich*** (acest adverb nu există în limba germană!, n.n.)[*], "*idiomatic şi tribal*". Poeziile lui au provocat moda "*romanțelor cântate de Revelion înaintea **Periniței***", cântate şi de "*soții Teodorovici*", basarabenii, decedați ca urmare totuşi a unui accident rutier, care în finalul şlagărului lor lălăiau: "*De-om avea sau nu dreptate, / Eminescu să ne judece*". Încât te miri cum de nu a fost chiar Eminescu autorul acelui "*accident rutier*".

Sfârşitul i-a fost pe măsură: "*Aproape cert, nu a contractat sifilis niciodată (...) Boala sa mintală nu a fost paralizia generală progresivă, pentru care a fost tratat eronat cu mercur, ci psihoza maniac-progresivă ereditară*".[**] Ca atare (luându-se greşit, la urma urmei, înțelesul sintagmei "despărțirea de Eminescu..."), pe care o aflăm, parafrazată după Constantin Noica, în articolul cap de serie al acestui.... "buchet", articol semnat de N. Manolescu), monumentul cel mai nimerit pe care ar trebui să-l înălțăm amintirii lui Eminescu ar fi un fel de... Far, ridicat în largul cel mai îndepărtat al portului maritim Constanța, care să înspăimânte pe oricine (subînțelegem) ar voi să se apropie de acest teritoriu blestemat care este România, unde nu mai putem şti de ce autorul următoarelor trăiască şi să scrie acestea:

"*Pe un postament de beton, la două sute de metri în largul mării, acolo unde valurile nu se sparg, ci doar ondulează, Eminescu ar trebui turnat în bronz. Să fie înalt de şaizeci şi trei de metri. Nu Eminescu din fotografia de la Viena* (corect trebuia: "*de la **Praga***"!

---

[*] Sau, în orice caz, articolul din "Dilema" îl întrebuințează forțat, voind a încălca înțelesul de *naționalist*, aproximativ.

[*] [*] Cum greşit, *deformat*, citesc, oamenii la care ne referim, **Viața lui Mihai Eminescu**, de G. Călinescu, singura carte pe care am citit-o, ignorându-i, neglijându-i sursele.

n.n.), *ci acela din ultima poză, un adult cu chelie, adipos, cu ochii uşor exoftalmici. În statuie, ochii lui să fie luminoşi ca farurile duble ale unei locomotive Pacific, capul lui să se rotească în jurul gulerului înalt de la cămaşă, şi lumina de sub genele ostenite să călăuzească vapoarele spre ţărm. Înăuntru* (corect: ***înlăuntrul***, n.n.) *să fie scări, iar tot mecanismul rotitor al farului să se afle sub fruntea de bronz a poetului. Acesta să fie Farul din Constanţa.*

Nu am nici o afinitate cu poezia lui Eminescu, dar dacă ar fi să cred vreo clipă că el este poetul naţional, atunci aşa un monument aş vrea să se ridice. Să-l privesc ziua şi să fiu strivit de măreţia lui. Să-l privesc noaptea şi lucirile intermitente ale ochilor lui galbeni să mă înfioare".

În anume chip, conducerea revistei "Dilema" a şi înălţat o asemenea... statuie-emblemă a ***Poetului Naţional*** (noi ne încăpăţânăm să-i spunem aşa!) făcând să fie reprodusă pe foaia de gardă a prestigiosului periodic mizera bancnotă de 1000 de lei, cu efigia lui Eminescu, semnul cel mai nimerit al epocii de tranziţie... postmoderne şi al economiei de piaţă, poetul fiind şi el un... economist, cum bine se ştie. Foarte mirat fiind el – în ipoteza că ar fi citit portretul cum i se face în revistă – cum de autorii nu s-ar fi privit, măcar o dată, în oglindă, să se vadă cum arată ei înşişi.

"Iar deasupra tuturora va vorbi un mititel.../ Ei vor aplauda desigur biografia subţire / Care s-o-ncerca s-arate că n-ai fost un *lucru mare*, / *C-ai fost* un om cum sunt şi dânşii...".

(în "Sinteze", suplimentul ziarului "Deşteptarea" [Bacău],
nr. 10, 13 martie 1998)

Constantin TRANDAFIR

Suflete râioase

E o realitate axiomatică: defăimătorii valorilor sunt, de regulă, nulităţile. Rareori contestările vin de la competenţe reale şi adeseori

sunt injuste, deşi motivabile: Cicero *versus* Catilina, Proust contra Sainte-Beuve, Ion Barbu împotriva lui Arghezi, poetul **Cuvintelor potrivite** adversar al lui Rebreanu, Eugen Ionescu negator al multor mari scriitori români etc. Oricât de nedrepți ar fi fost aceşti oponenți, "cearta" lor are un şarm special, e chiar pasionantă, ca o luptă între forțe aproximativ egale. Dar când păduchele se dă la elefant, disproporția e nu numai caraghioasă, dar e şi tristă. Hasdeu e magistral în şotiile lui la adresa "Junimii", Caragiale e simpatic atunci când îl persiflează pe "Macabronski" şi pe prietenul său Delavrancea, însuşi Macedonski poate fi absolvit de atacurile lui la adresa lui Eminescu şi Caragiale. Dar un Calon, un Grama, un Grigore Ventura, un Al. Ciurcu, un Davidescu vituperându-i pe cei doi mari clasici reprezintă o anomalie absolută. Românul are o vorbă: numai în pomul cu roade se azvârle cu pietre.

Aceste vechi şi arhicunoscute observații mi-au fost reiterate de cel mai recent asalt la adresa lui Eminescu, în revista "Dilema" (nr. 265/1998). Nu sunt aici "revizuiri", nici măcar "demitizări", ci, pur şi simplu, ponegriri. Spiritul critic, de discernământ, e totdeauna de înțeles şi binevenit; hagiografia este, într-adevăr, contraproductivă; dar demolarea cu orice preț şi de către nişte iluştri anonimi nu-i decât o nemernicie. Dărâmi un edificiu, se cuvine să pui măcar o cărămidă la loc. Cel mai mult îi deranjează pe cuvântătorii din "Dilema" – şi nu-i greu de înțeles motivul – eticheta de "poet național". Cuvântul "național" trebuie scos urgent din dicționar! "Poezia lui Eminescu nu mă încântă, de fapt ea nici nu exista pentru mine decât ca obligativitate şcolară – era, deci, lipsit de substanță", îşi aminteşte fostul elev Cezar Paul-Bădescu, realizatorul numărului cu pricina al "Dilemei". Celebrului Pavel Gheo Radu nu-i convine deloc că Eminescu a scris **Împărat şi proletar**, că a ajuns o figură emblematică a spiritului național, că a fost numit "luceafărul poeziei româneşti", "poetul nepereche", "omul deplin al culturii româneşti". "Eminescolatrie", "eminescofanie", "festivism eminescian" – zice cu năduf gigantul. Cristian Preda e categoric: "Eminescu trebuie contestat şi demitizat, dar nu pentru rudimentele sale de gândire politică. Din acest punct de vedere, el e realmente nul. Nu ai obiect". Fără comentarii! Cel mai înverşunat iconoclast se arată a fi hyperionicul Răzvan Rădulescu: "Nu sunt fan al poeziei lui Eminescu (...), poezia lui mă lasă rece (ne-

muritor şi rece, n.n.). Mai rece decât poezia predecesorilor săi înşiraţi în **Epigonii**. Nu cred că Eminescu este poetul nostru naţional şi universal". Ce poţi să faci cu gustul omului? Însă nu e de înţeles de ce trebuie domnia sa să şi expună în public râia sufletului. Nu-i place critica de până acum ("plină de platitudini"), nici poeţii care l-au elogiat pe nevrednicul înaintaş (Marin Sorescu: **Trebuiau să poarte un nume**), nici sculptorii, nici pictorii, nici emisiunile de la televiziune consacrate poetului. Nu suportă poezia eminesciană ("discursiv şi plicticos"), prozele îl irită rău de tot ("texte greoaie, confuze la nivel sintactic, incapabile să construiască un loc al acţiunii, un timp şi o atmosferă, împănate cu franţuzisme ridicole."). Idiosincrasia genialului condeier este totală: "Nu am nici o afinitate cu poezia lui Mihai Eminescu (...), părţile epice ale poemelor lui arată la fel de sec ca o carte de telefon versificată, iar cele lirice sunt de tot sentimentale şi potrivite pentru a fi cântate ca romanţe..."

Dar am citat prea mult, şi asta aşteaptă glorioşii detractori. Din păcate, nu vor avea nici măcar şansa de a dobândi reputaţia lui Zoil ori a canonicului Grama. Se pare că se vor prăbuşi în neant la fel de falnici precum sunt.

(în "Sinteze", supliment al ziarului "Deşteptarea" [Bacău],
nr. 10, 13 martie 1998)

George ALBOIU

Iar veniră detractorii? (1)

Încă un val de detractori subtili ai lui Eminescu. Semnează: N. Manolescu ("E o întrebare!"), Ion Bogdan Lefter ("*Poetul naţional* între comunism şi democraţie"), Răzvan Rădulescu ("Eminescu văzut de departe"), Şerban Foarţă ("Eminescu rustavelizat"), Pavel Gheo Radu ("Eminescu suntem noi..."), Mircea Cărtărescu ("Fapte"), T.O.

Bobe ("Poezie, haine grele"), Z. Ornea ("Poetul național"), Cristian Preda ("Cultură şi cultură politică"). Pe prima pagină a publicației "Dilema" (nr. 265) este reprodusă, cu scârbă pamfletaristă, bancnota de una mie lei ca să vadă cititorul că Eminescu nu mai face nici cât un pachet de țigări vulgare. Ce are una cu alta? Autorii respectivi nu au talent de pamfletari, ci sunt polemişti modeşti dar implică în polemica lor câteva gesturi pamfletare. Când a fost, după 1989, nu o reformă monetară, ci una inflaționistă, congenerii lor pe linie financiară, ca să distrugă simboluri naționale, au făcut o listă: Mihai Viteazul, Brâncuşi, Avram Iancu, Eminescu, Iorga, Enescu. Să-i privească zilnic, săptămânal şi lunar poporul (boborul) când îşi numără îmbucătura şi înghițitura din buzunar şi să se sature de valoarea lor descrescândă. Să cumpere cu un Avram Iancu un kilogram de ceapă şi cu trei Eminescu un kilogram de cartofi, cu un Enescu un kilogram de carne bine congelată dacă vor să mai asculte şi muzică simfonică. E lesne de observat că autorii respectivi, punând semnul egal între devalorizarea leului şi modul perfid de valorizare a simbolurilor naționale şi fiind împotriva lui Eminescu (unul dintre cei imprimați pe bancnote), fac un transfer de culpabilitate între cultura română şi condiția financiară (precară) națională. Aşteptăm în "Dilema" şi celelalte numere ale acestei "subtile" polemici, adică, să fie parodiați ceilalți pentru ca toți cetățenii României să afle, în sfârşit, cât prețuieşte istoria lor, cultura lor etc. Adică foarte puțin, aproape nimic. Te duci într-o zi la piață, cu toate aceste simboluri în buzunar, şi te întorci cu o sacoşă dezamăgită: i-ai pus la bătaie şi pe Mihai Viteazul şi pe Brâncuşi, Avram Iancu, Eminescu, Iorga (Enescu lipsea, vioara lui plutea prin Țări arabe!), mai ai în buzunar trei Mihai Viteazul şi cumperi cu ei înjurătura discretă a unui cerşetor. Demitizându-l pe Eminescu, cu un zâmbet sardonic, ei exclamă: "Credeați că prețuieşte mult poetul (?!), uitați-vă pe prima pagină a revistei unde e reprodusă bancnota de una mie lei! Numai atât prețuieşte şi, cu timpul, va prețui mai puțin!" În numerele viitoare ale revistei "România Mare" voi încerca să analizez fiecare articol. În aceeaşi publicație ("Dilema") există şi o convorbire literară de înaltă ținută intelectuală între Al. Paleologu şi Tita Chiper. (*va urma*)

(în "România Mare", nr. 400, 13 martie 1998)

O. FECIOIARĂ

Defăimarea lui Eminescu

În revista "Dilema" (penultimul număr) se găzduieşte un atac organizat la adresa poetului naţional Mihai Eminescu.

Un grup de scriitori şi anonimi, în frunte cu pachistul-liberal N. Manolescu, îşi încearcă veninul elitist trăgând din diferite poziţii în cel care este Luceafărul poeziei româneşti.

Toate semnăturile poartă dedesubt precizări necesare: "scriitor", "critic", "redactor".

Toate "articolele", cu mici excepţii, incită la demitizarea eminentului poet.

Domnul N. Manolescu, acest "elitist rătăcitor" pe arătura politică post-revoluţionară, zice printre altele: "În fond, problema actualităţii lui Eminescu mi se pare compromisă moral... Despărţirea de Eminescu era obligatorie pentru a se avea speranţa să facem din el contemporanul nostru...".

Ne întrebăm dacă N. Manolescu crede că şi Eminescului i-ai surâde ideea de a fi "contemporan" cu dânsul şi cu lista de detractori care pe suprafaţa a patru pagini "înjură" oftând pe cel de care s-au "despărţit" demult.

Încercarea stupidă şi gratuită ţine de o "mare şi sfântă nerușinare".

P.S.: Apropo de Manolescu: "*Laudele lor desigur m-ar mâhni peste măsură*".

(în "Atac la persoană", Anul II, Nr. 11 [23], 16 martie 1998)

Viorel SÂMPETREAN

Poetul, între "demitizare" şi "privatizare"

- **în ce constă "demitizarea" lui Eminescu?**
- **de ce Constantin Noica (şi, la rădăcini, filozofia lui) este atacat pentru că a scris că Eminescu este "omul deplin al culturii române"?**
- **cine, de fapt, se teme de revizuiri critice?**
- **cine îşi permite să-l folosească pe eminentul eminescolog Petru Creţia, după moarte, drept portdrapel al propriilor lor "judecăţi de valoare"?**
- **putem, oare, a avea îndrăzneala să "privatizăm" o cultură?**
- **cine îl poate "privatiza" pe Eminescu?**

Mai zilele trecute scriitorul Grişa Gherghei, în stilul său, acela al "revoltei" bine chibzuite, mă atenţiona în legătură cu un fapt neîntâlnit, petrecut în coloanele gazetei "Dilema": încercarea de defăimare a lui Eminescu.

După lecturarea textelor tipărite în "săptămânalul de tranziţie", aş putea spune că am avut un sentiment situat undeva între dezaprobare şi mâhnire, gândindu-mă tocmai la versurile poetului "incriminat": "*Dacă port cu uşurinţă şi cu zâmbet a lor ură / Laudele lor, desigur, m-ar mâhni peste măsură*". Se ştie, poetul nu a fost scutit de atacuri nici în timpul vieţii – cum şi cât a fost ea – nici după ce l-a acoperit ţărâna. Poetul "se apără" singur, prin poeziile, fragmentele epice ori prin publicistica sa. Opera sa se află la îndemâna celui ce doreşte să-l citească, să-l recitească, să-l "revizuiască" fără duşmănie, fără idolatrie. Şi atunci, de unde să provină revărsarea delirantă a unor epitete incalificabile – oricum, inoperante în domeniul criticii de specialitate? Şi de unde tonul justiţiar, de un retorism găunos? De unde "pornirea" vecină cu orbirea?

Dar, să încerc să (mă) explic.

În "Argument", inițiatorul anchetei-dezbateri, nimeni altul decât distinsul ***C.P.B.*** își termină producțiunea într-un ton menit, chipurile, să te incite la lectură și să îți taie respirația: "*Veți observa, de altfel, în numărul de față, că apropierile fireşti față de Mihai Eminescu, cu toate că nu sunt neapărat nişte gesturi inedite, au un sănătos aer de prospețime*". Nu îmi este greu să înțeleg pe ce "se bazează" inițiatorul "anchetei". Iată: "*Poezia lui Eminescu nu mă încântă, de fapt ea nici nu exista pentru mine, decât cel mult ca obligativitate şcolară – era, deci, lipsită de substanță. La rândul lui, poetul însuşi era ceva inert şi ridicol, ca o statuie de metal goală pe dinăuntru şi cu dangăt spart*".

Pe de altă parte, Răzvan Rădulescu, în textul său "Eminescu văzut de departe" scrie: "*Nu am nici o afinitate cu poezia lui Mihai Eminescu. Îi pot recunoaşte meritul de a fi fost mai mult decât onorabil poet de secol XIX, născut în mod nenorocos într-o perioadă când limba română literară nu se aşezase, silit să-şi irosească talentul şi energia în găsirea rosturilor unei limbi rebele şi din punctul de vedere al artei scrisului, cam primitive. Îi pot recunoaşte talentul de a imagina mari construcții mentale, în care epicul şi liricul se adună laolaltă, şi nu pot decât să deplâng secolul în care a trăit şi normele lui poetice tranşante, pe al căror altar metric poetul a sacrificat întregul*". (Îmi asum "riscul" de a cita abundent, pentru a nu fi bănuit că aş fi partizanul "ruperii din context"!).

Mai departe, T.O. Bobe, scrie în textul său "Poezie, haine grele": "*Întotdeauna când mă gândesc la Eminescu îmi vine în minte statuia din fața Ateneului, expresia celui mai trist caraghioslâc şi a divorțului tragic-comic de spiritul critic în favoarea amantlâcului cu găunoşenia emfatică şi cu ohtatul poeticesc. Mă întreb cum să nu râzi în fața unui Eminescu nud şi cum să nu-ți închipui instantaneu figurile altor scriitori în aceeaşi ipostază*".

Continuăm. Cristian Preda (asistent la FSPA, Universitatea Bucureşti), în aceeaşi "Dilema": "*Eminescu trebuie contestat şi de-mitizat, dar nu pentru rudimentele sale de gândire politică. Din acest punct de vedre, el e realmente nul. Nu ai obiect*".

Ce să spui la asemenea afirmații? Dacă aş îndrăzni să nu văd şi ***altceva*** decât ***ceea ce mi se propune***, aş izbucni în râs. Şi, la o şuetă, poate aş întreba: cine îşi poate permite să găzduiască asemenea "contribuții", fie şi într-o gazetă autodeclarată de fondatorul Andrei

Pleşu "de tranziţie"? Las pe seama cititorilor să răspundă la această "dilemă".

Şi, pentru a nu fi nedrept – în accepţiunea bunului simţ, care, nu cred că poate "îndura" chiar orice – am să amintesc, deocamdată, ceea ce scrie în cadrul aceluiaşi număr al "Dilemei" criticul Nicolae Manolescu: "*În fond, problema actualităţii lui Eminescu mi se pare compromisă moral de faptul că noi am crezut că-l putem considera mereu la fel, ca şi cum anii n-au trecut, nici peste el, nici peste noi, mai exact, de faptul că nu ne-am despărţit niciodată de el. Aici e falsul: despărţirea de Eminescu era obligatorie pentru a avea speranţa că facem din el contemporanul nostru*".

În fine, am să transcriu finalul interviului lui Alexandru Paleologu, consemnat de Tita Chiper: "*...grav mi se pare faptul că, deşi acum noi avem suficiente date despre omul real şi despre timpul său – continuăm să impunem imaginile noastre parţiale, părtinitoare şi fatal abuzive, unui Eminescu întreg, armonios, etern*".

În această chestiune săptămânalul "Azi-Literar" nu va deschide o anchetă care, chipurile, să "contracareze" contribuţiile semnatarilor "Dilemei". În schimb, îşi va oferi o parte din spaţiul revistei, oricărui om de bună-credinţă, de bună-cuviinţă pentru a încerca, argumentat, să înţelegem, împreună, în ce constă ***falsul***.

(în "Azi-Literar", nr. 44, 16 martie 1998)

Gheorghe GRIGURCU

Eminescu între iconodulie şi iconoclastie

Paznicii templului au de ce să fie alarmaţi. Un număr din revista "Dilema" (265/1998), axat pe tema Eminescu, săvârşeşte aparent o breşă într-unul din zidurile templului valorilor româneşti sacrosancte, prezentând opinii "liber-cugetătoare" asupra poetului nostru naţional. Fără îndoială, un scandal nemaipomenit. Un sacrilegiu. O crimă. Noroc că sunt implicate nume precum Andrei Pleşu şi Nicolae Manolescu, în raport cu care nu-i recomandabil să-ţi tai toate punţile, aşa încât faptul va fi, după toate probabilităţile, fie comentat în sur-

dină, cu menajamentele de rigoare, fie pus exclusiv în cârca autorilor "fără nume" care au participat la expediția "iconoclastă". Oare nu s-a procedat la fel când, pentru aserțiuni nici pe departe atât de tranşante, au fost învinuiți de "antieminescianism" câțiva exegeți între care I. Negoițescu, fără a se sufla o vorbă asupra împrejurării – nu tocmai neglijabile – că ei purcedeau din considerații similare formulate de G. Călinescu şi E. Lovinescu? *Quod licet Jovi*... La noi, opiniile sunt însă – din fericire pentru unii autori de reputație – apreciate frecvent în funcție de emitentul lor, aşezate preferențial ori cu o micşorare disprețuitoare în rafturile unui magazin al convenienței. Cu prețuri determinate de ambalaj. Se poate face oricând o experiență care să confirme situația...

După cum am mai scris şi cu alte prilejuri, Eminescu ni se pare îndreptățit a funcționa şi în calitate de ***mit***. Mitul fiind o imagine fabuloasă, a întemeierii, a originilor, aşa cum o defineşte Mircea Eliade, de ce să nu recunoaştem, până la un punct, legitimitatea unei asemenea imagini a celui ce realmente a fondat poezia autohtonă la o treaptă europeană şi şi-a pus amprenta apăsată – gheara de leu, mai bine zis – asupra limbii şi sensibilității noastre? E una din laturile relației noastre cu genialul poet. O latură esențială, *ergo* ineludabilă. Negarea ei ar însemna negarea mitului în principiu (s-au lansat apeluri raționaliste, deşi nu prea raționale, în acest sens), adică a unei funcții spirituale în lipsa căreia organismul culturii, luat în ansamblul său spațio-temporal, ar deveni infirm. Aşadar, mitul eminescian e nu doar o stare de fapt culturală, instaurată de la finele veacului al XIX-lea, ceea ce nu e puțin lucru, ci şi o prodigioasă justificare a poeziei, prin mijlocirea slăvirii figurii celui mai însemnat exponent al ei. Din care pricini, spre deosebire de preopinenții noştri, nu avem impresia că termeni precum *Luceafărul*, *poetul nepereche*, *poetul național*, în pofida desei lor apariții, ar fi neaveniți. Ei nu reprezintă altceva decât moneda curentă a figurii mitice, având o acoperire în aur. Mitul în accepția sa publică, ce nu e neapărat o devalorizare, o discreditare, ci şi, de-atâtea ori, o valorizare devenită reflexă, o spiritualizare transpusă în habitudine. Axiologia nu este incompatibilă cu simplificarea funcțională a simbolurilor sale. Aşa cum nu ne putem dispensa, la ora actuală, de bancnotele cu chipul lui Eminescu, nu ne putem dispensa

nici de fondul de aprecieri şi sintagme care-i aproximează funcţia mitică (fond principal lexical al intelectului).

Ceea ce nu înseamnă câtuşi de puţin că am admite limitarea conştiinţei critice. Aceasta posedă, la rândul său, o îndreptăţire imprescriptibilă de-a analiza orice valoare, de-a formula orice judecată, de-a face orice propunere de schimbare a perspectivei în ordine estetică şi morală. A pune oprelişti acţiunii critice e o zădărnicie. Mitul nu este imun faţă de critică. Nu se poate comporta ca un fetiş decât într-un mediu artificial (deci pernicios şi efemer), în care spiritul critic e condiţionat, hărţuit, suspendat. În pofida unor prejudecăţi, modul mitic poate coexista cu cel critic. Ele nu se înlătură cu necesitate, deoarece constituie două funcţii vitale "fiziologiei" spiritului creator. "*Iraţionalul pretinde a fi adus la raţiune şi singură raţiunea poate acţiona asupra iraţionalismului*, scria Unamuno. *Trebuie ca amândouă să se sprijine reciproc şi să se asocieze. Dar să se asocieze în luptă, căci şi lupta este o modalitate a asocierii*". Critica nu "dizolvă" mitul decât în cazul unor mituri false, produse pripite ale modei ori impuse de un autoritarism etatist sau politic. Altminteri se poate interpreta mitul sub varii unghiuri, îl poate parţial raţionaliza, reconfigura, valida conform unor grile particulare, aflate în schimbare periodică. Mitul e în genere mai rezistent decât sistemele critice care i se aplică. Mitul: factorul stabil, răspunzând în absolut. Critica: factorul mobil, răspunzând în relativ. Dar funcţia criticii e şi ea perenă, acoperind o latură a vieţii intelectuale complementară cu cea generatoare de mituri. Instrumentul prin care se exercită instanţa critică în raport cu operele trecutului este revizuirea. Aceasta nu alcătuieşte, cum ar fi dispuşi a crede unii, o invenţie recentă, elementele sale fiind detectabile încă la Boileau şi Diderot. Iată un pasaj în favoarea revizuirii, sub pana acelui părinte incontestabil al criticii moderne a cărui calitate o uităm adesea, care a fost Sainte-Beuve: "*Omul de gust, chiar atunci când nu este chemat să fie profesor şi dacă ar avea timp liber, ar trebui să revină, numai pentru el, la fiecare patru-cinci ani, asupra vechilor şi celor mai bune admiraţii ale sale pentru ca să le verifice, să le repună în discuţie ca noi, adică pentru a le trezi la viaţă, a le reîmprospăta, chiar cu riscul de a face, ici şi colo, oarecari deranjamente*". Fireşte, nu întotdeauna actul revizuirii se consumă în intimitate şi prin amabilităţi. E. Lovinescu îl postulează în termeni de

o sporită fermitate: "*Într-o concepție critică dominată de principiul mutației valorilor estetice, variația de judecată este cerută de însăşi variația sensibilității estetice a epocii; aprioric contradicția este, deci, nu numai admisă, ci şi fatală*". Iar G. Călinescu apără conceptul de suspiciunea capriciului: "*Revizuirea nu este o inconsecvență, ci un act de adâncă reverberație critică*".

Nimic mai normal, prin urmare, decât tentativele succesive de reexaminare (de revizuire) a lui Eminescu. Tentativele de a-i înnoi, de a-i împrospăta accepția la nivelul percepției reale, marcate de inevitabilele mutații. "*Obligația de a fi nou revine nu numai poetului, dar şi cititorului său*", remarcă Northrop Frye. O asemenea obligație care-l situează pe cititor într-o dulce complicitate cu poetul e cu atât mai presantă în cazul în care, aşa cum s-a întâmplat cu autorul **Scrisorilor**, mitul apare confiscat de o seamă de curente şi doctrine politice, cu intenția de a-l utiliza drept portdrapel. Aşadar nevoit a suporta straturile parazitare ale pseudomitului. Publicistica politică, în speță, a marelui poet, cu un caracter vădit anacronic, s-a văzut pusă în situația penibilă de a-şi etala o actualitate iluzorie, aşa cum un manechin ar fi prezentat drept un om viu. Paseismul, autohtonismul exacerbat, xenofobia, izolaționismul nu ne mai pot interesa decât ca ilustrații ale unei "mode" ideologice de odinioară. *Zeitgeist*-ul în care s-au ivit articolele în chestiune şi care le acorda o anume naturalețe a fost prelungit, la un mod forțat, prin imagini tot mai decolorate, inapte a sugera altceva decât bucăți de durată moartă. De la primitiva îngânare romanțioasă a posterității imediate până la asimilarea vehement naționalistă, specifică dreptei şi de la "proletarizarea" ultratendențioasă şi reducționistă la culme, sub egida "realismului socialist", până la utilizarea vicleană în direcția național-comunisului ceauşist, Eminescu a fost procustianizat fără cruțare. "Martirizat" spune un comentator, spre a fi astfel, până la urmă, solidar, l-am putea completa, cu scriitorii şi cărturarii care au devenit victimele regimului totalitar instaurat de o putere străină, prin denaturarea sau manipularea textelor, dar nu o dată şi altminteri. Bineînțeles că "angajarea" de acest soi abuziv a Luceafărului a condus la o reacție inversă, de intensificare a mitografierii. Mitului calp nu i s-a răspuns totdeauna prin interpretări critice, ci şi, deseori, prin îngroşarea intempestivă a mitului presupus autentic. Astfel încât se ajunge la un război nu al

celor două roze, şi al celor două serii de chipuri mitizate. În fapt, după cum observa cu pertinenţă Petru Creţia: "*Disidiul nu e, nemijlocit, cu Eminescu. (...) Vrajba este cu cei care şi-l iau drept model nu atât pe el cât imaginea lui astfel construită încât să se erijeze în model al propriilor lor aspiraţii. E în asta un fel extrem de urât de a profita de măreţia lui ca poet, de demnitatea lui morală, chiar de aura nefericirii lui ca om*". Dar confuzia produsă de impactul interpretărilor a dus, prin inexplicabil contrast, şi la amplificarea dispoziţiei critice. Mitul contrafăcut al naţionalismului paradigmatic, împins, pe făgaş comunist, până la, cum observa cineva cu umor, echivalarea autorului **Doinei** cu un secretar general al poeziei ori până la intenţia unei sanctificări protocroniste, în duhul unei mistici combinate, a partidului şi a obedienţei ierarhiei ortodoxe, astfel cum Ştefan cel Mare s-a pomenit, fără teamă de ridicol, proclamat... sfânt, a fost combătut atât prin supralicitarea mitului "originar", cât şi prin suspiciunea critică, menită a decanoniza, a desolemniza, a umaniza. S-a contactat astfel un strat de "naturalism" al mitologiei degradate. Contrariile atingându-se, criticii nu s-au mulţumit a repudia bronzul şi marmura în care a fost întrupată figura idolului, ci s-au silit a-i găsi, exasperaţi (şi procesul se află abia la început!), cusururi estetice şi intelectuale, beteşuguri psihice şi trupeşti celui idealizat în monstruoasa manieră. Supranormalul e combătut prin subnormal. Sunt riscurile oricărei exagerări.

Să înfăţişăm acum câteva trăsături ale acestui Eminescu "văzut de departe", cum se exprimă unul din participanţii la discuţia declanşată în "Dilema". Adică printr-un ochean întors, replică a folosirii ocheanului obişnuit. Sunt, de fapt, consemnări personale, rânduri dintr-un fel de jurnale date publicităţii (îmbrăţişarea generalizatoare a mitului e subrogată de consemnarea particulară, ţandără sfidătoare a icoanei sfărâmate):

"*Poezia lui Eminescu nu mă încânta, de fapt ea nu exista pentru mine, decât cel mult ca obligativitate şcolară – era, deci, lipsită de substanţă. La rândul lui, poetul însuşi era ceva inert şi ridicol, ca o statuie de metal goală pe dinăuntru şi un dangăt spart*"; "*Trebuie să recunosc foarte sincer şi fără ocolişuri care să îndulcească situaţia: nu sunt un fan al poeziei lui Mihai Eminescu. Poate că sună inadecvat sau neserios. Să încerc s-o spun altfel, atrăgând asupra mea mânia generală: poezia lui Mihai Eminescu mă*

lasă rece. Mai rece decât poezia predecesorilor săi înşiraţi în ***Epigonii****. Nu cred că Eminescu este poetul nostru naţional şi universal (...) Ne-aţi dat să citim poeziile unui romantic târziu, un poet talentat din secolul trecut. Cam discursiv şi cam nepoliticos. (...) Şi proza lui Mihai Eminescu mă lasă rece. Este sub nivelul minimei lizibilităţi, cel puţin astăzi, şi nu are nici de departe savoarea textului lui Filimon sau al lui Kogălniceanu. Eminescu trece drept un creator de limbă română, un mânuitor fără pereche al cuvintelor rare, al aliteraţiei, posedând ştiinţa alchimiei expresive. Dimpotrivă, citiţi sau recitiţi* ***Geniu pustiu*** *sau* ***Cezara*** *sau* ***Avatarii faraonului Tlà*** *şi vă veţi trezi în faţa unor texte greoaie, confuze la nivel sintactic, incapabile să construiască un loc al acţiunii, un timp, o atmosferă, împănate cu franţuzisme ridicule, dezvoltând trame demne de Frederic Soulié din* ***Les Mémoires du Diable*** *(« – Eşti a mea, hohoti el groaznic şi dispăru într-un nor de fum»), cu dialoguri de un neverosimil acut şi cu o schelărie a ideii alambicată şi şubredă, schelărie care, fiind postulată ca genială, a dat de lucru vreme de un secol şi va continua să dea încă multă vreme de acum înainte, unui şir lung de exegeţi, eminescologi şi experţi altminteri respectabili.*

Nu am nici o afinitate cu poezia lui Mihai Eminescu. Îi pot recunoaşte meritul de a fi fost un mai mult decât onorabil poet de secol XIX, născut în mod nenorocos într-o perioadă când limba română literară nu se aşezase, silit să-şi irosească talentul şi energia în găsirea resturilor unei limbi rebele şi, din punctul de vedere al artei scrisului, cam primitive. Îi pot recunoaşte talentul de a imagina mari construcţii mentale, în care epicul şi liricul se adună laolaltă, şi nu pot decât să deplâng secolul în care a trăit şi normele lui poetice tranşante, pe al căror altar metric poetul a sacrificat întregul. De aceea părţile epice ale poemelor lui arată la fel de sec ca o carte de telefon versificată, iar cele lirice sunt de tot sentimentale şi potrivite pentru a fi cântate ca romanţe (ceea ce s-a întâmplat cu ele). Găsesc cel puţin inconfortabilă imaginea pe care contemporanii au lăsat-o despre el, falsificată astăzi ca imagine a geniului repede trecător prin lume, în realitate imaginea unui om retractabil, însingurat, nefericit prin autoimpunere şi nu prin vocaţie, cu tabieturi tipice poetului romantic (nopţi nedormite în văpaia creaţiei, cafele multe, măsuţă de

brad), cu o relaţie chinuită, sordidă şi provincială, lipsit cu consecvenţă de detaşare şi de umor în totalitatea scrierilor sale".

Ne-am reîntors oare la unghiul de vedere revoltător al lui Vasile Grama? Vrem oare neapărat să-i procurăm o tresărire voluptuoasă umbrei lui Alexandru Macedonski? Puse în atari cuvinte, interogaţiile noastre (*id est* ale cititorului pe care-l presupunem măcar stupefiat) ar sluji doar un maniheism ce decurge din materia compactă a mitului, precum o umbră a acesteia. N-ar exprima dorinţa unui arbitraj, ci favorizarea integrală, provocatoare, a uneia din părţi. Însă bunul-simţ ne îndeamnă a admite, la urma urmei, şi postura de negare a oricărei creaţii. A unei negări mai mult ori mai puţin extinse, mai mult ori mai puţin semnificativ. Nu e imposibil, ba e chiar foarte probabil să existe şi indivizi, de bună credinţă fiind, refractari chiar la cele mai glorificate opere ale umanităţii. Se cuvine a-i asculta, a le da cuvântul în temeiul recunoaşterii unui pluralism al opiniilor. În caz contrar, suferă nu numai principiul libertăţii de conştiinţă, ci şi, în mod paradoxal, mitul însuşi, care se fortifică prin îndoială şi contestare periodică, degenerând într-un climat de protecţionism. Mitul supravieţuieşte printr-o colaborare subterană cu spiritul critic. Au avut oare de suferit Shakespeare, refuzat de Voltaire şi de Tolstoi, Dostoievski refuzat de Nabokov? Ce mare scriitor a fost complet scutit de negare? Balzac, Flaubert, Sade, Baudelaire, Lautréamont, Mallarmé, Thomas Mann, Proust, Faulkner n-au făcut excepţie. **Histoire de la littérature française** a lui Paul Guth, bunăoară, exprimă accentuate rezerve faţă de Rimbaud şi Mallarmé. A dăunat ea realmente acestor piscuri ale liricii franceze şi universale? L-a dezafectat tânărul Eugen Ionescu, persiflând clişeul său atins de senectute, pe Victor Hugo? L-a şters Ion Barbu din conştiinţele noastre, prin teribila-i diatribă, pe Tudor Arghezi? A suferit oare autorul **Cuvintelor potrivite** (deşi aci se schimbă regimul moral) din pricina unor Sorin Toma şi Miron Radu Paraschivescu, ori a fost strivit Lucian Blaga de comentariile unor Ov.S. Crohmălniceanu şi Dumitru Micu? Avem temeiuri a crede că, dimpotrivă, orice negaţie consolidează valorile autentice, le asigură nu doar polisemia, ci şi supravieţuirea. Mai curând decât dubiul, rezerva, contestarea, devine suspectă atmosfera de recunoaştere continuă, de laudă exaltată, predispusă a reflecta convenţia, rutina, oboseala, absenţa noutăţii necesare creaţiei, care intrigă şi contrariază...

Ni s-ar mai putea obiecta că avem a face, în cazul lui Eminescu, doar cu nişte "detractori" fără omologarea vreunui merit, deocamdată simpli necunoscuți. Nu sunt, oricum, "specialişti" în eminescologie, în felul în care Leon-Pierre Quint afirma că a-l citi pe Proust este aproape o profesie, dar n-au şi ei dreptul la o părere distinctă? Cu atât mai virtuos cu cât se susține că Eminescu a devenit o "*chintesență a națiunii*", "*reprezentându-ne pe toți împreună şi pe fiecare în parte*". De când începe oare competența, de la ce vârstă şi de la ce volum al creației? Oare pentru a face observații pe marginea unui foarte mare scriitor trebuie să fii tu însuți recunoscut ca foarte mare scriitor? Să menționăm că, fără a recurge la obiecțiile cele mai drastice, subscriu la mişcarea de primenire a mitului eminescian, alături de "necunoscuții" cutezători, şi Alexandru Paleologu, Nicolae Manolescu, Z. Ornea, Şerban Foarță, Mircea Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter. Într-un duh congener, s-au rostit nu demult, pe micul ecran, Eugen Negrici şi Monica Spiridon. Să remarcăm apoi că nu avem a face cu pamflete groase, de genul celor ce provin din şcoala Eugen Barbu şi Adrian Păunescu, ci cu considerațiile unor intelectuali fini, atenți la coerența discursului şi la nuanțele verbului lunecos, care n-au nimic de câştigat la ruleta adulării şi a oportunismului, ci, din contră, îşi riscă reputația incipientă. Chiar dacă avem alte opinii şi alte ecuații sensibile în raport cu tulburătoarea temă pe care o abordează într-o perspectivă aşa de imprudent "profanatoare", încercăm a-i înțelege şi a-i urmări pe noii veniți cu satisfacția unei dialectici în sfera intelectului critic orientat. Înțelegem, mai presus de toate, pulsația demitizării ce a activat condeiele în chestiune. Alergici la "*caraghioslâcul trist*", "*găunoşenia emfatică*", "*ohtatul «poeticesc»*" al discursului oficial care cu obstinație a însoțit evocarea Luceafărului, proiectat, tot mai iresponsabil, într-un gigantism factice nu fără subtext politic, tinerii rebeli au apăsat cu energie clapele corective ale "negativismului" nu o dată salvator. Clapele negre ale instrumentului critic. Sunetele emise de acestea au o aparentă dizarmonie, o stridență pe care o receptăm şi noi cu o anume perplexitate, dar la maladii grave nu se cer adesea remedii drastice? Să recunoaştem că acest discurs iconoclast, izvorât, foarte probabil, dintr-un fond de dramatică sinceritate, e mult mai onorabil şi mai stimulativ decât cel al iconoduliei, al acelei "eminescofanii" dezvoltate cu hărnicie de către inşi care doreau (şi doresc) a-şi proba cu precădere calitatea lucrativă de paznici ai templului. Ne surprinde doar – spre a ne opri la un amă-

nunt – convergentul protest împotriva figurii nude a poetului național, plantată de inspirația unui important sculptor în fața Ateneului: "*Mă întreb*, scrie un «iconoclast», *cum să nu râzi în fața unui Eminescu nud şi cum să nu-ți închipui instantaneu figurile altor scriitori în aceeaşi ipostază. Gândiți-vă la Maiorescu având un ştergar în jurul şoldurilor, la Caragiale camuflându-şi Doamne iartă-mă cu pălăria, la Hortensia Papadat-Bengescu în costum de baie, la Sadoveanu cu şuncile revărsate peste şnurul boxerilor, închipuiți-vă numai cum i-ar sta lui Dosoftei cu deltoizii dezgoliți, cât de stingher şi vinovat s-ar simți sistemul osos expus de Bacovia şi cu ce morgă ar ține Vianu* ***Estetica*** *pe pubis*". Oare în erupția sa de sarcasme ce-l poartă de pe tărâmul literar pe tărâmul artelor plastice, sub aceeaşi specie a grotescului, nu-şi dă seama autorul în cauză că Eminescu e şi mit (orice am face, rămâne un mit al poeziei, care şi ea e un mit al existențialului)? Că spiritul critic nu izbuteşte decât a-i da târcoale, pentru a-l testa şi pentru a se testa pe sine? Iar mitul răspunzând în originar, nu poate avea decât superba goliciune a lui Adam, goliciunea sacră a zeilor.

(în "Jurnalul literar", nr. 1-2 martie 1998).

ARISTARC

Punctul pe i

Am urmărit, uşor amuzat, reacțiile cu care presa literară şi nu numai ea a întâmpinat afirmațiile anti-eminesciene dintr-un recent număr al "Dilemei" (an VI, nr. 265, 27 febr. – 5 mart. 1998). Am urmărit, de asemenea, puțin întristat şi gravitatea cu care unii au analizat această mascaradă dilemistă, lipsită şi de originalitate şi de duhul unei polemici. Dincolo de imitația stupidă, anacronică a generației pe care G. Călinescu o definea în anii '30, pentru bombasticismul ei fără acoperire creativă, drept "*mucosorum*", ceea ce relevă

semnatarii acestui grupaj din revista lui Andrei Pleşu este golul imens intelectual şi spiritual care îi animă. Sincer să fiu, nu mă interesează şi nici nu mă preocupă tribulaţiile complexate ale corijenţilor sau repetenţilor în procesul culturii, nici mitocănia şi nici extravaganţa teribilistă a puţoiştilor întârziaţi. De aceea, las plăcerea de a se întreţine în atmosfera lor picantă, cu miazme de grajd necurăţat la timp, doar celor care au iniţiat astfel de "dezbateri", reflectând starea catastrofală în care se găsesc nu numai învăţăceii, dar şi dascălii lor, ieşiţi din teroarea comunistă a unei jumătăţi de veac subcultural. N-am, probabil, curiozităţi "sociologice" de tipul celor ale lui Z. Ornea, ca să jubilez în faţa evidenţei, prea mult revelată ca evidenţă (şi ca orice exces, ***dilematică***), aceea că formula "*poet naţional*" deranjează până la demenţă spiritul "estetizant" şi "bine intenţionat" al combatanţilor din frontul anti-eminescian, iritaţi de publicistica politică a autorului **Doinei**. Nici nu sunt atât de european, precum "lefterii" "Europei libere", ca să "simt" că existenţa mea în veacul ce vine va fi pusă în dilemă de "conservatorismul" şi de forţa tradiţională a eminescianismului, eliminându-ne eventual din NATO. Un singur lucru mi se pare uimitor în acest "scandalos" proces al agresivităţii imbecile, cu vizibile accente de răfuială etnică. Se dă o extraordinară amploare comentariului polemic cu inepţia şi idiosincrazia imposturii afişate în "Dilema" de către ***nimeni***, încercându-se a se "apăra" un Eminescu, ce nu are nevoie de nici un fel de "apărare", şi nu se observă sau se evită conştient a se pune în firească dezbatere ***morală*** atitudinea celor care au ***iniţiat*** o astfel de "controversă" şi mai mult încă, au şi găzduit-o cu generozitate numai dintr-o singură parte. (Săracii dilematici şi scopurile lor sordide!). Observ însă, şi vă atrag şi dv. atenţia: unii dintre anonimii ce "semnează" în "Dilema" antieminesciană, au semnat şi nota de protest în apărarea "profesorului" Paul Cornea, atins la onoare în paginile declarat antisemite ale "Literatorului". Mai ţin, de asemenea, să contabilizez ceva: directorul "Dilemei", astăzi ministru de Externe, ieri ministru al Culturii, dintr-un cabinet atunci Petre Roman, astăzi Vasile, dar cu aceeaşi notă alarmant kaghebistă în sunet, îşi manifesta în primele săptămâni de după "revoluţia" (sau ce-o fi fost ea) din decembrie '89, o neobrăzată oboseală ***cu barbă*** pe scena Ateneului Român, la comemorarea unui veac de la dispariţia fizică a lui Mihai Eminescu, înlocuind o anterioară

scălâmbăială ceauşistă, printr-o mascaradă fsn-istă, de aceeaşi sorginte în finalitatea ei, ca şi cea care o premersese. Obosit şi insinuant ieri, violent revoltat astăzi, când socoteşte iluminat că spălarea closetelor publice va asigura intrarea noastră în Comunitatea Europeană, iertându-i pe securişti, adică tocmai pe cei care murdăresc de-a-n picioarelea scaunele, dl. Pleşu şi-a demonstrat astfel încă o dată, fluturându-şi fularul roşu de sub barbă prin cancelariile europene, inaderența sa la ceea ce este fundamental românesc. Atribut, evident, necesar unui ministru de externe al românilor şi, oricum, curat european!

(în "Jurnalul literar", nr. 1–2, martie 1998)

Alex. ŞTEFĂNESCU

Contestarea lui Eminescu

Cine a fost Eminescu? Un om care nu a ştiut să trăiască şi s-a îmbolnăvit de sifilis. Ce a reprezentat iubirea lui pentru Veronica Micle? O dramă de provincie, înecată în promiscuitate. Ce valoare are opera eminesciană? Aproape nici una. Poemele sunt simpliste şi pot fi folosite doar ca texte pentru romanțe. Iar proza, redactată într-un stil greoi, plictiseşte.

Acestea sunt ideile pe care şi le face cunoscute, prin intermediul revistei "Dilema", Răzvan Rădulescu. Cine este Răzvan Rădulescu? Până nu demult, nu se ştia nimic despre el. Dar după ce l-a contestat pe Eminescu a devenit persoana care l-a contestat pe Eminescu. A dobândit o identitate.

A venit, deci, şi rândul lui Eminescu să fie contestat. Faptul acesta mă surprinde (nu mi-am închipuit că se va merge atât de departe), dar nu mi se pare o catastrofă. La urma urmei, şi pe statuia lui Eminescu din fața Ateneului mai cade din când în când câte un găinaț de porumbel.

Alături de milioane de oameni care îl înțeleg și îl admiră pe poet, alături de alte milioane care îl laudă fără să-l înțeleagă, a apărut și un om care, neînțelegându-l, îl contestă. Nu se va prăbuși cerul din cauza asta.

În plus, Răzvan Rădulescu are și un merit: este sincer. El recunoaște, la scenă deschisă, că nu vede nimic măreț în viața și opera lui Eminescu. Își recunoaște, cu alte cuvinte, o infirmitate.

Singurul lucru neplăcut este ***MÂNDRIA*** cu care o face. Mi-aduc aminte de un olog care semăna foarte bine cu tânărul contestatar. Când era vizitat, el se grăbea să-și arate ciotul de picior, imperfect rotunjit de mâna chirurgului. Ai fi putut crede că vrea să fie compătimit, dar după sclipirea de orgoliu din ochi și după minuția voluptuoasă cu care indica urmele cusăturilor îți dădeai seama că, de fapt, era mândru de infirmitatea lui. Te privea chiar cu superioritate (ție nu ți se întâmplase ceva neobișnuit), alungând din când în când mușteleile care i se așezau pe cicatrice.

(în "România liberă", nr. 2424, 18 martie 1998)

Valentin BORDA

Pițifelnicii despre Eminescu

De-a lungul timpului, Eminescu n-a avut, totuși, foarte mulți detractori. Unicitatea sa a fost recunoscută de mai toți criticii care s-au ocupat de opera lui, genială pentru literatura română și cu valențe rezonante în cultura europeană și universală. Canonicul Grama din Blaj îi acuză mesajul liric de imoralitate, la sfârșitul secolului trecut, Macedonski îl invidia pe poet, iar relativ recent rabinul Mozes Rosen îl acuza, alături de alții, de naționalism extremist, de antisemitism. Iată însă că, zilele trecute, ca un ecou parcă, de dincolo de mormânt a vehemenței atacurilor rabinului, hebdomadarul "Dilema" îl ia, din nou,

rău de tot, în colimator pe Eminescu. E un atac dur, concentrat al câtorva condeie "la modă", adunate laolaltă, cu siguranță, de un mafiot anonim, într-o întreprindere cu finalități exacte; denigrarea poetului, a prozatorului şi publicistului, negarea genialității lui şi, prin aceasta, diminuarea valorii literelor româneşti.

Conjurația anti-Eminescu din "Dilema" are în componența sa pe următorii: Nicolae Manolescu, Ion Bogdan Lefter, Răzvan Rădulescu, Şerban Foarță, Pavel Gheo Radu, Mircea Cărtărescu, T.O. Bobe, Z. Ornea, Cristian Preda.

Unii îmi sunt cunoscuți, alții nu.

Cum e un ins pe nume Răzvan Rădulescu, care, mărturisind că poezia lui Eminescu îl lasă rece, "mai rece decât poezia predecesorilor său înşirați în **Epigonii**", îi ia în răspăr pe criticii care "se tulbură când vine vorba de opera lui Mihai Eminescu, devin serioşi, îşi pierd acuitatea şi înşiră platitudini", pe sculptorii care "îl reprezintă pe poetul nepereche de predilecție în picioare, gol puşcă (de ce?) sau cu sexul acoperit de o năframă incertă ce sfidează gravitația", apreciază că poezia **Eminescu n-a existat** de Marin Sorescu este un "poem lamentabil care continuă să facă deliciul profesorilor de literatură română din licee şi disprețuieşte profund melodia **Eminescu să ne judece**, cântată de Doina şi Aldea Teodorovici. La unison cu acest Răzvan Rădulescu vibrează şi asistentul universitar Cristian Preda, pretins cunoscător al culturii franceze, care neagă aserțiunea exprimată de C. Noica, prin anii '80, conform căreia Eminescu ar putea fi considerat "omul deplin al culturii româneşti". Cineva care se ascunde după inițialele C.P.B. după ce afirmă textual: "Poezia lui Eminescu nu mă încântă, de fapt ea nici nu există pentru mine, decât cel mult ca obligativitate şcolară – e, deci, lipsită de substanță. La rândul lui, poetul însuşi era ceva inert şi ridicol, ca o statuie de metal goală pe dinăuntru şi cu dangăt spart", încearcă să dreagă busuiocul scriind, de fapt, o altă inepție. "Dintr-o abstracțiune a devenit un om, aşa cum ar fi trebuit să rămână tot timpul".

"*Un om care, până la urmă, nu are nici o vină că a fost anexat de extremismele şi ideologiile de tot felul sau că a devenit, fără să aibă nici un profit din aceasta, obiectul unui monstruos al personalității* (s.m.). Ce a mai rămas din Eminescu astăzi, după ce a

fost mortificat şi folosit în interesul tuturor, după ce – fapt emblematic, deşi uzual peste tot în lume – s-a transformat într-o bancnotă, devenind astfel marfă". Dl. Zigu Ornea, parţial obiectiv în articolul **Poetul naţional** (mânat de ce resorturi?) huleşte la rându-i spiritul lui Eminescu, socotindu-l retrograd, potrivnic înnoirii României la sfârşitul secolului trecut, un scriitor "cu tâmpla în Evul Mediu şi, laolaltă cu alţii, spiritul reprezentativ, care a desăvârşit la noi ideea naţionalistă". Revoluţiile s-au făcut şi se fac sub pojarul unei idei, iar Eminescu, la basarabeni, ca şi la noi, românii de dincoace de Prut, a fost, într-o vreme recentă, o idee, un simbol care scoase în evidenţă pe lângă atâţia sufocanţi scriitori alogeni susţinuţi cu înverşunare de Mihail Novicov, Ov. S. Crohmălniceanu, Sami Damian, Zigu Ornea et comp. De ce i se contestă lui Eminescu, aşa cum o fac unii dintre semnatarii articolelor consacrate lui în acest număr din "Dilema" (nr. 265, 27 februarie – 5 martie 1990), calificativul de "poet naţional"? Nimeni dintre scribii denigratori nu-şi argumentează afirmaţia! O formulează doar şi o lasă în coadă de peşte, încât nu-mi este greu să găsesc explicaţia: grupajul de articole despre Eminescu are o comandă fermă, venită dintr-o anume direcţie, cea antinaţională, în mare vogă azi, cum era şi pe vremea când mari şi tari în critica românească erau foştii lumpeni de certă sorginte neromânească. De aceea, sunt mirat că "Dilema", în fruntea căreia se află şi Augustin Buzura şi Ştefan Augustin Doinaş şi-a permis, în 1998, să blasfemieze şi să hulească atât de grav memoria lui Eminescu.

(în "Ultima oră", nr. 196, 18–24 martie 1998)

George ALBOIU

Iar veniră detractorii? (2)

În articolul său **E o întrebare**, din "Dilema", nr. 265, N. Manolescu constată trei "parametri" aproape obiectivi de care ar

trebui să ne folosim atunci când vorbim despre actualitatea ori contemporaneitatea lui Eminescu: "Cel dintâi ar fi chiar întrebarea dacă se citeşte cu adevărat. Un răspuns categoric e greu de dat. În ce mă priveşte, cred mai degrabă că nu". Peste câteva fraze începe, puternic, absurdul: "Pe de altă parte (al doilea parametru), ca să se citească, Eminescu ar trebui recitit". Deci, un ins ia din raft sau de pe tarabă o carte pe care n-a citit-o şi o reciteşte (!!!). În finalul articolului mai zice: "Aici e falsul: *despărţirea de Eminescu* era obligatorie pentru a avea speranţa că facem din el contemporanul nostru". Logic, vom întreba: cum este posibilă despărţirea de un Eminescu necunoscut, presupunând că e adevărată opinia criticului că poetul nu e citit? N. Manolescu nu e un detractor evident al lui Eminescu, e doar un critic confuz. E de mirare că s-a asociat detractorilor din "Dilema", acei inşi dilematici. Observăm, cu justeţe, că e un gest firesc pentru un critic confuz. A decis la momentul oportun că Eminescu e o dilemă. Articolul lui N. Manolescu e scris repede, sportiv, expediat, cu opinii nerumegate îndeajuns din Jan Kott (**Shakespeare, contemporanul nostru**) cu locuri comune din **Scrisorile de la Păltiniş** (unde se bătea apa în piuă cu "despărţirea de Goethe", "despărţirea de Noica" etc.). Opinii cu conotaţii politice, şi idei copiate din Nietzsche – necesara despărţire a discipolului de maestru. Confuzia e gravă. Dacă se poate vorbi despre originalitatea criticului respectiv, aceasta constă tocmai în enormitatea confuziei. Aici, N. Manolescu este cel mai original dintre critici. Translaţia relaţiei maestru – discipol din domeniul filosofiei în domeniul literaturii este posibilă numai între autori. Numai pe ei în priveşte. Şi nu toţi cititorii lui Eminescu sunt şi autori, care după un timp de discipolat (ucenicie) trebuie să-şi pună problema despărţirii de maestru pentru a scăpa de umbra unui spirit dominator. Aici nu e vorba de o greşeală, nici de o eroare (ceva superior), e vorba de o confuzie impardonabilă ce pune sub semnul întrebării substanţa intelectivă a criticului. Este firească despărţirea de o lectură anterioară, numai ea justifică bogăţia estetică interminabilă a unui autor şi capacitatea lectorului însuşi. Un cititor se desparte de un mod de lectură specific unui secol sau unei generaţii, nu de Eminescu (fiind vorba de el). A te despărţi de Eminescu înseamnă a nu-l mai citi. Un fel de "Adio"! Să discutăm despre o problemă importantă: Eminescu,

omul poetic, şi Eminescu omul politic. Despărţirea de omul politic e justificabilă pentru cineva care are cu totul alte opinii politice. Despărţirea de Eminescu, omul poetic, e imposibilă. A te despărţi de Eminescu înseamnă a te despărţi de literatură. Sper că nu e recomandarea criticului N. Manolescu. El, de fapt (conform convenţiei grupului) gândeşte despre omul politic şi se exprimă despre omul poetic. Ca om politic (depinde de pe ce poziţie îl priveşti) Eminescu e controversabil, discutabil etc. Ca om poetic e interpretabil, ca alţi mari scriitori, e deschis unor noi lecturi. Aş crede în vocaţia de critic a lui Manolescu dacă ar fi în stare să propună o nouă viziune literară, "manolesciană" a operei eminesciene. Însă comunicarea cu gândul artistic al lui Eminescu îi este interzisă printr-o incompatibilitate funciară între gravitatea aceluia şi formaţia ludică a modestului critic. Şi celelalte articole din "Dilema" unde este înhămat şi articolul lui Manolescu sunt scrise după principiul: "bate şaua să priceapă iapa!", că te şi miri de unde cunosc aceşti oameni fără turme cabaline un principiu atât de subtil. Cu o viclenie detestabilă, ei caută să minimalizeze poetul, care e centrul vital al fiinţei eminesciene, pentru a-l lăsa pe Eminescu, omul politic, fără forţa purtătoare. Pe N. Manolescu îl deranjează expresia "poetul naţional" şi vrea s-o anihileze, prefăcându-se că-i vrea binele poetului. (*va urma*)

(în "România Mare", nr. 401, 20 martie 1998)

Gheorghe GRIGURCU

Eminescu şi "paznicii templului"

Nu ne putem împiedica a ne gândi cu oarecare umor la reacţia "paznicilor templului" faţă de un număr recent (265) al revistei "Dilema", dedicat lui Eminescu. "Paznicii templului": acei autori care şi-au făcut din pioşenie declarată faţă de valorile trecutului o profesie de credinţă şi, nu o dată, o profesie pur şi simplu. Diferiţi ca grad de

onorabilitate şi statură valorică, de la Eugen Simion la Adrian Păunescu, fără a-l uita pe "tribunul" Grigore Vieru, cel atras ca fluturele de lampă de barzii fruntaşi ai ceauşismului, ei se asamblează în corul refuzului de a discuta, de-a actualiza, de-a revizui. Par a trăi, zi şi noapte, între icoane şi statui. Nu bolta cerului, cu a sa meteorologie mobilă, se întinde deasupra lor, ci o boltă pictată cu simboluri pentru eternitate. Adierea văzduhului îi jicneşte dacă nu poartă o mireasmă ecleziastică, de smirnă şi tămâie. Aşadar, cum au citit ei rândurile "blasfematoare" cu privire la "poetul național", despre care ni se spune pe şleau că a devenit "obiectul unui cult monstruos al personalității", că a fost "mortificat şi folosit în interesul tuturor", "transformat într-o bancnotă", adică în "marfă", că s-a văzut bombardat de "mediocritatea elogiilor"? Cum au receptat următorul deziderat: "trebuie să avem mai întâi curajul de a ne despărți de Eminescu, dacă dorim să-l regăsim, să-l apropiem, să-l facem contemporan"? Scandalizați, mai bine zis contrariați în tabieturile lor mentale, presupunem că au pregătit o replică în conformitate cu discursul lor habitual, un soi de excomunicare venită din impersonalitatea solemnă ce-o afişează, aidoma unei predici transmise de pe banda magnetică.

Posedă termeni prefabricați, sintagme-standard pentru astfel de ocazii: "negatism", "demolare", "atentat la valorile neamului", "impietate", "crimă" etc. Dar ne îndoim că măcar unii dintre cei amintiți se vor rosti fățiş şi cu promptitudine. Deoarece marii "paznici ai templului" sunt, după cum am avut prilejuri destule a constata, şi mari oportunişti. Prin urmare, vor evita a intra în conflict deschis cu nume precum Andrei Pleşu şi Nicolae Manolescu, poate şi cu altele, punându-şi în răbdătoare surdină principiile şi în înțeleaptă conservare indignările. Tot astfel cum, cu câțiva ani înainte, au învinuit alte pene critice de "antieminescianism", făcându-se a uita că obiecțiile "antieminesciene" cu pricina îşi au izvorul în paginile unor G. Călinescu şi E. Lovinescu. Care şi ei se cuvine a fi tratați ca idoli, şi nu, Doamne fereşte, ca eretici.

(în "România liberă", nr. 2429, 24 martie 1998)

Cristian TEODORESCU

Judecarea lui Eminescu

Patria e în primejdie din ţâţânile ei. A fost contestat poetul naţional. A dispărut ruşinea, a dispărut ultima brumă de respect. Eminescu însuşi a fost băgat în cofa unor atacuri nedemne. Şi asta pe bani veniţi de la contribuabil, nu de la cine ştie ce gazetă zănatică subvenţionată de inamicii patriei. "Dilema" şi-a permis să atace mitul, statuia, ceea ce a provocat mari supărări şi de unde te aştepţi şi de unde nu. A fost maculată imaginea Poetului, aşa cum, din '90 încoace, tot ce e valoare literară statuată în România literaturii e târât în noroiul contestării şi al zicerilor infamante. Pe scurt, "Dilema" discută despre Eminescu de o manieră impardonabilă, ca şi cum Poetul ar fi redevenit un poet, cu toate ale vieţii şi literaturii sale puse în dispută.

În privinţa receptării strict personale, relaţia mea cu Eminescu a ţinut şi de abecedarul poeziei, aşa cum îl înţelegeam la 14 ani, dar şi de o cu totul specială personalizare, în jurul aceleiaşi vârste, a poetului şi a poeziei sale. Eminescu al meu n-are legătură cu aceste dispute. L-am citit în serie cu Arghezi şi cu Ion Barbu, într-o ordine de lectură care n-avea nici o legătură cu manualele. Eminescu e pentru mine o chestiune poetică strict personală, care n-are nici o contingenţă cu statuile poetului şi nici cu encomioanele care, treptat, l-au desfigurat, transformându-l într-un soi de Sfinx al poeziei româneşti.

Chiar are de suferit Eminescu dacă e pus la îndoială? Chiar se fracturează osatura noastră spirituală dacă Mihai Eminovici e privit ca şi cum corpul său ar fi alcătuit, în continuare, din carne, oase şi tot restul? Un Eminescu totalitar, un Eminescu secretar general al poeziei şi metamorfozat în tătuc al literaturii române, asta ne trebuie?

De foarte mulţi ani, poetul a ajuns un soi de probă de linguşeală literară din ce în ce mai groasă. În contrapartidă cu Ceauşescu, ditirambii iraţionali care, după părerea mea, i-au stricat, au făcut din el un fel de monstru literar-politic, proiectându-l într-un gigantism pe care poezia sa nu putea să-l susţină. Geniul e totuşi o afacere relativă, chiar dacă are proiecţie în absolut. Un român, Eugen Ionescu, l-a tăvălit în

ridicol pe Victor Hugo cu o inteligență care face textul său de luat în seamă şi astăzi. Cu ce efect? Nu-l crezi pe Ionescu, îl reciteşti pe Hugo.

S-a pornit "Dilema" să termine cu Eminescu, atacându-l? Dacă am aduce termenii discuției mai aproape, câți poeți respectabili n-ar prefera să fie contestați, ca şi cum opera lor ar fi vie, în loc să fie înmormântați de elogii...?

Contestabil, Eminescu redevine interesant la lectură. Contestat el îşi recapătă, literar, o corporalitate deosebită de interpretările sale în bronz, piatră sau cuvinte menite să-l veşnicească.

O literatură română formată din epitafuri e tot ce poate fi mai nefolositor culturii autohtone. E o literatură moartă. O literatură care furnizează efigii de criză. Eminescu aşezat pe hârtia de o mie de lei a devenit, treptat, o imagine a inflației. Eminescu trăncănit de tot soiul de muzico-barzi se transformă într-un textier, iar cuvântul său se pierde în masa producerii de texte rimate.

În "Dilema", aşa-zisa contestare a poetului e de fapt o încercare de a-l privi ca poet viu. Nu ca pe un mit literar.

Avem nevoie de mituri? De acord. Dar întrebarea e ce fel de mituri? Eminescu îngropat în mit e mai nefolositor decât un poet romantic privit cu simț critic.

"Dilema" a pariat cu statuile de metal, piatră şi vorbe care fac, acum, din Eminescu o certitudine neinteresantă. De prea mult timp încoace discutăm despre el, netezindu-i placa funerară. "Dilema" îl face să-şi recapete viața obişnuită şi îl discută ca şi cum Eminescu ar fi omul de lângă noi, cum se spune. Tragic ar fi fost dacă Eminescu n-ar fi putut redeveni un poet discutabil. Câtă vreme el mai poate fi contestat, discutat cu ochi critic şi dezbrăcat de armura nemuririi, încă stăm bine şi Eminescu e viu.

(în "România literară", nr. 11, 25–31 martie 1998)

Dragomir HOROMNEA

"Oarecarele" Eminescu

Unele medii aşa-zis "literare" încep să ia atitudine. Dar nu împotriva ciudatului actor revoluţionar şi apoi antirevoluţionar, ajuns ministru al Culturii, nu împotriva "făcătorilor" guvernamentali de buget, care falimentează sistematic cultura neamului, nu împotriva poluatorilor acesteia cu nişte surogate aflate departe de onoarea cuvântului scris, ci chiar... împotriva lui Eminescu! Necunoscuţi scribi de conjunctură, între ei şi presupuşi "critici literari", lansează tot mai insistent "ideea" că Eminescu nici n-ar fi un poet naţional, ci doar unul oarecare. El îşi sprijină aserţiunile pe faptul că marele român ar fi fost ba "antisemit", ba limitat în stil şi deci învechit azi, dar şi "mic de stat", disproporţionat de lat în umeri şi, vai, prea păros, bolnav fizic de multe altele pe lângă ce s-a tot spus, ba chiar şi pe faptul că, absolut postum, la Iaşi statuia îi este înfăşurată, chipurile "alandala", într-un cearşaf de bronz iar la Bucureşti ni se prezintă chiar "obscen", aproape gol. "Literaţii" bolmojelilor concluzionează că, luându-se în "calcul" toate astea, România nici n-ar avea nevoie de ***acest*** poet naţional! Edificator pentru "rădăcinile" ascunse ale contestatarilor – îndărătul cărora se ghiceşte uşor şi o anumită mână străină – poate fi însuşi "argumentul" lor de bază: nici o ţară din acea Uniune Europeană, în care ţinem morţiş să intrăm, nu-şi revendică vreun "poet naţional" dintre numeroşii lor autori de poezie... Adică, potrivit "cizmei" cazone: "Alinierea (şi integrarea) la dreapta!"

(în "Jurnalul naţional", 26 martie 1998)

Eugen SIMION

Despărțirea de Eminescu (II)

Înainte de a continua articolul meu despre Eminescu, început în numărul 58 (116) al "Curentului", sunt dator să dau cititorilor câteva explicații şi să fac unele rectificări. Încep cu eternele, fatalele greşeli de tipar care desfigurează pur şi simplu textul critic şi schimbă completamente sensul enunțului. Iată una, gravă de tot, apărută în micul eseu despre "Toleranța" activă (nr. 59): voiam să spun că Nicolae Steinhardt a intrat în puşcărie pentru că nu a acceptat să-i acuze pe Vasile Voiculescu şi pe C. Noica, iar în ziar a apărut că N. Steinhardt "a intrat în puşcărie să-i acuze pe V. Voiculescu şi pe C. Noica". O răsturnare de sens pe care nu pot s-o explic altminteri decât prin graba noastră, a tuturor, autori, computerişti şi corectori. Rog pe cititorii ziarului "Curentul" (care, în genere, este redactat cu acuratețe) să facă corectura cuvenită. Îi rog, de asemenea, să modifice în sensul adevărului şi propoziția ce urmează fragmentului citat mai înainte: "N-a vrut să fie, vorba tatălui său, un jidan c..." În textul tipărit a apărut altceva, o enormitate, şi anume "vorba tatălui meu...". De unde până unde? Ce legătură putea fi între tatăl meu şi scriitorul N. Steinhardt? Evident, nici una. Computerele noastre au, uneori, o imaginație bizară. Am luat informația de mai sus din cartea lui N. Steinhardt, **Jurnalul fericirii** şi el vorbeşte, firește, despre bătrânul său tată, om înțelept şi cu frică de Dumnezeu, care, întrebat de fiu dacă este bine sau rău să fie martor al acuzării în procesul lui Voiculescu, aşa cum îi propusese Securitatea română, bătrânul rabi i-a dat răspunsul reprodus mai sus.

Cu aceste precizări revin la despărțirea de Eminescu şi la zarva creată în jurul atacurilor, cam primitive, între noi fie vorba, din "Dilema" la adresa lui Eminescu şi a mitului său în imaginarul românesc. Nu înainte totuşi de a mai face o rectificare: în loc de "a judeca cu mare obiectivism" (cum a apărut în prima parte a foiletonului meu), se va citi corect: "a judeca estetic cu mai mare obiectivitate"...Ştiu că erorile de tipar reprezintă o fatalitate, cum am

precizat deja, dar n-avem încotro, trebuie să încercăm pe cât este posibil să micşorăm efectele fatalității...

Aşadar: ce-i nou despre Eminescu? Ce place şi, mai ales, ce nu place azi din poezia, proza şi publicistica lui Eminescu? Din paginile publicate în "Dilema" (revistă editată de Fundația Culturală Română) înțeleg:

1. De plăcut nu place aproape nimic. Cel puțin aşa aflăm din articolele unor autori, bănuiesc, tineri, care ne încredințează că adolescența lor a fost terorizată de Eminescu şi că azi acelaşi Eminescu, "poetul național" (ironia este aici indispensabilă), îi lasă, cum drăguț spune unul dintre ei, dl. Răzvan Rădulescu ("scriitor" – fără ironie!), completamente rece. Organizatorul anchetei, C.P.-B, narează cu umor aproximativ suferințele sale din timpul şcolii: apare, întâi, o profesoară fanatizată de Eminescu, apoi sentimentul de ostilitate al tânărului şcoler: "poezia lui Eminescu nu mă încântă, de fapt ea nici nu există pentru mine (...). La rândul lui, poetul însuşi era ceva inert şi ridicol, ca o statuie de metal goală pe dinăuntru şi cu dangăt spart"... Scriitorul Răzvan Rădulescu este şi mai iritat decât C.P.-B atunci când e vorba de poezia lui Eminescu. Nu-i un fan al lui Eminescu – ne anunță el fără complexe –, nu are nici o afinitate cu ea, iar în ceea ce priveşte proza lui Eminescu, ei bine, şi proza în lasă rece: "Este sub nivelul minimei lizibilități"... Nici mitizata iubire a poetului pentru Veronica Micle nu-i pe gustul d-lui Răzvan Rădulescu: "o dramoletă promiscuă", nici poemele epice nu-l mişcă ("la fel de sec[i] ca o carte de telefon versificată"), în fine, ținând seama de epoca în care a scris Eminescu, comentatorul de azi îi recunoaşte oarecare merit: "Îi pot recunoaşte meritul de a fi nu mai mult decât onorabil poet de secol XIX, născut în mod nenorocos într-o perioadă când limba română literară nu se aşezase" etc.…

Alt "scriitor" – cum ne anunță redacția revistei "Dilema" –, pe nume T.O. Bobe, are o viziune cât se poate de neagră când este vorba de reprezentarea lui M. Eminescu în arta plastică daco-romană. Statuia lui Anghel din fața Ateneului i se pare grotescă la culme, emfatică, expresia unui "trist caraghioslâc"... La fel, reprezentarea critică a poetului G. Călinescu şi ceilalți eminescologi n-ar fi făcut nimic altceva – în viziunea d-lui T. O. Bobe – decât să construiască imaginea, evident falsă, a unui "profet mântuitor", un simbol național care

merită din plin zeflemeaua noastră. T. O. Bobe, oricum, n-o ascunde. El se prăpădeşte de râs, nu altceva, când se gândeşte, de pildă, la "duduia adulterină, disponibilă şi cu fumuri literare" (Veronica) şi la alte asemenea caraghioslâcuri din biografia şi opera poetului mitizat de români... Opresc exemplele aici. Este limpede că pentru colaboratorii "Dilemei" (nu chiar toţi, sunt printre ei şi minţi mai lucide şi cu mai mare respect faţă de adevăr!) Eminescu este un scriitor totalmente depăşit şi că nu atât "cultul monstruos" al poetului îi deranjează, cât poezia şi proza ca atare. N-am să mă apuc, acum, să încerc să-i conving pe d-nii T. O. Bobe şi Răzvan Rădulescu că Eminescu este totuşi un mare poet (fără majusculă) şi că proza lui nu-i atât de ilizibilă pe cât cred ei. Este, în fond, dreptul lor să fie ridicoli şi nimeni n-o să le îngrădească posibilitatea de a susţine enormităţi. Nu sunt, repet, nici primele, nici ultimele în literatura română. N-aş fi scris acest articol dacă n-aş fi remarcat în articolele din "Dilema" nu dorinţa de "a discuta" cazul Eminescu, cât voinţa expresă de a-l înjosi. Pentru aceasta este foarte util bătrânul instrument al zeflemelei dâmboviţene. Aici, da, suntem neîntrecuţi. Zeflemeaua ne reuşeşte totdeauna, n-o ratăm. Ratăm miturile, putem rata chiar şi istoria noastră, zeflemeaua, nu. Niciodată. Suntem, tineri sau vârstnici, doctori în cârtire şi savanţi în zeflemea... Să fac precizarea că zeflemeaua nu are nimic de-a face nici cu ironia, nici cu umorul, două calităţi superioare ale spiritului. Zeflemeaua este doar jegul lui, zicea Nichita Stănescu.

2. Dacă poezia şi proza lui Eminescu lasă, deopotrivă, rece pe tinerii zeflemitori de la "Dilema", publicistica lui îi umflă, pur şi simplu, de râs prin nulitatea ei. O spune fără echivoc unul dintre semnatari, dl. Cristian Preda, "asistent la FSPA, Universitatea Bucureşti"... După ce încearcă să ne convingă că, din păcate, cultura română este o "cultură a admiraţiei, a elogiului şi a apologiei" (ceea ce vrea să spună, în viziunea lui, o cultură minoră), autorul scrie negru pe alb că: "Eminescu trebuie contestat şi demitizat, nu pentru rudimentele sale de gândire politică; din acest punct de vedere, el e realmente nul; – *nu ai obiect*"... Cum se vede, Cristian Preda, asistent la FSPA, nu glumeşte deloc: Eminescu este, ca gânditor politic, nul şi, a-l contesta în acest domeniu, îi pare a fi o pură pierdere de vreme... Tot el mai precizează că, fiind o ***cultură admirativă***, cultura română ratează posibilitatea de a fi o mare cultură, întrucât numai culturile polemice

sunt mari... Tare, dl. Cristian Preda. Şi totalmente aberant. Mai întâi că spiritul polemic nu lipseşte deloc din cultura română, dimpotrivă, de la cronicarii munteni până în zilele noastre, ***cârtirea*** a devenit o vocaţie naţională. Chiar Eminescu, pe care îl disprețuieşte cu atâta suficienţă dl. asistent de la FSPA, este un polemist temut în epocă... Cât despre ideea că Eminescu este nul ca gânditor politic, aceasta pare a fi până acum contribuția cea mai importantă pe care a adus-o dl. Cristian Preda, asistent etc., la dezvoltarea culturii române.

3. Aproape toți autorii articolelor din "Dilema" resping formula Eminescu – "poet național". Unii o găsesc de un prost-gust total şi o iau în derâdere (o "rustavelizează", vorba lui Şerban Foarță), alții o pun pe seama regimului totalitar comunist, care l-a acaparat pe Eminescu şi l-a transformat, zic ei, în instrument de propagandă. Alții, ca Z. Ornea, mai documentați şi mai puțin zeflemitori, încearcă să dovedească de ce un spirit "paseist conservator" ca Eminescu nu poate fi socotit poet național. Să rămânem la cazul din urmă. Dl. Z. Ornea, care dezvoltă această teză într-un mic studiu, trebuie să recunosc, echilibrat, porneşte de la ideea că totuşi "Eminescu este cel mai mare poet al românilor". Propoziție surprinzătoare care, nu mă îndoiesc, provoacă o nouă criză de râs vecinilor săi de pagină. Tot el scrie, corect, că sintagma Eminescu "poet național" n-a apărut după 1945, ea există de mult în cultura română, încă de la sfârşitul secolului trecut. Nu scrisese Maiorescu că secolul al XX-lea va sta, poetic, sub semnul lui Eminescu? Scrisese. Criticii literari români, de la G. Ibrăileanu, N. Iorga până la T. Vianu, G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Dimitrie Popovici şi atâția alții au gândit în acelaşi sens, văzând în Eminescu un poet de geniu şi un poet reprezentativ pentru spiritul românesc. De ce el, şi nu alt mare poet? Din mai multe motive. N-avem timp să le discutăm aici. Să spun doar că Eminescu este, într-adevăr, un mare poet şi că, dând la o parte ceea ce istoria a datat, lirica lui înfruntă timpul şi succesiunea sensibilităților estetice. Mai toate şcolile poetice de după Eminescu (de la simbolism la avangardă şi până la vizionarismul lui Nichita Stănescu) s-au revendicat din poezia sa şi au căutat o alianță spirituală cu neptunismul, borealismul, serafismul sau chiar cu onirismul lui... Eminescu ***place*** pentru că, în partea lor profundă, poemele erotice, marile construcții metafizice, poeziile lui despre singurătate şi moarte nu s-au învechit... Cioran

găsea genial poemul **Rugăciunea unui dac**, G. Călinescu – care nu avea deloc un spirit encomiastic – a arătat întinderea geniului tânăr eminescian, capacitatea de creație, originalitatea limbajului său... Toate acestea şi încă altele fac din Eminescu – în gândirea critică românească – un mare poet, un poet întemeietor, un ***logothet***... Românii au văzut în el o întruchipare a destinului lor. O conştiință națională şi un poet național...

Dar gazetăria? Căci, vom vedea de îndată, gazetăria încurcă lucrurile când este vorba de mitul lui Eminescu. Cu aceasta revin la demonstrația lui Z. Ornea şi la scepticismul său în privința valabilității sintagmei citate ("poet național"). Dl. Z. Ornea crede că gazetăria lui Eminescu are un fond "retrograd" şi că, în mai toate problemele socio-politice, publicistul Eminescu este un paseist, se împotriveşte înnoirii, "stă cu tâmpla în Evul Mediu", în fine, poetul n-a ezitat, uneori, să recurgă în polemicile sale la argumente xenofobe. Ceea ce, între anumite limite, este exact. Mai poate fi socotit un poet național, "un paseist conservator" ca Eminescu, întreabă el în final? Şi dacă da, "nu spune asta multe despre ***psihea*** României profunde"? Două întrebări grave. Înainte de a-i răspunde lui Z. Ornea, să precizez că el aduce ca argument suplimentar în sprijinul ideii sale tăgăduitoare amănuntul că "poeții naționali" ai altor popoare (Hugo, Byron, Puşkin, Pëtofi, Goethe etc.) au fost, toți, "antemergători revoluționari şi progresişti..." În timp ce bietul Eminescu al nostru este "un paseist conservator"...

Aceasta-i dilema lui Z. Ornea, istoric al doctrinelor ideologice româneşti şi biograf eminent al lui T. Maiorescu, Gherea, C. Stere etc. … Să mă ierte dacă-i spun că dilema lui în privința lui Eminescu este falsă. Valoarea poeziei lui Eminescu nu are nimic de-a face cu fondul "paseist conservator" al gândirii sale politice. Nici calitatea lui de "poet național" nu are o legătură cauzală cu acelaşi fond retrograd, paseist conservator. Este o prejudecată grea să crezi că un poet care stă cu "tâmpla în Evul Mediu" nu poate fi un mare poet, nu poate, cu alte vorbe, să scrie poeme superior estetice despre iubire şi moarte, despre destinul fragil al omului în univers sau despre succesiunea deşertăciunilor lumeşti... Cât de "revoluționar şi progresist" sunt Hölderlin şi Rilke? Dar Blaga? Sincronismul nu este mai poetic decât paseismul şi nici invers. Eminescu este acceptat de români ca poet național, pentru că, repet, este un mare poet şi ei se regăsesc în

poemele lui cu norocul şi nenorocul lor în istorie, cu natura şi cu filosofia lor de viaţă, aşa cum este şi atât cât este... Eminescu spune, într-adevăr, mult despre psihea României profunde. Ne place sau nu ne place...

Cât despre publicistica lui Eminescu, ea poate fi discutată, firește. Publicistica nu se poate reduce, cred, la fragmentele xenofobe şi, mai ales, oricât de banal pare, trebuie să spunem că articolele politice nu pot fi detaşate de luptele politice din epocă şi, în genere, de circumstanţele epocii... Cel puţin în această privinţă, dl. Z. Ornea, vechi marxist, trebuie să cadă de acord cu mine...

În fine, faptul că Eminescu este folosit, azi ca şi ieri, în confruntările politice şi că în jurul numelui său continuă să prolifereze o literatură encomiastică, insuportabilă este în afară de orice discuţie. Este, cum am spus în prima parte a articolului meu, un fenomen de care nu scapă nici un mare creator...

Există, adevărat, o "mediocritate a elogiilor" (cum zice cineva în "Dilema") care asfixiază opera vie a poetului, dar trebuie să recunoaştem că, în aceeaşi măsură, este şi o "mediocritate a contestaţiei" lui Eminescu. Tot atât de intolerantă, fudulă şi parazitară... Soluţia este nu să ne despărţim de Eminescu, ci să-l apărăm de cele două rele care se abat, periodic, asupra lui:

a. excesul de adoraţie care paralizează spiritul critic şi descurajează sensibilitatea noastră estetică şi

b. excesul de indignare al detractorilor, zeflemitorilor, crizele de pubertate ale literaturii române care se manifestă aproape ritualic. Am putea invoca, poate, în categoria din urmă şi inaptitudinea noastră de a suporta multă vreme miturile, sfinţii şi capodoperele. Parcă este un făcut cu noi, latinii orientali şi ortodocşi: succesele îndelungate ne jignesc profund, miturile ne zăpăcesc şi atunci încolţeşte în noi instinctul primar al distrugerii. De aceea vrem să dăm jos miturile, pentru a le reconstrui apoi, jeluindu-ne.

(în "Curentul", nr. 72, 26 martie 1998)

Gellu DORIAN

Obedienţă, slugărnicie sau devotament

Primele două noţiuni din acest titlu sunt sinonime, dar comportă în situaţii de context, de multe ori, semnificaţii diferite, în limita conotaţiilor date. Cea de a treia noţiune, deşi de multe ori vine să întărească semnificaţia acută a primelor noţiuni, poate fi mai curând înţeleasă ca datorie faţă de ceva, ca ataşament, fără a urmări un scop, aşa cum cer obedienţa şi slugărnicia. Cazurile de obedienţă sunt legate de o ideologie, de o persoană puternică, influentă, la fel şi cazurile de slugărnicie care, însă, duc la umilinţă şi la depersonalizare. Prozelitismul în religie nu este asemănător obedienţei ideologice, ci poate fi apropiat devotamentului faţă de ceea ce crezi fără condiţie.

În literatură, obedienţa a coabitat bine cu formele artistice datorate, cele legate de curţile domneşti, de anumite cercuri influente (literatura de tip legionar, imnică, închinată Căpitanului) şi a culminat cu literatura proletcultă care a adunat pe cei mai mulţi scriitori obedienţi, de la A. Toma la Marcel Breslaşu, de la Mihai Beniuc la Ion Crânguleanu, de la Nina Cassian la Dan Deşliu, de la Adrian Păunescu la Corneliu Vadim Tudor şi mulţi alţii. După toate aceste precedente, aproape că te şi miri că în zilele de azi, când nu poţi fi obedient decât cel mult faţă de tine, dar şi atunci cu măsură, descoperi obedienţa în toate formele ei de manifestare sub noi semnături sau sub aceleaşi, în declaraţii false de apolitism sau în escrocherii mulate pe scopuri precise. Descopăr şi mă uimesc, de la o zi la alta, forme aleatorii de obedienţă, de slugărnicie, dar şi false devotamente care exprimă caractere pe care societatea va trebui să le elimine. Nu este locul aici să şi numesc aceste forme dar ele sunt uşor depistabile în cercurile care urmăresc simpatii de simpatii de moment, afecţiuni artificiale, pasiuni şi idolatrizări de o zi, toate cu scopul atingerii unui ţel, obţinerii unui premiu, o bursă, o poziţie socială sau, mai grav, o poziţie într-un partid şi imediat alta în preajma puterii. Se consumă astfel energii imense pentru aceste cuceriri, sunt falsificate destine,

dacă se poate spune aşa, depăşindu-se puterea de înţelegere şi eludându-se umilinţa.

Patima cu care se pot discuta unele teme sau unele personalităţi ţine de o anumită formă de manifestare a obedienţei. Am urmărit cu detaşare dar cu o oarecare jenă atitudinile luate de tot soiul de persoane (unele chiar personalităţi, cum ar fi preşedintele Academiei Române) faţă de fireasca, normala anchetă (sau dezbatere) din revista "Dilema" referitoare la Eminescu. Nu se mai poate discuta despre Eminescu encomiastic. Este normal să se discute aşa cum discută Mircea Cărtărescu, Nicolae Manolescu, chiar să se pună problema aşa cum o pune T.O. Bobe (în măsura în care discernământul există după o lectură temeinică şi judecata este de valoare). Nimeni nu are de pierdut, ci de câştigat. De pierdut vom avea mereu dacă vom discuta şi ne vom folosi de Eminescu aşa cum se folosesc Adrian Păunescu, Corneliu Vadim Tudor sau Grigore Vieru. În bună parte suntem atât de săraci sufleteşte şi din cauză că l-am citit pe Eminescu din comentarii şi nu din operele lui, că am ascultat sloganuri lemnoase şi nu ne-am gândit că în înţelegerea lui Eminescu nu trebuie să coborâm mai jos de I. Negoiţescu. Şi ca să atingem aceste performanţe trebuie să-l citim, dar nu în mod special, afectiv, datornic, ci aşa cum citim oricare alt scriitor, aplicând aceleaşi criterii apreciative, critice. Obedienţa şi în cazul apărării lui Eminescu strică la fel de mult cum a stricat obedienţa faţă de literatura proletcultistă. Şi să observaţi, toţi cei ce-au fost obedienţi faţă de ceva sau cineva şi-au stricat viaţa, s-au falsificat, nu mai reprezintă nimic. Nu intră în discuţie aici C. Noica. Marea lui grijă faţă de Eminescu nu a fost obedientă, ci s-a manifestat ca o datorie majoră într-un timp când valorile erau în pericol, erau ameninţate de neglijenţele comunismului. Conservarea valorilor nu înseamnă obedienţa faţă de acestea, ci îndatorire. Uzura valorilor, aşa cum o fac cei de tipul Păunescu şi ceilalţi, duce la distrugerea, la erodarea lor. Punerea acestora în discuţie ca în ancheta din "Dilema" relansează discuţia despre aceste valori, deschizând o nouă perspectivă. Şi când aceasta este critică, evidenţele acestor valori consolidează viitorul acelei culturi. Îl putem apăra pe Eminescu de atacurile lui Moses Rosen, de iubirile sufocante ale lui Păunescu, de ignoranţa celor mulţi care vorbesc despre Eminescu fără să-l fi citit.

Nu-l putem apăra, că nu e de ce, de cei ce-au pus atât de bine problema reevaluării în acea dezbatere din "Dilema".

Oare va veni timpul când obedienţa, slugărnicia vor fi sinonime ale devotamentului? În sensul că devotamentul este o datorie, în timp ce obedienţa şi slugărnicia sunt prostie asumată ad-hoc.

(în "Hyperion", nr. 2/1998)

George ALBOIU

Iar veniră detractorii? (3)

În primul episod al acestui scurt articol am diferenţiat grupul desacralizatorilor, cu secrete porniri atee, de dialogul Al. Paleologu – Tita Chiper. Un alt membru al grupului este poetul M. Cărtărescu. El vomită în paginile publicaţiei "Dilema" (nr. 265) un articol ("Fapte"). Cărtărescu îi reprezintă pe cei (puţinii) care-l urăsc pe Eminescu. Unii dintre ei îl urăsc fără să-l fi citit, alţii (ei înşişi autori), neputând să-l admire, neavând forţa morală să fie măcar indiferenţi, îl urăsc din motive politice uşor de depistat dacă ne gândim la trei termeni: ***naţional***, ***antinaţional***, ***anaţional***. Iată imaginea omului Eminescu construită, prin colportaj, din diverse informaţii ale epocii, de către poetul M. Cărtărescu: "Era foarte păros Mihai, pe pulpele şi cele de jos, şi cele de sus, credeai că-i omul lui Darwin". "Avea platfus la ambele picioare". În timpul episodului ardelean "avea aparenţa unui om vagabond". "Nebărbierit, cu dinţi mari, galbeni, murdar pe haine şi îmbrăcat fără nici o îngrijire". "La masă, mâncă cu zgomot, râse cu gura plină, un râs care îmi sună brutal... Un om lipsit cu totul de maniere". "O mână mică de copil, binevoitoare, neîngrijită, poate nespălată". "Nu arăta în nici un fel a poet", completează M. Cărtărescu. "Simptome fizice bizare l-au însoţit toată viaţa. Otita de la 12 ani recidivează la 20 şi 30". În finalul articolului (cam de 5 pagini (cam de 5 pagini dactilo) autorul face şi autopsia lui Eminescu (după dr. Ion Nica), scoţând în evidenţă, cu satisfacţia şacalului (îi vibrează papilele gustative) "degenerescenţa grăsoasă" a organelor vitale.

"Uitat la soare, pe fereastră, creierul s-a alterat şi a trebuit să fie aruncat în lada cu rămăşiţe, frunze şi ingrediente..." Viclenia exegetului este maximă. Nu o informaţie sau alta trebuie combătută (ea poate fi şi adevărată – şi ce-i cu asta?), ci legătura dintre imaginea omului viu (culorile negre, mai mult sau mai puţin accentuate, sunt selectate cu grijă de călău) şi imaginile desprinse din autopsia lui pentru a se sugera o echivalenţă necesară, o coerenţă cauzală între ele. Şi viu şi mort, Eminescu a fost un degenerat, insinuează cu obrăznicie acest M. Cărtărescu. El nu are curajul să-l atace direct pe Eminescu, omul politic, el vrea să-l extermine literar prin metoda parodiei negre. Urmează un alt fel de portret făcut de Al. Paleologu, pe care îl voi cita *in extenso*: "Am moştenit din depozit familial, neatestat documentar dar din sursă demnă de încredere, fiindcă se baza pe amintirile bunicului meu povestite tatei, imaginea unui Eminescu om de lume, bine dispus, fermecător. Bunicul meu care era mai mare numai cu doi ani decât Eminescu, îl invita adesea la nişte «soarele» intime, în casa noastră veche din str. Paleologu, într-un spaţiu superb potrivit petrecerilor, unde invitaţii veneau obligatoriu în frac şi în rochie de seară, unde se dansa, se făcea conversaţie, iar poetul nu se deosebea cu nimic de ceilalţi, purta cu eleganţă hainele de gală, era un bun valsator, făcea curte cucoanelor, ştia să participe la o discuţie amuzantă, mondenă şi frivolă ş.a.m.d. Ar fi să perpetuăm o imagine falsă închipuindu-l pe Eminescu totdeauna mizer şi la limita subzistenţei. Era dezordonat – mulţi sunt! – dar nicidecum boem: ăsta e un calificativ bun pentru Artur Enăşescu sau Stan Palanca, boemi în adevăratul sens. Nu e un secret că atunci când era îndrăgostit făcea cheltuieli nebuneşti: câteodată cumpăra, de pildă, pentru d-na Cleopatra Poenaru-Leca toate violetele de Parma care se găseau într-o zi în florăriile din întregul Bucureşti şi i le trimitea acasă, cu birja. Fiind mereu îndrăgostit, era mereu cheltuitor şi rămânea, bineînţeles, fără bani, dar când era cazul se supunea perfect regulilor etichetei: dacă era invitat la masă în case mari, la Maiorescu, de pildă, mergea în ţinută adecvată, când se ducea la Parlament lua redingota, nu era Parlamentul de astăzi unde ziarişti apar neglijenţi, obraznici, ignari". Cititorul compară singur aceste portrete atât de diferite. (*va urma*)

(în "România Mare", nr. 402, 27 martie 1998)

George PRUTEANU

"Scandalul" Eminescu

Faptele sunt următoarele: numărul 265 al "Dilemei" a fost consacrat lui Eminescu. Redacția a invitat un număr de literați foarte cunoscuți şi un număr de literați mai puțin cunoscuți să spună ce înseamnă Eminescu pentru ei şi, în genere, cum li se pare că e văzut şi prizat astăzi poetul. Textele care au rezultat au provocat un lanț de reacții, caracterizabile, în linii mari, prin nota comună de dezaprobare mergând până la indignare (Ion Rotaru, Leonida Lari, Fănuş Neagu, Eugen Simion, Adrian Păunescu ş.a.). S-au rostit / scris chiar vorbe grele, ca "blasfemie", "demolarea valorilor naționale" sau "conspirație bine concertată împotriva lui Eminescu". Cazul e suficient de interesant pentru a-i dedica această cronică literară de tranziție.

Am citit cu mare luare-aminte numărul cu pricina, din care, întâmplător, rubrica mea lipsea deoarece eram plecat din țară. Aş mințI să spun că nu m-au frapat unele propoziții, de o nonşalanță dusă până la obrăznicie. (Precizez că acestea nu se găsesc în articolele semnate de N. Manolescu, I.B. Lefter, M. Cărtărescu, Z. Ornea sau în interviul acordat de Al. Paleologu). Dar nici prin cap nu mi-a trecut că azi, în 1998, ele ar putea fi obiect de "scandalizare" a opiniei literare. Ținând seama de caracterul lor superficial (simple "impresii", nu studiu argumentat) şi de prea puțina autoritate a semnatarilor, un *guarda e passa* şi o ridicare din umeri mi s-ar fi părut îndeajuns.

Dar, pentru desluşire, să încercăm o sintetizare şi o clasificare a propozițiilor incriminate. Ele pot fi încadrate în următoarele categorii:

1) ***Declarații de indiferență față de poezia şi proza lui Eminescu*** ("*poezia lui M.E. mă lasă rece... şi proza lui M.E. mă lasă rece... nu am nici o afinitate cu poezia lui M.E.*" etc.). Nu cred că, într-un context normal, acest tip de informație, emisă de o persoană care nu e un titan al gândirii, nu e un reputat director de conştiințe, ar zguduit agențiile internaționale de ştiri. Pe cetățeanul X.Y. îl lasă rece scrierile lui Eminescu. Întrucât nici sensibilitatea estetică, nici gustul, nici discernământul literar nu pot fi decretate ca obligatorii, omul e

profund nevinovat. Muritor şi ***rece***, el îşi mărturiseşte la gazetă o infirmitate, un handicap. De ce să dăm cu piatra într-un biet surd şi orb?!

2) ***Ironii, mai suple sau mai din topor, la adresa întruchipărilor muzicale şi grafice ale universului eminescian, de care poetul nu e câtuşi de puţin răspunzător***.

a) *Muzică*. Cuiva nu-i plăcea cum se striga la cutare spectacol: "Eminesc-!", şi sala răspundea "uuu!"... (Frumos sau nu, oricum Eminescu ***nu e în chestie***, nu el regiza spectacolul). Doi dintre articlieri au rezerve faţă de cântecul regretatului cuplu Teodorovici pe versurile lui G. Vieru "Eminescu să ne judece..." (Din nou: fie acest cântec genial, fie mizerabil, ce are a face Eminescu, de vreme ce nu l-a compus el?!). Altcineva tachinează transformarea unor poeme eminesciene în romanţe, "cântate de Revelion înaintea «Periniţei»" – şi, încă o dată, prin glisare frauduloasă, iese prost Eminescu de parcă el ar fi comandat romanţele languroase şi el ar fi stabilit grila de programe...

b. *Picturi, sculpturi, emisiuni TV*. Lui Cutărescu nu-i place statuia lui Anghel de la Ateneu, lui Cutărel nu-i place statuia lui Han de la Constanţa, lui Cutărică nu-i plac frescele lui Bălaşa de la Universitatea din Iaşi, iar Cutăreanu e sarcastic de mama-focului faţă de cum se "dă" Eminescu la televiziune. Sunt oare aceste situaţii prilej de jale şi revoltă academică? Faptul că ei transferă, iar, asupra ideii-de-Eminescu, nemulţumirile provocate lor de nişte obiecte grafice, e incorect în plan logic-moral. Chiar dacă respectivele opere (mă refer la tablouri şi statui) n-ar avea valoare estetică (o au!), ce vină are Eminescu?!

3) ***Ieftine tentative de minimalizare a figurii literare poetului pe motive ţinând de interpretarea vieţii sale personale***. S-a dovedit ştiinţific că Eminescu a văzut marea, aşa că versurile sale despre respectiva întindere de apă îşi pierd automat aureola mitică: ce mare lucru să scrii versuri despre mare după ce ai şi văzut-o la faţa locului?!... Eminescu n-ar avea anvergură, de vreme ce a murit de sifilis şi nu de "nebunia specifică geniului"... Eminescu n-ar avea cum să fie un poet de amploare, de vreme ce a iubit o biată "duduie provincială" şi nu vreo arhiducesă sau măcar vreo celebră gânditoare metafiziciană cu doctorat la Sorbona... Platfusul mental al acestui tip

de raționamente de țață sare în ochii oricui are un bun liceu la bază şi mă scuteşte să mai zic ceva.

4. ***Critici la adresa "festivismului" şi a manierei excesiv ceremonios-apologetic în receptarea actuală a operei eminesciene***. Aici, în linii mari, semnatarii au dreptate. Stilul encomiastic, închinăciunea, canonizarea etc. nu duc la nimic bun, a spus-o, încă de acum 60 de ani, şi Călinescu. Mi-amintesc că, prin anii '80, lăudându-l pe regretatul tânăr istoric literar Mircea Scarlat care observa că, în privința sensibilității olfactive şi a finețurilor pe această linie, Macedonski e superior lui Eminescu, mi-am atras tunetele şi fulgerele "unei anumite părți a presei", care-l apăra cam jandarmereşte pe Eminescu. Eminescu trebuie citit cu spirit critic şi respect, nu în transă.

5) ***Dubii asupra etichetei "poetul național"***. E de analizat ce sens are această sintagmă. Că Eminescu e un autor de însemnătate națională, e dincolo de orice discuție. Că scrisul său înglobează mult din spiritul şi sufletul românesc, în câtimea sa imuabilă, e, cred, incontestabil. Dar e tot atât de adevărat că acel articol hotărât, din "poetul național", poate inhiba sau crispa, dând impresia că vrea să spună "cel ***unic*** şi ***oficial***", poziție care şi pe dulcele Mihai l-ar mâhni peste măsură... Nu e mai "național" Eminescu decât Arghezi, sau decât Vasile Voiculescu, sau Blaga, sau Bacovia, sau Goga.

6) ***Prostii sau insolențe sub orice critică***. La unison, doi dintre semnatari supun unei incontinente băşcălii faptul că Eminescu e reprezentat gol în statuia din fața Ateneului. Pe amândoi, nu-i duce mintea la altceva decât să se prăpădească de un râs gros, gâdilați de uimirea că "năframa" (sau "ştergarul") din jurul şoldurilor poetului stă acolo fără să fie bătută în cuie. Această hlizeală e ceva atât de penibil, încât mi-e şi jenă să le mai amintesc că şi Rodin l-a înfățişat pe Balzac (figură mult mai puțin lirică şi cristică) gol din cap până-n picioare, ***fără*** năframă. Batjocura la care se pretează unul dintre autori, imaginând o statuie eminesciană cu cap rotativ şi becuri în dreptul ochilor, e descalificantă, ca şi, două pagini mai departe, gluma trivială, chiar porcoasă, a altuia ("bigoții literaturii" ar practica felația sub veşmântul lui Eminescu). La un asemenea nivel, nu te mai miri că acest din urmă articlier n-are frison nici măcar în fața tragismului morții, trântind un concesiv şi sinistru "totuşi" în pasajul: "soții

Teodorovici, în prezent decedați ca urmare a unui ***totuşi*** regretabil accident".

Spirite atât de mici şi seci nu sunt de luat în seamă.

***N. red.**: Din nefericire, relațiile redacției noastre cu dl. George Pruteanu nu sunt de natură – iată – să favorizeze un dialog direct (cum ar fi normal, în acest caz). Dl. Pruteanu ne trimite de fiecare dată textul său printr-un intermediar – facem această precizare şi pentru a arăta că distinsul senator, chiar şi când se află în țară, nu are deloc de a face cu "temele"* Dilemei. *Dacă am fi putut discuta direct cu dl. Pruteanu, l-am fi lămurit că numărul respectiv al* Dilemei *nu punea în discuție valoarea poetului, ci mitologizarea lui. În legătură cu chestiunea în cauză, s-au pronunțat, cu acea ocazie, şi nume sonore, şi altele mai puțin cunoscute (numai că este mult mai "prudent" să polemizezi doar cu cele din urmă). Însă, cum dialogul nu poate să aibă loc, publicăm textul d-lui Pruteanu, în virtutea deschiderii noastre către cele mai diverse opinii.*

(în "Dilema", nr. 269, 27 martie – 2 aprilie 1998)

Dan STANCA

"*Depun mărturie-n genunchi despre aceste cuvinte*
pentru nici o ureche ridic."

Nichita STĂNESCU

Mărturii

Ce înseamnă să aperi Tradiția? Înseamnă în fond să aperi Memoria. Şi ce înseamnă să aperi Memoria? Înseamnă să fii cu un pas mai aproape de Dumnezeu. Ce banal sună aceste cuvinte! Dar nu e banalitatea chiar un pseudonim al smereniei? Când revista "Dilema" a realizat un număr **Eminescu**, de fapt Anti-Eminescu sau un Eminescu

care valorează o mie de lei (lei noi, de tranziție!) mi-am zis că asta-i consecința extremă a oricărei stări dilematice. Cultivând dilema cu asiduitate şi ridicând-o la rang de principiu intelectual rişti rapid să cazi în patima demolărilor. Prin certitudine învingem hăul şi nu prin grimase dubitative. Certitudinea, pe de altă parte, nu are nici o legătură cu îndărătnicia prostească. Certitudinea înseamnă drum întru lumină, cale prin tradiție şi memorie spre Dumnezeu. Iarăşi banal, nu-i aşa? Strâmbăturile din nas aparțin însă doar acelora care sunt guturăiți de post-modernism.

Nu ştiu cine spunea mai demult: dracul e cel mai prestigios avangardist. Dracul are vocația corcirilor, a hibridărilor, a pervertirii gustului, a confuziei axiologice. Dracul revizuieşte, relativizează şi devalorizează. Dracul ne învață să-l privim pe Eminescu ca pe un biet poet romantic răsuflat. Şi cam asta e totul. Ei bine, nu e totul. Am citit numărul respectiv din "Dilema" cu atenție fiindcă descopeream un fir pe care semnatarii nici nu-l bănuiau. Scopul lor era clar: demitizarea poetului național, coborârea lui de pe soclu; ruperea clişeelor etc. Operația aceasta nu e inedită. Dimpotrivă. Dar până la urmă care e efectul? Omul, dacă nu păstrează în el ceva mai presus de el, nu mai e om. E antropoid cu *credit-card*, e gorilă computerizată, e pingea turistică, atât.

Acest ca mai presus decât noi e şi chipul arhetipal al lui Eminescu, cristalul inalterabil pe care nu l-a putut pângări nici comunismul, nu-l poate sfărâma nici libertatea necugetată.

Şi acum o observație surprinzătoare: revista "Dilema", făcând acel număr despre Eminescu şi punând un accent apăsat pe desacralizare, a realizat, fără să ştie, o ***kenoză*** formidabilă a marelui poet. De la înălțimea sa, Eminescu a fost coborât la nivelul unui autor banal, terminat. Numai că în momentul în care ajungi să fii disprețuit şi nerecunoscut, în momentul în care atributele tale sunt desconsiderate, abia atunci funcția solicitată a smereniei acționează decisiv, învăluind cu unda ei colectivitatea oarbă. Noi, profanându-l pe Eminescu, ajungem să trăim într-un gol providențial. E golul întregii civilizații actuale, care nu-i mai înțelege pe Shakespeare, Dostoievski, Hölderlin. Şi în final câteva versuri din, totuşi, marele poet Mihai Eminescu: "*Şi apoi mai am cu totul pentru mine / un alt maestru care viu mă ține /*

dar despre acela, ah, nici vorbă nu e / el e modest şi totuşi foarte mare" (**Cărţile**).

Cine era maestrul lui Eminescu, mai mare chiar şi decât Shakespeare – deoarece, dacă ne amintim, poemul acesta începe cu invocarea poetului britanic – reprezintă un mister cutremurător. E la fel de cutremurător – ce ironie! – ca şi golul în care trăim. Extremele se ating, nu-i aşa?

(în "Aldine", supliment al "României libere", nr. 107, 28 martie 1998)

C. STĂNESCU

Înţelepţii şi nebunii...

Guvernele trec – Eminescu rămâne: iată ce mă face să reiau, riscând să-i plictisesc pe cititorii copleşiţi de grijile cotidiene, "cazul" Eminescu. Patosul iconoclast al câtorva tineri scriitori care au îndrăznit să zgârie cu unghia "postmodernistă" abia un colţişor din prea lustruita statuie de bronz a poetului naţional a stârnit, cum era de prevăzut, mânia unor înţelepţi. Ei au sărit, cu forţe unite, să scoată bolovanul pe care nişte "nebuni" l-au aruncat în apa lacului liniştit din poemul eminescian. Într-o emisiune de la "Antena 1", Adrian Păunescu a recoltat cu abilitatea-i cunoscută indignarea unor personalităţi impozante: un profesor universitar tobă de carte, Ion Rotaru, autor de istorii literare, un prozator de calibrul lui Fănuş Neagu, o cunoscută poetă-militantă de dincolo de Prut, Leonida Lari, şi, cu o indignare transmisă telefonic, însuşi preşedintele Academiei Române, Eugen Simion. Această încincită indignare, manifestată în diverse registre ale expresivităţii voluntare şi involuntare, inclusiv de tip interjecţional, a fost stârnită de încercarea "demitizării" lui Eminescu. Aducerea lui cu picioarele pe pământ, spre a fi confruntat – a câta oară? – cu pretenţiile ori aspiraţiile unor noi generaţii de cititori se metamorfozează în act blasfematoriu, atentat la statuia poetului naţional. Tinerii insur-

genți au făcut imprudența de a nu-și preveni prezumtivii "adversari" cu câteva sănătoase banalități. Prima banalitate pe care au ocolit-o constă în precizarea că "demitizarea" nu e decât o formă paradoxală de a-i pregăti poetului altă statuie. A doua banalitate pe care ar fi trebuit s-o spună: nu există un Eminescu pentru tot poporul, ci doar atâția poeți cu acest nume care intră, pe cele mai diverse – infinite – căi în sufletul cititorilor. A treia banalitate: pe lângă chipul lor propriu și inalienabil, marii poeți obișnuiesc să ia, de-a lungul timpului, și chipul diferitelor generații de cititori. Această necurmată confruntare și coexistență veșnică dintre cele două ***chipuri*** face chiar viața fără moarte a marilor scriitori. Asistăm acum la dorința unei noi generații de a-și "făuri" propriul său Eminescu. Nu-i nici o impietate în această dorință și nu se petrece nici un sacrilegiu cu poetul național. Din contră, aș spune că ei înșiși, "contestatarii", își asumă – conștient? – un risc enorm. Riscul de a fi striviți de ***ridicol***. Faptul că ei acceptă acest risc mi se pare o formă de eroism intelectual și nicidecum pricină de indignare. Ca să fiu sincer, am impresia că ridicolul a și apărut: a spune fără nici o precauție (chiar dacă afirmația trebuie luată în cheie parodică "postmodernistă"!), că Eminescu "*mă lasă rece*", "*nu-mi spune nimic*" e o asumare voluntară (sfidătoare) a ridicolului. Iar a pretinde că gazetăria lui Eminescu e "completamente nulă" și ilizibilă sub raport ideologic frizează ridicolul ignoranței sau o vulgară simplificare Ambele aceste afirmații implică, în orice caz, o anumită – cum să-i zic? – ***nesimțire estetică***. Lăsând la o parte astfel de enormități de pus pe seama "frondei", tinerii insurgenți au crezut însă că merită să-și asume riscul ridicolului și urmările "indignării" oamenilor de bună credință. Îmi place să cred că n-au făcut-o doar de dragul "scandalului" și al zeflemelei dâmbovițene. Găsesc că, în raport cu gradul maxim de "înțepeneală" mentală la care a ajuns imaginea publică a poetului național, aceea din conștiința masei presupușilor săi cititori, "ridicolul" merita să fie înfruntat. ***Miza*** merită acest soi de eroism. Poetul a ajuns atât de înghețat în cofrajul clișeelor școlare, oficiale și propagandistice încât spargerea lespezii sub care doarme, narcotizat de parfumul omagiilor noastre este, ea însăși, o ***datorie națională***. Cred că ceea ce ***nu*** vor să înțeleagă înțelepții și radicalii apărători ai lui Eminescu este apelul subînțeles al celor ce i-au indignat: un apel la modificarea imaginii publice a lui Eminescu, lăsând cale liberă unei noi personalizări, împiedicate, îndeobște, de barierele

şi *tabu*-urile pe care un mit, oricare mit, le opune comunicării, dorinţei de apropiere. Ei nu-l "gonesc" pe Eminescu, ci invită statuia poetului să intre din ***piaţă*** în ***casă***. Indignarea, îmi îngădui să cred, n-are temei legitim, ci, bănuiesc, şi pricini ascunse, între care nu ultima este ***frica*** maladivă de "revizuiri": dacă Eminescu însuşi este "tratat" în acest fel, ce se va întâmpla cu noi?! În fine, nu pot să trec peste mica "scamatorie" a profesorului Ion Rotaru, care se făcea că citează dintr-un "colaj", acompaniat de murmurele indignate ale asistenţei. "Colajul" era un articol semnat de poetul Mircea Cărtărescu.

Autorul **Levantului** face acolo un decupaj ingenios din mărturisirile celor ce l-au cunoscut pe Eminescu. Rezultă un portret fizic crud, dizgraţios, cu note groteşti, din care nimic nu e imputabil imaginaţiei lui, dar o alcătuire din care s-a înălţat tăria parfumurilor poeziei sale. Întrebarea elementară care se pune e, chiar şi pentru un profesor universitar, aceasta: ce-o fi vrut să spună autorul prin acest portret al lui Eminescu? Mircea Cărtărescu nu-i un pamfletar de duzină, ci un poet remarcabil, prozator aproape unanim lăudat, cadru universitar: "Jocul" lui neserios trebuie că spune ceva serios. "Colajul" lui induce ideea de ***relativitate*** asupra tuturor imaginilor noastre despre Eminescu. "Jocul" său aduce o atingere "carteziană" ***adevărului absolut*** despre un Eminescu uniformizat ca ***bun al întregului popor***. Imaginea unui Eminescu ***uniform*** şi ***cazon***, acelaşi pentru toţi românii, cultivată de şcoală şi de propagandă, trebuie să înceteze. "Jocul" poetului vrea să mai spună că din ***aceleaşi*** surse şi "materiale" – amintiri, memorii, documente, dar, firește, în primul rând poezia! – se poate la fel de bine scoate şi un portret serafic, lilial, nepământesc, la antipodul celuilalt, dizgraţios şi lipsit de "idealitate". Faptul că atâţia înţelepţi n-au vrut să "înţeleagă" lucruri altfel elementare, prefăcându-se indignaţi în numele interesului naţional, mă umple de mirare. Prin intoleranţă şi exclusivism, ei mi-au părut un fel de gardieni publici ai liniştii şi avutului obştesc. Puţin a lipsit ca "Dilema" şi colaboratorii ei să fie acuzaţi că pregătesc în ascuns un fel de "ordonanţă de urgenţă" unde se prevede ***exproprierea*** poporului român de poetul său naţional, M. Eminescu, în vederea trecerii (vânzării?) lui peste graniţă. Şi mi s-a mai părut că împricinaţii erau chemaţi la ***dialog*** doar ca să fie urcaţi pe eşafod...

(în "Adevărul", nr. 2437, 28 martie 1998)

REVISTA REVISTELOR CULTURALE

Insurgenți şi gardieni

Câțiva tineri scriitori au pus recent în discuție mitul "poetului național" M. Eminescu, scoțându-l de sub lespedea formulelor goale de conținut într-o manieră ce li se va fi părut "ortodocşilor" care jură pe ierarhii imuabile nu numai ireverențioasă, ci de-a dreptul "scandaloasă". Reacțiile revoltaților din pricina aşa-zisului "atentat" din "Dilema" la statuia poetului național n-au întârziat, aşa cum prevedeam, să se producă. Ele vin din două direcții. Una este lumea Şcolii, speriată că o dată cu dispariția ***autorității*** de legiuitor suprem a poetului M. Eminescu se clatină din temelii însăşi ***autoritatea*** şcolii şi a slujitorilor ei. Luându-i-se din brațe statuia "poetului național" şcoala se trezeşte cu mâinile goale în fața elevilor. Eminescu devenise una din pârghiile autorității şcolare, ca şi toate celelalte ***adevăruri*** incontestabile ca înecarea turcilor în mlaştina de la Călugăreni sau victoria de la Posada. Orice punere în discuție a acestor adevăruri stabilite odată pentru totdeauna duce la ruinarea autorității instituției şcolare şi a slujitorilor ei. Dinspre şcoală, aşadar, reacția revoltată e nu numai logică, dar şi, până la un punct, necesară – cel puțin câtă vreme şcoala îşi va menține prin statut şi o funcție ***conservatoare***. Un al doilea tip de reacții "revoltate" față de aşa-zisa "demolare" a lui Eminescu, încercată de cei câțiva tineri şi talentați scriitori, vine dinspre "o anumită parte" a lumii literare: acea parte ce foloseşte respectul față de Eminescu drept scut al propriei reputații. Raționamentul e acesta: dacă Eminescu poate fi "revizuit" ce se va întâmpla cu restul populației literare şi, mai ales, cu noi, clasicii în viață?!

Revolta stârnită de punerea în discuție a lui Eminescu este ***frica*** de propriul viitor. Cu o nuanță aparte vin acei ***revoltații*** – critici literari, scriitori, academicieni etc. – care descoperă peste tot, cu un fel de bucurie ascunsă, "victimele" revizuirilor de după '89, văzând în orice critică o "demolare" şi în oricare rezervă la adresa unui mare autor o "blasfemie". Zic "bucurie ascunsă", fiindcă cu cât victimele "vor fi mai multe, cu atât va creşte în ochii națiunii meritul acestor avocați ai apărării: aşa cum unii tind să se specializeze monoman în direcția "demolării", tot aşa şi ceilalți îşi arogă, destul de ridicol, ***datoria*** apărării, cu ochii la propriul piedestal.

Am remarcat acest tip de reacție indignată într-o emisiune recentă la "TV Prima". Un istoric literar şi profesor universitar, un prozator şi un poet, pentru opera cărora am toată stima, s-au plasat în jalnica postură de ***gardieni*** ai mitului poetului național, punându-i la zid pe tinerii care au îndrăznit să-l "atace" pe Eminescu. Rățoielile lor mi s-au părut lamentabile, iar "demascarea" revistei care a găzduit "complotul" tinerilor "desantişti" – întristătoare: după aceşti stimabili scriitori, revista "Dilema" ar fi oficiosul unei agenții străine al cărei program este distrugerea valorilor naționale româneşti, iar ei se văd obligați să ia poziție față de această lipsă de patriotism! Iată însă că tinerilor insurgenți li se alătură, la fel de "nepatriotic", prozatorul ***Cristian Teodorescu***, într-un excelent articol din "România literară": "Chiar are de suferit Eminescu dacă e pus la îndoială? Chiar se fracturează osatura noastră spirituală dacă Mihai Eminovici (*iată o altă "blasfemie"!* – n.n.) e privit ca şi cum corpul său ar fi alcătuit, în continuare, din carne, oase şi tot restul? Un Eminescu totalitar, un Eminescu secretar general al poeziei şi metamorfozat în tătuc al literaturii române, asta ne trebuie? De foarte mulți ani, poetul a ajuns un soi de probă de linguşeală literară din ce în ce mai groasă. În contrapartidă cu Ceauşescu, ditirambii iraționali care, după părerea mea, i-au stricat, au făcut din el un fel de monstru literar-politic, proiectându-l într-un gigantism pe care poezia sa nu putea să-l susțină. Geniul e totuşi o afacere relativă, chiar dacă are proiecție în absolut. Un român, Eugen Ionescu, l-a tăvălit în ridicol pe Victor Hugo, cu o inteligență care face textul său de luat în seamă şi astăzi. Cu ce efect? Nu-l crezi pe Ionescu, îl reciteşti pe Hugo. S-a pornit «Dilema» să termine cu Eminescu, atacându-l? Dacă am aduce termenii discuției mai aproape,

câți poeți respectabili n-ar prefera să fie contestați, ca şi cum opera lor ar fi vie, în loc să fie înmormântați de elogii? Contestabil, Eminescu redevine interesant la lectură. Contestat, el îşi recapătă, literar, o corporalitate deosebită de interpretările sale în bronz, piatră sau cuvinte menite să-l veşnicească. O literatură română formată din epitafuri e tot ce poate fi mai nefolositor culturii autohtone. E o literatură moartă. O literatură care furnizează efigii de criză. Eminescu aşezat pe hârtia de o mie de lei a devenit, treptat, o imagine a inflației. Eminescu trăncănit de tot soiul de muzicobarzi se transformă într-un textier, iar cuvântul său se pierde în masa producerii de texte rimate. În «Dilema», aşa-zisa contestare a poetului e de fapt o încercare de a-l privi ca poet viu. Nu ca pe un mit literar. Avem nevoie de mituri? De acord. Dar întrebarea e ce fel de mituri? Eminescu îngropat în mit e mai nefolositor decât un poet romantic privit cu simț critic. «Dilema» a pariat cu statuile de metal, piatră şi vorbe care fac, acum, din Eminescu o certitudine neinteresantă. De prea mult timp încoace discutăm despre el, netezindu-i placa funerară. «Dilema» îl face să-şi recapete viața obişnuită şi îl discută ca şi cum Eminescu ar fi omul de lângă noi, cum se spune. Tragic ar fi fost dacă Eminescu n-ar fi putut redeveni un poet discutabil. Câtă vreme el mai poate fi contestat, discutat cu ochi critic şi dezbrăcat de armura nemuririi, încă stăm bine şi Eminescu e viu". Revine patrioților de meserie să-l "apere" pe Eminescu şi să se indigneze şi de acest "atentat" la statuia poetului național.

(în "Adevărul literar şi artistic", nr. 411, 31 martie 1998)

Nicolae MANOLESCU

Eminescu, pro şi contra

Un număr din "Dilema" a stârnit polemica în jurul lui Eminescu. Vreau să spun, din capul locului, că o astfel de dezbatere mi se pare absolut necesară. Nu e considerată aşa de toată lumea. Într-o

convorbire televizată cu dl. Octavian Paler, Eugen Simion s-a arătat îngrijorat de "atacurile" contra "poetului național". La un alt post de televiziune, încercând să reia, pe cablu, Cenaclul "Flacăra", dl. Adrian Păunescu a strâns în jurul lui câțiva scriitori şi critici supărat nevoie mare că Eminescu e pus în discuție. E drept că tinerii colaboratori ai "Dilemei" au sărit uneori calul, contestându-i lui Eminescu merite îndeobşte recunoscute, cum ar fi limba sau gândirea politică, spre a nu mai vorbi de geniul poetic. Contestările sunt însă un efect, nu o cauză şi trebuie judecate într-un anumit context. Scriam eu însumi în "Dilema" că şcoala, pe de o parte, şi idolatria, moştenită din regimul trecut, pe de alta, au făcut din Eminescu un mit intangibil. Reacția la care m-am referit o dovedeşte cu prisosință. Ceea ce nu se înțelege este faptul că, aşezându-l pe poet mai presus de critică, îi facem un deserviciu. Multe din articolele scrise despre el în ultimele decenii sunt encomiastice, lipsite şi de spirit critic, şi de sinceritate. În consecință, negarea lui trebuia să se producă, mai devreme sau mai târziu, şi ea se cuvine să ne dea de gândit. Nu-i putem înălța la nesfârşit statui. E cazul să vedem dacă mai e citit şi, dacă nu, din ce motive. Iată de ce nu pot fi de acord cu dl. Simion.

În ce-i priveşte pe invitații d-lui Păunescu, ei n-au făcut altceva decât să-i întărească în convingerile lor pe cei care doresc să se scrie despre Eminescu, la fel ca şi despre alții, cu onestitate. Când d-na Leonida Lari ne vorbeşte de crimă de *lés-majesté*, iar dl. Fănuş Neagu vede în exprimarea unor opinii comploturi internaționale contra culturii române, nu sunt multe de comentat. Idolatria e caracteristică subculturii. Niciodată n-a avut Eminescu mai multă nevoie ca astăzi de o dezbatere liberă, fără prejudecăți şi temeinică. Poți să nu împărtăşeşti părerile negative despre poet şi despre politolog, dar nu e normal să nu te întrebi dacă nu cumva tocmai absența spiritului critic, emfaza, encomiastica, cu alte cuvinte, banalizarea prin exces sunt vinovate de ce se întâmplă. Emisiunea d-lui Păunescu a părut sufocată în aerul stătut, greu de răsuflarea unor clişee demagogice, al "României Mari".

Grav este şi faptul că se vorbeşte mult şi prost despre un poet, un prozator şi un filosof politic pe care puțini îl citesc şi îl analizează cum se cuvine. Nu sunt sigur că toți contestatarii din "Dilema" i-au răsfoit, măcar, publicistica politică, înainte de a o desființa. Dar sunt

sigur că d-na Lari şi compania n-au mai ţinut de multă vreme în mână un volum de articole eminesciene. Ne-am făcut un obicei să debităm generalităţi convenţionale despre tot şi despre toate. Ar fi preferabilă o relectură critică. Dacă nu ne despărţim de "poetul naţional", adică de toate locurile comune în care l-am îngropat de viu şi nu încercăm să-l privim cu profesionalism, să-l aşezăm într-o lumină nouă, să-l redescoperim, n-avem nici o şansă de a transforma o dispută pur ideologică într-una cu adevărat ştiinţifică. Fiind vorba de un scriitor, proba supremă a iubirii o constituie recitirea lui cu deplină sinceritate.

(în "România literară", nr. 12, 1–7 aprilie 1998)

Eugen URICARU

Eu cu cine mă lupt?

Până în decembrie 1989 lucrurile, chiar dacă nu erau simple, păreau a fi într-o anumită ordine. Scriitorii cu mai mult sau mai puţin talent nu aveau decât să se hotărască – în favoarea sau împotriva Puterii. Dacă decidea că este un autor "agreat", un autor care vrea să-şi publice orice rând pe care l-a aşternut pe hârtie, bun sau prost, fără să îşi pună prea multe probleme de conştiinţă sau, şi mai grav, de istorie propriu-zisă, îşi alegea una dintre sarcinile trasate de Partid scriitorilor şi trecea cu râvnă la îndeplinirea ei. Dacă era un om înzestrat cu inteligenţă şi talent, mai putea "brodi" şi ceva literatură în marginea mesajului. De obicei, astfel de scriitori riscau, nu mult, cam 10%, să aibă dificultăţi în tipărirea unei cărţi, călcând preceptele cenzurii nu din voinţă, ci din talent. Totul se remedia la o discuţie şi încrederea organelor era consolidată. O repetare a erorilor ducea la o atenţionare delicată, de cele mai multe ori concretizată fie în ne-maisolicitarea în campanii literare sau de presă, ori în neglijarea promovărilor administrative. Încetul cu încetul văcarul se supăra pe sat şi uite aşa literatura română se pricopsea cu autori uşor re-

calcitranți, așa-numiții "șopârloși" care aveau până la urmă o răfuială mai mult sau mai puțin personală și nicidecum de principii, cu bonzii de partid și de stat. Le păstrăm o amintire plăcută, bombăneala lor ținând locul curajului manifest pe care și-l dorea toată lumea, dar care nu avea cum să se prăsească în mediile noastre. În acest moment am ajuns la o chestiune foarte delicată – România a fost printre puținele țări comuniste, dacă nu singura, în care represiunea se exercita nu în funcție de faptă, ci în funcție de persoană. Prin represiune înțeleg inclusiv reprimarea textelor de către persoane abilitate în cadrul instituțional cunoscut. În această privință pun la dispoziție propria-mi experiență de debutant editorial, care între 1970 – 1974 a încercat să publice o carte la Editura "Dacia" – volumul **Despre purpură**. Proaspătul redactor-șef de atunci al editurii mi-a transmis entuziasmat, după o primă și neconstrânsă lectură, că i se pare a fi un manuscris excepțional. Nu mai fusese niciodată redactor-șef de editură! Înaintând, probabil, manuscrisul forurilor supraveghetoare centrale s-a trezit în fața unui "niet" atât de categoric încât faptul l-a determinat să vadă riscuri proprii în cariera sa de înalt funcționar cultural, riscuri provenite de la acel manuscris. Așa că am fost chemat și întâmpinat cu următoarea reprobatoare observație: "Cine te crezi dumneata, Zaharia Stancu, să vrei să publici asemenea texte?" Așa că, nefiind eu un "Zaharia Stancu" – adică o funcție respectată de organele de partid și de stat – am intrat brusc în colimatorul persoanelor vigilente, fiind trecut pe tot felul de liste de atenție, fiecare rând pe care voiam să-l public era citit într-un anume fel, după douăzeci și cinci de ani am aflat că eram un "hitlerist" sau pe aproape, în acea perioadă, iar cartea a putut să apară abia după ce am scris negru pe alb că este de fapt o aiureală și o aiurare. Cum s-ar spune, aveam și eu o idee, dar nu eram de acord cu ea! Stau și mă întreb –, dar dacă eu eram Zaharia Stancu, nu cumva cu același text aș fi luat și Premiul de Stat, niscaiva decorații, mai știi? Cert este că redactorul acela șef s-a învățat minte și a făcut o frumoasă carieră de redactor-șef, ba și mai mult. Acest episod m-a convins că nu adevărul deranja, ci purtătorul lui. Cum s-ar spune, în mâna în care duci torța adevărului trebuie să ai și un certificat, ceva, o agendă cu numere de telefon, o umbrelă... Dar toate acestea erau generatoare de confort, iar confortul se află în raport invers proporțional cu adevărul și curajul. Firava noastră dizidență a

fost posibilă în măsura în care a existat o cât de cât protecţie, fie şi ocultă, a ei. Pe Babu Ursu nu l-a protejat nimeni. Şi nici măcar nu apucase să facă ceva public. Domnul Brucan făcea dizidenţă la Washington şi Moscova şi a fost bine mersi şi înainte şi după. *Quod licet Jovi non licet bovi*. Iar eu, *bovis* fiind şi dorind să rămân aşa, am considerat că adevărul trebuie spus ca o datorie faţă de sine. Iar cel mai bun lucru este să spui adevărul pe care îl ştii şi în felul în care poţi să-l spui mai clar. Aşa că am optat pentru literatură şi felul ei specific de a se apropia de adevăr. Fiind un scriitor "neagreat" a trebuit să caut căile prin care literatura proprie să poată fi tolerată. Calea cea mai bună mi s-a părut a fi aceea a confuziei. Bazându-mă pe inteligenţa cititorilor, pe bunăvoinţa şi uneori indolenţa diverşilor "lectori" cu ştampilă, pe obtuzitatea propagandei tematice care se voia impusă în creaţia literară ca prevederile planurilor cincinale în economie, am reuşit să folosesc "legalitatea" în favoarea "legitimităţii". Se cerea un roman "istoric", am reuşit să public câteva "pe teme istorice". Formalismul de partid mi-a îngăduit să comunic cititorilor cărţilor mele mesaje ce în altă "haină" n-ar fi putut fi publicate vreodată. Datorită acestor complicate jocuri şi ritualuri se poate spune că totuşi exista o ordine, iar autorii şi cititorii "şi puteau defini poziţia şi opţiunile destul de clar. N-a mai rămas din acele cărţi decât atâta adevăr şi atâta literatură câtă a fost de la început. În acele vremuri trenul literaturii era târât de locomotiva furioasă a opoziţiei ideologice, politice chiar. Acest lucru a determinat autorii să facă apel la mijloace paraliterare, la drumuri ocolite şi de multe ori să mizeze mai mult decât se cuvenea pe "adjuvante", confundând interesul publicului pentru informaţie cu interesul publicului pentru literatură. Ca o consecinţă firească astăzi – prăbuşirea tirajelor şi a interesului direct pentru producţia literară. Ceea ce-şi doreşte, publicul găseşte în orice altceva decât în beletristică, aşa cum înainte tot ce-şi dorea găsea doar în literatura de ficţiune. Toate acestea ne îndreptăţesc a spune că până în 1989 totul era mult mai simplu, în acel context complicat, ştiam cu cine mă lupt. Acum? Acum contextul e mai simplu, mai clar, dar este destul de greu să precizezi cu cine te lupţi. Şi de aceea unii dintre scriitori şi-au găsit ţinte la îndemână, ţinte care aparţin tot lumii culturale, deci nu incumbă cine ştie ce riscuri concrete. Cel mult, o sprânceană ridicată a

mirare-indignare ori vreun articol care poate fi trecut la indignarea burtă-verzimii.

Acum unii se luptă cu Uniunea Scriitorilor. Sau cu Eminescu. A te lupta cu Uniunea Scriitorilor poate avea ceva distractiv şi poate fi un fapt în sine destul de profitabil. Dă o aparenţă de democraţie şi poate aduce şi ceva câştig politic sau chiar material. Oricum, e un sentiment plăcut să fii băgat în seamă. Mai ales că pentru unii dintre actanţi alt motiv de desprindere nici nu există.

Lupta cu Eminescu este altceva. Este un pariu cu istoria, pariu câştigat şi de unul Herostrat. Sau de un altul van der Lubbe. În mica noastră istorie el a fost câştigat de un popă Grama, la fel de onest în demersul său, cât şi unii din autorii cunoscutului grupaj din "Dilema". Ceea ce m-a uimit la simpaticii râgâitori tip *heawy* ai respectivului grupaj a fost precaritatea demonstraţiei. Unul dintre semnatari este furios că statuia lui Eminescu de la Constanţa este mincinoasă, deoarece s-a dovedit că totuşi poetul a văzut marea. În loc să fie furios că e comună, că e chiar urâtă, domnia sa crede că întrezărirea mării la un moment dat de către poet este o întrezărire retroactivă, adică valabilă şi în momentul când a scris despre mare, cu câtva timp înaintea întâlnirii sale cu Marea. Un poet apreciat alcătuieşte un colaj de mărturii privind urâţenia poetului şi a faptelor nefericite legate de existenţa acestuia sau chiar de postexistenţa sa. Îl asigur că interiorul abdomenului domniei sale este de-a dreptul dezgustător, iar viitorul cât se poate de îndepărtat îi va fi cu siguranţă legat de o materie putredă. Asta pentru a-l linişti, la nivelul situaţiilor de excepţie, situaţii care îi privesc îndeosebi pe marii poeţi între care se prenumără. Acestea sunt fapte. A comenta încă pe marginea acestei "glume" nesărate ar însemna o curată pierdere de timp. Singura chestiune care rămâne în discuţie este următoarea întrebare – ştie scriitorul român, astăzi, cu cine se luptă? Din păcate, răspunsul este, în cele mai multe dintre cazuri, negativ. Nu ştie şi de aceea îşi inventează adversari, în vreme ce adevăraţii monştri cresc în tăcere şi fără de griji în preajmă. O lume sălbatică se ridică, nepăsătoare şi fără nici o îngăduinţă faţă de valorile spiritului şi toleranţei, o lume care în numele alternativei şi concurenţei distruge alternativa şi concurenţa. Puterea a devenit mai

vicleană, mai deşteaptă, mai precisă în realizarea planurilor sale. Este din ce în ce mai greu să identifici Răul. E mai la îndemână să-ţi inventezi duşmani decât să cauţi Duşmanul. Din cauza aceasta suntem în faţa unui mare examen – vor rămâne scriitori doar aceia care vor şti să răspundă corect la această simplă întrebare – ştiu cu cine mă lupt? Cine va şti va izbândi. Toate celelalte variante sunt doar risipire.

(în "România literară", nr. 12, 1–7 aprilie 1998)

George ALBOIU

Iar veniră detractorii? (4)

Atacul din "Dilema" (nr. 265) asupra lui Eminescu nu constă în revizuirea necesară a unor lecturi, este numai în aparenţă literar, e mascat şi ascunde un atac eminamente politic, e o formă de intoxicare de presă caracteristică războiului informaţional. Dacă Eminescu nu ar fi fost numit "poetul naţional", nu ar fi fost consacrat ca atare, el nu ar fi fost ţinta acestei agresiuni. El e o rotiţă importantă care funcţionează în maşinăria statului naţional, deoarece este unul dintre formatorii conştiinţei naţionale la români. În "Jurnalul Naţional" (25 martie 1998) răspunde unui interviu părintele Gh. Calciu-Dumitreasa; întrebarea: "Conceptele de Neam şi de Naţiune sunt puternic contestate atât în Occident, cât şi la noi. Cum vă explicaţi acest lucru?" R.: "Ideea de Neam este atacată în mod intenţionat, deoarece forţele mondializării încearcă să distrugă ideea unităţii naţionale, pentru că naţiunile – atâta vreme cât îşi păstrează identitatea lor – nu sunt guvernabile de către organismele internaţionale. F.M.I., B.M., UNESCO, O.N.U., toate sunt instituţii masonice declarate, adică masoneria recunoaşte că a înfiinţat toate aceste organisme internaţionale. Ei o spun, nu alţii din afară. Ei nu pot să guverneze naţiuni care au conştiinţa identităţii lor, de aceea vor să distrugă ideea de Naţiune. Naţionalismul este ciuca bătăilor pe plan internaţional. Cum pot să controleze din afară o Naţiune care crede în destinul ei, care zice: «eu

am Istoria mea de 2 000 de ani şi nu mă pot lăsa condusă de nişte indivizi care nu ştiu de unde vin şi care s-au uns, ei înşişi, conducători ai lumii?» Nu putem să lăsăm un guvern internaţional să ne dicteze să facem sau nu copii, sau în ce sens să folosim averea naţională, dacă ne păstrăm tradiţia creştină sau nu. Asalturile acestea pornesc de la instituţiile internaţionale obscure care vor să distrugă Naţiunea, să facă din individ un tip singuratic care poate fi condus de la New York, de la Paris etc., fără nici un fel de reacţii. Există un complot în privinţa aceasta". După acest citat lucrurile devin mai clare. E definit cu limpezime logică scopul războiului imagologic, şi acţiunea plutonului de recruţi din "Dilema" apare în adevărata ei lumină. Nu întâmplător, articolele din această publicaţie au ca scop anihilarea expresiei "poetul naţional". (*va urma*)

(în "România Mare", nr. 40, 3 aprilie 1998).

George ALBOIU

Iar veniră detractorii? (5)

Din momentul în care renunţăm la expresia "poet naţional", vom avea un Eminescu, contemporanul nostru, şi aceasta va fi adevărata imagine a poetului. În revista "Dilema" (nr. 265), prin T.O. Bobe, Mircea Cărtărescu, Şerban Foarţă, Ion Bogdan Lefter, Nicolae Manolescu, Cristian Preda, Răzvan Rădulescu, se induce şi "ideea" că noi ne suntem contemporani numai dacă suntem anaţionali (sau antinaţionali), preferând imaginea unui Eminescu purificat etnic (singura imagine "favorabilă"). În războiul imagologic se lucrează cu variante de ***n*** imagini reductibile numai la două: imaginea favorabilă şi imaginea nefavorabilă. Toate mijloacele de informare în masă se bazează pe acest principiu. Pentru o parte dintre aceste mijloace de informare, imaginea construită va fi raportată la autenticitatea ei, ce este real trebuie să rămână real şi ce este ireal trebuie să fie ireal şi aşa trebuie să ajungă la cunoştinţa opiniei publice. Pentru o altă parte a mij-

loacelor de informare în masă, ce e real trebuie să fie ireal şi ce este ireal trebuie să fie real. Imaginea construită astfel va fi raportată la capacitatea ei de a minți. De aici începe manipularea permanentă, în masă, a conştiinţelor. Această a doua parte se află în stare de agresiune informațională şi prima parte o contracarează. "Este important să distrugem ideea de Națiune (prin imaginea nefavorabilă) şi restul vine de la sine" – această comandă transmisă grupului vandalic de la "Dilema" (ei ştiu că statuile stăpânesc pământul), explică acțiunea de destrămare a imaginii naționale eminesciene. Acestor autori – care scriu (totuşi) în limba română! – le lipseşte decența literară elementară. (*va urma*)

(în "România Mare", nr. 404, 10 aprilie 1998)

Costache OLĂREANU

Titi zis Eminescu

Numărul din "Dilema" consacrat lui Eminescu a devenit intruvabil. Am auzit că circulă acum xerocopiat, mai ales prin mediile studențeşti, adică printre cititorii tineri care, ori nu-l mai citesc pe Eminescu din cauza "lecturilor explicative" cu care au fost intoxicați în liceu, ori, vrând să-l citească sau să-l recitească, simt nevoia altor chei de interpretare.

O defetişare a poetului era, într-un fel, de aşteptat. Regimul comunist, în ultima sa perioadă, reuşise să-l transforme într-o mumie zburătoare, lozincă şi portdrapel al propagandei de partid şi, ca şi în cazul lui Brâncuşi, să ni-l facă aproape antipatic prin abuz encomiastic şi lipsă de bun gust.

Pentru că într-un număr anterior al "Adevărului literar şi artistic" mi-am spus părerea în legătură cu acest dezmăț propagandistic, nu vreau să mai insist. Aş dori numai să remarc excelentul montaj alcătuit de Mircea Cărtărescu şi având ca surse mărturiile scrise ale contemporanilor, mărturii ce ne înfățişează un altfel de

Eminescu, un Eminescu real, aşa cum a fost el ca fiinţă pământeană, fără adăugirile ulterioare, deseori false, trucate. N-am înţeles în nici un chip reacţiile la această defetişizare, socotită ca un act de "lése Majestate" faţă de chiar fiinţa noastră naţională. Şi nu am aici în vedere reacţiile unei Leonida Lari, oricum, de neluat în seamă, ci pe cele ale unor literaţi iluştri, literaţi care ar fi trebuit să dea dovadă de mai mult tact şi să-şi amintească şi de alte cazuri celebre de demitizare a unor oameni de seamă, la fel de importanţi ca poetul nostru şi, care n-au avut de suferit nici o erodare a valorii lor intrinseci. Ba, dimpotrivă! Alambicurile în care fierb reputaţiile produc deseori surprize dintre cele mai mari: biografiile unor Villon sau Poe, Wilde sau Rimbaud, tocmai datorită mizeriilor îndurate, capătă aureole mai strălucitoare decât ale altora, egali ca valoare dar, poate, prea "serafici".

Ce legătură poate fi între "dinţii galbeni" ai lui Eminescu sau aspectul lui, câteodată deplorabil, şi **Oda în metru antic**? Ne bruiază recepţia extraordinarei poezii a lui Nichita Stănescu, **A mea**, din volumul **În dulcele stil clasic**, amintirea faptului că acesta rămăsese, în ultimii săi ani, fără un dinte în gură?

Sau, ca să continuu pe linia montajului lui Cărtărescu, detaliul nostim că Veronica Micle îi găsise poetului nostru naţional apelativul ***Titi*** şi că el, la rându-i, o chema ***Ninuţa***? Dacă am avut un filosof şi acum avem un "guvern Vasile", de ce n-am avea şi un poet naţional Titi? Îi coboară cu ceva prestigiul? Îmi amintesc de o pagină mai veche de-a mea în care vorbeam de onomastica secretă a amanţilor, numai de ei ştiută. N-ar fi fost posibil ca Ibrăileanu să-l fi pus pe amorezul Adelei să-i spună în intimitate acesteia: *Pui-Pui*, *Păăăp'şică*, *Misi-Pisi-din Comisii*, *Puşcă-Puşcă-Piripuşcă*, iar pe Adela să-şi cheme adoratorul *Motănel*, *Găluşcă*, *Lache-Lache-Pufulache* ş.a.m.d.?

Numai prin filmele proaste, când e vorba de arătarea momentelor de inspiraţie ale unor mari creatori, se pune în mişcare o întreagă recuzită cu plopi unduindu-se într-un mirific apus de soare, cu perdele fluturând la ferestre sau cu furtuni dezlănţuite din senin, totul într-o sublimă învălmăşeală din care apare suveran chipul artistului, transfigurat de chinurile creaţiei sale. Ce departe suntem de adevăratele stări încercate de un creator, stări care pot veni pe un cântec lălăit transmis de radioul vecinului, la gară, între două trenuri şi cărând

bagaje grele sau la bucătărie, în aburii fasolei puse la fiert... la un'şpe şi-un sfert (ca să facem şi rime!). Această mitologizare a creației induce cititorului neprecaut, ca şi unor cercetători mai grăbiți, ideea unor manifestări exterioare ale artiştilor într-un acord deplin cu conținutul şi forma operei lor: poetul apare totdeauna înfăşurat în mantia-i, comediograful, cu permanentul lui surâs în colțurile gurii, *pleinair*-istul, asaltat de ciori ca în filmul cu Van Gogh, iar compozitorul, tăcut, ascultând recules cântecul păsărelelor în pădure.

Există în **À l'ombre des jeunes filles en fleur** a lui Proust un episod în care se vorbeşte despre admirația personajului narator față de un "celebru romancier Bergotte". Despre acest Bergotte, în care Proust a topit pe Anatole France, Daudet, Bourget, Renan şi Bergson, se vorbeşte în felul următor: "Cei care produc opere geniale nu sunt cei care trăiesc în mediul cel mai ales, cei cu conversația cea mai strălucită, cu cultura cea mai întinsă, ci cei care au avut puterea, încetând brusc să trăiască doar pentru ei, să facă din personalitatea lor o oglindă, astfel încât viața lor, oricât de mediocru mondenă ar fi fost ea, să se reflecteze în acea oglindă".

De ce n-am fi avut şi noi o astfel de oglindă strălucitoare în Titi al nostru?

(în "Adevărul literar şi artistic", nr. 413, 14 aprilie 1998)

George ALBOIU

Iar veniră detractorii? (6)

Ce spune DEX? ***Contemporan***, înseamnă: 1) Care există, care trăieşte, se petrece, în zilele noastre, ***care se raportează la prezent, la epoca de față, actual***; 2) Care trăieşte, a trăit în acelaşi timp cu… pe vremea… Conform punctului (2), nimeni nu mai e contemporan cu Eminescu aşa cum nu mai e contemporan cu Goethe sau cu Dimitrie Cantemir. Conform punctului (1), Eminescu se raportează la prezent şi prezentul se raportează la Eminescu. Deci, Eminescu ne este contem-

poran. Până şi o polemică ignară şi gregară ca aceea din "Dilema", prin raportarea ei la Eminescu, demonstrează condiţia lui de contemporan. Spiritul omenesc nu se reduce la spiritul veacului (Tacitus, Vico, Tarde, E. Lovinescu), spiritul veacului nu se reduce la mentalitatea unei generaţii, nu se reduce la starea psihologică a unei promoţii cu câţiva inşi zăpăciţi pentru care actuală este numai distanţa de la mână până la gură. Când cei câţiva din publicaţia "Dilema" (T.O. Bobe, Mircea Cărtărescu, Şerban Foarţă, Ion Bogdan Lefter, Nicolae Manolescu – şeful, Cristian Preda, Răzvan Rădulescu) proclamă dictatorial, că Eminescu nu mai este contemporanul nostru, se instalează într-o eroare multiplă. Eminescu este extraordinar, deoarece această cultură se legitimează prin el în faţa spiritualităţii universale. Cultura română nu conţine numai mentalităţi de generaţii, nu conţine numai sincronisme cu spiritul veacului european; prin Eminescu, ea se referă la condiţia umană, la acel spirit omenesc care are atâta amploare cât putem cuprinde. Ne raportăm la el şi se raportează la noi. Aici este ceva care-i supără pe acei exegeţi improvizaţi. Excelenţa şi invulnerabilitatea lui îi supără. Dacă-l rad pe Eminescu, distrug ceva important din spiritul naţional şi sunt liberi, după aceea, să demonstreze incapcitatea spiritului naţional (românesc) de a contribui la edificarea spiritului omenesc. Dacă vrei să fii european, asiatic sau american trebuie să nu mai fii naţional! Aşa se explică de ce îi irită până la exasperare expresia "poetul naţional". Metoda este veche şi a fost aplicată, din antichitate şi până acum, numai de invadatori, conform principiului: cine sunt ei, domnule? "Statui, zei, religii, unde vedeţi, dărâmaţi! Înlocuiţi o elită cu alta, cu voi! Cu cât sunteţi mai mediocri, cu atât veţi fi mai eficienţi!". (*va urma*)

(în "România Mare", nr. 405, 17 aprilie 1998)

Dan PETRESCU

Eminescu trage fermoarul (1)

"…cel mai mare poet român musai să fie (…) un întemeietor de religie care să stea în istoria literaturii române ca un fermoar, împărțind-o şi, în acelaşi timp, sudându-i acesteia cele două părți echivalente cu **Vechiul Testament** şi **Noul Testament**", scrie T.O. Bobe în "Dilema", nr. 265 a.c., p. 9, adică în numărul tematic dedicat lui Eminescu şi, după opinia mea – aşa, de la distanță – cel mai bun pe care l-a dat această revistă, de când ființează ea.

Era, în fine, timpul să se examineze fără complexe ce mai înseamnă figura eminesciană astăzi, pentru sensibilitatea cititorilor români activi (altfel zis, aceia care se țin la curent cu literatura de pretutindeni şi gândesc la Eminescu din această perspectivă). Rezultatul a produs deja multă rumoare, televizată mai cu seamă, prilejuind, între altele, resurecția Cenaclului Flacăra pe canalul crescentic "Antena 1", plus arbitrajul doct al faimosului Cărăbuş, veşnic traducător al lui Dante (din care a dat până acum câteva parodii de neuitat), fost "negru" al romancierului Corneliu Ştefanache (pe nedrept acuzat de plagiat, din moment ce "negrul" îi încurcase fişele), mai cunoscut, pentru publicul larg, sub numele de (dicționarul) Pruteanu. Minunată ebulițiune! Iată cum Eminescu, încă o dată, trage fermoarul de care vorbea T.O. Bobe şi polarizează spiritele vieții noastre culturale, în funcție de străvechea fractură dintre vechi şi nou, cum ştim, scindează dintotdeauna istoria.

Fireşte, "Dilema" atacă un *tabu*, aşa că reacția era întrucâtva de aşteptat; şi totuşi: atunci când Călinescu scria despre acelaşi Eminescu, în **Istoria…** sa, că e "un Mitică sumbru, corect gramatical", n-a protestat, după ştiința mea, nimeni; or, acum, la un simplu exercițiu de mutație a valorilor estetice, se aude (şi se vede) o corală de indignări, de la Gagademie la "Rrromânia Marrre", acompaniată zdrăngănitor de chitariştii lui Păunescu. Se combină, pesemne, în acest fenomen deruta unei anumite gregarități a noastre, care simte cum i se surpă un punct de sprijin, cu o sciziune de fapt a vieții literar-culturale, care, încă

neexplicită, izbucneşte la răstimpuri sub felurite pretexte. Altminteri, fiece român are dreptul la un Eminescu al său; spre exemplu, dacă acela al lui Paleologu e cam salonard, în schimb, pentru aurolacii din Gara de Nord, ca şi pentru parlamentarii de Iaşi, Eminescu e mai curând numele unui tren *intercity* (o ctitorie Băsescu, ministrul transporturilor, tocmai revenit în funcție, care a trebuit să instaleze o linie telefonică specială, ca să afle cum se călătoreşte cu trenul în România), după cum, pentru Mugur Isărescu, este emblema bancnotei de 1 000 de lei (reprodusă, de altfel, în prima pagină a "Dilemei" de care vorbim), pe care, ca guvernator al Băncii Naționale, şi-a pus semnătura (totul valorând cam 13 cenți, la cursul zilei).

Cearta de astăzi în jurul poetului se poartă în general de către oameni care n-au contribuit cu nimic la exegeza eminesciană – aceasta s-a oprit în mod real nu chiar la Negoițescu (cum crede N. Manolescu), ci la Cornel Mihai Ionescu, care, e drept, pleacă de la Negoițescu în analizele sale, sofisticându-l în mod cât se poate de avenit; meritul "Dilemei" e însă cu atât mai mare, pentru că, înainte de toate, semnatarii "dosarului" din numărul pomenit se străduiesc să schimbe condițiile de posibilitate privind o exegeză contemporană a operei eminesciene; contează aşadar în ce orizont aşezi problema (Noica *dixit*). Or, acela de astăzi nu prea mai iartă retorica romantică şi siliți suntem, de ne învrednicim a sălta peste nivelul unui I. Rotaru, să-i dăm finalmente dreptate lui E. Lovinescu, teoreticianul mutației valorilor estetice de care am amintit, ori esteticii receptării: se perimează şi aceste valori cu timpul, degeaba îmi veți spune că-l citiți astăzi pe Homer cu voluptate ori cu interesul cu care-l urmăriți pe Tucă; atâta vreme cât purtați pantaloni şi nu caftan, pălării şi nu işlice, admiteți automat imperiul modei şi al perisabilității de care nu sunt scutite nici alte creații spirituale.

Pe de altă parte, dăscălimea, în seama căreia, din păcate, a căzut educația noastră, ne-a tot repetat cum că la umbra maiestuosului arbore care este, în livada cu prisacă a literelor noastre, Eminescu, nimic nu mai poate creşte – şi-atunci e ce i-am condamna pe aceia care caută o soluție de supraviețuire şi vor să iasă de sub această umbră păgubitoare, devitalizantă? (Căci puțini sunt cei care, integrând-o, se pot lăuda că le-a făcut bine: să-i nominalizăm aici de îndată pe criptogamul Mircea Cărtărescu, deoarece contribuția sa din

"Dilema" a fost, în mod incosiderat, una dintre cele mai vituperate, în pofida faptului că, aşa cum ştim de la Crohmălniceanu, proza cărtărească s-ar trage din acea eminesciană).

Prin urmare, cearta în jurul lui Eminescu este instructivă din cu totul alte pricini decât cele agitate de preopinenţii vexaţi ai "dilematicilor"; şi ea poartă amprenta timpului, a vremii noastre confuze în care vechi obsesii se lasă cu greu dezlocuite, însă în care e totuşi ceva ce mişcă – un punct, "*Iată-l / Cum din chaos face mumă, iară el devine Tată*l", vom zice încheind cum se cuvine, prin apel la un text al Întemeietorului tocmai pus în discuţie… (Întemeietor a ce? Ei bine, întemeietor ironic al totalei lipse de iluzii. Dar de ce ironic? Pentru că el însuşi rămâne disputat între universalitate şi cel mai crunt idiomatism, între metafizică şi romanţă, panseist peste poate, dar la originea modernităţii noastre literare şi, pe deasupra, emblematic în existenţa-i contorsionată pentru ceea ce s-a numit "mitul pagubei" la români, acea fatalitate fără chip ce nu ne lasă nici astăzi bucuria finalizărilor depline, însă uneori ne converteşte somnambulismul, somnia eminesciană, într-o neaşteptată cale regală – postumă, mioritică, fantastică…) (*va urma*)

(în "Naţional", nr. 258, 18–19 aprilie 1998)

Nicolae Danciu PETNICEANU

Eminescu şi detractorii săi

Eminescu a avut parte de detractori şi lichele în timpul vieţii sale (Al. Macedonski, respectiv Grigore Ventura, agent al spionajului austriac la Bucureşti) şi mai abitir după moartea sa. Denigrarea lui s-a manifestat în fel şi chip, de la intenţia satanică de a-l detrona de pe soclul poeziei până la damnarea postumă ca naţional-şovinist.

Denigratorilor de ieri şi celor de azi (vezi săptămânalul "Dilema" nr. 265 din 27 februarie – 5 martie 1998, director fondator: Andrei Pleşu, ţigan de mătasă ordinară şi ministru de Externe, cărturar

în timpul liber) li s-au pus în gât, aşa cum li se pun înfometaţilor un os de peşte, câteva din capodoperele ipoteşteanului: **Împărat şi proletar**, **Scrisoarea III** şi tumultuoasa **Doina**. Spun "capodopere" pentru că aşa şi nu altfel a categorisit lirica socială cunoscutul estet şi critic literar Mihail Dragomirescu în ediţia **Poezii** de Eminescu, Editura "Universul", anul 1937, paginile 87–114.

Mihail Dragomirescu nu a fost un Bogdan Lefter, un Mircea Cărtărescu sau un Şerban Foarţă (lifte parvenite) şi nici un Răzvan Rădulescu sau C.P. Bădescu, anonimi în ale scrisului. El a fost profesor de estetică ani de-a rândul la Universitatea din Bucureşti, cu studii de estetică la Berlin şi Paris, un iubitor de cultură germană şi franceză, fără, însă, a cădea în transa cosmopolitismului şi servilismului, lovind în spiritualitatea bietului popor român. Mihail Dragomirescu este printre primii cărturari români (după patriarhul Miron Cristea) care şi-a dat doctoratul cu o lucrare inspirată de creaţia eminesciană: **Critica ştiinţifică şi Eminescu**, Bucureşti, 1895. (Enciclopedia **Cugetarea**, 1939/1940, pag. 288, de Lucian Predescu).

Cosmopoliţii francofoni citaţi mai sus şi liderii lor, Nicolae Manolescu (născut Apolzan, fiu de legionar burghez) şi Alexandru Paleologu (nepotul lui Mihai Paleologu, director la "Timpul", cu palate în Bucureşti), nu pot concepe şi accepta că o poezie **Împărat şi proletar** este valoroasă. Pentru domniile lor (burghezi ghiftuiţi) nu au valoare estetică şi îi deranjează cumplit versurile:

> "*Zdrobiţi orânduiala cea crudă şi nedreaptă,*
> *Ce lumea o împarte în mizeri şi bogaţi!*
> *Atunci când după moarte răsplată nu v-aşteaptă,*
> *Faceţi ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,*
> *Egală fiecare şi să trăim ca fraţi!*"

În concepţia lor estetică (sic!), Eminescu nu poate fi poet naţional cu asemenea versuri destinate plebei. Tot aşa, poezia **Doina** nu are valoare, deoarece loveşte în străinii oploşiţi pe la noi, care au uitat să mai plece pe la casele lor şi se îmbogăţesc de la o zi la alta sugând, cum suge lipitoarea, sângele din vena naţională a românului. E normal ca pe domnul Zigu Ornea să-l deranjeze fundamental versurile:

"*De la Nistru pân la Tisa,*
Tot Românul plânsu-mi-s-a
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.

. . . . . .

Cine-au îndrăgit străinii
Mânca-i-ar inima câinii;
Mânca-i-ar casa pustia
Şi neamul nemernicia."

Numai că Zigu Ornea a rămas corigent când e vorba de miza şi mesajul acestei capodopere eminesciene: prin "străini" poetul cât şi românii de bună-credinţă înţeleg pe toţi aceia care lovesc în interesele naţionale ale românilor, inclusiv pe acei românaşi, cum sunt viperele înşiruite mai sus, a căror inimă bate ritmic doar pentru Budapesta, Viena, Tel-Aviv, Paris, şi mai ştiu eu unde, în nici un caz nu bate ritmic pentru Bucureşti.

Nu insist prea mult asupra **Scrisorii III**, poezia arhicunoscută, mai ales de şcolari (totuşi rememoraţi întâlnirea istorică dintre Mircea şi Baiazid), numai că şcolarii nu ştiu că Bucureştii au fost invadaţi de turci şi poponarii lor, care te iau în primire cu reclame şi giumbuşlucuri, de cum pui piciorul pe peronul Gării de Nord, când cobori din trenul de Iaşi, Braşov, Constanţa, Satu-Mare, ori Timişoara. Crezi că te afli la Ankara şi nu în capitala României!

Turciţii noştri susţin că întrevederea dintre Domnul Ţării Româneşti şi Baiazid Fulgerul este retorică şi Eminescu prin retorismul său nu poate fi genial şi cu atât mai mult poet naţional!

Denigrarea lui Mihai Eminescu îmbracă forme peiorative în limbajul domnului Mircea Cărtărescu, poet de "castă", gaşcă de cartier în literatura postdecembristă. Mircea Cărtărescu îşi permite cu neobrăzare să pună cap la cap nişte fragmente din jurnalul cu mâzgăleli încropit în veacul trecut de Mite Kremnitz, Maria Kremnitz, soţia doctorului Wilhelm Kremnitz, medicul lui Carol I şi medic la Spitalul Brâncovenesc, cumnata lui Titu Maiorescu, femeia cu ifose literare, sigur cu aplecări de adulterină, care s-a dat pe spate în salon doar ea şi Eminescu, numai şi numai ca poetul să-i citească "opera" literară. Eminescu amator de blondine şi scund ca Napoleon (avea ceea ce avusese şi Napoleon, aşa cum doar scunzii o au) şi-a demonstrat bărbăţia,

dar nu şi harul de critic literar. Creaţia Mariei Kremnitz sta sub semnul nonvalorii. Şi de aici până la denigrarea din partea unei femei înşelate nu-i decât un pas, în cazul ei a fost un pas legitim! Mite Kremnitz semăna pe undeva cu sora sa, cu doamna Maiorescu, care în cele din urmă s-a văzut nevoită să-şi ia odrasla de mână (Livia Maiorescu, căreia Creangă i-a dedicat **Amintirile**) şi să plece în Germania, acolo, de unde venise în mariaj cu Titu Maiorescu.

Asemenea Mitei Kremnitz erau multe cucoane din înalta societate românească preocupate să-l cunoască îndeaproape pe Eminescu, pe el şi pe prietenul său Ion Creangă. Eminescu şi Creangă erau invitaţi la diverse serate, aşa cum erau invitaţi actorii şi bufonii de la circ pentru distracţia protipendadei. Celor doi li se pregăteau farse, unele de prost gust, pe seama cărora lumea prezentă se distra şi hohotea de râs, uitând de ciondănelile de la Cameră.

Dacă pe Eminescu îl savurau din ochi adulterinele, pentru frumuseţea sa olimpiană, pe bădia Creangă, gras şi burduhănos, acestea îl puneau să le zică istorioare şi snoave porcoase. Peste tot i se cerea **Povestea p…i**. Femeile se prăpădeau de râs şi oftau cu gândul la ceea ce le lipseau… Manuscrisul cu pricina se află îndosariat la Academia Română. Un student român din Banatul sârbesc şi-a permis în ascunselea să-l copieze şi să-l scoată din ţară. A fost tipărit, acum câţiva ani în revista "Lumina" de la Panciova. Mai sunt şi alte însemnări din partea congenerilor lui Eminescu şi Creangă. În premieră voi relata în cele ce urmează un episod urât, pus la cale de mujeretul burghez din veacul trecut, ahtiate pentru scene frivole şi de prost gust, ce loveau în demnitatea şi personalitatea celor doi mari artişti şi a scrisului românesc.

Eminescu şi Creangă s-au lăsat invitaţi la o serată literară, poate chiar în saloanele bunicului domnului Alexandru Paleologu (Mihai Paleologu, director la "Timpul"), unde li s-au pus la cale o farsă rămasă de pomină prin deznodământul ei. Lui Creangă, în prealabil, i s-a uns cu ceva lipicios scaunul, iar lui Eminescu în farfuria cu supă i s-a pus o p…ă de văcuţă. Eminescu şi Creangă s-au privit contrariaţi şi, privindu-se, le-au plătit-o cu vârf şi îndesat. Eminescu şi-a scos penisul şi l-a vârât în farfurie zicând: "la aşa carne aşa cuţit", iar bădia Creangă şi-a decupat turul pantalonilor cu nelipsitul său briceag, s-a

ridicat de la masă şi a făcut mătănii, în stânga şi-n dreapta, mătănii cu fundul gol.

Denigrarea şi lipsa de respect faţă de memoria lui Eminescu a cunoscut şi cunoaşte diferite ipostaze, unele acoperite, practicându-se metoda "scuzelor", deghizate în motivaţii stranii.

În anul 1921, Octavian Goga, ministrul Artelor şi Cultelor, a lansat un apel pentru a se obţine fondurile necesare ca în inima Ţării să se înalţe un monument maiestuos celui mai mare poet român din toate vremurile. Nu s-a aprobat şi nu s-a adunat un leu! În schimb s-au adunat şi subscris 50 milioane lei pentru un monument închinat lui Ionel Brătianu. În această situaţie, profesorul Teodor Bucurescu, director la Gimnaziul din Sânnicolaul Mare, a lansat Apelul pentru un monument MIHAI EMINESCU în Banat. (Vezi ziarul "Primăvara", nr. 13 din 24 iulie 1921). În patru ani s-a adunat suma necesară. La 11 octombrie 1925, monumentul Mihai Eminescu, opera sculptorului Dimitriu Bârlad a fost dezvelită şi sfinţită în faţa gimnaziului amintit mai sus. La această manifestare de răsunet patriotic şi naţional, au fost prezente doar două mari personalităţi: Octavian Goga din partea Academiei Române şi Ion Minulescu, director general în Ministerul Artelor şi Cultelor. Nu au participat Vasile Goldiş şi Liviu Rebreanu. Goldiş s-a scuzat că trebuia să participe la Adunarea "Astrei" de la Ineu, în calitate de preşedinte, iar Rebreanu s-a îmbolnăvit subit!

Dacă Vasile Goldiş şi-a exprimat regretul că nu a putut lua parte, deşi confirmase cu multă vreme înainte posibila sa participare, Liviu Rebreanu a avut o comportare ciudată! A venit la Timişoara cu câteva zile mai devreme, a tras la un hotel de lux, era doar preşedintele Societăţii Scriitorilor Români, şi-a trimis omul său de încredere, un soi de Mircea Micu, la Sânnicolaul Mare, omul său s-a înapoiat la hotel, i-a spus ce i-a spus lui Rebreanu, suficient că preşedintele scriitorilor s-a declarat răcit şi s-a urcat în primul tren de la Timişoara pentru Bucureşti. O fi auzit Liviu Rebreanu, cunoscut ca filo-german, că Octavian Goga avea un discurs fulminant în care printre altele urma să conchidă: "*...o graniţă se păzeşte cu un corp de armată sau cu statuia unui poet legată de inimile tuturor*"? Rămâne o incertitudine… (vezi **Comoara din Sânnicolaul Mare** de Teodor Bucurescu, 1941, Institutul de Grafică Timişoara, pp. 249–251).

(în "Vrerea", Anul IV, nr. 12, aprilie 1998)

I.T. LAZĂR

Dacă masoneria iudaică îl ucide pe Eminescu, ce soartă va avea cultura?

- Cine dictează "tăierea împrejur" a literaturii române?
- Răbdarea românului este vecină cu prostia.
- Veşti pentru generaţia viitoare: Creangă a fost rus, Cioran – chinez, Caragiale – evreu şi Nicolae Labiş – ţigan.
- Pentru că ministrul Pleşu m-a înjurat de mamă, astăzi îi spun: "Ba a mă-tii".
- Comuniştii cântau: "Dă-mi tăticule şi mie, / O lopată şi-o mistrie"; demolatorii masonici cer baros şi rangă.
- Pentru că are bani, generalul Stănculescu poate deveni "Luceafărul" poeziei româneşti.
- Protocolul unei discuţii literare necesită şi prezenţa plutonului de execuţie.
- Mareşalul Antonescu ne-a lăsat o moştenire grea!

Dacă ar fi să ne încredem în "Dilema", chiar că ne-am afla în dilemă. Fiţuica dlui Pleşu, care se tipăreşte în "tiraj de scară" (adică, "citeşte şi dă mai departe" – n.n.) şi-a propus să-l desfiinţeze pe Mihai Eminescu. Treaba lor. Dreptul la "sifilis intelectual" în fază terţiară, îl are orice muritor. Problema este alta. La o sută nouă ani de la deces, "luceafărul poeziei româneşti" riscă să dispară, prin voia şi ticăloşia unor indivizi, aşa-pretinşi critici literari. Ce a făcut poetul, se cunoaşte. Ce a scris, se învaţă în şcoli. Important este să vedem reacţia românilor adevăraţi.

Cenaclul "Mihai Eminescu" din Putna (loc în care s-a ţinut congresul Asociaţiei "Arboroasa") – membri fondatori: Aanei Mircea, Ştefan Mateiu, Cotos Aurel, Ion Lazăr şi fiul, Istrate Dan, Manita Petru împătimiţi de literatură, având meseria de profesor, doctor, inginer, scriitor, avocat. În accept iliescian, nişte "golani":

"Distinşi «descoperitori» ai lui Eminescu.

De bună seamă, numirea d-lui Pleşu ca ministru, iaurtul degresat şi puii de Crevedia, v-au afectat modestele facultăţi mintale. N-am spus «intelectuale» pentru că nu este cazul. Aţi luat-o rău! Ideea pângăririi lui Eminescu, poet despre care prea multe nu ştiţi, stârneşte indignarea noastră, a bucovinenilor. La cererea masoneriei iudaice şi a lacheilor săi, voi vreţi să ni-l răpiţi pe marele poet, pe motiv că… nu există. Teoria dumneavoastră se bazează pe incultură, fals, trădare de ţară şi tot ce este mai spurcat pe lume. Poate aşa sunt vremurile, poate aşa v-au dictat stăpânii. Aici, în Nord, la o aruncătură de băţ de linia vremelnic trasă şi numită frontieră, noi am păstrat tradiţia literaturii române şi memoria corifeilor noştri.

Imbecilitatea vă împiedică să realizaţi ce înseamnă să vorbeşti o limbă latină, într-un lighean înconjurat de slavi, o Europă delăsătoare şi-un munte de indiferenţă.

Dacă mâine masonii (iudaici) sau ruşii ni-l răpesc pe Eminescu, ce se va alege din Creangă, Caragiale, Labiş, Fănuş Neagu, Macedonski? Nimic! La mai mult de două milenii de existenţă, poporul şi literatura noastră trebuie să se întoarcă în «peştera descălecatului de evoluţionism» şi să spună «prezent» la apel. Demitizarea geniilor literare vă aşază în rastelul unei categorii sociale, pe care vocabularul limbii române încă n-a denumit-o".

Cu adâncă indignare,

prof. Aanei Mircea
prof. Cotos Aurel
dr. Ştefan Mateiu
dr. Istrate Dan
ec. Onciul Constantin
prof. Smenca Doina
Tipa Ilie
Rusu Vladimir (Lic. teoretic fost "Vicovu de Sus")

Susținătorii acestei scrisori sunt mulți. Profesori, ingineri, agricultori, români adevărați (cu sau fără serviciu) văd în denigrarea lui Mihai Eminescu un atentat la spiritualitatea românească.

În calitate de scriitor şi gazetar, nu pot decât să mă alătur lor. Cât priveşte "Dilema" nici o grijă. Va veni vremea când tribunalele morale vor avea şi plutoane de execuție. "Şalom!"

(în "Atac la persoană", nr. 28, 22 aprilie 1998)

III

REACȚII LA REACȚII

(grupaj apărut sub titlul **Dreptul la opinie şi Eminescu**, în "Dilema", nr. 273, 24–30, aprilie 1998, număr ce a avut ca temă "Dreptul anonimilor la opinie")

ARGUMENT

Ideea pentru tema "Dilemei" din această săptămână mi-a fost inspirată de reacțiile indignate din presă sau de aiurea la adresa numărului cu Eminescu. Mai toate aveau, aproape ca un leit-motiv, zicerea: "Cine e Cutare să se pronunțe despre Eminescu?" Mi-am dat seama că această nevinovată frază are în spatele ei o întreagă mentalitate şi, cu ocazia aceasta, mi-am amintit de o mulțime de alte asemenea apostrofări pe care le-am auzit, de când eram copil. Când – de exemplu – spuneam că nu ştiu ce vedetă de muzică uşoară de la televizor (Stela Enache sau Marina Voica) nu-mi plăcea, fiindcă "se lălăia" sau se schimonosea degeaba, ai mei îmi replicau cu severitate: "Cum poți să vorbeşti aşa? O dau la televizor, o vede-o țară-ntreagă... Să ajungi şi tu ce-a ajuns ea şi dup-aia să vorbeşti!" Sau, în legătură cu instrumentiştii: "Ce? tu ştii să cânți la pian (vioară sau fluier) ca să vorbeşti?" Eu tăceam, într-adevăr, dar asta nu însemna că cei în cauză încetau să-mi mai displacă.

Oare trebuie să ştii să cânți la pian (vioară sau fluier) pentru a putea să-ți spui părerea despre prestația unui instrumentist? Să presupunem că răspunsul ar fi "da" – numai că nici în cazul acesta nu se rezolvă problema. În momentul în care vei şti să cânți la pian (sau la orice alt instrument) îți vor fi invocate de fiecare dată abilități la care tu încă n-ai ajuns – şi pe care cel pus în discuție le stăpâneşte – sau lipsa ta de celebritate față cu gloria celuilalt. Mereu va exista ceva pe care tu nu-l ai şi celălalt îl are. De aceea, problema respectivă reprezintă, de fapt, o capcană. Singura rezolvare a ei este negația. Ei bine, ***nu*** este nevoie să cânți, să pictezi sau să ai cărți publicate pentru a putea să-ți exprimi o opinie. Poți să fii un simplu meloman, un vizitator de expoziții şi muzee, un pasionat de literatură şi atât. Sau

poți să nu fii nici unul dintre aceştia, dar să ai pur şi simplu bun gust. Iar bunul gust se găseşte, într-o măsură sau alta, la fiecare. (***C. P.-B***.)

P.S.: Cum totul a pornit – precum spuneam – de la "chestiunea Eminescu", i-am rugat pe cei ce au semnat în numărul respectiv să-şi spună părerea despre reacțiile pe care le-au stârnit – fără să am pretenția să răspundă neapărat la temă. Am primit texte de la toți, mai puțin de la Paul Gheo Radu (pe care nu am avut cum să-l anunțăm, deoarece este un cititor ce ne-a trimis, la vremea respectivă, articolul prin poştă), Şerban Foarță (care este plecat în străinătate) şi Nicolae Manolescu (care deja a răspuns la chestiunea în cauză într-un editorial din "România literară").

Cezar PAUL-BĂDESCU

Caractere

Articolele celor scandalizați de "atacul mârşav împotriva lui Eminescu" ne oferă, ca orice reacție umorală, expresivități involuntare şi date scăpate de sub control. Dintre toate acestea, cele mai interesante sunt informațiile despre autorii înşişi, care, în vârtejul indignărilor, se lasă din când în când cu totul descoperiți. De aceea, în cele ce urmează, nu voi întârzia cu explicația că în discuție nu a fost persoana lui Eminescu, ci mitologia creată în jurul lui (am făcut-o şi în **Argumentul** numărului respectiv şi ulterior); mă voi opri, însă, la trei interesante slăbiciuni ale scandalizaților noştri compatrioți.

Intoleranța şi nostalgia după totalitarism

În primul rând, prin articolele lor, ei dau măsura valului de intoleranță de la noi. Într-o vreme în care, în lumea civilizată, poți să ai păreri diferite şi din punct de vedere ideologic, şi religios, şi sexual

etc., ei nu permit diversitatea opiniilor nici măcar pe tărâmul gratuit al esteticului. Ba mai mult, unii – cum este cazul lui Alex. Ştefănescu sau George Pruteanu – afirmă chiar că dacă nu-ţi place Eminescu eşti un handicapat (ocazie cu care se pretează la observaţii umilitoare la adresa "ologilor", surzilor şi orbilor). Următorul pas în raţionamentul "Ei nu au convingerile noastre, deci nu sunt normali" este internarea celor incriminaţi într-un azil. În acest sens, ne putem aştepta ca dl. Pruteanu, în virtutea poziţiei pe care o are şi o va avea în viaţa politică, să dea dispoziţiile corespunzătoare.

Laşitatea

Cu toţii şi-au canalizat indignările în direcţia numelor mai puţin cunoscute, evitând polemicile deschise cu persoanele celebre (atitudine observată, de altfel, şi de Gheorghe Grigurcu într-un articol din "România liberă"). Şi, cum cele afirmate de acestea din urmă îi deranjau deopotrivă, au existat cazuri în care "necunoscuţii" au fost acuzaţi şi de aserţiunile celorlalţi. Este cazul lui Ion Rotaru, care, într-o emisiune de la "Antena 1", punea pe seama lui Răzvan Rădulescu cele citate de Mircea Cărtărescu în textul său. Este, de asemeni, cazul lui George Pruteanu, care, pentru a nu-i supăra pe cei puternici, preciza încă de la începutul articolului găzduit de pagina 13 a "Dilemei" că nu pune în discuţie cele afirmate de N. Manolescu, I.B. Lefter, M. Cărtărescu, Z. Ornea şi Al. Paleologu (nu ştim cum de l-a uitat pe Şerban Foarţă), ci lucrurile scrise de cei cu o "prea puţină autoritate"; cu toate acestea, se arăta nemulţumit de "dubiile" care planează "asupra etichetei «poetul naţional»", făcându-se că uită că articolele lui Ion Bogdan Lefter şi Z. Ornea se numesc, pur şi simplu, ***Poetul naţional*** **între comunism şi democraţie** şi respectiv **Poetul naţional**. De altfel, întâlnirea lui Ion Rotaru cu George Pruteanu la această secţiune nu este întâmplătoare – ei aveau să-şi dea mâna, sub binecuvântarea lui Adrian Păunescu, într-o altă ediţie a emisiunii de la "Antena 1".

Incompetența profesională

Când un critic literar afirmă că nu a auzit de Răzvan Rădulescu sau de T.O. Bobe nu poate decât să mărturisească faptul că literatura a încetat să îi mai stârnească interesul. În mod normal, un critic trebuie să aibă habar de mai tot ce se întâmplă în ograda proprie, adică în spațiul literaturii. Şi aceasta cu atât mai mult cu cât te numeşti Eugen Simion sau Alex. Ştefănescu, deci îți place să crezi despre tine că eşti un profesionist. Pentru a veni în ajutorul criticilor literari care, luați cu alte îndeletniciri, au uitat să-şi mai facă temele, iată câteva repere: Răzvan Rădulescu este prozator şi de câteva luni i-a apărut o a doua carte la Editura Cartea Românească (un roman); T. O. Bobe este poet şi a publicat într-un volum colectiv care a fost comentat în majoritatea revistelor de cultură (inclusiv în "România literară" sau în revista d-lui Simion, "Caiete critice" – unde T. O. Bobe a fost apreciat în mod deosebit), iar anul acesta a câştigat simultan concursurile pentru debut ale editurilor Cartea Românească şi Univers.

De ce un meseriaş trebuie să ştie şi despre piesele noi care apar pe piață pentru a fi considerat bun, iar un critic literar poate fi celebru, chiar dacă este incompetent?

Ion Bogdan LEFTER

Pentru ideile mari, importante

Am urmărit şi eu – firește – "ecourile" numărului cu pricina al "Dilemei", cu mult interes şi chiar cu unele speranțe. Nu neapărat foarte mari, căci – la urma urmei – atare operațiune publicistică, improvizată la scara modestă a câtorva pagini de revistă, n-avea cum să fie urmată de reacțiile colosale. Zarva care – totuşi – s-a stârnit a depăşit într-un fel aşteptările. Din păcate, doar prin stridență. Altfel, speranțele mele – şi bănuiesc că şi ale redacției-gazdă – au fost înşelate: fiindcă, pe lângă înjurăturile previzibile, ar fi fost de aşteptat

şi semnale pozitive mai serioase, care să ateste evoluția inteligheņției româneşti – sau măcar a unora dintre zonele ei semnificative – către o nouă vârstă a culturii critice autohtone. Am remarcat extrem de puține lucruri în acest sens şi destul de subțirele, mai degrabă simpatii impresioniste. Realitatea este că "Dilema" lansase o provocare curajoasă şi care ar fi putut deveni importantă dacă de la ea s-ar fi pornit o dezbatere autentică. Nu s-a pornit, deocamdată. Ocazie ratată.

În această ordine de idei, trebuie să spun că am o oarecare stingherealã față de întreaga poveste – şi aş vrea să explic pe scurt de ce. Marea majoritate a "ecourilor", vehemente, teribil de indignate de îndrăzneala "blasfematorie" a numărului în cauză, au țintit către verigile slabe ale ansamblului. Din punctul de vedere al strategiilor polemice, era normal să fie aşa: vajnicii apărători ai "poetului național" şi-au ales oponenții mai comozi, care le-au pus la îndemână argumente pentru acțiunea lor de salvgardare a statuii eminesciene (şi la figurat, şi statuie la propriu!). Drept pentru care au fost citate aproape în exclusivitate exagerările iconoclaste, teribilismele, micile vulgarități care-mi displăcuseră şi mie. Stingherealа despre care vorbesc vine din faptul că nu mă număr – practic – printre "victimele" grav maltratate ale atacurilor împotriva "Dilemei": textul meu şi alte câteva au fost mult mai rar menționate în diatribele paznicilor lui Eminescu. N-aş vrea să fiu greşit înțeles: nu mă deranjează deloc o poziție mai discretă; însă păgubitoare nu e ignorarea unor nume ori a unor autori, pentru că – şi o spun cu toată convingerea – nu persoanele contau în discuția asupra figurii lui Eminescu, ci ideile, ideea unei dezbateri lucide, a unei analize critice în noul context cultural postcomunist. Cu această intenție mi-am scris textul şi de aceea l-am gândit ca pe o schiță cuprinzătoare a receptării operei şi a simbolisticii eminesciene în ultimele decenii; în acest sens cred că se manifestă radicalismele adevărate, profunde, care pun în discuție idei mari, importante, mergând până la sensul de evoluție al unei întregi culturi; în sfârşit, din aceste motive regret că m-am văzut lăsat la marginea "polemicii", împreună cu ceilalți colegi care au pus probleme majore legate de receptarea lui Eminescu. Cu tot riscul de a fi acuzat de înclinații către "cenzură", aş spune chiar că redacția a greşit neintervenind pentru a elimina punctele compromițătoare ale numărului, cele de contestație măruntă, de suprafață. Lăsându-le în pagină, le-a oferit pe tavă materia

primă gardienilor lui Eminescu, permiţându-le să vorbească indistinct despre "detractorii" marelui poet.

Ce vreau să spun în ultimă instanţă – sărind peste mai multe trepte ale demonstraţiei – e că noua lume culturală care se naşte în aceşti ani sub ochii noştri va trebui să lase în urmă primitivele, retardatele opoziţii dintre "apărători" şi "detractori", dintre "revizionişti" şi "conservatori", dintre "politici" şi "apolitici" care nu fac decât să prelungească anacronic maniheismele vechiului regim, în care unii erau "buni" şi alţii "răi", chiar dacă şi între primii şi între ultimii se amestecau intelectuali şi artişti de toate calităţile. Să-i lăsăm să se lupte în continuare între ei ca nişte fantome ale unui timp revolut. Noua cultură critică a anilor '90 şi a începutului de secol XXI prinde corp fără "contribuţia" lor şi împotriva ei. Aceasta – da – e o "cauză" pentru care cred că merită să ne mobilizăm toate energiile bune, novatoare, compatibile cu viitorul cultural dinamic şi decomplexat pe care ar trebui să ni-l dorim.

Răzvan RĂDULESCU

Cum a fost?

Cum a fost? A fost ca şi cum o echipă de speologi ar cerceta o peşteră vastă. Lanternele lor cu garnituri de cauciuc baleiază tavanul şi pereţii peşterii, la stânga şi la dreapta lor se deschid puţuri fără fund şi coridoare prin care nu poţi merge decât pe vine, din vârful unui ţurţure mai picură, cu un "plici" convenţional, o picătură de apă; speologii se târăsc pe burtă, vorbesc în şoaptă de teamă să nu tulbure nesfârşita singurătate a locului; deodată, ajung în inima peşterii. Aici se produce o scenă tipică de peşteră: o sumă de lilieci, aţipiţi în urmă cu mai multe decenii, tresar la unison, emit nişte semnale ultra-acute de panică, îşi întind aripile lor translucide şi străbătute de vinişoare, încep să se rotească ameţitor pe sub plafonul calcaros. Temerarii cercetători, protejaţi de căşti (de unde le au, cine le-a plătit?) privesc binevoitor la

spectacolul naturii, străbat apoi drumul spre ieşire, ies. E seară, se desfac conserve în jurul unui foc, se schimbă impresii. Aşa a fost.

Şi acum, despre cu totul altceva.

Am aflat că în România te poţi face rapid vinovat de delict de opinie. Cu două condiţii:

1. Să spui, în deplină sinceritate (cum altfel), că nu-ţi place Eminescu.

2. Să spui că nu vezi logica şi nici măcar folosul atârnării la un geniu tutelar, naţional şi universal. De ce la unul şi nu la doi? De ce nu la douăzeci şi şase de genii tutelare, naţionale şi universale? De ce unul singur, în cel mai rudimentar, tribal şi falic gust?

Poate să nu-ţi placă Blaga, Barbu, Caragiale, Odobescu, Creangă, poţi să te arăţi circumspect (e chiar indicat) în privinţa lui Coşbuc şi Vlahuţă, dar Eminescu, ferească Dumnezeu.

Poate să nu-ţi placă Dumnezeu, să spui că n-a existat, că a murit, că e un ranchiunos cu barbă şi alte asemenea insanităţi, dar nu se poate să nu te arunci pe fereastră într-o criză mistică, să nu faci o sută de flotări, să nu cazi fulgerat, să nu-ţi aprinzi cu ochii duşi bricheta, când auzi numele lui Eminescu.

Cum, printr-o regretabilă lacună de legislaţie, delictul de opinie nu se poate pedepsi cu închisoarea sau măcar cu restrângerea drepturilor civile, se aplică tratamentul uzual în această ţară necivilizată, pe care tu o iubeşti, altminteri, sincer, la fel de sincer. Eşti socotit invalid, ai un picior amputat şi eşti expediat într-un scaun cu rotile. Te consolezi la gândul că norma e relativă. În definitiv, de ce ai avea tu un picior mai puţin, pentru că nu-ţi place Eminescu, şi n-ar avea Alex Ştefănescu trei fese în plus sau George Pruteanu un număr mare şi par de degete la mâna dreaptă, pentru că le place amândurora Eminescu?

Şi acum, despre cu totul altceva.

Din scaunul meu cu rotile fac următoarele observaţii: la începutul secolului, Eminescu, evident că fără voia lui, a fost consacrat poet naţional unic. Naţia, pe de altă parte, n-a dus-o grozav – un război, o criză, un talmeş-balmeş parlamentar, două dictaturi, iar război. Sub comunişti, după o scurtă eclipsă, Eminescu este aşezat la loc pe soclul naţional (şi pe alte câteva socluri de un gust incert) şi iarăşi nu se poate spune că naţiei i-a mers bine. Eminescu rămâne unic

poet național şi în acest timp se construieşte o democrație subțire ca peretele unui pahar de cristal, sub ale cărui încrustații se străvăd chipurile diverşilor adepți ai societății închise. În Basarabia, cu Eminescu poet şi soldat al neamului prefer să mă opresc aici. Mă gândesc că poate ar trebui încercat şi altceva.

Tot din scaunul meu cu rotile, potrivindu-mi mai bine pernița sub ciotul piciorului, fac semne prietenoase către C. Stănescu şi Cristian Teodorescu, pentru limpezimea şi onestitatea cu care au citit textele din "Dilema". Privesc zâmbitor spre George Grigurcu, apoi manevrez căruciorul (este electric, are baterie) şi mă îndepărtez pe un drum prăfos, mărginit pe dreapta de trei plopi şi pe stânga – de doi.

Mircea CĂRTĂRESCU

Despre nevoia de nesupunere

Sunt foarte mândru că am participat şi eu la – de pe-acum – faimosul număr despre Eminescu al "Dilemei", cu toate că prezența mea a fost oarecum secundară, ca şi miza articolului meu: o imagine neretuşată a poetului. Numărul în sine mi se pare însă foarte important, poate chiar cel mai important eveniment cultural de după '89. Este pentru prima dată când este pus în discuție mitul sacrosanct de la temelia "ființei naționale", cu tot cortegiul său de embleme şi simboluri. Şi nu atât din articolele din revistă, cât din reacțiile pe care ele le-au stârnit s-a văzut pentru prima dată cât de precar, de fragil este acest mit. Nu este vorba nici de Eminescu aici (un om minunat şi un mare poet, care merită din partea noastră adevărul şi nu minciuna), nici despre națiunea română, ci despre asocierea forțată, excesivă, tiranică între ele. Atât patriotismul cât şi poezia sunt pervertite astfel, căci primul devine un fel de frăție tribală în jurul unui şaman infailibil, iar a doua o litanie într-o limbă de cult, tot mai departe de limba vie.

În al doilea rând, s-a văzut cât de puternice au rămas în noi reflexele autoritare, cât de intoleranți suntem la părerile altora. Câțiva

oameni tineri au spus, cu sinceritate şi asumându-şi evidentele riscuri, că poezia lui Eminescu nu le place şi că statuia din faţa Ateneului e ridicolă. Lucrul este lăudabil încă de la început, prin tonul articolelor, dacă ţinem seama de placiditatea şi conformismul generaţiilor de după ’89. Textele lor sunt inteligente şi, dacă sunt şarjate, e numai atât cât să atragă atenţia. N-o să mă opresc la ploaia de invective împotriva lor, venite de unde toţi ne aşteptam (cu delicii anticipate) să vină, ci la reacţiile oamenilor serioşi. Nu este posibil, de exemplu, să numeşti pe cineva ***infirm*** pentru că nu-i place un poet. Nimeni, ***absolut*** nimeni din toată poezia lumii nu a plăcut tuturor. În privinţa unui fapt atât de complex şi fluctuant ca valoarea artistică un consens nu este, pur şi simplu, de imaginat. ***Trebuie*** să existe oameni, la fel de sensibili şi de inteligenţi ca oricare alţii, cărora poezia lui Dante sau a lui Shakespeare să nu le spună nimic. Şi este dreptul lor să o spună deschis, fără să se aştepte să fie priviţi ca nişte monştri. Înainte de ’89 insubordonarea culturală era pedepsită ca şi cea politică: cunosc o elevă care, la o *olimpiadă* de română cu tema “De ce ne place Eminescu”, a argumentat strălucit – pentru vârsta ei de 16 ani – de ce ei ***nu*** îi place poezia lui. Evident, a suferit consecinţele cele mai neplăcute. Astăzi cadrul coercitiv care ar putea sancţiona asemenea “ieşiri” este în bună măsură dizolvat, dar se reface rapid şi ameninţător prin oameni care – deşi la rândul lor cultivaţi şi inteligenţi – nu pot înţelege cum e posibil să nu-ţi placă Bach şi să-ţi placă Prodigy, să nu-ţi placă Eminescu şi să-ţi placă Gherguţ, *par exemple*. Uite că e posibil şi, dacă n-ar fi aşa, lumea ar fi mai urâtă şi mai săracă. Schema de gândire dezvăluită aici este specifică oricărui autoritarism: noi, majoritatea, cei “normali”, cu valori “sănătoase”, trebuie să impunem, fie şi cu forţa, aceste valori unei minorităţi deviante şi turbulente, “infirme”. Adică, până la urmă, ***celuilalt***, monstrului inuman cu care ne confruntăm. Ei trebuie reduşi la tăcere printr-o continuă bombardare cu nume mari, cu scenarii grandioase. *Terra firma* a marii culturi trebuie să supună, în cele din urmă, măruntele şi insignifiantele *terrae in-firmae* ale culturilor subterane, alternative etc.

Puţini tineri scapă întregi din fălcile învăţământului nostru, adevărată maşină de îndobitocit şi de falsificare. Pot fi recunoscuţi după un simptom care a făcut, de fapt, valoarea şi celebritatea numărului din “Dilema”: ***nesupunerea culturală***. Sunt, repet, foarte

mândru de prietenii mei Răzvan Rădulescu, T. O. Bobe şi Cezar Paul-Bădescu, care au preferat să gândească – fie şi rău – cu mintea lor, decât să rumineze şi să regurgiteze înțelepciunea altora.

T. O. BOBE

Muguri de bucium

După ce am încasat cecuri grase de la boanghinele jidovite drept plată pentru că l-am bălăcărit pe Eminescu, m-am culcat pe o ureche, fără să-mi închipui că buciumaşii se vor aburca pe siturile convexe ale spațiului mioritic şi vor sufla în instrumentele proprii vestind norodului spurcarea tezaurului de simțire neaoşă. Iată însă că lucrul s-a întâmplat. Preşedintele Academiei Române îmi dă de înțeles să tac dracului din gură câtă vreme n-am ***Operă***, o doamnă cu onoarea reperată de socialişti mă acuză de lez-majestate, un domn, uitând că mai acum vreo doi ani le explica românilor, pe ProTV, că sexul oral nu constituie câtuşi de puțin o perversiune, este scandalizat de expresia metaforică în care sunt implicați bigoții literaturii, iar un alt domn, sever dar publicist, îşi mărturiseşte în cercuri restrânse dorința de a mă spânzura. Deoarece presupun că nici unul dintre ei nu îl ştie pe Puiu, le semnalez o notiță din cotidianul "Național" de luni, 6 aprilie, inserată la rubrica "Declarații de dragoste": "De la Puiu pentru puiul lui din Corbeni (Elisa): Dacă Eminescu n-a existat, acum există. Este dintre noi, cu noi, pentru noi. Când ai nevoie de Eminescu îmbrățişează-i mugurii şi voi fi lângă tine. Eminescu e veşnic." Doamnă şi domnilor, contactați-l pe Puiu! Cei din aceeaşi familie de spirite trebuie să se cunoască şi să-şi îmbrățişeze reciproc mugurii.

Z. ORNEA

"A se slăbi"

Deşi socotesc că inițiativa aceasta a "Dilemei" de a reveni, cu o justificare în plus, nu e nici necesară nici oportună, dator sunt să mă alătur colegilor mei care au scris în numărul revistei consacrat lui Eminescu. De fapt, ca să mă repet, o revistă de statura intelectuală a "Dilemei" are drept înalt la opinie, putând pune în discuție orice chestiune. Personalitatea şi opera lui Eminescu nu fac excepție. Ceea ce am spus în intervenția mea din acel număr al "Dilemei" afirm, ca istoric literar ce sunt, de vreo două decenii şi mai bine. Şi nu voi înceta să o afirm până ce idolatria mortifiantă din jurul statuii nu va fi abandonată, iar spiritul critic nu-şi va recuceri, şi aici, drepturile. Avem, ca istorici literari, nu numai dreptul dar şi datoria să recitim opera poetului (inclusiv secțiunea publicistică), pentru a vedea cum se înfățişează ea, astăzi, exegeților şi cititorilor. Fireşte, prin analize drepte şi pertinente. O nouă lectură a unei opere este întotdeauna periodic necesară şi născătoare de bune rezultate. Cei ce au reacționat naiv şi inutil revoltați la numărul cu pricina al "Dilemei" interzic, de fapt, dreptul la opinie al competențelor niciodată anonime şi îşi asumă dăunătoarea misiune de a pietrifica o imagine a poetului, fixată de idolatri exaltați. Pentru că marii critici dinaintea noastră, exegeți ştiuți ai operei poetului (să-i amintesc pe Lovinescu, Călinescu, Vianu, Perpessicius, Cioculescu, I. Negoițescu, Petru Creția) nu au pregetat să o înfățişeze aşa cum a fost, cu luminile şi umbrele aşezate la locul lor, respingând idolatria întotdeauna dăunătoare. Şi de ce sunt de condamnat cei care mărturisesc că, azi, chiar lirica poetului nu îi mai înfioară? Nu o spun, aiurea, alții despre alți mari poeți? Sau de ce aş tăinui că în publicistica sa (proza politică), pe care am citit-o îndelung în "Timpul", în edițiile Păucescu, Ion Scurtu, I. Crețu, cea academică, se află, bine încastrată, ideologie retrogradă, paseist tradiționalistă şi xenofobă? Care exeget serios dinaintea noastră nu a recunoscut această realitate, atât de evidentă la lectură, încât e incontestabilă? Să fim nu numai drepți dar şi serioşi. Vorba lui Caragiale: "a se slăbi".

Cristian PREDA

Eminescu, Mill şi Prévost-Paradol

1. Îmi place poezia lui Eminescu. Cum nu sunt specialist în domeniu, mă abțin să mă pronunț asupra valorii ei. Lectura mea din poetul român rămâne o afacere strict privată. Regret faptul că majoritatea celor care se recomandă ca specialişti în literatură nu mai discută valoarea lui Eminescu azi, ci caută doar să-l facă intangibil. Nu regăsesc acest fenomen în marile culturi europene, culturi pentru care exercițiul critic a devenit regulă a receptării.

2. Sunt stupefiat atunci când descopăr că Eminescu e considerat (un mare) autor politic. Aici îmi îngădui să mă pronunț dintr-o perspectivă pe care toți cei care m-au numit "denigrator", "bătăuş" sau "spirit zeflemitor" nu au bănuit-o: e vorba de perspectiva istoriei filosofiei politice. Voi aminti că filosofia politică a fost, până către sfârşitul secolului al 18-lea, singura reflecție pe marginea politicii. Atunci s-au produs două fenomene importante: din contestarea ei s-au născut noi abordări ale politicii (de pildă, economia sau sociologia); în paralel, judecata despre politică s-a "democratizat", a fost scoasă din cabinete pentru a deveni obiect de dispută în Parlamente sau în gazete. Consecințele acestei duble mutații se pot urmări cel mai bine la Tocqueville, în lucrările sale despre cele trei revoluții moderne.

3. În spațiul românesc nu există filosofie politică; unul din efectele revoluției născute din contestarea filosofiei politice moderne ajunge însă la noi în secolul 19 într-adevăr, democratizarea judecății despre politică poate fi probată pentru Țările Române de după 1848 cu diverse argumente (gazete, broşuri, întruniri publice, dezbateri parlamentare). În aceeaşi perioadă, întârzie însă să apară o reflecție sistematică despre politică (fie ea de tip tradițional sau de tip "revoluționar", cum erau, în secolul trecut, economia sau sociologia). Inclusiv în secolul 20 românesc, e greu de descoperit un autor care să fi produs o analiză pur politică, în acord cu spațiul intelectual european. Probabil că asemenea afirmații vor şoca mai tare decât cele din articolul despre Eminescu. Să îi comparăm totuşi pe Cantemir cu

Hobbes (separați de 50 de ani), pe Eminescu (1850–1889) cu John St. Mill (1806–1873), sau pe Zeletin (1882–1934) cu Mises (1881–1973). Ceea ce vom descoperi în urma unei asemenea lecturi comparate este întârzierea culturală a scrierilor româneşti în raport cu paradigmele europene dominante. S-ar putea intra, de bună seamă, în amănunte: ar fi utilă, de pildă, o comparație între felul în care a fost discutat şi utilizat Hobbes în spațiul anglo-saxon sau în cel francez cu felul în care (nu) a fost citit Cantemir în spațiul românesc; n-ar fi complet lipsită de interes analiza lecturii pe care Eminescu şi Mill o fac operei lui Tocqueville; tot aşa, ar fi profitabil să punem față în față felul în care vorbesc despre capitalism, în anii '30, doi autori ca Zeletin şi Mises.

4. Unii dintre cei care m-au atacat au sugerat că judecata mea referitoare la Eminescu este doar o persiflare, un verdict în registru minor, destinat să acopere ignorarea surselor eminesciene. Refuzând să răspund cu jigniri, eu voi presupune că toți criticii mei au citit nu doar publicistica politică a lui Eminescu, ci şi unele din sursele sale, autorii englezi sau francezi din epoca în care a trăit poetul nepereche. Cum nu mi s-a propus – în replicile adresate – o lectură politică a lui Eminescu, voi sugera două din pistele pe care se poate merge. Una ar fi cea schițată deja mai sus. Lectura din **Democrația** lui Tocqueville făcută de Mill nu e doar o sursă importantă pentru înțelegerea autorului englez, ci face parte din orice manual serios de filosofie politică, datorită valorii sale universale. Eminescu nu e inclus într-un asemenea manual, tocmai pentru că observațiile sale, chiar şi atunci când sunt inspirate de lectura lui Tocqueville, nu sunt altceva decât reacții la mediul politic românesc. Coerența lor e limitată, chiar dacă un istoric le poate folosi ca sursă a mentalității din epocă. Mill e filosof, Eminescu – doar comentator. Dacă gândirea lui Mill e un criteriu prea "tare", să-l comparăm atunci pe Eminescu cu un gazetar la fel de activ ca şi el. Să luăm, de pildă, cazul lui Prévost-Paradol: acesta face parte azi dintre clasicii gândirii politice franceze, dar nu pentru articolele sale polemice, ci pentru volumul **La France nouvelle**. Spre deosebire de Prévost-Paradol, Eminescu nu a produs altceva decât articole de gazetă. Jurnalismul şi reflecția sistematică despre politică nu sunt acelaşi lucru. Gazeta e un moft.

5. Nu vreau să fac nimic pentru cultura română, aşa cum o percepe d-l. Eugen Simion. Tonul folosit de domnia sa, ca şi de d-nii Pruteanu sau Păunescu, nu mi s-a părut potrivit pentru a încuraja dialogul argumentat. Poate ar fi bine să li se spună că polemica nu are aceeaşi valoare cu critica raţională, aşa cum injuriile şi insultele nu servesc nici măcar statuii pe care vor să o protejeze de orice privire, în afară, bineînţeles, de cea a domniilor lor.

Alexandru PALEOLOGU

Numai lumea prostiei este omogenă, lumea inteligenţei nu

Ţin bine minte, şi nu sunt singurul, că de prin ’80, în fiecare an, la 15 ianuarie, Geo Bogza mergea la statuia lui Eminescu şi depunea o garoafă. Curios lucru, mare parte din cei foarte indignaţi astăzi de felul cum a fost tratat Eminescu în “Dilema” nu i se asociau, dimpotrivă, atunci priveau gestul lui ca extravagant, teatral, de o solemnitate căutată. Dar nu-i prea curios dacă ne gândim că nu i se asociau tocmai fiindcă-l pricepeau foarte bine: între 7 ianuarie, ziua Ei, şi 26 ianuarie, ziua lui, Bogza îşi găsea să omagieze pe altcineva, pe Eminescu! Cei doi nu mai sunt, intervalul din ianuarie – intens consacrat cultului personalităţii – s-a dus şi el, dar reflexul unora a rămas intact, transferat de data asta asupra lui Eminescu. Cu aceşti straşnici păzitori nu-i nimic de făcut.

Am întâlnit însă în aceste zile şi mulţi oameni oneşti, care nu-şi fac din Eminescu o lectură familiară, dar care ştiu că el este poetul naţional, “Luceafărul” ş.a. şi care au fost foarte şocaţi şi sincer revoltaţi de “Dilema”: cum e cu putinţă o asemenea impietate?

Pe aceştia i-aş întreba: ce versuri din Eminescu ştiţi dvs. pe dinafară? Şi-am afla cu ocazia asta că dincolo de “Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie”, “Tu eşti Mircea? Da-mpărate”, “Mai am un singur

dor" – ei nu prea-şi amintesc altceva. Poate şi **Rugăciunea unui dac** – doar ca titlu, însă. Dar pe mulţi tracomani şi maniaci ai lui Decebal **Rugăciunea unui dac** îi descumpăneşte, chiar îi revoltă, ca o ştirbire a imaginii a ceea ce credeau ei a şti despre daci. Această idolatrie, mai degrabă iconodulie, apare acolo unde faptul sună nobil: la Eminescu, la Decebal. În această idolatrie n-au intrat niciodată Caragiale, nici Kogălniceanu să zicem – ei sunt cinici, n-au "imagine" solemnă şi totdeauna tragică. În generaţia mea, şi chiar mai târziu, am văzut tineri care umblau cu părul lung, zâmbeau sardonic, detestau râsul, considerându-l o impietate: şi se declarau emuli ai lui Eminescu. Dar Eminescu, om foarte inteligent, râdea din toată inima, îi plăcea compania lui Caragiale – şi ce alt "contestatar" de tabu-uri şi de judecăţi gata făcute i-ar putea sta pe potrivă lui Caragiale? – se amuza copios de "corosivele" lui Creangă, alt nonconformist. Eu nu ştiu ce se va alege de tinerii care au îndrăznit astăzi să se arate în "Dilema" sătui de clişeele omagiale cu care este sufocat poetul şi refractari la imaginea consacrată. Pot spune însă că anumite provocări juvenile întreţin climatul propriu necesar unei bune cunoaşteri şi înţelegeri a lui Eminescu. Totdeauna am avut suspiciune faţă de "tânărul modest": conformist, la "locul lui", tânărul modest poate fi, virtualmente, o viitoare lichea, după cum bătrânul orgolios, prea sigur de adevărurile sale, este preţios şi ridicol şi-şi pierde farmecul. Omul trecut de o oarecare vârstă, dacă e inteligent şi cultivat, poate să judece detaşat, cu destul de multă nuanţare, răbdare, bunăvoinţă, cu aferentul zâmbet sau chiar râzând de anumite lucruri: nu înseamnă că dacă un tânăr face nişte afirmaţii şocante, scrie nişte "blestemăţii", el este cu necesitate odios sau devine un iconoclast pe care trebuie să-l punem la stâlpul infamiei. Ce ne facem atunci cu **NU**, semnat de un oarecare Eugen Ionescu? Discuţia ar fi prea lungă. Nichita Stănescu, cel care adesea îl numea pe Eminescu "Mişu" (!) – obişnuia să spună: "Vai de cultura care-l are pe «cel mai mare!»" Perfect de acord. Numai lumea prostiei este omogenă, lumea inteligenţei nu.

(text consemnat de Tita CHIPER)

IV
REACȚII

– continuare –

George ALBOIU

De ce atâta impostură în literatură?

Generaţia ’80 nu şi-a spus postavangardistă, cum e de fapt, ci postmodernă. Postmodernii, autonumiţi ca atare (generaţia respectivă), nu sunt urmaşii modernilor (Arghezi, Blaga, Bacovia), ei sunt urmaşii avangardiştilor. Ar fi fost corect să-şi zică postavangarzi. Dacă avangardismul nu a dat mari poeţi, ci numai fragmente de limbaj poetic specific avangardei, ei s-au gândit că ar fi mai bine să se considere urmaşii modernilor. E o şmecherie la care s-au dedat nu numai poeţii, ci şi criticii lor. “Da, dar ce facem cu adevăraţii urmaşi ai modernilor? E vorba de proprietatea lor spirituală. Ne-o însuşim? Sigur că da! Îi vom numi tradiţionalişti şi paseişti. Din ei vom face alţii! Dacă siamezii noştri din prima parte a secolului au rămas o propoziţie secundară în fraza poetică a timpului, noi, dându-ne drept urmaşii propoziţiei principale, vom fi principalii autori contemporani”. Logic (în istoria literară), noţiunea ***avangardă*** (termen literar, concept literar) are o sferă mai mică decât noţiunea ***modern***. Istoriceşte, poezia modernă a cuprins şi poezia avangardei. Postavangardismul acesta contemporan se dă drept altă noţiune: ea (chipurile) cuprinde poezia modernă, nu mai este cuprinsă şi vrea să fie totalitară, vrea spaţiu poetic vital. Bravo, domnilor, felicitări pentru reuşita (aparentă) a acestei imposturi. Modernii dintre cele două războaie (Arghezi, Blaga ş.a.) l-au stimat şi admirat pe Eminescu. Avangardiştii l-au urât. Postavangardiştii contemporani, ca nişte demni urmaşi ai avangardei, îl urăsc mai departe (vezi “Dilema”). Da, dar ***se deghizează în urmaşi ai modernilor***, ceea ce este incorect. Le place impostura. Adevăraţii urmaşi ai modernilor îl stimează şi-l admiră pe Eminescu. În compoziţia armatelor tradiţionale sunt trei elemente: ariergarda, armata de mijloc (grosul armatei) şi avangarda. O armată se confruntă cu un adversar. ***În domeniul literar, adversarul avangardei este propria armată, ea se întoarce împotriva grosului armatei şi împotriva ariergardei. Eminescu este ariergarda poeziei române. Avangar-***

distul (sau postavangardistul) va lupta împotriva lui. Sămânța avangardei are ce are cu ariergarda. Dacă postavangardiştii şi-ar fi zis pe nume, ar fi fost lesne deconspirabili. Coerenți în impostură, postavangardiştii fac ce au făcut şi strămoşii lor de acum câteva decenii. Vine şi un sfertodoct, cu mari pretenții (Dan Petrescu, "Național") – "E ora când gândacul apare lângă țeavă", vorba poetului – şi zice şi el ceva împotriva lui Eminescu, alăturându-se grupului G.D.S. din "Dilema". Confuzia voită de noțiuni, termeni, concepte se încadrează în strategia coeficientului de ceață. De coeficientul de claritate, cu modestia necesară, are grijă autorul acestui articol.

(în "România Mare", nr. 406, 24 aprilie 1998)

Dan PETRESCU

Eminescu trage fermoarul (2)

Încep să ne vină din străinătățuri ai noştri tineri proaspăt diplomați şi puşi pe fapte mari – îi întâmpinăm, de regulă, în spiritul unei parodii de odinioară a grupului "Ars amatoria", care zicea cam aşa: "Veniți, dragi păsări, înapoi, veniți că nu vă facem nimic!". Nu vă recunoaştem diplomele, nu vă plătim ca pe valoroşii funcționari ai regiilor noastre autonome şi, în general, vă dăm peste bot de cum deschideți gura. Pontifii noştri îngălați au grijă să vă denunțe că ați fi înfeudați unor interese străine, ba chiar direct lui Soros, binecunoscut antieminescian şi deci antiromân prin excelență. Când mai aveți şi imprudența de a scrie articole, cărți, orice, vă dăm pe mâna criticilor noştri, câți mai mişcă, şi care au tot aplombul necesar ca să vă strivească (nu ştiu ei limbi străine, nu citesc prea multe, căci au fost iscați pe lume de nevoia scribilor autohtoni de a fi băgați şi ei în seamă de cineva, dar uite că îşi fac şi-aşa meseria): ba că uzați de o bibliografie străină, ba că sunteți o "liotă" de "cosmopoliți", ba că ați fost favorizați pe nedrept de soartă, fiindcă v-ați născut după ce

ravagiile stalinismului ne-au impus nouă, cestorlalți, umilitore genuflexiuni, pe care aflați totuşi că nu le-am făcut nici morți, atât cât ar fi vrut Chişinevski, Pantiuşa, Popescu-Dumnezeu ş.a. – poftim de numărați, să vedeți cum am trişat, ca Pristanda, la număr!

Las momentan deoparte miraculosul fenomen prin care Alex. Ştefănescu se pronunța deunăzi asupra unei cărți de studii şi eseuri aparținându-i lui Caius Dobrescu, ca să mă întorc la scandalul Eminescu. În Cenaclul Flacăra *redivivus*, numărul din "Dilema" consacrat poetului național a trezit indignări la scenă deschisă îndeosebi la ideea, scoasă din articolul lui Mircea Cărtărescu, că Eminescu ar fi fost păros, precum şi la verdictul avansat de Cristian Preda în privința gândirii politice a poetului, calificată drept nulă.

Cărtărescu, observa şi I. Rotaru, a făcut un colaj în "Dilema", strângând mărturii despre "toate relele ce sunt / Într-un mod fatal legate de o mână de pământ"; ca atare, colajul cărtărescian se citeşte (mai ales având în minte versul şi jumătate de mai sus) prin antifrază (sau cel puțin printr-un reflex ce trimite la opera poetului, de care nu e nici o clipă vorba, tocmai de aceea) – chestie ce pare cu totul străină practicii de lectură a istoricului literar I. Rotaru (această lectură a sa *terre-à-terre*, de gradul zero, fiind altminteri şi cea mai obişnuită printre criticii noştri, de unde se vede şi legătura indisolubilă dintre critica şi istora literară); în rest, imaginea unui Eminescu păros este lăsată posterității de Matei Eminovici, o cimotie pe care Cărtărescu o şi citează. Oroare însă! Eminescu păros?! au exclamat în cor cei obişnuiți cu statuile suprastilizate ale poetului – o Leonida Lari (infernală țață rimătoare), un Fănuş Neagu (care, cu tot numele şi înfățişarea-i de birjar, a drenat o bună parte din producția mondială de vin în pântecele-i de buhai de unde şi îngălarea cu care scrie şi cuvântează), un Romulus Vulpescu (care *a force de moult coups de vodka*, a început să se creadă un clasic în viață – afirmație, evident, de două ori greşită), un Adrian Păunescu (Partidul! Ceauşescu! România! Partidul! Ceauşescu! România! Partidul Ceauşescu! România…) – ei înşişi (culmea!) cu toții împăroşați (şi… şi… la fălci umflați şi… şi… bugezi!).

Gândirea politică a lui Eminescu, acum, de-ar fi fost să se realizeze, ar fi dat un stat al furnicilor sau al albinelor, totalmente lipsit de "paraziți" şi de orice alte corpuri străine, caz în care mă tem

că toți invitații lui Păunescu ar fi împărtășit soarta leneşului din cunoscuta poveste a lui Creangă, afină cu ideologia eminesciană. Bizareria opiniilor politice ale lui Eminescu e şi mai proeminentă când o comparăm cu dezbaterile politice ale epocii, purtate sub semnul lui Tocqueville şi al lui Stuart Mill – asta spune Cristian Preda, pe bună dreptate, găsindu-i poetului aşa-zisa doctrină politică nulă.

Cu binecuvântarea lui Eugen Simion, demnul urmaş al ortofizicianului Drăgănescu la cârma Gagademiei, am asistat aşadar până acum la o reacție violentă şi complet aiurea dirijată (adică, în nici un caz asupra fondului chestiunii) de către un grup de *old boys* împotriva tentativei temerare de a pune în discuție simbolul Eminescu; generația tânără nu se mai recunoaşte în acest simbol, de altfel supraîncărcat şi manipulat în toate felurile; ea îşi marchează în acest mod, indirect, dar polemic, opoziția, diferența, ruptura față de generațiile anterioare, care şi-au adăpostit debilitatea sub stindardul eminescian, impunând consensul asupra intangibilității acestuia şi, prin contaminare magică, asupra tuturor celor adunați cu pioasă reculegere sub el, de-a valma; e ca şi când, în baza unei adulații formale, Eminescu ar elibera oricui i se prosternează astfel, cu ochii dați peste cap, câte un certificat de excelență. Dar poetul care scria, în **Epigonii**, "Oamenii din toate cele fac icoană şi simbol", adăugând interogativ, în **Scrisorea IV**, "Nu simțiți că-n proaste lucruri voi vedeți numai minuni?", ar fi astăzi în furia sa inalterabilă (rog să-mi dați voie la această presupunere ucronică), mai degrabă de partea celor de la "Dilema" şi în contra ciracilor lui Păunescu, Ungheanu & Co. – nu pentru că aceştia din urmă ar fi – Doamne păzeşte! – nişte liberali (liberalii fiind cei ce au constituit calul de bătaie preferat al poetului), ci aşa, ca simple pocitanii (zic eu menținându-mă în lexicul eminescian). Trebuie să-l imaginăm pe Eminescu furios, *as an angry young man* şi abia după aceea să-i decodăm retorica vetustă, cu răbdare, ca să înțelegem cu cine rămâne el într-adevăr contemporan şi de ce; deocamdată, poetul nostru nu se dezminte şi se aşază iarăşi la o răspântie, ca un "fermoar" (vorba lui T. O. Bobe) între ce-a fost şi ce va să fie.

(în "Național", 25–26 aprilie 1998)

Gabriel DIMISIANU

Eminescu revizuit

Aşadar, valul revizuirilor critice îl ajunge şi pe Eminescu, după cum ne avertizează un număr recent al "Dilemei", stârnitor de oarecare vâlvă. Era bine să se fi întâmplat mai demult acest lucru, până să nu se fi adunat, în jurul "poetului naţional", atâta moloz de poncife, până să nu fi fost transformat, prin idolatrizare, în ceva ce nu mai are legătură cu poezia, cu literatura, în obiect al unui alt fel de activităţi, al căror cadru mai potrivit de desfăşurare este lăcaşul de rugăciune. Dar nu s-a cerut, de un frate basarabean mi se pare, sanctitatea (şi) oficială a poetului, după modelul Ştefan cel Mare? Câştigându-l însă biserica, literatura l-ar pierde irevocabil pe Eminescu. Pe acest drum la aceasta s-ar ajunge. Propulsat în galeria sfinţilor, prin adorare mistică, Eminescu n-ar mai putea fi perceput, desigur, ca scriitor evaluat după criteriile artei, trecut periodic prin filtrele judecăţii critice, astfel cum firesc este să se întâmple cu oricare scriitor, oricât de mare.

Trebuia deci mai demult să se încerce recuperarea pentru literatură a lui Eminescu, victimă tipică a sufocării prin adorare. Ce îl poate salva este numai readucerea lui în câmpul de acţiune al spiritului critic, aceasta neînsemnând, cum se sperie unii (sau cum se fac că se sperie), demolare, desfiinţare, ci, dimpotrivă, clădire, reconstruire, regenerare prin scoaterea de sub incidenţa clişeelor, a locurilor comune bombastice, omorâtoare literar. Reexaminarea critică lucidă, din puncte de perspectivă mereu altele, potrivit succedării generaţiilor, numai ea îl poate readuce în atenţie pe adevăratul mare poet. Nu altfel a Nu altfel a procedat G. Călinescu, în vremea lui, privit azi de şcoală drept model absolut de abordare critică a lui Eminescu, uitându-se prea adesea că tot şcoala (mentalitatea şcolară sau, mai bine zis, învăţătorească) l-a considerat în epocă pe Călinescu blasfemator, pângăritor al imaginii poetului, în special prin felul în care i-a înfăţişat viaţa.

Deci este binevenită iniţiativa "Dilemei" de a-l rediscuta pe Eminescu, precedată de câteva luări de poziţie de aceeaşi factură, ale lui Eugen Negrici şi ale altora, care şi ele au scandalizat mentalităţile

cultice, cum se întâmplă şi acum. Chiar şi contestările mai dure, lipsite de menajamente, ale unor tineri, le socotesc binevenite, pentru că pun pe gânduri, clintesc inerţii, cu condiţia totuşi, să nu fie numai dure (şi uneori insolente), nesprijinite pe o argumentaţie critică.

Din păcate, excesele într-o direcţie atrag, ca întotdeauna, excese de semn contrar, înfiorarea cultică atrage, ca reacţie, vehemenţele negatoare. Faptul se întâmplă şi în câteva dintre intervenţiile la discuţia din "Dilema", altfel atât de oportună, cum spuneam. Intră apoi în joc, stricându-l, aroganţa unor tineri literaţi deloc simpatică, deşi ar fi putut fi, pentru că trădează o înverşunare întunecată şi mai degrabă bătrânească, posacă, decât tinerească, senină. Critica lor, dacă poate fi numită astfel, şi-l ia drept ţintă mai mult pe Eminescu decât deformarea acestuia de către nechemaţi, îl insultă, îl nedreptăţesc.

Eminescu poate fi pus în discuţie, nu încape nici o îndoială, trecut prin sita cea mai deasă, spre a vedea ce rămâne, dar nu prin simplu polemism de vorbe. Cineva, tânăr după vârstă, ne anunţă că nu este "un fan al poeziei lui Eminescu", dar are poezia "fani", poeţii au "fani"? Eu credeam că fani are Michael Jackson! Acelaşi ne-fan al lui Eminescu ne mai înştiinţează că poezia acestuia îl "lasă rece", că Eminescu încarnează o impostură, şi atunci când "trece drept creator de limbă română" (deci "trece drept", nu chiar este) şi atunci când lasă a se înţelege că suferă ("nefericit prin autoimpunere şi nu prin vocaţie"). Grele învinuiri a căror întemeiere rămâne însă de dovedit. Alt tânăr contestatar este indignat de statuia din faţa Ateneului Român, a lui Gh. D. Anghel, de aceasta în primul rând şi mai puţin de nenumăratele kitsch-uri ce şi-l reprezintă plastic pe Eminescu, ce împânzesc toată ţara, de sculptura lui Anghel, operă totuşi neconvenţională. Culmea este că tot ea i-a idignat şi pe conservatorii şi pudibonzii de acum trei decenii: cum să-l reprezinţi pe Eminescu fără haine pe el? Sunt mai multe decât credeam zonele în care conformiştii şi iconoclaştii se întâlnesc pe aceleaşi poziţii.

(în "Ramuri", nr. 4, aprilie 1998)

George CHIRILĂ

Poetul nu are nevoie de apărare!

La aproape un veac şi jumătate de la trecerea în nefiinţă a omului, Eminescu continuă să fie un poet dificil şi provocator pentru cei mai mulţi dintre exegeţii şi cercetătorii operei sale. Profunzimile gândirii, în orizonturi dintre cele mai vaste ale răsfrângerii, sensurile mereu inedite ale expresiei sale lirice continuă să sfideze peste timp tentativele de analize interpretative şi comparate.

S-au încumetat prin vremi cărturari iluştri – Maiorescu, Iorga, Ibrăileanu, Dragomirescu, Călinescu, Vianu, Murăraşu, Perpessicius, Rosa del Conte, Const. Noica, M. Eliade, G. Uscătescu, Ion Negoiţescu, Eugen Todoran, Mihai Drăgan, Al. Piru, Petru Creţia şi mulţi alţii – să-i descifreze simbolurile, temele, obsesiile, să-i aprecieze valoarea de cugetare atingând cel mai adesea repere ale circulaţiei universale. Eminescu – cum spun cei de mai sus – prin infinitatea de nuanţe şi sensuri generate de scrierile sale – poezie, proză, teatru, articol politic – rămâne pentru fiecare nou exeget un "necunoscut". Dar unul dintre cei care domină prin ceea ce numai el, prin harul dăruit de Dumnezeu şi prin lumina cugetării sale, a izbutit să rotunjească în spaţiul de simţire şi cuprindere românească a rostirii. Eu însumi – impunându-mi să scriu o trilogie dramatică – cu mult timp în urmă am întârziat îndelung asupra publicisticii eminesciene, surprins fiind de vastitatea cunoştinţelor sale din varii domenii: filosofie, de la cea orientală veche, la cea clasică germană, din care s-a şi încumetat să mai şi traducă, istorie, economie politică, drept ş.a.

Prin decembrie anul trecut, am avut plăcerea să discut mai îndelung cu academicianul Romulus Vulpescu, un specialist în mitologia românească, dar şi cea a lumii. Veni vorba de Eminescu şi domnia sa ne-a mărturisit: "Mă înfior de fiecare dată când deschid o pagină din Eminescu. Poetul şi cugetătorul mi se dezvăluie necontenit ***altfel***".

Cei iniţiaţi, cum se vede, sunt reţinuţi în aprecieri şi nu se sfiesc să recunoască faptul că Eminescu rămâne "piscul cel mai înalt al

poeziei româneşti şi una dintre cele mai adânci conştiinţe artistice ale acestui neam". Exegeţii operei sale pe aceste temeiuri au considerat că ***Eminescu este şi rămâne Poetul Naţional al românilor***.

Acest adevăr zdrobitor îi irită pe învăţăceii şi scribii obscuri de la gazete mărunte, pe cei formaţi la repezeală în aroganţa cafenelelor pline de fum. Aşa cum sunt şi penibilii denigratori – T. O. Bobe, C. Preda, Răzvan Rădulescu – de la foaia elitelor de pripas, schematică şi dilematică. Sărmani copii! Vouă vi se cuvine numai disprețul nostru sau nici măcar atât.

(în "Azi Literar", 27 aprilie 1998)

George PRUTEANU

Încondeieri scandaloase

Ceva nu e în ordine. Am suportat în tăcere ca de articolul meu, intitulat **"Scandalul" Eminescu**, din nr. 269 al "Dilemei", să se atârne o notiță "redacțională", răutăcioasă şi cu flagrante ilogisme*. Am aplicat chiar principiul din articol: *guarda e passa*! Mi-am zis că nu merită să mă angrenez într-o polemică pe fleacuri.

Lucrurile însă se agravează. S-a ajuns, în numărul trecut (273) la situația, cu totul neobişnuită, ca eu, un colaborator constant de ani de zile, deținătorul unei rubrici permanente, să fiu pur şi simplu insultat de un membru al redacției în coloanele revistei, fără ca redacția să se distanțeze în acest gest măcar printr-o notiță precum cea evocată mai sus. În asemenea condiții, asupra colaborării mele în continuare cu "Dilema" se pogoară norii unor triste semne de întrebare.

* Reieşea de acolo că eu n-aş fi înțeles numărul "Eminescu" al "Dilemei", fiindcă, boier fiind, trimit articolele mele (pe dischetă) prin cineva şi nu vin personal, în carne şi oase, în redacție, unde aş putea fi ***lămurit*** ce şi cum. Se postula astfel ideea că o revistă nu-şi atinge nivelul de claritate decât prin tacla directă cu beneficiarii, până şi telefonul fiind exclus.

Iată, în primul rând, minciunile, jignitoare la adresa mea, din articolul intitulat **Caractere**. 1) "Articolele celor scandalizați de «atacul mârşav împotriva lui Eminescu»…" Aşa începe articolul, printre cei "scandalizați" fiind, chipurile, şi eu. Iată, însă, ce scriam eu: "*Nici prin cap nu mi-ar fi trecut că azi, în 1998, ele* [opiniile extravagante] *ar putea fi obiect de «scandalizare» a opiniei literare*". Iar dacă îl prețuiesc, ca poet şi ca ins cu demon lăuntric ardent, pe Adrian Păunescu, sunt departe de viziunea sa catastrofist-apocaliptică, după care răutățile la adresa lui Eminescu ar face parte dintr-un fel de "scenariu", un fel de "cabală" – şi o spuneam încă din primul alineat al articolului meu. 2) Urmează subtitlul ***Intoleranța şi nostalgia după totalitarism***. Aceste ticăloşii m-ar caracteriza plenar, de vreme ce, scrie redactorul cu pricina, eu "*nu permit diversitatea opiniilor nici măcar pe tărâmul gratuit al esteticului*". A doua minciună. Nu "permit"? Iată ce scriam eu: "*Ținând seama de caracterul lor* [al acelor opinii stridente] *superficial (simple* impresii*, nu studiu argumentat) şi de puțina autoritate a semnatarilor, un* guarda e passa *şi o ridicare din umeri mi s-ar fi părut îndeajuns*". Asta se cheamă că "nu permit"? Iar ceva mai sus: "*Întrucât nici sensibilitatea estetică, nici gustul, nici discernământul literar nu pot fi decretate ca obligatorii, omul* [unul dintre contestatari] *e profund nevinovat*". Întreb iar: unde sunt "intoleranța şi nostalgia după totalitarism"? 3) "*George Pruteanu afirmă chiar că dacă nu-ți place Eminescu eşti un handicapat (ocazie cu care se pretează la observații umilitoare la adresa "ologilor",* [a] *surzilor şi* [a] *orbilor)*". Cum, oare, nu-i este ruşine unui om al condeiului să mintă, în scris, în halul acesta?! Iată ce ziceam eu: "*Pe cetățeanul X.Y. îl lasă rece scrierile lui Eminescu. (...) Muritor şi* rece, *el şi mărturiseşte la gazetă o infirmitate, un handicap. De ce să dăm cu piatra într-un biet surd şi orb?!*" A se observa că "ologii" sunt o invenție veninoasă a redactorului "Dilemei", cuvântul nu apare nicăieri în cronica mea. După cum tot scorneală e că m-aş fi "*pretat la observații umilitoare la adresa*" etc. (asta vrând să fie un soi de *political correctness*). Nu m-am pretat deloc. Pe cel care nu aude şi nu vede marele freamăt şi marea vibrație ale lui Eminescu l-am numit, cu o notă de compasiune, "biet", nu mai mult, însă am dezaprobat "înfierarea" lui. Unde sunt "comentariile umilitoare"? 4) De aici încolo, născocelile vexante se amplifică. Moralistul de serviciu care a scris

articolul **Caractere** afirmă, în pur delir, că "*următorul pas* [al raționamentului meu ar fi] *internarea celor încriminați într-un azil. În acest sens, ne putem aştepta ca dl. Pruteanu, în virtutea poziției pe care o are şi o va avea în viața politică, să dea dispozițiile corespunzătoare*". Unde eşti, Andrei Pleşu? Tu o seduci pe Madeleine Albright, iar redactorul "Dilemei" mă denunță ca pe o corcitură de Himmler, Beria şi Teohari! Halal de mine, Zigu Ornea, iată-mă-s şi torționar *spețbaliniți* pentru eminescofobi! *Oare conzult e*, Augustin Buzura, ca dictatori de teapa mea să se zbenguie nestingheriți? 5) Urmează un subtitlu şi mai injurios: ***Laşitatea***. Unul din "laşi" fiind eu, ce am făcut? Am "*evitat polemicile deschise cu persoanele celebre. (...) Pentru a nu-i supăra pe cei puternici, George Pruteanu preciza încă de la începutul articolului... că nu pune în discuție cele afirmate de N. Manolescu, I.B. Lefter, M. Cărtărescu, Z. Ornea şi Al. Paleologu...*" E o răstălmăcire ordinară. Eu scrisesem cu totul altceva: "*Aş minți să spun că nu m-au frapat unele propoziții, de o nonşalanță dusă până la obrăznicie. Precizez că acestea nu se găsesc în articolele semnate de N.M. ...*" şi urma lista de mai sus. E "laşitate" faptul că n-am descoperit propoziții obraznice în articolele acelor literați, scrise cu scaun la cap? Nu mai departe de coloana alăturată articolului **Caractere**, I.B. Lefter merge chiar mai departe decât mine, mustrând redacția care "*a greşit neintervenind pentru a elimina punctele compromițătoare ale numărului*". 6) Ceea ce urmează e atât de josnic, încât sunt doar două posibilități: ori cel care a compus textul **Caractere** nu pricepe lucruri elementare, ori e tare lipsit de scrupule: "*George Pruteanu se arăta nemulțumit de «dubiile» care planează asupra etichetei* poetului național*, făcându-se a uita că articolele lui I.B. Lefter şi Z. Ornea se numesc pur şi simplu,* **Poetul național *între comunism şi democrație*** *şi, respectiv,* ***Poetul național***". Dar, pentru numele lui Descartes, adevărul e exact pe dos! Nu mă arătam nemulțumit de acele dubii, ci, dimpotrivă, exprimam eu însumi astfel de dubii, în consens cu unii dintre semnatari. Citez: "*E de analizat ce sens are această sintagmă (...) Acel articol hotărât, din «poetul național», poate inhiba sau crispa, dând impresia că vrea să spună «cel* unic *şi* oficial*», poziție care şi pe dulcele Mihai l-ar mâhni peste măsură. Nu e mai «național» Eminescu decât Arghezi, sau decât V. Voiculescu, sau Blaga, sau Bacovia, sau Goga*". Cel puțin pentru

aceste 6 puncte, cred că redacția "Dilemei" îmi este datoare o reparație morală.

REMARCI SECUNDARE. 1) N-am înțeles violența d-lui C. Preda, ale cărui idei, plivite de duritățile de limbaj, le pot priza. 2) Mircea Cărtărescu, pe care şi eu, la rândul meu, îl socotesc un "om serios", nu are dreptate când spune, în "Dilema", 273, că "nu este posibil să numeşti pe cineva infirm pentru că nu-i place un poet". Eminescu nu e "un poet" oarecare. A nu avea "organ" pentru un fenomen liric, intelectual şi sufletesc de asemenea grandoare este, pentru un om devotat literelor, un motiv de tristețe, o lipsă, o incompletitudine, metaforic spus, o infirmitate. 3) Cam acelaşi lucru l-aş transmite şi d-lui R. Rădulescu, al cărui articol (**Cum a fost?**), scris cu destul umor, după ce repetă gândul meu de refuz al "poetului unic", se autotachinează fantezist (plecând tot de la cuvântul "infirm") cum că ar avea un picior amputat etc. Nu, d-le Rădulescu, nu un picior v-a lipsit când ați scris că poezia lui Eminescu vă lasă rece, ci cel puțin un ochi şi cel puțin o ureche. N-am să vă constrâng niciodată, în nici un fel, să vă lase cald, n-am să vă compătimesc cu sila, dar nici n-am să vă admir pentru motivul că acolo unde omenii cuminți văd abisuri, dv. nu vedeți nici gropile în care vă poticniți.

Nota redactorului Cezar Paul-Bădescu: "*Guarda e passa!*"

(în "Dilema", nr. 274, 1–7 mai 1998)

Constantin TRANDAFIR

RĂTĂCIREA SPIRITULUI CRITIC

Ar trebui să ne revoltăm, dar e păcat, strică tenul. Mai bine să ne comportăm ca în fața unui fapt rizibil; nu neapărat să ne amuzăm, dar să-i contemplăm, cu seninătate, stupiditatea în toată strălucirea ei.

Am avut ocazia de mai multe ori să băgăm de seamă cum unii "apărători" ai spiritului critic au declanşat un vast comando împotriva unor valori româneşti care, chipurile, n-ar merita preţuire, ci mai curând o cenzură sângeroasă. Cea mai recentă canonadă împotriva unei valori, se cunoaşte, l-a avut ca ţintă pe Eminescu (în "Dilema", nr. 265/1998), prin câţiva prestigioşi exponenţi ai spiritului critic: Cezar Paul-Bădescu, Pavel Gheo Radu, T.O. Bobe, Răzvan Rădulescu, Cristian Preda etc.). Adversitatea, fiind cam grosolană, a indignat multă lume care a replicat, oral sau în scris. Ei bine, această cutezanţă a unor "ciurucuri" a primit o contrareplică "zdrobitoare" în aceeaşi revistă (273/1998, tema: "Dreptul anonimilor la opinie") din partea "elitei" de mai sus. Închipuiţi-vă, dacă Eminescu a fost făcut albie de porci, ce au păţit bieţii oameni de rând (între care se numără Eugen Simion, Grigore Vieru, Leonida Lari, Adrian Păunescu, Constantin Stănescu, George Pruteanu, Alex. Ştefănescu, Ion Rotaru etc.), ca să nu mai vorbim de nevolnicii cu nume mai puţin rezonante. Cât dispreţ suveran! Ar fi vorba, ţipă ei, de inconştienţă. Nu se înţelege că negaţia e singura atitudine constructivă? Cei scandalizaţi de "atacul mârşav împotriva lui Eminescu" au recurs la reacţii "umorale", sunt "intoleranţi" (?) şi "nostalgici după totalitarism", "laşi", "incompetenţi profesional", "gardieni", "primitivi", "lilieci aţipiţi în urmă cu mai multe decenii", "rudimentari", "tribali", "placizi", "conformişti"… Sunt, desigur, reprezentanţi ai unei "ţări necivilizate", ai "siturilor converse ale spaţiului mioritic". Şi, ca să arate iarăşi cât de just gândesc dumnealor, îi mai trag o săpuneală lui Eminescu. Ce, n-au dreptul la opinie? Ba au, şi exerciţiul critic este regula receptării. Hotărât lucru, oricine are dreptul de a nu fi de acord cu ordinea înţepenită, dreptul de a nu-i plăcea cutare fapt, cutare situaţie, fie şi o valoare de talia lui Eminescu. Dar de la atitudinea critică la dreptul de a bălăcări pe Mihai Viteazu, Eminescu, Arghezi, Marin Preda, Nichita Stănescu etc., i-o cale atât de lungă…

Ei, justiţiarii, susţin că e mai potrivită negaţia decât glorificarea, punând astfel spiritul critic în dificultate. Dar e clar ca lumina zilei (pentru cei neafectaţi de cecitate) că spiritul critic este cum îi spunea G. G. Ibrăileanu, un spirit de discernământ, care refuză atât patima evlaviei, imnografia, cât şi turbarea demolatoare. Într-adevăr, mare prejudiciu poate provoca adoraţia fără condiţie, copleşitoare, stag-

nantă. Nu mai puțin dăunătoare însă sunt admonestările neghioabe şi represaliile. Idiosincraziile intră în firea lucrurilor, chiar şi negația, dar violențele fără temei (sau cu temei ignar) sunt cum zice G. Călinescu, "dobitocii". Este imposibil de înțeles (vorba vine) de ce această "inteligheție" care se erijează în instanțe morale şi intelectuale recurge la incriminări nemeritate nici de infractori. Contestarea nu poate veni decât după un întreg proces al înțelegerii, după o vastă inițiativă de analiză şi discernere. Sunt cu totul reprobabile agresiunile fără rost, teribilismele, vulgaritățile, ca şi adorația necontrolată. Nu spune chiar Eminescu: "Dacă port cu uşurință şi cu zâmbet a lor ură, / Laudele lor desigur m-ar mâhni peste măsură"? A ajuns un loc comun faptul că actul valorificator constă într-un demers drept şi pertinent, în "marginile adevărului", cum cerea Maiorescu, "cu o pietate care să nu degenereze în caricatură" (G. Călinescu). Deci, să repetăm la nesfârşit, lipsa de comprehensiune vine nu numai din admirația integrală, euforică, ci şi, categoric, din exagerările iconoclaste.

Şi, în treacăt fie spus, este cu totul bizar că aceşti inchizitori de profesie au şi vocația osanalelor când e vorba de preferații lor (politici, de regulă). De unde reiese, logic, că impulsul lor negativist este de natură politicianistă, adică tocmai potrivnic spiritului critic şi prielnic spiritului de gaşcă.

(în "Sinteze", suplimentul ziarului "Deşteptarea" [Bacău],
nr. 18, 8 mai 1998)

Mircea IORGULESCU

Mustățile tovarăşului Eminescu

"Doamnă, vă rog, elevul Iorgulescu N. Mircea i-a făcut mustăți tovarăşului Eminescu!" Aveam, cred, vreo zece ani când un coleg de clasă, ce spun clasă?!, era chiar colegul meu de bancă, m-a ***pârât*** învățătoarei, pentru o "faptă urâtă". Învățătoarei i se mai spunea, încă,

“doamnă”, tovarăşi fiind oficialii sau cei care erau socotiţi astfel: directorul şcolii, instructoarea de pionieri şi profesoara de rusă. Cei din portrete erau, şi ei, ***tovarăşi***.

Transformarea lui Eminescu în “tovarăşul Eminescu” mărea culpa. Nu-i pusesem mustăţi “lui Eminescu”, ci “tovarăşului Eminescu”.

Doamna l-a ascultat pe colegul meu de bancă, mi-a cerut “corpul delict”, cartea de citire adică, a deschis-o, a văzut că aşa era şi ne-a chemat, pe amândoi, la cancelarie, după ore. Colegului meu i-a spus că bine a făcut că a observat “fapta urâtă”, dar că nu ***şade frumos să pârască*** – şi l-a întrebat dacă vorbise mai întâi cu mine, aşa, ca între pionieri. Nu vorbise. Pe mine m-a urecheat energic.

Mi-am amintit de întâmplarea asta văzând ce neaşteptat ecou polemic a avut un mai vechi număr al “Dilemei”, cu opinii ale unor literaţi despre înţelegerea lui Eminescu, astăzi.

Mai mult deviate decât disproporţionate, reacţiile trezite de acest număr al “Dilemei” conturează mai curând un fenomen social decât unul cultural. Pentru cei brusc alarmaţi de un aşa-numit “atac” împotriva “poetului naţional”, Eminescu nu este decât alibiul onorabil al unei mentalităţi sordide.

Când un jurnalist nu tocmai obscur îşi încheie mâniosul articol scris despre acest număr cu o ameninţare cu moartea, fără a uita să-i adauge şi necesara notă de antisemitism (“*Cât priveşte «*Dilema*», nici o grijă. Va veni vremea când tribunalele morale vor avea şi plutoane de execuţie. «Şalom»!*”); când în Parlamentul României un deputat vorbeşte despre existenţa la dilema a unui “comando filosemit cu ingrediente ţigăneşti” fără a primi, de la colegii săi de parlament democrat, vreo replică de dezaprobare, fie şi numai pentru deriva lexicală rasistă; când autorii articolelor din “Dilema” sunt demascaţi public drept executanţi ai unui complot internaţional împotriva României – atunci, în mod evident, nu de o dispută… ***culturală*** este vorba. Aceste reacţii spun ***ceva***, ceva foarte important şi foarte puţin liniştitor, despre persistenţa contaminantă, în expansiune, a intoleranţei agresive, cu puternice conotaţii naţionaliste, şovine şi rasiste, deocamdată încă respinsă la nivelul declaraţiilor generale, dar în fapte tot mai mult practicată. Numărul despre Eminescu al “Dilemei” a căpătat astfel, fără voie, caracterul unui test.

Împrejurarea este cu atât mai instructivă cu cât nu a existat intenția unei provocări intelectuale, nici pentru redactorii acelui număr şi nici pentru literații care, fiecare în felul său, au răspuns invitației revistei de a-şi fixa, onest, atitudinea față de un autor prefăcut în mit intangibil. Acel număr al "Dilemei" a fost de altfel, în raport cu necesara libertate a sfidării *tabu*-urilor, chiar foarte cuminte. Prelungita zeificare postumă a lui Eminescu a început în zorii veacului şi a ajuns la paroxism în ultimele două decenii ale regimului comunist. Un paroxism schizofrenic, întrucât "poetul național" era instrumentalizat atât de oficialități cât şi de cei care se împotriveau acestora. Teribila presiune, chiar şantajul moral şi intelectual exercitate de diverşii "preoți ai acestui cult cvasiinstituționalizat au împiedicat decenii de-a rândul considerarea normală a scriitorului şi publicistului Eminescu. Fapt semnificativ, deşi exegeza lui G. Călinescu nu era lipsită de accente encomiastice, în epocă el a fost vehement atacat de publicişti legionari sau legionaroizi, pentru "atentat" împotriva lui Eminescu. Două decenii mai târziu, I. Negoițescu a fost pus într-o situație similară de național-comunişti.

Fără îndoială, numărul "Dilemei" despre Eminescu nu avea nici caracterul sistematic al unei revizuiri critice, a "mitului Eminescu" şi a operei literare eminesciene, aşa cum nu avea nici sensul unei sfidări premeditate. A fost mai degrabă o încercare timidă şi chiar timorată de liberă manifestare a spiritului critic în formele sale cele mai benigne. Violența şi natura reacțiilor stârnite de acest număr arată însă că până la acceptarea libertății de gândire critică drumul este încă foarte lung. E, încă, stadiul pârelor de tip "tovarăşului Eminescu i s-au făcut mustăți!". E adevărat, pârâtorii cer ***plutoane de execuție***… semnul progresului tehnic, desigur.

(în "Dilema", nr. 275, 8–14 mai 1998)

Viorel SÂMPETREAN

"Nesupunerea" cu orice preț

Apariţiile săptămânalului "de tranziţie" "Dilema" sunt, ca să zic aşa, tot mai dilematice. De pildă, numărul 273, corespunzând perioadei 24–30 aprilie.

Să încerc să mă explic. Acum vreo două luni, "Dilema" acorda un spaţiu considerabil unei aşa-zise anchete care trebuia să pună degetul pe rană în privinţa posterităţii – actualităţii – eminesciene. Alături de semnături care nu mai au nevoie de nici o prezentare, precum cele ale lui ***Nicolae Manolescu***, ***Al. Paleologu***, ***Zigu Ornea***, apăreau şi altele care nu reprezentau prea mult pentru opinia publică sau chiar pentru cei care încă se mai încumetă să urmărească, cât de cât, fenomenul cultural. Semnături ale unora precum ***C.P.B.***, ***Răzvan Rădulescu***, ***T.O. Bobe*** au stârnit nedumeriri – ca să mă exprim eufemistic – iar în ceea ce mă priveşte m-a mirat, mai cu seamă, tonul iconoclast, agresiv, lipsit de orice intenţie de argumentare ori de susţinere – prin demonstraţii – a insidioaselor diatribe aruncate în paginile "Dilemei" cu o suficienţă juvenilă.

Cât priveşte ultima apariţie a "Dilemei", cum spuneam, stârneşte semne de întrebare: este foarte bine că se petrece o asemenea reevaluare critică, numai că, trebuie să adaug imediat, de data aceasta semnatarii *simt nevoia să-şi justifice temeiurile acţiunii lor de acum două luni*. M-am întrebat, citind textele grupate sub banderola "***Dreptul la opinie şi Eminescu***", de ce aceştia vor să ne explice, nouă cititorilor, ceea ce au dorit să afirme, sentenţios şi iconoclast, acum două luni.

Dar, să le dăm, vorba domniilor lor, dreptul la opinie. ***Zigu Ornea*** îşi începe textul chiar aşa: "Deşi socotesc că iniţiativa acesta a «Dilemei» de a reveni, cu o justificare în plus, nu e nici necesară, nici oportună, dator sunt să mă alătur colegilor mei care au scris în numărul revistei consacrat lui Eminescu".

Ion Bogdan Lefter deplânge faptul că apărătorii lui Eminescu şi-au ales "oponenţii mai comozi", drept pentru care "au fost citate

aproape în exclusivitate exagerările iconoclaste, teribilismele, micile vulgarităţi care-mi displăcuseră şi mie". Mai mult, ***Ion Bogdan Lefter*** scrie acum, fără drept de apel: "*Cu tot riscul de a fi acuzat înclinaţii către «cenzură»*, aş spune chiar că redacţia a greşit neintervenind pentru a elimina punctele compromiţătoare ale numărului, cele de contestaţie măruntă, de suprafaţă. Lăsându-le în pagină, le-a oferit, pe tavă, materia primă gardienilor lui Eminescu".

La antipodul acestei afirmaţii, deloc întâmplătoare şi care, cred eu, are tâlcul ei, se situează ***Mircea Cărtărescu***: "Numărul în sine – scrie autorul – mi se pare însă foarte important, poate cel mai important *eveniment cultural* de după '89".

Se poate observa că, şi de această dată, între obligaţia morală – şi, aş spune, estetică –, aceea a nuanţării unei argumentaţii, şi răbufnirea făcută doar de dragul de a şoca şi a atrage atenţia, este o cale care nu prea pare a fi pavată cu bune intenţii.

Pe cât de necesar este "***Dreptul la opinie şi Eminescu***", pe atât de lipsit de ecou este strigătul răguşit într-un lan cu păpădii.

N-aş vrea să fiu răutăcios, dar înclin să-i dau dreptate lui ***Zigu Ornea***, considerând, ca şi domnia sa, că iniţiativa de ultimă oră a "Dilemei", "nu este nici necesară, nici oportună".

(în "Azi Literar", 11 mai 1998)

George RADU

De cine ne "despărţim"?

Numărul 265/1998 al publicaţiei "Dilema" consacră câteva pagini, sub varii semnături, personalităţii lui Mihai Eminescu. Susnumita publicaţie a oferit comentatorilor nu numai ***spaţiul*** şi ***tema***, ci şi ***indicaţiile*** de rigoare privind unghiul din care să fie abordată problema. Aşa se face că toţi privesc obiectivul din aceeaşi direcţie – unii cu pasiune, alţii mai reţinuţi, iar alţii obiectiv.

Ce noutăți comunică publicația citată? Cu excepția interviului Cu excepția interviului d-lui Al. Paleologu, al cărui punct de vedere îl împărtășim aproape în întregime (oare întâmplător a fost așezat pe ultima pagină – a 16-a – şi nu la un loc cu celelalte articole în mijlocul revistei?), ceilalți autori ne spun cam acelaşi lucru: Eminescu trebuie demolat, contestat, repudiat, pentru că în decursul anilor el a fost mitizat, sanctificat, mortificat, deificat… Cine sunt autorii acestei crime? Unii spun că ar fi fost comuniștii, alții că lucrarea ar fi început cu legionarii, iar alții că chiar de la începuturile afirmării poetului (dacă nu cumva de la naştere!?) când "a devenit profetul mântuitor, a cărui apariție a fot anunțată de Alecsandri, un Ion Botezătorul *sui generis*, care l-a recunoscut în fața junimiştilor pe adevăratul Mesia. A venit apoi Maiorescu, un fel de Petru care a pus temelia unei biserici, a cărei cupolă avea s-o desăvârşească G. Călinescu, adevărat Pavel, convertit în iubirea nebună față de bădia Mihai… Macedonski, deşi nu a făcut parte dintre ucenici, este distribuit în rolul lui Iuda"! Aceste… splendide metafore (traduse) aparțin d-lui ***T.O. Bobe***, ***scriitor***, care crede că, dintr-un vârf de peniță, a scos din literatura română jumătate din valorile sale cele mai importante! Ce alte nelegiuiri a mai inspirat poetul? Chipul lui ***mic, îndesat, negricios şi păros*** a fost reprodus pe bancnota de una mie lei. Ne spune chiar inițiatorul acestor dezbateri – domnul C.P.B. – într-un **Argument** cules cu litere mari şi încadrat de un chenar: "Ce a mai rămas din Eminescu astăzi, după ce a fost mortificat şi folosit în interesul tuturor, după ce s-a transformat într-o bancnotă devenind astfel marfă?" (Deşi procedeul este folosit în toată lumea, la noi trebuie incriminat. De ce? Pentru că e vorba de Eminescu! De altfel, pe prima pagină a revistei, este reprodusă, pe toată lățimea acesteia, bancnota de 1 000 lei cu chipul poetului ca să vadă tot omul până unde s-a ajuns!). Dar să mai citățm ceva din eminescologul organizator: "Poezia lui Eminescu nu mă încânta, de fapt ea nici nu exista pentru mine, decât cel mult ca obligativitate şcolară – ***era, deci, lipsită de substanță***. La rândul lui, poetul era ceva inert şi ridicol, ***ca o statuie de metal goală pe dinăuntru*** (!) şi cu dangăt spart". Faptul că lui nu-i plăcea poezia însemna, oare, *ipso facto*, că aceasta era lipsită de substanță? Întrebare… De altfel, domnul C.P.B. ne asigură, în finalul **Argumentului**, că toate articolele "au un sănătos aer de prospețime"… A şi început să se simtă!

Ce nenorociri a mai provocat poetul? A inspirat "multiplicarea obsesivă în milioane de exemplare a figurii poetului pe coperţile caietelor şcolare" (Ion Bogdan Lefter). Că acest tratament s-a aplicat şi altor personalităţi româneşti (Ţiţeica, Arghezi, Blaga etc.) nu are importanţă; important e că apare şi chipul lui Eminescu, şi încă cel de la vârsta de 20 de ani! Ce obrăznicie! Apoi statuile, busturile poetului… Nu pentru că ar fi nişte chiciuri cum sunt mai peste tot în ţară, ci pentru că există undeva – pe malul mării, în faţa Ateneului etc. Un Eminescu gol în faţa Ateneului Român din Bucureşti – vă daţi seama până unde s-a mers cu exagerările…

În aceeaşi gamă se înscrie şi articolul semnat de Răzvan Rădulescu, scriitor. "N-am nici o afinitate cu poezia lui Eminescu. Îi pot recunoaşte meritul de a fi un mai mult decât onorabil poet din sec. XIX". Şi mai departe: "Nu sunt un fan (!) al poeziei lui Eminescu… poezia lui mă lasă rece. Mai rece decât poezia predecesorilor săi ***înşiraţi*** (!) în Epigonii. Nu cred că Eminescu este poetul nostru naţional şi universal…" Dacă omul nu are nici o afinitate estetică sau morală cu poezia lui Eminescu, cum să-i pretindă cineva înţelegerea poeziei lui? Aici lucrurile sunt clare! Ca şi în cazul d-lui Cristian Preda, asistent la FSPA (!): "Eminescu trebuie contestat şi demitizat, dar nu pentru rudimentele sale de gândire politică. Din acest punct de vedere este realmente nul. Nu ai obiect". Păi, dacă ***este nul şi dacă nu ai obiect***, ce să combaţi? Să-i amintim d-lui asistent aprecierile lui Emil Cioran privitoare la Eminescu?… Una singură cel puţin: "Generaţia noastră – îi scria Cioran lui Noica – nu s-a ridicat la nivelul lui Eminescu, de aceea a eşuat".

O mare nedumerire ne-a produs articolul intitulat **Fapte**, semnat M. Cărtărescu, scriitor. Mai întâi pentru că n-am înţeles ***cui*** spune autorul aceste lucruri ştiute de orice elev care a parcurs însemnările diferiţilor martori din apropierea poetului. Pe urmă de ce a trebuit să fie decupate din context foarte scurte propoziţii privitoare la ***starea*** sau ***ţinuta*** poetului. Parcă ar vrea să spună cititorului, "iată pe cine admiri!" "Era mic şi îndesat, avea platfus la ambele picioare. Era foarte păros… Credeai că-i omul lui Darwin. La masă mâncă cu zgomot, râse cu gura plină… Un om cu totul lipsit de maniere. Era murdar pe haine şi îmbrăcat fără nici o îngrijire. Curgeau zdrenţele de pe el…" şi tot aşa, două treimi de pagină de gazetă în care sunt

îngrămădite toate "defectele" de comportament, de ținută şi, vai, chiar de natură biologică şi medicală şi puse sub lupă. N-am înțeles de ce n-a folosit autorul şi ***fapte*** relatate de Maiorescu şi Caragiale. Aceştia l-au cunoscut pe poet în principalele ipostaze ale vieții sale. De ce să punem mai mult preț pe impresiile relatate de Mite Kremnitz – un preparat de educație, bani şi timp liber – şi să nu citǎm un portret făcut de Maiorescu şi Caragiale? De fapt nu credem că cineva şi-a imaginat un Eminescu monden, participând la balurile primăriei şi făcând temenele doamnelor elegante, "ai căror bărbați ei speră…". Nu întâmplător se simțea el atât de bine alături de Ion Creangă, acel "bivol de geniu" care-i mângâia sufletul şi-i satisfăcea pasiunile arhaice, atât de frecvente la orice om trecut prin marile culturi ale umanității. Din respect pentru adevăr, dar şi pentru cititorul care nu are timp să meargă la sursă, vom cita câteva fragmente din studiul lui Maiorescu, **Eminescu şi poeziile lui**, din 1889.

"Ceea ce caracterizează mai întâi de toate personalitatea lui Eminescu este o aşa de mare inteligență ajutată de o memorie căreia nimic din cele ce-şi întipărise vreodată nu-i mai scăpa, încât lumea în care trăia el, după firea lui şi fără nici o silă, era aproape exclusiv lumea ideilor generale... Regina României, admiratoare a poeziilor lui, a dorit să-l vadă şi Eminescu a avut mai multe convorbiri literare cu Carmen Sylva. L-am văzut şi eu la curte şi l-am văzut ***păstrând şi aici o simplitate încântătoare ce o avea în toate raporturile sale omeneşti***. Dar când a fost vorba să i se confere o distincție onorifică… El s-a împotrivit cu energie. Rege el însuşi al cugetării omeneşti, care alt rege ar fi putut să-l distingă? Şi aceasta nu din vreo vanitate a lui… ci din naivitatea unui geniu cuprins de lumea ideală pentru care orice coborâre în lumea convențională era o nepotrivire firească…" Eminescu nu este un caz aparte în ceea ce priveşte sfidarea convențiilor. Iată un portret al renascentistului Caravaggio: "Negricios şi păros, cu ochi întunecați, sprâncenele negre ca şi părul, Caravaggio avea temperamentul tulbure şi era aprig la mânie. Veşmântul de pe el era abandonat doar când era complet uzat şi cădea singur. Spirit autonom, a sfidat convențiile şi legea. Om al tavernelor, a cunoscut scandalul, duelul, omorul, procesele şi închisoarea. Escaladarea zidurilor închisorii, evadarea, rătăcirea fără odihnă l-au pecetluit în

neliniște, în perpetuă fugă. Opera lui însă l-a pecetluit într-o glorie eternă".

Nu altfel trăia Michelangelo care era nevoit să stea zi şi noapte pe schelele din Capela Sixtină desăvârşindu-şi opera şi amestecându-şi supa din blid cu vopselele de pe pensule. Din fericire pentru el, Papa Sixtus al IV-lea nu l-a invitat niciodată la o masă pentru a-i vedea mâinile arse de vopsele şi murdare de uleiuri. Cu toate acestea, pictorul a fost acela care l-a nemurit pe papă, şi nu invers.

Este evident pentru oricine că toate "***acuzațiile***" aduse de semnatari şi pe care le-am citat mai sus – ca şi multe altele care n-au putut fi citate din lipsă de spațiu – sunt nişte fleacuri.

Ceea ce nemulțumeşte, de fapt, pe toți semnatarii din "Dilema" este "***nefericita formulă, poetul național***", cum o numeşte dl. N. Manolescu şi la care se referă, direct sau indirect, toți autorii.

Sintagma ***poetul național*** n-a fost lansată de un "obscur ziarist", cum crede dl. Z. Ornea, ci de G. Călinescu, cel mai important exeget al lui Eminescu, dacă nu singurul. În **Istoria literaturii…**, G. Călinescu şi-a structurat materialul pe epoci şi personalități, dându-le titluri şi subtitluri mai puțin obişnuite istoricilor literari: Descoperirea Occidentului, Mesianicii utopici, Romanul gloatei, Filosofia neliniştii şi a aventurii, Micul romantism etc. Capitolul Eminescu a fost numit ***Poetul național***. Din 1941, când a apărut lucrarea respectivă, titlul acesta n-a supărat pe nimeni, cum n-au supărat nici celelalte. Acum, această formulă nu mai place unora. De ce? Argumentele lor sunt futile: pentru că nici englezii, nici germanii, nici francezii "n-au această formulă". Dacă toți aceştia ar fi avut o asemenea sintagmă, totul era normal. Asociez această formulă cu una asemănătoare, din altă literatură. Este vorba de ce spune Thyl Ulenspiegel asupritorilor spanioli când aceştia îl omoară: "Pe mine nu mă puteți omorî pentru că eu nu sunt trup. Sunt numai spirit – spirit al Flandrei şi sunt fără de moarte!" Eroul lui Charles de Coster devine geniul patriei sale asuprite de Spania lui Filip al II-lea. El iese din paginile cărții şi devine cântărețul național al Flandrei, simbolul ei, iar dl. Coster, autorul cărții, devine scriitorul național al Flandrei. Despre această operă, Varhaeren spunea: "Este cea dintâi carte în care țara noastră se regăseşte". Iar Camille Lemonnier: "Este biblia flamandă; este patria

întreagă. ***Este cartea care a creat o țară***". Spania n-a avut nevoie de sintagma ***scriitor național*** (nici Germania, nici Anglia, nici Franța) dar a determinat crearea ei în Flandra. Finlanda are şi ea o carte pe care o numeşte ***epopee națională***: **Kalevala**. Suedia (care a asuprit Finlanda mai mult de şase sute de ani), Rusia (care a asuprit Finlanda mai mult de o sută de ani) n-au nici ele poeți sau lucrări naționale.

În toate cele trei Țări Româneşti au existat teatre naționale şi există şi azi, pentru că, înainte de acestea, existau teatre în alte limbi decât româna (greacă, franceză etc.), iar acele teatre sau trupe, nici nu erau româneşti. Nimic mai normal ca atunci când a fost posibil să apară teatre în limba română, ele să se numească naționale. Iată câte antecedente… ***nefericite***!

Călinescu, atunci când a creat sintagma ***poet național***, va fi înțeles că sufletul românesc se regăseşte în opera lui Eminescu mai mult decât în oricare altă operă a oricărui alt scriitor român. Pe de altă parte, versuri ale poetului au ieşit din paginile cărții şi au intrat în viața de toate zilele a românilor. Dacă ar fi numai versurile-aforisme din **Glossă** şi ar fi destul. Iar dacă ne uităm că limba poeziei eminesciene a desăvârşit limba română modernă, n-am mai avea motive să-l acuzăm pe Călinescu pentru că a creat această… "nefericită formulă". La urma urmelor, nimeni n-a obligat pe nimeni să folosească această "formulă". Călinescu însuşi nici nu şi-a explicat în vreun fel titlul respectiv; l-a folosit şi atât, aşa cum s-au folosit formulele "poetul țărănimii" pentru Coşbuc (de către alt critic) sau "poetul pătimirii noastre" pentru Goga sau "poetul florilor" pentru D. Anghel etc. Francezii l-au supranumit pe Ludovic al XIV-lea "Regele Soare", iar Boccaccio "a poreclit" capodopera lui Dante ***Divina*** şi de atunci i-a rămas numele "Divina Comedie".

În sfârşit, problema cea mai serioasă pusă în discuție este aceea a "***despărțirii de Eminescu***"! Conceptul acesta are mai multe conotații, după părerea noastră. În primul rând el îi priveşte pe poeți. Un poet care nu vrea să rămână epigon al lui Eminescu trebuie, este obligat să se ***despartă*** de Eminescu (firește, dacă poate!). Acest lucru l-a făcut Arghezi, chiar de la începutul carierei sale politice. L-au

făcut apoi Blaga, Barbu, Bacovia, Nichita Stănescu, Marin Sorescu. L-au făcut, în mai mică măsură, şi alţi poeţi.

În al doilea rând trebuie ***să se despartă*** cititorii (care n-au făcut-o încă) ***de acel Eminescu*** "propus", prin anii '50, de Nicolae Moraru, esteticianul epocii staliniste, şi de acel Eminescu "propus" de Ion Vitner, care, în aceeaşi perioadă, preda, la facultatea de litere din Bucureşti, un "curs special Eminescu", în timp ce Călinescu, şeful oficial al catedrei de literatură, nici n-avea voie să intre neînsoţit în facultate. Bibliotecile nu aveau voie să pună la dispoziţia studenţilor lucrările călinesciene, fiind interzise, doar medicul stomatolog, Ion Vitner, altfel om neleneş, îşi făcea cursul după **Istoria...** şi după studiile ilustrului profesor. Cei care aveam biblioteci acasă ne amuzam urmărindu-i cursurile copiate după profesorul interzis şi… "plombate" pe ici, pe colo, în părţile esenţiale. Ne-am mai ***despărţit*** o dată de un poet – atunci când Sorin Toma "a urzit cabala împotriva lui Arghezi", cum a numit Ov. S. Crohmălniceanu, în **Amintiri deghizate**, 1994, publicarea în "Scânteia" a serialului, **Poezia putrefacţiei sau putrefacţia poeziei**. ***Fiul*** (Sorin Toma) dorea să instaleze în scaunul literar domnesc al marelui poet, pe ***Tatăl*** său, A. Toma, poet mediocru şi total necunoscut. Timp de aproape zece ani, Arghezi a fost scos din viaţa literară, cărţile lui interzise, iar poetul izolat într-o lungă şi continuă noapte la "Mărţişor", trăind din cultivarea şi comercializarea zarzavaturilor, mai ales a cireşelor. Tot Crohmălniceanu relatează că "afacerea" s-a încheiat între cei doi Toma şi că atunci când s-a aflat de posibila publicare a serialului, cineva a avut curajul să spună: "Bine, înţeleg că vrem să-l detronăm pe Arghezi. Dar atunci ce facem? Opunem unui ***cutremur*** o ***băşină***?" (*Op. cit.*, p. 22). Într-adevăr, acesta era raportul dintre cei doi poeţi…

În al treilea rând, este vorba de eminescologi. Ei trebuie să se despartă ***nu de Eminescu***, ci de eminescologii de până acum, atât cât şi acolo unde vor putea să o facă, pentru a crea exegezele eminesciene ale timpului nostru. Fiindcă, în afară de contribuţia lui Ion Negoiţescu, de la G. Călinescu n-a mai apărut nimic notabil în această problemă. Iar un poet mare cum este Eminescu reprezintă întotdeauna un depozit viu pentru toate generaţiile.

Prin urmare, nu de poet trebuie ***să ne despărțim***, ci de feluritele interpretări părtinitoare, abuzive şi sărace.

Subscriem cu plăcere la punctul de vedere al d-lui Al. Paleologu care spunea: "…grav ni se pare faptul că, deşi acum noi avem suficiente date despre omul real şi despre timpul său – continuăm să impunem imaginile noastre parțiale, părtinitoare şi fatal abuzive, unui ***Eminescu întreg, armonios şi etern***."

(în "Adevărul literar şi artistic", nr. 417, 12 mai 1998)

Prof. dr. Tudor OPRIŞ

Culpabilizarea marilor scriitori

Din 1997, o dată cu instaurarea guvernului CDR şi lansarea accelerării reformei economice în vederea rapidei noastre integrări în structurile europene, s-a declanşat virulent şi concentrat şi o "reformă" a opticii critice față de marii scriitori, fiind vizați alături de Eminescu – monument şi simbol al specificului nostru național – şi mari personalități trăitoare în epoca dictaturii comuniste: Călinescu, Sadoveanu, Arghezi, Vianu, Ralea etc., făcându-se abstracție de operă şi luându-se în considerare doar "păcatele" lor curriculare generate de aderența lor la politica oficială a timpului. Era vorba de demitizarea şi detronarea lui Eminescu de pe piedestalul de "luceafăr al poeziei româneşti" prin umilirea lui umană şi biografică pe care o va face cu un rar cinism şi cu aerul naiv de cercetător obiectiv al declarațiilor timpului de un tânăr poet – Mircea Cărtărescu, premiat pentru a fi acompaniat noua migrație a greco-turcimii, cu elogiul liric al savantului, un tânăr snob, Răzvan Rădulescu, care îl pune pe Eminescu mai prejos de anonimii poeți elogiați dintr-un firesc şi inactual respect în **Epigonii** sau de un bătrân vulpoi marxist, uns cu toate alifiile francmasonice, eminență cenuşie care o viață întreagă s-a războit cu cele trei axe ale spiritualității româneşti: poporanismul, semă-

nătorismul, ortodoxismul şi a ţinut hangul lui Moses Rosen, în culpabilizarea politică a lui Eminescu.

O asemenea campanie a stârnit stupoare, dezgust şi revoltă. Doar 2–3 reviste cu tiraj microscopic (două "elitiste" şi una de scandal) au adăpostit această cabală dusă de câteva zeci de "aliaţi civici" care încercau să-şi facă, în mod demagogic, din contestarea valorilor proba peremptorie a democratismului lor intransigent.

Sadoveanu, Călinescu, Arghezi, Ralea – ca să citez doar principalele personalităţi contestate sau culpabilizate politic – sunt morţi. Ei nu-şi mai pot justifica "umbrele" incriminate ale biografiei. În mâna celor de azi stă alternativa condamnării sau apărării lor.

Cei care s-au izbăvit la timp în diasporă ca Ionescu, Cioran, Eliade, Ierunca etc. sau cei rămaşi în recluziunea românească, precum Noica, sunt menajaţi de "lupii tineri", deşi opera şi viaţa lor n-au fost scutite de impactul direct şi chiar de adeziunea la regimul legionar sau antonescian, egal condamnate şi de regimul comunist, şi de cel democratic. Închiderea ochilor practicată de tinerii inchizitori e determinată probabil şi de prestigiul european al acestor exilaţi şi zgândărirea biografiei lor n-ar fi privită deloc favorabil de Occidentul care fascinează pe fanii aşa-zisei "libertăţi fără graniţe".

Aş mai adăuga ceva. Ce au de spus marii autori în viaţă, socotiţi azi campioni "sans peur et sans reproche" ai democraţiei ca Octavian Paler, Ana Blandiana, N. Manolescu, Eugen Simion, Zigu Ornea şi mulţi alţii ale căror concesii făcute regimului comunist sunt prea bine cunoscute şi pe care, printr-un consens naţional, le facem uitate şi le ştergem din biografia lor? Este etic să-i spălăm de păcate, iar faţă de Sadoveanu, Călinescu, Arghezi, Ralea, care ar fi putut ca şi ei, dacă trăiau evenimentele din 1989, să permute spre democraţie acul busolei, să ne arătăm intransigenţi, să-i culpabilizăm ca să demonstrăm cât de "purişti civici" suntem şi cât de puţin contează valoarea operei faţă de tribulaţiile biografice, adesea dictate de instinctul de conservare?

Dacă vom gândi astfel ar trebui să scoatem din inventarul culturii mondiale nume de care nimeni n-a avut şi probabil nu va avea curajul să se atingă. În astfel de cazuri numai o încercare cât de mică de "epurare" ar fi hulită, aşa cum s-a întâmplat cu ruşinoasa epurare a

scriitorilor români, inițiată de regimul comunist în 1948, unii dintre hulitorii supraviețuitori aflându-se încă la mare cinste, fie în țară, fie în străinătate.

Lipsa de logică şi de bun simț a unei astfel de atitudini, din nefericire patronată în taină de personalități ce se vor astăzi carismatice, o condamnă de la sine oprobriului național.

Însă în spatele intransigenței şi justițiarismului civic al teribilismului post-modernist, ori al mării ionesciene de contestare şi negare se ascunde o diversiune periculoasă.

Eminescu, Sadoveanu, Călinescu, Arghezi nu sunt doar mari scriitori individuali, dar şi instituții naționale. Ei nu reprezintă doar o "valoare" estetică intrinsecă, dar şi un mit, un simbol al spiritualității naționale.

Lor încearcă să li se aplice în momentul de față o reconversie ideologică perfect similară unui proces economic specific epocii noastre: privatizarea. Privatizarea înseamnă desacralizarea scriitorului, scoaterea lui de sub protecția statală, în ultimă instanță, dacă acesta nu mai trăieşte, condamnarea lui la uitare fără drept de recurs. Un vechi militant comunist, ziarist bine cunoscut, convertit la democrație şi apărător "discret" al celor ce-l hulesc pe Eminescu, identifică "reprezentativitatea" scriitorului cu un reprobabil act de impostură. Sintagma de "ambasador" al poporului ("sunt suflet din sufletul neamului meu" cum rostea Coşbuc) ar face din scriitor un "substitut titrat al colectivității analfabete", calitate care nu i-ar da dreptul de eternizare în conştiința publică şi universalizare estetică. După opinia apreciatului ziarist, ar trebui să scape de statutul de "impostor" tocmai scriitorii nereprezentativi pentru poporul lor, deci cei care nu-i chintesențiază trăsăturile. Urmează deci ca scriitorii reținuți de istoria literară să fie doar cei care ies de sub incidența determinismului etnic, devenind un fel de ființe fără granițe, fără origine, fără paşaport, un fel de hei matloşi sau "iris in aere". Enunțarea unor astfel de principii francmasonice nu e întâmplătoare. Într-o epocă când forțe din afara țării ne pulverizează industria şi economia, transformând România într-o piață de desfacere şi pe locuitorii ei în slujbaşi ai firmelor străine, grăbind astfel procesul emigrării intelectualității în străinătate,

neutralizarea, subevaluarea, demolarea culturii, lovirea valorilor naţionale se înscriu firesc în politica de internaţionalizare economico-spirituală prin care anumite cercuri financiar-bancare vor să stăpânească lumea, declanşând procesul de pierdere a identităţii naţionale.

(în "Ultima oră", nr. 203, 13–19 mai 1998)

Paul EVERAC

La aniversarea morţii "Luceafărului"
CULTUL PERSONALITĂŢII LUI EMINESCU

Mare grijă au avut iarăşi unii domni-exegeţi din elita reformistă şi liber-schimbistă să nu-l sufocăm pe Eminescu cu admiraţia noastră. Să nu cumva să înţepenească în poziţie, să nu rămână ***indiscutabil*** (deci "mort"), ci replicat de-o seamă cu noi, supus acţiunii critice, reevaluat şi eventual reconformat, ca la verificările de partid, reformat şi pus la locul lui dacă e cazul, ori amendat fără milă dacă nu răspunde gabaritului nostru spiritual de azi. Ferit, spre binele lui, de ***cultul*** (crustacizant) al ***personalităţii***. Ucis, ca să învie!

Cu aceste fiţăraie intelectualoide operează câţiva pontifi şi agitatori din ordinul para-necrofil, urmat de câţiva şăcăluţi anonimi cu dentiţia în dezvoltare, încercând să ne atragă atenţia să nu devenim victimele unor clasamente sclerozate şi unor prejudecăţi mucegăite de vreme, să nu suferim, acum, un nou atac, oarecum mistic, al cultului personalităţii asupra raţiunii noastre active, ofensive, corosive, în sfârşit "***eliberate***". Să ne despărţim, zic şacalii, ca prin distanţă să căpătăm o mai bună aşezare a valorilor, în veacul acesta cu criterii mult schimbate, ultra-progresiste. Să nu mai facem, prin contagiune scolastică, atâta caz de un reacţionar, "mic de zile, mare de patimi",

când avem împrejur atâtea caractere cu adevărat bine-direcționate, lucide, mobilizatoare: de bronz.

Pentru mine unul această renaştere şi reformă vin oricum puțin tardiv. Luciditatea mea s-a tocit mult prea mult ca să-i mai găsesc ponoase lui Eminescu, necum să i le caut. Contaminat încă de la început de mărimea neobişnuită a acestui corifeu al literelor româneşti, n-am mai ştiut să-l răstorn la timp şi să-mi bag picioarele în el. Dimpotrivă, a ieşit bine, chiar strălucit, la toate verificările periodice făcute de-a lungul vremii, şi la 70 de ani ai mei mi s-a părut la fel de grandios şi inegalabil ca la 20, semn că am înțepenit în proiect, ca toți proştii din România, care sunt destui. Eminescu s-a făcut mistică, apel la transcendență, erou tragic, arc de idei, vifor de patimi, cantilenă, şi numai gândul (prostesc) la el, secretează la unii ca mine o stare de exaltare şi plecăciune în fața unui verb ieşit din comun. El mai este pentru amărâtul de mine şi un pilon, cel mai important, fix, dar robust, la acest aşezământ care e cultura românească, o cheie de boltă pentru ea, o arcadă de duh, ce o transformă în templu. Că a înghețat şi s-a solidificat pilonul, nu mi se pare chiar atât de rău, dimpotrivă! Văzând cu câtă putere ține bolta, nu-mi prea vine să-l scot, să-l verific la microscop şi să-l pun înapoi, cum s-a pus şi coloana lui Brâncuşi, pe principiul "na-ți-o frântă, că ți-am dres-o". Asta e treaba şăcăluților, nu a mea. Vreau să spun că e treaba partidei inteligente, comportative, impertinente, nu a celor adormiți în cultul lui Eminescu ca nişte rable retardate, fără discernământ, ca mine.

Cântarul meu a ruginit, probabil, cu talgerul pe care stă Eminescu, plecat mult în jos, iar cu talgerul celălalt flotând pe sus destul de nedecis orice ai pune pe el, oricâți îi îngrămădi din detractorii şi analiştii lui de astăzi. Când Tolstoi contestă pe Shakespeare şi se aşază pe cealaltă terezie se mai poate vorbi de un relativ balans. Dar aici poate să se aşeze întreaga echipă a "Dilemei" şi încă vreo câteva cooperative paranecrofile, balans nu este, terezia a doua rămâne în aer. Chiar dacă Eminescu e pilos, iar N. Manolescu spân, chiar dacă Eminescu e nespălat pe picioare, iar Zigu Ornea miroase a lavandă, chiar dacă Eminescu a fost internat la Mărcuța, iar Şerban Foarță se plimbă în libertate! Poate veni să se adauge şi întreaga operă filosofică şi morală a d-lui Andrei Pleşu, cântarul abia se clinteşte. Ce să mai zic? Intoxicația națională e atât de mare încât față de iubitele mai

obscure sau mai pempante ale acestor domni, mica provincială de târg moldav Veronica Micle devine, prin contagiune, o divă ideală în sufletele noastre, iar iubirea chinuită a celor doi o nobilă legendă lirică la care şăcăluţii n-au prea avut acces. E adevărat că şi d-nii Pleşu şi Manolescu iubesc probabil câteodată, şi dl. Foarţă cugetă şi alde Grigurcu (care de data asta s-a abţinut) scrie poezii, aforisme şi articole pline de duh, dar eu parcă îl prefer pe Eminescu. Şi alături de mine alţi spurcaţi, câteva milioane bune!…

Toţi aceştia nu prea se feresc de cultul personalităţii lui Eminescu. Şi de ce s-ar feri? Personalitate este, şi "nepereche". Cult este, spontan şi liber, nu cumpărat sau impus. Eminescu n-a fost poet de miting, nici parlamentar sau critic în căutare de imagine la şase posturi T.V. Nici lider, nici senator, nici ministru, nici eminenţă cenuşie. N-a avut, nefericitul, gustul anticipativ al unei democraţii de coaliţie, şi s-a războit cu spoliatorii şi detractorii neamului, fiind puţin mai român decât analiştii lui de azi. El cu neamul lui a avut de lucru, să-l exalte, să-l sfinţească, să-l apere pe fondul unei viziuni globale mai degrabă pesimiste. Para-necroforii, tot cu neamul au de lucru, să-l pună în paranteză şi să-l coroadă cu sofisme, pe fondul unei viziuni globale mai degrabă optimiste. Visul demolatorilor cultului personalităţii lui Eminescu pare a fi nostalgia unui cult al personalităţii lor proprii. Să ne despărţim de Eminescu, ca să ţinem mai aproape de ei! – asta e ceea ce pare că îi mână. Nu eminescieni, ci ziguornişti, şi grigurcişti şi manolişti plus puiandri-rozători care stând pe lângă maeştri îşi fac masticaţia, îmbibând-o cu acizi.

Para-şăcăluţii şi para-hienele dilematice ştiu că atunci când Noica s-a "despărţit" de Goethe ca să-l ia din scurt (adică să citească 52 de volume!) şi să-l îmbrăţişeze din nou, sub altă lumină, cultura germană, sprijinită de 30–40 de piloni, n-a prea scâncit. Dar dacă ei umblă la Eminescu şi-l zgâlţâie (fără să fie nici măcar Noica!) şi fac o restauraţie cederofilă şi o eutanasie pioasă, din grija cine ştie cărui restaurator nevăzut, bolta micului nostru templu se cutremură. De aceea noi, neghiobii, stăm strâns lipiţi de pilon, îl îmbrăţişăm cu toată fiinţa şi-i cântăm litaniile cultului personalităţii sale deosebite, cu pornirea de a izgoni orice zarafi calpuzani care sub pretextul renovării îşi expun, nu chiar degeaba, "dilemele", şi sunt gata să vândă molozul bolţii templului sub cuvânt că-l reclădesc.

(în "Adevărul literar şi artistic", nr. 419, 28 mai 1998)

Răzvan CODRESCU

Oboseala de Eminescu

Desigur, adoraţia sterilă şi lozincardă a lui Eminescu, devenită clişeu didactic sau propagandistic, vădeşte o patologie a receptării, pe muchia de cuţit dintre stupid şi ridicol. Aceasta nu înseamnă însă că tendinţa inversă, de contestare impioasă şi vehementă, ar avea vreo scuză sau vreo îndreptăţire. Ambele atitudini sunt expresia aproape grotescă a unei neînţelegeri generalizate, îndărătul căreia stă o criză a spiritului receptor, generată la rândul ei de o lungă disoluţie cultural-estetică şi moral-spirituală.

Niciodată, de la popa Grama încoace, Eminescu n-a fost mai neînţeles şi mai nedreptăţit. Niciodată intuiţia eminesciană a unei posterităţi jenante nu s-a confirmat cu atâta pregnanţă, în ciuda faptului că avem astăzi în spate o întreagă eminescologie, girată de cei mai mari cărturari ai României moderne, de la Maiorescu la Perpessicius, de la Călinescu la Noica, de la Mircea Eliade la Petru Creţia.

Contestarea lui Eminescu (mai mult pe considerente politico-ideologice decât cultural-estetice) înseamnă, implicit, punerea între paranteze a unei întregi tradiţii, sfidarea unui întreg şir de antecesori iluştri, faţă de care actuala intelectualitate, sfertodoctă şi teribilistă, seamănă mai degrabă cu o gaşcă gălăgioasă de "fârţângăi" şi de "piţi-poance". Ceea ce surprinde în acest antieminescianism delirant nu este atât fronda propriu-zisă (oricât de "genial" şi de "reprezentativ", Eminescu are fără îndoială limitele lui, psihologiceşte şi istoriceşte determinate), cât aerul de aroganţă, suficienţă sau nesimţire care o însoţeşte.

Un recent număr al revistei "Dilema" (VI, 265), rezervat lui Eminescu, a marcat un fel de paroxism al acestei tendinţe demolatoare (prezentate ca imperativ al "demitizării"). Sunt contestaţi, separat sau de-a valma, omul, poetul, gazetarul. Totuşi, simptomatic pentru resorturile demersului, se insistă asupra operei publicistice, ce ar fi expresia

cvasidemențială a unei gândiri politice elementare şi retrograde, cu care am putea "speria" Europa! Un Cristian Preda (asistent universitar la F.S.P.A. şi "nervos" membru al G.D.S.) scrie fără înconjur: "Eminescu trebuie contestat şi demitizat, dar nu pentru rudimentele sale de gândire politică. Din acest punct de vedere, el e realmente nul. Nu ai obiect" (p. 10)! D-l. Preda nu expune, nu analizează, nu explică, nu argumentează (i-ar trebui pentru asta cultura politică şi economică a timpului pe care o avea Eminescu); dumnealui afirmă!

D-l Ion Bogdan Lefter, "critic literar", ne asigură că, în fond, nu-i vorba decât de nişte subproducții gazetăreşti, care abia de umplu un volum din ediția Perpessicius (p. 6, sub titlul incendiar ***Poetul național*, între comunism şi democrație**)! Afirmația este reluată, într-un număr ulterior, de d-l Sorin Şerb (de unde se vede că "dilemiştii" se citesc atent unii pe alții). Va să zică aceşti "critici" necruțători, cu ştate "europene" şi "post-moderniste", nu numai că n-au străbătut publicistica lui Eminescu, dar se pare că nici măcar n-au catadicsit să răsfoiască mai îndeaproape ediția Perpessicius, unde articolele politice ocupă nu mai puțin de 5 (cinci) tomuri masive (IX–XIII)! Dumnealor vor fi crezut, probabil, că publicistica eminesciană era toată în volumul IX ("…sau articolele extremistului dezlănțuit de la "Timpul", retipărite totuşi în anii '80, după amânări şi manevre de culise, într-unul din volumele ediției critice a operei eminesciene, oprit mai întâi de la vânzare, apoi distribuit pe circuite închise, «pe liste»", scrie d-l. Lefter), în jurul căruia s-a făcut oarece scandal (prin răposatul Rosen Moses marele "prieten" al "clasicilor" noştri)…

Cam acesta este nivelul cultural şi "deontologic" al tinerei "elite" contestatare, ce ar voi să aibă credit împotriva unor "perimați" ca Vianu, Călinescu sau Noica! Curată lefterie şi şerbie culturală la uşa din dos a Sfintei Europe! Vorba "reacționarului" de Eminescu: "*Nu se trec la noi potcoave / De la iepe demult moarte; / Pune-te de-nvață, dragă: / Nu ştii carte, nu ştii carte!…*"

Societatea noastră de azi trăieşte un descumpănitor complex axiologic şi identitar. Incapabili de a mai dibui sensul propriei tradiții (dar şi al Tradiției în genere) şi furați de bovarismul ieftin al "integrării" într-o Europă despiritualizată şi cinic-utilitaristă, ajustată "jupâneşte" pe patul procustian al ideologiilor mondialiste şi al intereselor plutocratice, noi ne străduim, cu penibilul inerent oricărei

derute nevertebrate, să devenim ceea ce nu suntem: nişte "europeni de nicăieri" (vorba d-lui Paler), fără rădăcini istorice şi metafizice, gata să ne iluzionăm în numele unor minciuni occidentale şi să mințim în numele unor iluzii occidentalizante.

Cel mai "universal dintre români ne devine o povară. În fond, oboseala de Eminescu nu este decât un simptom al oboselii de noi înşine. Să ne mai mirăm că în schimbul acestui exces de auto-distrugere profanatoare nu primim decât indiferența sau disprețul "lumii civilizate"?!

(în "Ziua", nr. 1209, 13–14 iunie 1998)

Romul MUNTEANU

Eminescu în discuție

Dacă ar fi fost vorba de Arghezi sau de Blaga, reacția ar fi fost la fel? Nu cred. Faimoasa dezbatere din "Dilema" a avut în centrul său viața şi opera lui Eminescu, ca şi mitologia diversă şi complexă, țesută în jurul personalității sale reale şi imaginare. O parte a criticii şi publicisticii noastre a fost cuprinsă de panică, s-a revoltat şi a declanşat o mică cruciadă de apărare, cu posibile iradiații subterane, întârziate.

Acum spiritele s-au mai liniştit, scriitorii, tineri şi mai vârstnici, s-au explicat, iar incitarea provocată poate fi analizată cu mai mult calm.

În primul rând cred că trebuie să ne întrebăm care ar putea fi motivația acestei reacții prompte şi ample, dar de scurtă durată? Am impresia că ne găsim în fața unui act de orgoliu național exagerat sau de iubire aproape paternă / maternă față de poet. Prin şcoli, presă şi, uneori, prin universități zeci de generații de tineri au fost inoculați cu ideea că avem un scriitor unic, al cărui prestigiu nu trebuie atins cu nimic. Eminescu a fost considerat altarul literaturii noastre, chin-

tesența spiritualității românești. Dacă în alte culturi au fost acceptați mai mulți scriitori de geniu, noi ne-am străduit să acreditäm unul singur. De câte ori s-a încercat să fie urcați pe același piedestal alți poeți, ca Arghezi şi Blaga, apărătorii fanatici ai lui Eminescu au considerat asemenea tentative ca nişte acte de pângărire. De aceea, o abordare mai lucidă, determinată de spiritul timpului şi în același timp mai diferențiată, a fost arareori cu putință.

Adevărul este că opera eminesciană trebuie pusă la "încercare" prin noi modalități de lectură, aşa cum s-a întâmplat cu Racine, Balzac, Hugo, Novalis şi alții. Citită în acest fel, confruntată cu mai multe sisteme critice, opera scriitorului român nu are decât de câştigat, iar ceea ce va apărea ca perimat, poate fi considerat un fenomen firesc.

(în "Cotidianul", nr. 136, 13–14 iunie 1998)

George MUNTEANU

Cine, şi de ce şi cum "se desparte" de Eminescu?

Sper că titlul dat însemnărilor de față sugerează îndestulător intențiile. Nu văd la ce ar fi folosit, inițial, să mă fi alăturat uneia sau alteia dintre taberele aflate în beligeranță, fiindcă nu aşa m-aş fi apropiat de fondul problemei. Evident că dacă un antieminescianism cu temeiuri ***intrinseci*** – nu unul ***conjunctural*** – ar fi dat naştere disputei, nu aş fi aşteptat atâta cu cele ce le schițez abia acum. M-aş fi amestecat printre vajnicii preopinenți chiar atunci când învălmăşeala corp la corp era mai mare. Şi mai confuză. E totuşi rezonabil, mi-am zis, să aştept până se vor mai limpezi lucrurile. Când doi se ceartă orbeşte, al treilea venit nu aduce vreun alt câştig în afară de acela de a da şi el în chioreală.

Aşadar: ***de ce*** "antieminescianism" şi "proeminescianism", amândouă deopotrivă de furibunde? Şi de ce acționând nu ca odinioară, în chip mai robinsonic şi mai sporadic, ci înregimentat şi cu planuri stra-

tegice de durată? Fiindcă nu "fenomenul Eminescu", nu "problema Eminescu", nu "ideea Eminescu" (după cum zisese Blaga) era ***în cauză***, ci anumite "mentaluri" socio-moralo-culturalo-politice basculând între "sanitas" şi "insanitate". Toate – acut ***personalizate***. Că unora sau altora nu le-a plăcut Eminescu nici înainte, nici acum nedându-se în vânt după el, e o chestiune de conformaţie individuală, de viziune asupra lumii, de antene perceptive cu anume lungimi de undă, de educaţie estetică ş.a.m.d. Or, dacă-s suficient de sinceri cu ei înşişi, dintr-atâtea motive greu de unificat s-au năpustit *in corpore* cei de la "Dilema" asupra lui Eminescu? Şi, simetric, de aceea tot *in corpore* le-au ieşit întru foarte belicoasă întâmpinare ceilalţi: unii dintr-o confrerie, care se cam dase la fund, iar alţii numai potrivit unei anume concepţii despre "bunul simţ" şi "bunul gust"? La asemenea întrebări, suficient de sugestive prin ele însele, orice om cu un pic de minte întrevede că răspunsurile ce ar fi de dat comportă multe dificultăţi.

Un prim răspuns, încă imprecis, e că urâta dispută "anti" – "pro" eminesciană a declanşat-o un "mental" colectiv în derivă. Mult hărtănit e acest "mental", mult nelimpezit, mult angoasat, mult inflamat. Nostalgici de-ai comunismului confundă şi acum latura elevat-"utopică" a personalităţii şi operei eminesciene cu smintit-grosiera utopie a celor ce au schimonosit până în adâncuri fiinţa spirituală a poporului român vreme de aproape jumătate de secol. Oponenţi ai celor dinainte confundă stagiul lor de acum, de "alfabetizare" într-ale democraţiei, cu unicul principiu al "dreptului la opinie", înţeles într-un mod tot atât de ***dictatorial*** ca al precedenţilor. "Cine nu e cu noi e împotriva noastră", gândesc şi acum – mai cu fereală, mai făţiş – cei dintâi. "Dreptul la opinie" e a se decreta strict egocentric şi brutal, fără vreo sumară civilitate, (semi)raţionează ceilalţi. E ***criza maladivă*** a societăţii româneşti din vremea de faţă, în aproape toate compartimentele ei. Criză "de creştere"? Criză "de disoluţie"? După câte am văzut şi văd, mie unuia mai că mi-ar veni să răspund; "numai Dumnezeu ştie!"; asta, dacă nu aş fi convins că avea dreptate Eminescu, atunci când repeta neobosit că "simţul istoric" de multe ori ne-a fost şi ne mai poate fi binepovăţuitor în momentele de cumpănă. Iar "simţul istoric" presupune – tot Eminescu repeta apăsat – să cauţi a fi "lucid", să cântăreşti "faţa" şi "reversul" lucrurilor, să rosteşti curajos "adevărul", însă numai după ce m-am pătruns şi de felul ***cum***

trebuie să le spun, – nu eufemistic, nu diplomaticeşte, ci căutând ***cuvinte*** pe măsura ***evidenţelor***? Dacă – şi unde – voi greşi, voi regreta mai amarnic decât se vor bucura cei ce-mi vor semnala erori tot de ordinul ***evidenţelor***.

Prin urmare: ***de ce*** monumentala ***gafă culturală*** a celor de la "Dilema", acum, când parcă nu ne-ar ajunge celelalte bineştiute gafe săvârşite în destule alte domenii ale vieţii noastre publice? ***De ce*** înverşunarea lor "antieminesciană" – şi strigător de nedreaptă prin însăşi concepţia ei, şi de o stângăcie penibilă, echivalentă cu un prost gust greu de întrecut? Eu unul nu-i văd noima decât în rău inspirata şi plina de riscuri pornire de "a provoca". A provoca, în corectă limbă românească, se ştie că duce cu gândul la "provocator". Le convine "desantanţilor" de la "Dilema", cu ce strânsură de aliaţi au mai sclipuit şi de pe la alte publicaţii, să le rămână un renume ca acela al "băieţilor cu ochi albaştri"? Spre a identifica pe cei ce poartă o principală vină în tabuizarea numelui şi a operei lui Eminescu, puteau să se restrângă la a recrimina "şcoala" (deşi nu întotdeauna e cazul); sau la a ridiculiza "comemorările" bianuale concepute stupid (deşi, iarăşi, nu oricând şi nu peste tot ele-s înfăptuite astfel, incompetent şi a lehamite); sau puteau reflecta la oportunitatea de a pune în discuţie potrivită faptul (cum îmi scria în 1989 un spiritual poet de la Iaşi) că "la trei lucruri se pricepe tot românul: la fotbal, la mărcile de automobile şi… la Eminescu". De ar fi procedat aşa, iniţiativa lor ar fi intrat într-o ordine mai firească a lucrurilor. Dar nu! Resentimentari anapoda (şi se ştie ce rău sfetnic e "resentimentarismul"), ei – în disprețul oricărei griji pentru nuanţe – au aruncat cu scârnă multă şi asupra fiinţei de aievea, şi asupra operei lui Eminescu. (Ce-i drept, nu chiar toţi; nu, spre exemplu, de multe încercatul şi lucidul Alexandru Paleologu). Că li s-a răspuns cu similare împroşcături de materie fetidă, ce "outsider" străin de scabroasa afacere ar privi cu mirare? Justificarea lor ("à la Ieremia…") e – reamintesc – "dreptul la opinie". Bine, bine, ar gândi oarecine, în conversaţii particulare (nu o dată frivole) poate să-ţi vină a susţine că nu-ţi place Blaga, fiindcă prea fabrică în poezia lui "mituri" cu toptanul; sau că nu-ţi place Arghezi, deoarece cam miroase a opincă subcarpatică nespălată şi alte necurăţenii; ori că Nichita Stănescu nu-ţi place, fiindcă e un simplu "măscărici al cuvintelor" (Mi-a fost dat să aud astfel de "evaluări"). De-alde astea, totuşi, – e de

admis că gândeşte orice om cu scaun la cap, – nu-s de afirmat prin reviste, în numele "dreptului la opinie". Ce are a face?!, se vede că le-a trecut prin minte "democraţilor" de la "Dilema", încântaţi într-atât de "eul" lor scriitoricesc, critic, pamfletaroid, încât l-au substituit fără probleme celui privegheat de acţiunea pură şi simplă.

Or, sper să se înţeleagă bine: nu din porniri "moralistice", înregimentat "politice", "politicianiste" – şi mai ştiu eu care – s-a ivit "de ce"-ul din aceste însemnări, ci din întrebarea dacă "antieminescianismul" dilematist e unul ***intrinsec***, ori numai ***conjunctural***. Iar răspunsul e la mintea oricui: un eventual "antieminescianism intrinsec" i-ar fi dat ghes cel puţin unuia dintre incriminatori să scrie pe o pagină întreagă (sau pe mai multe) un studiu ***la obiect***, dezvăluind argumentat cu toată meticulozitatea ***de ce*** este Eminescu desuet, aberant, lamentabil în cutare poezie ori în cutare articol gazetăresc de-al său. A făcut-o careva? S-au prefăcut a o face cam toţi, după cum i-a ajuns mintea, însă unul, care-i pasămite "asistent" universitar, a bătut orice record, cu asemenea edictare: "Eminescu trebuie contestat şi demitizat, dar nu pentru rudimentele sale de gândire politică. Din acest punct de vedere, el e realmente nul. Nu ai obiect" (cf. "Dilema" nr. 265, 1998, p. 10). În atare caz – vorba directorului publicaţiunii —, chiar că s-ar fi impus ceva "minima moralia"! O "minima moralia" de extracţie ***ştiinţifică***, desigur.

Va fi fiind ***tinerel*** acest "asistent la FSPA"? Foarte probabil. Iar faţă de tineri, se ştie de când lumea, e nevoie totuşi de o înţelegere largă. Dacă nu-şi fac de cap la vârsta tuturor ebuliţiilor şi dacă la maturitate nu-şi întrebuinţează capul pentru lucruri mai trainice, cu ce "amintiri" îşi vor mai putea nutri bătrâneţea? Parafrazându-l pe "f.s.p.a."-istul Cristian Preda, "din acest punct de vedere" nu se vor dovedi la căruntețe "realmente nuli" junii contestatari în gol de acum? De aceea e poate cazul să fie lăsaţi la o parte aceşti "antieminescieni" de ocazie, cu năstruşniciile lor cu tot.

O altfel de atenţie li se cuvine însă "antieminescienilor" aparţinând generaţiei acum "mature", dintre care are de ce să stupefieze prin luarea lui de atitudine un Mircea Cărtărescu. Şi nu mai puţină atenţie merită, din generaţia i-aş zice numai "bătrâioară", nu chiar "bătrână", un Nicolae Manolescu (deşi, fie şi numai prin cele ce tot îngaimă despre Eminescu, se dovedeşte binişor mai "vârstnic" spi-

ritualiceşte decât – am precizat mai înainte de ce – Alexandru Paleologu). Amândoi denigratorii la care mă refer sluțesc chipul adevăratului Eminescu prin ***omisiuni***, ***răstălmăciri***, ***ignoranță prezumțioasă***. Şi (cum m-am întrebat mereu în aceste însemnări numai spre a înțelege, "sine ira et studio") – ***de ce*** procedează aşa? În contextul unor cauzalități mai generice privind lucrurile, o fac tot sub presiunea "mentalului" subiectiv-obiectiv din această vreme a tuturor vremuielilor. Unul, Mircea Cărtărescu, riscă să-şi piardă "uzul rațiunii", din cauza aprecierilor mult exagerate pe care le-a recoltat cu **Orbitor**-ul său. Cartea nu-i rău scrisă, desigur, însă-i departe de a inaugura chiar "o nouă epocă" în dezvoltarea romanului românesc, marcând abia o etapă mai sofisticată a scriturii "sado-masochiste"; a narativității specializate în zugrăvirea "rapănului" existențial, ca şi într-a "halucinatoriului" confecționat din prefabricate "postmoderniste", – curent reținând în privința aceasta "lecția" lui Sábato şi a altor sud-americani. Nu e rău să avem şi asemenea produceri, care amintesc prin câte ceva distorsiunile ce au maleficiat formarea "generației de mijloc" autohtone (şi nu numai). Dar parcă e prea de tot să fie proiectate miasmele acestui sfârşit de mileniu şi asupra lui Eminescu, după cum se va vedea mai încolo. Iar cât îl priveşte pe ***N. Manolescu***, atât de deprins cu deşertăciunea de a se şti mereu în "prim-planul" atenției publice, – el se simte agresat de presiunea în repede creştere a emulației "vedetizante" din Agora dâmbovițeană. Vede cum abia i se mai distinge prezența printre acelea ale dezinvolților alcătuitori de "talk-show"-uri şi de alte minunății. Îl sperie vremelnicele eşecuri politice şi – mai grav – avertismentele vizând diminuarea spiritului său de improvizație asupra a orişice. De aceea forțează atragerea atenției asupră-i prin "provocări" mai inocente sau mai puțin aşa, – dintre care cea cu minimalizarea lui Eminescu i-a devenit o veritabilă ***obsesie***; după cum iarăşi se va vedea, în cazul acestui "om oximoronic" prin definiție.

Ce stupefiază în aşa-zisele **Fapte** cu privire la înfățişarea exterioară şi lăuntrică a lui Eminescu, pe care Cărtărescu le etalează în "Dilema"? E, întâi, din pricină că o face cu un fel de instrument medical rudimentar, dintre acelea mânuite de asistenții veterinari. Şi nu-i de mirare, deoarece optica însuşirii acestor "fapte" e leit aceea cu care a fost prezentat personajul de referință din romanul său **Orbitor**.

Luându-se după spusele lui Matei Eminescu, – singura odraslă dintotdeauna zănatecă a familiei Eminovicenilor, – Cărtărescu îi reproduce cu nu ştiu ce voluptate opiniile despre statura scundă a poetului, despre faptul că "era foarte păros Mihai, pe pulpele şi cele de jos şi cele de sus, credeai că-i omul lui Darwin", că avea "platfus" – şi altele asemenea. Cum ***semnifică*** speciosul portretist improvizat toate acestea? Şi în ce "stil"? În viziunea şi cu stilul din **Orbitor**, unde citim încă de pe la început cum se vede pe sine protagonistul: "M-am dezbrăcat de tot în faţa toaletei cu oglindă. Ce animal ciudat eram! Ce cap triunghiular, ca de şarpe (…) Ce torace îngust (…) Părul mi se îndesea pe pulpe (…) Fesele îmi erau rotunde şi grele, aproape ca de fată, cu spaţiul dintre ele întunecat de păr ca de o linie groasă trasă cu tuş. Eram, evident, un animal, un aparat fragil de materie organică" (**Orbitor**, p. 25–26). Dintr-o asemenea perspectivă, a "animalităţii", comentatorul trebuie să fi regretat că, pe măsura ipotezelor autoreflexive atribuite în continuare personajului din "sado-masochisticul" său roman, n-a dat de documente care să-l înfăţişeze şi pe poet ca pe o "râmă" sau ca pe un "oxiur" (p. 95). Şi iată acum ***reaua credinţă patentă***, în **Faptele** pe care penibilul "factolog" le mai adaugă în "Dilema": "Nu arăta în nici un fel a poet. Toţi cei care-l cunoşteau din scris sunt dezamăgiţi când îl întâlneau". Şi, drept probă, citează apoi din Mite Kremnitz: "mă durea deosebirea dintre adevăratul Eminescu şi cel care trăise în închipuirea mea… unde-i poezia?" Era, pasămite, "un om cu totul lipsit de maniere", umbla "îmbrăcat fără nici o îngrijire", îi apăruse "cu înfăţişarea prea matură pentru cei 26 de ani ai săi, prea cărnos la faţă, nebărbierit" etc. Acestei Dalile cu "minte scurtă, haine lungi", Eminescu îi dăduse o ***lecţie*** pe care glosatorul se vede că o ignoră. *Inde irae*! Şi câte alte insanităţi culese de la observatori de calitate joasă mai convoacă Mircea Cărtărescu, spre a ne convinge că "toţi" cunoscătorii scrisului eminescian erau decepţionaţi – când îl întâlneau – că "nu arăta în nici un fel a poet"?! Ei, chiar aşa, – "toţi"? Să vedem ce zice nemilosul scrutător de mutre care a fost Caragiale: "Tânărul sosi. Era o frumuseţe! O figură clasică încadrată de nişte plete mari negre: o frunte înaltă şi senină, nişte ochi mari – la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cineva este înăuntru; un zâmbet blând şi adânc melancolic. Avea aerul unui sfânt tânăr coborât dintr-o veche icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul

căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare. «Mă recomand, Mihai Eminescu». Aşa l-am cunoscut eu". (**În Nirvana**). Să mai reproduc portretul – fizic şi moral – pe care i l-au creionat lui Eminescu un Slavici, un Haşdeu, Creangă, Iacob Negruzzi, precum şi atâția alții din tagma lui scriitoricească? Ar fi să-i subapreciez pe cei care – fie că s-au "şcolit" mai temeinic decât Mircea Cărtărescu, fie că el a rămas străină urâta tendință spre mistificare a acestuia, – infatuat şi grotesc marcată de aserțiunea ulterioară cum că "Sunt foarte mândru că am participat şi eu la – de pe-acum – faimosul număr despre Eminescu al "Dilemei", cu toate că prezența mea a fost oarecum secundară, ca şi miza articolului meu: o imagine neretuşată a poetului" ("Dilema", nr. 273, 1998, p. 8). O imagine "neretuşată"? Care cititor fără prejudecăți de un fel ori de altul, de acum şi de mai târziu, nu va exclama în cel mai bun caz: "Domnul să-l ierte, că nu ştie ce zice!"?

Cu "antieminescianismul" lui Nicolae Manolescu, povestea e mai complicată, marcat fiind de fandări şi replieri care nu vor putea fi semnalate aici decât prin puține elemente. Cu mulți ani în urmă, adică în "Contemporanul" din 1970, Manolescu a publicat un relevabil (şi, firește, onest) articol despre **Vocile lirice ale Luceafărului**. Însă, mai târziu, în **"Romanul" erotic eminescian** (din "Steaua", 6, 1986), şi-a amendat opiniile anterioare, încadrând **Luceafărul** în "ciclul iubirii misogine". Opinia aceasta de duzină rezultase dintr-o nebăgare de seamă, ori dintr-o incipient-insidioasă pornire minimalizantă? Să trecem… Acum câțiva ani, voindu-se "şocant" (cum îi e felul), l-a persiflat sumar pe Eminescu, afirmând în "România literară" cum că poetul ar fi elogiat "sărăcia românească". (În treacăt fie spus, Marin Preda debitase cu ani în urmă acelaşi lucru, numai că glumind aşa… într-o doară). Să trecem şi peste asta, poate numai mirându-ne că un critic arătându-se mereu încântat de "ştiința" sa ignoră ce-i aceea o "lirică a rolurilor" şi în ce fel a recurs la ea autorul **Scrisorii III**. Dar iată că acum, în "faimosul" (după Cărtărescu) număr din "Dilema", autoproclamatul pontif al "antieminescienilor" îşi defineşte poziția cu asemenea superb-ridicolă încântare de sine: "În fond, problema actualității lui Eminescu mi se pare compromisă moral de faptul că noi am crezut că-l putem considera mereu la fel, ca şi cum anii n-au

trecut, nici peste el, nici peste noi, mai exact de faptul că *nu ne-am despărţit niciodată de el*. Aici e falsul: despărţirea de Eminescu era obligatorie pentru a avea speranţa să facem din el contemporanul nostru. Dar cine a îndrăznit să propună acest gest? Toţi naţionaliştii l-ar fi pus la zid pe lipsitul de respect. Asumându-mi acest risc, afirm răspicat: trebuie să avem, mai întâi, curajul de a ne despărţi de Eminescu, dacă dorim să-l regăsim, să-l apropiem, să-l facem contemporan". Pseudoparadoxul cu "despărţirea = apropiere" trebuie să-i fi amuzat pe mulţi, dacă, într-o conversaţie purtată în troleibuz de doi călători, l-am auzit pe unul dintre ei observând – cu "Dilema" în mână: "Câtă băţoşenie! În multe soiuri de «despărţiri» e specializat tipul ăsta! Şi vede cam prea mulţi "naţionalişti" pe metru pătrat. Nu l-o fi persecutând vreun «complex al tatălui»? Oricum, dacă nu preşedinte de republică, dacă nu în parlament, cel puţin îi dă cu tifla lui Eminescu. Tot e ceva…". M-am uitat atent la omul cu geantă "diplomat" şi cu ochelari, stârnit de faptul că, – neumblat prin lumea literară cum sunt, nu-s la curent cu cancanurile şi nu-i pricepusem decât foarte vag vorbele ce aduceau a insinuare, la care interlocutorul său zâmbise complice. Să mă amestec şi eu în vorbă cerându-i să mă lămurească? Ezitam, căutând o modalitate, până când cei doi au coborât în staţia Kogălniceanu. Şi aşa, continuându-mi drumul, mă tot întrebam cât e de recomandabil acest meşteşug al ***provocărilor***, care te împinge în "gura lumii"? Fiindcă s-a văzut ce tărăboi dezagreabil şi câte veninoase ***atacuri la persoană*** a generat isprava din "Dilema". Chiar dacă oameni inteligenţi şi cultivaţi au putut să creadă în bunele intenţii ale unora dintre cei care, ca N. Manolescu, vor fi presupus că ***despărţirea de Eminescu*** ar fi soluţia forte pentru a ni-l face "contemporan".

În realitate, raţionamentul şi atitudinea preconizate de acest critic nu chiar de toată mâna sunt viciate din start şi într-o multitudine de feluri. Pregătindu-şi funambulesca încheiere, pe care am citat-o fără trunchieri, Manolescu se învârteşte în articolul său, intitulat **E o întrebare!**, printre felurite inexactităţi şi sofisme. Pe Jan Kott, cel din **Shakespeare, contemporanul nostru**, îl invocă simplificator şi *pro domo*. Afirmă că pe Eminescu nu îl mai citeşte nimeni din pasiune, nu face din poeziile sale "o carte de căpătâi!". După ce "sondaj de opinie" şi după ce statistici riguroase a ajuns să creadă astfel? Se leagă

de felul cum e studiat poetul în şcoală, ca şi cum în ţara asta n-ar mai fi chiar nicăieri profesori de română cu pregătire la înălţimea misiunii lor. Ignorant perfect, sau de rea credinţă prost mascată, se dovedeşte a fi N. Manolescu atunci când susţine că "fragmentele dramatice" eminesciene "nu reprezintă în sine nimic şi nu pot fi citite". Chiar până la nivelul de gândire şi de comportament al lui Cristian Preda a ajuns să se coboare? Oricum, dacă n-a putut citi aceste fragmente dramatice, n-a avut cum să afle că ele-s o principală "rampă de lansare" a înaltului lirism eminescian, cum e acela din **Melancolie**, **Peste vârfuri**, **Se bate miezul nopţii…** şi atâtea alte poeme de excepţie. Cu binecunoscuta-i uşurătate de a da verdicte chiar şi necunoştinţă de cauză, N. Manolescu ignoră **Fragmentarium**-ul şi celelalte însemnări din manuscrisele eminesciene, numindu-le "maculatoare" (după Sorescu), deşi ar fi deşi ar fi dovedit un minim "profesionalism" dacă le citea atent şi, eventual, le compara cu celebrele **Fragmente** ale lui Novalis. Articolele politice, – zice, ipocrit, preconizatorul despărţirii de Eminescu – ar merita şi ele o "nouă lectură critică". La ce bun? – pentru confratele lui Cristian Preda. Şi care "nouă lectură critică"? Să declare în mod public N. Manolescu dacă a efectuat cel puţin o "primă lectură" a celor cinci volume de publicistică eminesciană, din ediţia academică, şi s-o dovedească în săptămânile ce vin prin vreun articol-două, oricât de "critice". Altminteri, va friza ***impostura***; fie d-sa şi cu funcţie de prof. univ. dr. în învăţământul superior românesc. Şi, în fine, să revenim la concluzia cu "despărţirea de Eminescu", decretată ca "obligatorie pentru a avea speranţa să facem din el contemporanul nostru". Ca argument subsidiar pentru o astfel de aberaţie, "modistul" şi "învăţatul" urmaş al Ziţei lui Caragiale subînţelege, după Eugen Lovinescu, că asemenea "despărţire" decurge fatalmente din "mutaţia valorilor", adică din prefacerea şi complexitatea "modelor", şi a "gusturilor" etc. Numai că, ***integral***, povestea cu "mutaţia valorilor" îi vizează pe scriitorii mai mărunţi – şi numai ***superficial*** pe cei mari. Lucru pe care Manolescu nu l-a priceput până acum, deşi gafa lovinesciană cu repedea "inactualizare" a lui Caragiale se cuvenea să-l fi îndemnat la circumspecţie. Încât, în termeni mai de ultimă analiză, manolescianismele semnalate trădează o foarte carentă înţelegere a ceea ce se cheamă legătura dintre "polisemia" marilor opere şi "posteritate". Cititorii trândavi, cum se arată a fi majoritatea celor ce au scris

– cum au scris! – despre Eminescu în "Dilema", nu-şi pun problema că îndelunga "posteritate" a operelor mari depinde de capacitatea cititorilor de la polul dimpotrivă de a descoperi în ele tot alte aspecte şi înţelesuri, nebănuite de cei ce le-au premers.

În căznita şi încâlcita sa carte **Despre poezie**, dar mai cu seamă în articolul **Planeta ascunsă**, care-i dezvăluie mai limpede tezele estetice de bază, Manolescu afirmă: "toată poezia tradiţională era mult mai des categorială decât individuală şi exprima un suflet tipic". Altfel se petrec lucrurile în "poezia modernistă", ne avertizează criticul, deoarece aceasta "este o formă dificilă şi elitară", iar "sufletul care se exprimă în ea (…) departe de a mai fi tipic, generic, ca în poezia tradiţională, devine individualist, egoist şi straniu ca un duh non-uman". Aşadar: "elitismul", "individualismul", "egoismul" reprezentărilor despre lume – iată raţiunea manolesciană a "mutaţiei valorilor". Cine ar fi crezut că "purismul" cu alte motivări şi cuprinsuri ale celor din Şcoala Ardeleană a va reapărea în vremea noastră sub forma unei astfel de habotnicii estetizoide? A cuprinde cât mai mult sub semnul "poeticului" autentic e ceea ce au ştiut dintotdeauna – cu lărgime de spirit – marii autori. Şi au avut o audienţă corespunzătoare. Pe Dante l-au comentat ***în for*** covârşitoare personalităţi italice; trecându-şi unul altuia ştafeta: de la Leonardo da Vinci şi Michelangelo – până la Francesco de Sanctis, Croce, Ungaretti, Umberto Saba şi alţii de acum. Fără să li se pară italienilor că-i vreun exces în asta. Iar noi să batjocorim – tot ***în for*** – pe cel care a rezumat mai cuprinzător ***modul românesc de a fi***, – cu bunele şi relele sale?

Toate disocierile Manolescului despre "poezia tradiţională" *vs*. "poezia modernistă" reprezintă, pentru orice om cu "simţ istoric" (şi "estetic") neadulterat de "modisme", nişte simple arguţii belfereşti. Autorii mari, luând mereu aminte la "categorial", la "tipic", la "general-uman", au sfârşit firesc în a-i da expresie prin "individualul" nemonadic, prin "particularul" ferit de insignifianţă. Numai poeţii (şi prozatorii! şi criticii!) cu înzestrări şi priceperi firave cred a scoate produceri nemaipomenite doar din contemplarea propriului ombilic. Şi sunt ei ***citiţi*** ca Eminescu, Caragiale, Creangă, Maiorescu, Bacovia, Blaga, Arghezi, G. Călinescu? Se citesc doar ***între ei***… Şi se pot ei compara ca anvergură, densitate polisemică, expresivitate bătând departe cu un Edgar Poe, care în **The Philosophy of Composition**

dezvăluia a fi căutat pentru **Corbul**, un subiect care să întrunească "acordul unanim al omenirii"? Un asemenea "acord", se ştie în ce mod "tipic" l-a respectat Poe, după cum ştim şi prin mijlocirea cărui "subiect" profund ***personal*** a făcut-o. În poemul postum **Icoană şi privaz**, Eminescu îşi dezvăluia convingerea potrivit căreia poetul "dator e (…) să fie al veacului copil", fără să omită a adăuga: "Şi eu, eu sunt copilul nefericitei secte / Cuprins de-adânca sete a formelor perfecte". În felu-i propriu exprimat, crezul estetic eminescian nu diferă prin esența lui de al lui Poe şi de al oricărui scriitor menit să înfrunte veacurile. Şi asta, oricât, din picurul lor de vreme, mai mult năzuroşi decât dotați cu forță creatoare, unor scriptori râvnind la ieftina ***notorietate*** obținută cu orice preț li se năzare să-şi "oblige" concetățenii la despărțirea de un Prometeu al spiritului ca Eminescu. Vi se pare vouă, "dilemiştilor", că sintagma ***Prometeu al spiritului*** e un nou clişeu encomiastic? Atunci vi-l propun pe acela de "lider spiritual", mai potrivit prin termenii ***politicianismului literar "democratizant"-caricaturistic*** pe care – cu voie ori fără voie – îl promovați. Mărunței ce vor să-şi sară peste peticuțul vostru de umbră, e oportun să vi se amintească, – spre a încheia cu nişte disocieri ce-s, în fond, pentru cititorii cei mulți, nu pentru minuscula voastră confrerie, – un binecunoscut îndemn din **Scrisoarea III**: "Dar lăsați măcar strămoşii ca să doarmă-n colb de cronici; / Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici". Îndemnul-sfat vi se potriveşte excelent; că tot vă iluzionați voi că îl veți arunca pentru de-a pururi pe Eminescu în colbul istoriografic.

Discuției de față i se cuvine totuşi un supliment de concluzie, pornind de la întrebarea pe care mulți şi-au pus-o în sinea lor: "Cine este, în fondul lui adânc, Nicolae Manolescu – mai de demult instigându-i la viscerale porniri antieminesciene pe cei slabi de înger?" A fost "copilul teribil" al criticii de acum vreo patru decenii – şi a rămas în mai mult de o privință cu reprezentarea infantilă despre sine de atunci. Prea dorlotit o bună vreme, i se cuvine de-acum a fi pus în fața unei oglinzi mai necosmetizante. E un om cu respirație scurtă, şi "voce" mică, mată, puțintel cârâită, – atât în vorbire, cât şi în scris. O "voce" care nu stârneşte ecouri sonice şi nici rezonanțe persistente

în sufletele cititorilor sau ale ascultătorilor. De aceea, intuind semiconştient ***ce este*** şi ce ***poate***, forţează neîntrerupt şi obstinant "atenţia" publică prin ciripitura sa foiletonistică şi mai compact hârţogărească. De aceea, în culegerile sale de gângăneli (multe, ce-i drept), se vrea mereu paradoxal, epatant, şi nu e decât obositor de narcisic. Se crede "original", fără a fi. Nu există în tot ce a scris, vreo idee memorabilă; o "idee Manolescu". Pentru câtva timp, s-a hrănit din ideaţia critică a lui G. Călinescu. Apoi "s-a despărţit" de el şi l-a luat în folosinţă pe Roland Barthes. Acum, cu "despărţirea de Eminescu", îl parafrazează pe un de mult oploşit pe alte meleaguri, rebarbativul Virgil Nemoianu, care vine periodic în ţară spre a ne da "sfaturi" şi care în revista "Contrapunct" de mai anii trecuţi ne-a povăţuit el, primul – inoportun şi bont —, asupra urgenţei de ***a ne despărţi de Eminescu***. Iniţiativele mai de anvergură ale lui N. Manolescu, de pildă aceea cu "doricul", "ionicul", "corinticul", seamănă cu o supă încălzită a nu ştiu câta oară, la noi şi în alte părţi, oricât termenii-cheie par să difere.

În **Istoria critică a literaturii române I**, acest autor nu aduce nimic nou peste ce se ştia din tratatele lui N. Cartojan şi, îndeosebi, G. Călinescu, din care se extrage cam tot ce era mai inedit şi mai frapant în sistemul medular de gândire istoriografică. Tot luându-se după G. Călinescu şi supralicitându-i obişnuinţele, Manolescu ne potopeşte cu "adjectivita" şi "adverbita" lui, atingând excelenţa când recurge la superlativizarea gradelor de comparaţie: "absolut extraordinar", "cel mai extraordinar", "cu atât mai extraordinar", "extraordinare peripeţii", "deopotrivă de extraordinare" etc., etc. Epitetele în năvală glotaşă, precum şi topica vocabularelor, a enunţurilor, sunt şi ele… cele mai extraordinare, îmbogăţind şi limba română considerată în genere, dar mai cu seamă gramatica şi stilistica ei. Luăm cunoştinţă astfel, de câte un "târgoveţ destupat", de anume "bun simţ bornat", de o scrisoare "minunat de clară" şi redactată într-o "românească adorabilă" etc. (De se va impune cumva, voi spori considerabil recolta aceasta.) Scriitorii de până la "Junimea" sunt trataţi cu o bine marcată autoritate paternală – unii recuzaţi prin câte o concisă negaţie de mare indignare, alţii îs duşi de mână cu indicibile duioşii şi efuziuni admirative. În interludii, câte un panseu ca acesta ne încremeneşte de uimire: "Nu e nimic mai fascinant decât să priveşti în puţul timpului şi

să cauți originile" (p. 30). Care origini? Asta se vede că rămâne la voia cititorului. Vajnic osânditor al "protocronismului", cândva, Manolescu s-a trezit – în aceeaşi **Istorie critică…** – "protocron" şi el pe la spartul târgului. Fie şi mai mult *intra muros*, dar nu numai. Descoperă, spre exemplu, că în cutare versuri de-ale lui Dimitrie Cantemir e anticipat Ion Barbu. Sau că **Țiganiada** e "comparabilă cu performanțele moderne ale unor Joyce, Borges şi Nabokov" (p. 139). Într-un loc, parcă-i ceartă pe cei ce s-ar îndoi că "paleta de memorialist a lui Ghica nu suferă comparație cu a nici unui scriitor român" (p. 236). Lejerul C. A. Rosetti, care-i în notațiile jurnaliere "ca şi Flaubert" (p. 265), mai e şi "izbitor" de "minulescian", sau anticipează "timbrul din **Ce e amorul** şi din celelalte meditații erotice eminesciene" (p. 271). Mai înainte, excavatoristul de protocronisme descoperise că Alecu Văcărescu a anticipat **Luceafărul** (p. 100). În schimb, ori de câte ori aduce vorba despre Eminescu (ceea ce se întâmplă des), nu îl mai minimalizează pe calea insidioasă a "anticipatorilor" pe care i-i pune în cârcă, ci îl sancționează satisfăcut prin ***etichetări*** sumare ca, bunăoară, în enunțul unde se referă la apariția "reacțiunii junimiste", "care culminează cu naționalismul şi pesimismul lui Eminescu" (p. 173). Încât, spre a încheia, trebuie să observăm că ceea ce i se reproşează lui Bălcescu, spre exemplu ("clasicismul de şcoală al epitetelor", "retorismul hiperbolizant" care[-i] face "scrierea monotonă" ş.cl.), se potriveşte şi pentru **Istoria…** aceasta – nici pe departe "critică", ci numai diletantă, amatoristică.

Ca destui alți mânuitori de condei, emulați de la o vreme în chip primejdios de politicieni şi "mass-media"-tişti, N. Manolescu, îndeosebi prin searbăda sa prestație editorialistică din "România literară", profesează un "eurrropeism" foarte locvace. În lipsă de profunzime a ideației, măcar limbuție. Ca, de altminteri, cum li se întâmplă şi altor "europeişti" ori "transatlantic"-işti, care par a voi să transforme țara asta într-o uzină de fabricat vorbe. Însă cu asemenea "europeism", ne vom tot împletici mult şi bine prin mâlurile "tranziției".

(în "Adevărul literar şi artistic", 16 iunie 1998)

Ioan BUDUCA

Dictatura simbolurilor

Th. O. Bobe este student. Îl cunosc profesorii şi colegii. Altă notorietate n-are. N-a avut, mai exact. Până de curând. L-au făcut faimos în târgul lui câteva voci faimoase şi ele (pe raza unui judeţ şi jumătate): Adrian Păunescu, Grigore Vieru, Mihai-Ungheanu. S-a întâmplat că studentul Th. O. Bobe a fost publicat în revista "Dilema" cu un text despre Eminescu. Un text în care studentul filolog Th. O. Bobe scrie că lui nu-i place poezia lui Eminescu. De aici a plecat unda de şoc a scandalului. Cine e acest Th. O. Bobe? N-are importanţă. Important e că l-au publicat cei de la "Dilema". Acolo e buba. Andrei Pleşu şi Z. Ornea. Ăştia sunt capul răutăţilor. Ăştia conduc conspiraţia împotriva valorilor naţionale. Nu le ajunge că ne iau fabricile? Fraţi şi surori, tovarăşi, Patria e în pericol! Vor să-l omoare pe Eminescu! Dar dacă nu e vorba decât de o chestiune de gust? Lui Th. O Bobe nu-i place poezia lui Eminescu şi pace! Fugi d'aci, dom'le, e conspiraţie! Şi dă-i şi luptă.

Ar fi incredibil dacă n-ar fi adevărat. Pe toată lungimea "frontului" literar nu auzi alte ecouri. Nu auzi ceva anume despre eşecul Târgului de la Leipzig. Nu auzi niscaiva strigăte de luptă despre criza romanului românesc. Nu apar "cruciaţii" războiului împotriva ruinei generale a criteriilor de valoare. Nu, corul patrioţilor români atâta mai ştie: vor să ni-l omoare pe Eminescu; au contract cu unu', Th. O. Bobe, ucigaş plătit din sudoarea boborului.

E de râs? E de plâns? În orice caz, e o dovadă în plus că aproape fiecare corist din majoritatea anticeauşistă a vrut să-l vadă căzut de la putere pe fostul dictator numai ca să se poată instala pe icicolo micii dictatori care formau această majoritate. Nu ***omul nou*** s-a copt sub urgiile ceauşismului, ci o armată de mici dictatori… Fiecare pe moşioara lui se crede *nec plus ultra*.

Ideologia acestora, când sunt şi producători de artă, mai mult sau mai puţin importanţi, este naţionalismul. Puterea lor: un fel de dictatură a simbolurilor. Jos laba de pe Eminescu! Jos laba de pe

Enescu! Jos laba de pe Brâncuşi! Secţia de propagandă din capul lor are următoarea imagine despre ţărişoară: de mii de ani ne batem cu marile imperii şi rezistăm; geniul nostru este dăinuirea, sabotarea istoriei; misiunea noastră: să luptăm împotriva celor care au o misiune; limba română este un miracol, n-are influenţe străine în fondul principal de cuvinte; dimpotrivă: limbile altor neamuri sunt pline de influenţe româneşti.

E limpede. Dictatura acestui rrromânism nu este decât compensarea în plan simbolic a tot ceea ce în plan istoric este eşec, lipsă de glorie, neant. Ea vorbeşte *per contrarium* în numele realismului: când nu se poate lăuda cu fapte, patriotismul semidocţilor o ia pe arătura simbolurilor.

(în "Cuvântul", nr. 7, iulie 1998)

Pavel Gheo RADU

Despre Eminescu: o polemică simptomatică

Motto:
"*De-oi urma a scrie versuri, teamă mi-e ca nu cumva*
Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceapă-a lăuda;
Dacă port cu uşurinţă şi cu zâmbet a lor ură
Laudele lor desigur m-ar mâhni peste măsură."

(Mihai Eminescu – **Scrisoarea III**)

Durata nejustificat de lungă a scandalului iscat de numărul 265 al revistei "Dilema" (numărul dedicat lui Mihai Eminescu), cât şi caracterul în mare parte partinic şi resentimentar al luărilor de poziţie (unele deloc academice) dovedesc în primul rând idiosincrazia foarte multor oficianţi culturali din România faţă de o posibilă reevaluare a unor figuri sacralizate ale culturii autohtone, dar şi un amatorism

festivist adânc imprimat în discursul critic din ultimele decenii. Neavând ocazia şi pe atunci nici dorința de a-mi da cu părerea în "procesul Eminescu – «Dilema»", o fac acum. Încerc asta în primul rând pentru a marca lipsa de profunzime a polemicii iscate şi neprofesionalismul multor intervenții, dar şi datorită uimirii provocate de persistența reacțiilor "pro" şi (mai ales) "contra". Se pare că – prin subiectul ales – redacția "Dilemei" a atins un punct nevralgic, o formă de religiozitate laică, devenind pasibilă de excomunicare din cauza "ereziei".

Scopul acestui articol este de a face o analiză a luărilor de poziție în amintitul proces, considerând că – dată fiind importanța subiectului – reacțiile apărute au un caracter simptomatic pentru lumea culturală românească de azi. De vreme ce scandalul nu se domolește, provocând încă reacții (la patru luni după apariția numărului incriminat) şi deoarece o mulțime de personalități mai mult sau mai puțin importante au găsit necesar să-şi facă remarcată poziția, se pare că, intenționat sau involuntar, "Dilema" 265 a reuşit o "împărțire a apelor", o radiografie a mediului intelectual de la noi tocmai prin această "lovitură" în piatra unghiulară a literaturii române. Acceptarea sau negarea validității ideilor (mai mult schițate) ale autorilor din "Dilema" 265 conduce, prin diversitatea reacțiilor şi a la câteva concluzii clare. O analiză imparțială (fiindcă aceasta este din fericire – sau, în România, din nefericire – o condiție a judecății de valoare) ar scoate la iveală câteva caracteristici esențiale din lumea de hârtie a mediilor noastre literare.

Acestea ar fi:

a) ***intoleranța la opiniile neortodoxe*** (neregulă de aur a intelectualității oficializate). Sterilitatea şi slaba calitate a multor polemici literare ce alunecă adesea în invective extraliterare o dovedesc cu prisosință. În ceea ce priveşte "cazul" Eminescu, este ştiut faptul că sunt destui cei care şi-au clădit faima (şi) pe panegirice dezlănțuite în care lipsa de idei era mascată de un activism literar "pe linie", plin de formule ritualice. El a fost înlocuit în actuala perioadă de confuzie axiologică cu răbufnirile frustrate ale celor obişnuiți să decreteze în loc să dialogheze, conform tipicului discursului monologic. Fenomenul de intoleranță este însă foarte prezent şi încă de multă vreme într-un spațiu cultural unde rămăşițe ale spiritului idolatru rezistă

luând forme din cele mai uimitoare. Spațiul cultural românesc este marcat din când în când de reacții dure la adresa oricăror opinii ce neagă o credință majoritară adânc înrădăcinată în conștiința colectivă. De aici poate apar și reacțiile umorale ca acelea ale domnilor A. Păunescu sau C.V. Tudor. În aceeași situație îl descoperim, cu părere de rău, pe domnul profesor George Munteanu, care (lăsând pentru moment la o parte jalnica sa perorație haotică și lipsită de profesionalism din articolul **Cine, de ce și cum "se desparte" de Eminescu**, publicat în "Adevărul literar și artistic", nr. 412/16/06/1998, pag. 7–8) CHEAMĂ LA LUPTĂ împotriva denigratorilor marelui poet. Fără a încerca să înțeleagă despre ce era vorba în articolele atacate, distinsul profesor academic universitar arată că pentru el literatura nu este un spațiu deschis, unul al dialogului și al reevaluărilor, ci o luptă a majorității împotriva deviaților. S-ar părea că nu avem nevoie de dialoguri contradictorii, ci de unitate, acceptată sau impusă, căci nu se discută cu cei care se ating de aproape-sanctificatul Eminescu. Ei trebuie "uciși" cultural și pentru aceasta, în locul ședințelor, apar articolele demascatoare. Aici, fiindcă lucrurile se leagă, ajungem la o a doua problemă, mult mai gravă:

b) ***slaba calitate intelectuală*** a unei părți (se pare că destul de mari) a intelectualității cu diplomă, începând de la închistarea multor profesori de română al căror limbaj îi respinge mai degrabă decât să-i atragă pe tinerii studioși și terminând cu critici literari ale căror opinii reflectă (indiferent de vastitatea lecturilor) o mentalitate primitiv-conservatoare, o încremenire în șabloane și uneori un oportunism trist. Asta se poate vedea și în calitatea deplorabilă a multor reviste literare și în izul de colb cronicăresc al unor prelegeri citite de treizeci de ani, cu obstinație, la cursurile de literatură română în fața studenților obosiți. În esență însă simpla teoretizare fără acoperire a disponibilității spre dialog, lipsa diversității opiniilor critice, resentimentarismele, respingerea *ab initio* a părerilor contrare canoanelor instituționalizate, precum și mitificarea unui autor (fie el și genialul poet Eminescu) sunt calități negative ale unei culturi. Avem nevoie nu doar de o reierarhizare, ci și de o reevaluare a instrumentarului critic. Este clar că ierarhiile existente, cu toate ajustările cârpăcite la repezeală, tind să colapseze și că zeci de autori odinioară recunoscuți nu mai înseamnă pentru publicul de azi mai nimic (iar de data aceasta nu la Eminescu

mă refer. Să ne gândim doar la autorii în vogă de acum 10, 20 sau 30 de ani şi la vocile critice impuse atunci. Unii rezistă, dar numai unii…)

Revenind la polemica în discuţie, am putut observa că, din cauza unei orbiri intelectuale (uneori voite):

c) ***nu s-a înţeles obiectul principal al "atacurilor"*** (vezi punctul b) sau s-a trecut intenţionat peste acest aspect (vezi punctul a). Majoritatea articolelor din "Dilema" 265 *NU* se refereau la valoarea literară a creaţiei eminesciene. Dacă polemiştii ar fi înţeles această idee s-ar fi văzut însă lipsiţi de ocazia "ieşirii la rampă". Este adevărat că a fost pusă în discuţie valoarea ***universală*** a creaţiei lui Eminescu, valoarea particulară a încercărilor sale de dramaturg şi mai ales fundamentalismul articolelor sale politice. Dar în esenţă cei mai mulţi dintre apărătorii marelui poet ***nu sunt deloc la obiect*** şi nici nu vor să fie, argumentând cu clişee discutabile sau atacând pur şi simplu persoana autorului. Simplu: distrugând cauza, distrugem efectul… Mă tem că mulţi n-au citit cu atenţie respectivele articolaşe şi – în concepţia lor – nici nu era nevoie, fiindcă mentalitatea lor nu permite nici un cuvânt ireverenţios la adresa lui Eminescu. Ar fi înfiorător să facem o comparaţie între atitudinea creştinului bigot faţă de imaginea cristică şi între cea decelabilă în suficiente articole şi studii despre marele poet.

Pe de altă parte mă îndoiesc că rafinatul critic Eugen Simion nu a putut pricepe ceea ce era de priceput. Cred mai degrabă că a preferat să ia atitudine decât să rişte o poziţie obiectivă, dar mai puţin profitabilă. Dar ce nu s-a putut (sau nu s-a vrut) să se înţeleagă? Că multe din acele articole din "Dilema" (ca şi cel de faţă) nu se refereau la Eminescu, ci la "Eminescu". Că, dincolo de misticoida prosternare în faţa integralităţii geniului eminescian, poetul român este ***un autor*** a cărui operă şi biografie se supun aceloraşi criterii de evaluare comune criticii şi istoriei literare. Altfel nu s-ar putea aprecia superioritatea unor autori sau a unor scrieri în faţa altora. Nu trebuie să amestecăm critica literară cu spiritul patriotic. Iar în cadrul criticii şi istoriei literare una este să analizăm opera poetică a lui Mihai Eminescu, alta este judecarea prozei şi dramaturgiei sale şi altele sunt criteriile de apreciere a articolelor politice ale poetului. La fel stau lucrurile cu distincţia dintre poet şi personaj biografic. A trecut destulă vreme de

când Umberto Eco a definit distincția dintre personalitatea auctorială şi cea biografică. În fine alta este ***imaginea*** creată în timp asupra unui autor, imagine în a cărei construcție intră elementele cele mai neașteptate, determinând o opinie comună, acceptată necondiționat de majoritate în cadrul procesului educativ. Grav este că la noi a te atinge de imaginea poetului național înseamnă a atenta la cultura română şi că orice punere sub îndoială a celei mai scurte fraze scrise de Eminescu devine un atac la imaginea acestuia. Ne lipseşte încă spiritul critic obiectiv, nefetişizant, distanțarea de obiect.

De fapt în numărul 265 al "Dilemei" personalitatea auctorială eminesciană nu este decât rareori contestată. Unul din autori îşi exprimă inapetența pentru poezia acestuia (problemă de gust şi nu judecată critică). Domnul N. Manolescu neagă calitatea dramaturgiei lui Eminescu, iar alți autori se referă la articolele politice. Cam puțin, cred, pentru o reacție atât de virulentă şi atât de goală de argumente. Nu am detectat vreo "demolare" a autorului sau vreun atentat la poziția reală pe care acesta o ocupă în literatura română. De aceea cred că ar fi mult mai bine dacă altă dată preopinenții ar fi mai atenți la obiectul discuției şi la premisele ei, adică (în cazul "Dilema" 265) tocmai incoerenta sanctificare a personalității poetului, bombasticismul şi încremenirea în şabloane fără conținut care au atras reacțiile de respingere ale multor tineri. De altfel cred că poeziile eminesciene sunt printre cele mai parodiate poezii în mediile şcolare (de la **Luceafărul** până la câteva variante pur pornografice ale poemelor din manuale). Dincolo de sutele de comemorări, aniversări şi celebrări desfăşurate sub numele lui Eminescu, câte studii despre Eminescu au apărut în ultimii ani? De la Ioana M. Petrescu încoace cine a mai propus noi abordări ale liricii poetului? Dacă nu mai avem nimic de spus despre el înseamnă că l-am supraevaluat. Iar dacă lucrurile nu stau aşa înseamnă că problema nu e a lui Eminescu, ci a criticilor săi.

d) în fine, dincolo de distincția între cei care au acceptat (fie şi parțial) ideile din "Dilema" şi cei care le-au respins (uneori justificat) se observă o ***diversitate a reacțiilor*** mai ales în tabăra celor care apără imaginile canonizate. Pe ansamblu ar exista câteva categorii:

1) ***tulburații*** care au stârnit atacul sau i s-au raliat, acceptând fie şi parțial ideile nonconformiste. Aparent mai deschişi dialogului, unii dintre ei (cum ar fi Interim-ul "Adevărului literar şi artistic", Costache

Olăreanu, Gh. Grigurcu sau mulți dintre corespondenții "Dilemei" și mai ales tinerii, adică viitorii creatori de canoane) au înțeles direcția blasfemiei în discuție sau au acceptat-o pur și simplu (fie și din spirit de frondă). Acceptarea dreptului la opinie disidentă este de altfel obligatorie pentru un dialog fertil și de aceea faptul că s-a înțeles că o cultură este supusă permanent judecății critice și că mentalitățile, ierarhiile sau canoanele se schimbă periodic este un punct câștigat din polemica iscată. Din păcate numărul celor incluși aici este sau pare destul de redus.

2) ***domnul G. Pruteanu*** și alții asemenea dânsului se pot încadra în categoria anterioară, cu o mică deosebire: aceea că au subiecte *tabu*. La atingerea lor spiritul critic pare a fi anulat sau cel puțin diminuat (domnul G. Pruteanu declara într-un interviu din "Adevărul literar și artistic", nr. 410 / 1998 că "noi numai două genii am avut: pe Eminescu și pe Călinescu", declarație mai degrabă de gust decât de judecată critică). *Tabu*-urile transformă posibilele dialoguri polemice în monologuri paralele.

3) ***intoleranții de tip magisterial***, care nu se mai întreabă (fiindcă au numai certitudini), nu dialoghează și nu comunică, ci emit sentințe. Activitatea acestora a golit de sens însăși imaginea poetului și a atras reacțiile de respingere existente. Grandilocvența activiștilor de aniversări și îngropăciuni și a flecarilor pompoși pentru care limbajul este un scop în sine devine într-o perioadă de libertate confuză mai dăunătoare decât tăcerea.

4) ***oportuniștii politico-literari***, care au găsit în acest caz o ocazie de a se evidenția prin aliniere. Unii o fac și pentru a reaminti de existența lor (printr-o declarație de adeziune la linia de gândire oficială), cum se întâmplă cu nume pe cale de a fi uitate. Un bun exemplu este domnul Paul Everac, a cărui scrisoare publicată în "Adevărul literar…" nr. 419 / 1998 este exemplu de răbufnire umorală goală de idei critice și cu alunecări absurde spre spațiul politic. La fel s-a întâmplat cu mediatizații A. Păunescu și corifeii săi basarabeni pe care îi puteți regăsi la numărul 6). Alții o fac pentru a se bucura de un transfer de prestigiu, poleindu-și astfel numele nu prea cunoscut prin asocierea cu acest caz fierbinte, cum fac domnul George Radu în "Adevărul literar…" nr. 417 / 1998 sau domnul Miron Blaga într-un editorial la revistei orădene "Al cincilea anotimp", unde apelează la

limbajul suburban şi agresiv ca argument suprem al impunerii propriei viziuni limitate. Atâta timp cât ideile lipsesc şi articolele menţin doar tonul polemic, uneori cu totul extraliterar, e greu de apreciat cât câştigă imaginea poetului (căci despre asta este totuşi vorba) de la astfel de apărători.

5) ***revanşarzii***, cei care prin articolele lor, la fel de mult legate de opera lui Eminescu precum cele pomenite anterior, găsesc ocazia de a-şi plăti unele polițe. O face spre exemplu domnul P. Everac şi Aristarc-ul "Jurnalului literar" (nr. 1–2 / 1998) pe linie ***politică*** (?), consumând inutil spațiul tipografic. O face însă şi domnul George Munteanu în articolul amintit anterior, găsind oportun a-i ataca în acest moment pe criticul N. Manolescu şi pe scriitorul M. Cărtărescu cu o superficialitate şi o lipsă de profesionalism uluitoare, dovedind că n-a înțeles mai nimic nici din articolele di "Dilema" 265, nici din scrierile celor agresați cu patimă neliterară. Sau poate că frustrările domnului profesor Munteanu sunt mai importante decât spiritul său critic. Articolul său are mai degrabă darul de a pune sub îndoială buna credință a atacatorului decât a celor atacați.

6) ***adorantes lacrimosi*** asemeni poeților Maria Banuş, Leonida Lari, Grigore Vieru, care nu spun nimic coerent, ci deplâng apariția acestui atentat la adresa clişeelor mentale în care s-au hodinit vreme îndelungată.

7) ***cei care au tăcut*** şi, deşi erau în măsură s-o facă, nu s-au amestecat în această polemică, fie din indiferență, fie din bun simț, conform unui cunoscut precept biblic. În această categorie mă voi topi şi eu, nu înainte de a aminti că unul din criteriile denigrării opiniilor unor autori din "Dilema" criminală a fost recursul la magisterialitate şi invocarea irelevanței personalității autorilor în cultura română ("pigmei", "strânsuri", "mărunței", "cioflingari", "nimeni ai culturii române", "puțoişti", "şăcăluți anonimi" etc., etc.), ca şi cum validitatea unor idei este dată doar de prestigiul celui care o emite, o preconcepție primitivă şi păguboasă, dar fructuoasă în satisfacerea orgoliilor personale. Această atitudine este şi o componentă a ***tehnicii deturnării discuției***, a refuzului dialogului, cum sunt şi naivele "agățări" de exprimările mai greoaie, de unele amănunte irelevante sau deformarea voită a sensului clar. Ocolirea esenței este de fapt

caracteristică unor personaje încremenite în refuzul de a pune probleme de teamă ca acestea să nu trebuiască rezolvate.

În fine, orice ins cu oarecare judecată poate observa că în această bătălie pentru Eminescu despre Eminescu a fost vorba mai puțin. În multe cazuri s-au reînnoit clişee discursive cunoscute. Nimeni nu îi poate nega marelui poet contribuția esențială adusă la crearea limbii şi literaturii române. Dar ar fi timpul să se revină la o judecată critică atentă şi dezinhibată în locul istoriei idolatre colective în care cei ostili să fie sacrificați. Ca imagine semnificativă a vieții culturale româneşti din această perioadă, polemica analizată aici nu oferă prea multe speranțe. Dar cel puțin de acum ştim fiecare cu cine avem de-a face.

(în "Dilema", nr. 285, 17–23 iulie 1998)

Nicolae MANOLESCU

Spiritul critic şi insectele

Nu s-au stins încă ecourile disputei provocate de numărul din "Dilema" consacrat lui Eminescu. E foarte limpede de ce. O întreagă mentalitate subculturală alimentează, neobosită, reacții naționalist-pudibonde. (În paranteză fie zis, o poetă de peste Prut îşi reînnoia revolta determinată de anumite aprecieri, pe care le considera vexante, făcute de H.-R. Patapievici într-o carte, cu privire la poporul român. Revoltă pur demagogică, inspirată de idolatria ceauşistă şi condamnarea la hibernare a spiritului critic.) Ne-am putea consola observând că mentalitatea cu pricina nu e de azi, de ieri, şi nu reprezintă o invenție comunistă. Ea are rădăcini în bătăliile doctrinare din prima jumătate a secolului, ca să nu mergem şi mai departe, la polemicile stârnite înainte de 1900 de inițiativele critice junimiste.

Am răsfoit zilele trecute excelenta ediție integrală a **Memoriilor** lui E. Lovinescu, îngrijită pentru Editura "Minerva" de dna

Gabriela Omăt. Printre textele nereluate de autorul însuşi în volume, şi care pot fi citite astăzi în **Addenda**, există unul – **Ploşniţa eminesciană** (1937) – care răspunde campaniei declanşate în epocă împotriva felului în care poetul naţional era privit în romanul **Mite**. Scrie E Lovinescu, repetând o frază dintr-un text anterior, intitulat **Puricele**: "O ploşniţă ivită în romanul meu **Mite**, pe haina lui Eminescu, a făcut să strâmbe din nas de dezgust pe câţiva critici subţiri, despre a căror curăţenie nu s-ar putea avea totuşi certitudine; ploşniţa se suportă cel mult la domiciliu, dar nu se mărturiseşte în public". Sarcasmul lui E. Lovinescu are în vedere nu atât "eteria purificării literaturii române", declanşată de moralistul N. Iorga, cât reacţia de fin dezgust exprimată de critici în general lipsiţi de prejudecata că o insectă ar putea diminua prestigiul eminescian, ameninţându-i grav cultul personalităţii. Citând din **Cugetările sărmanului Dionis** câteva versuri pline de cel mai plastic umor ("Roiesc ploşniţele roşii, de ţi-i drag să te-uiţi la ele!…/ Au ieşit la promenadă – ce petrecere gentilă! / Ploşniţa ceea-i bătrână, cuvios în mers păşeşte; / Cela-i cavaler… e iute… oare ştie franţuzeşte? / Cea ce-ncunjură mulţimea i-o romantică copilă"), E. Lovinescu adaugă: "Ploşniţa este, aşadar, un element natural al faunei eminesciene, şi eram în linia biografiei lui scoţându-i-o la iveală într-o ocazie. Faptul de a o fi aruncat cu degetul pe covor e un gest reflex – singurul posibil oricui într-o situaţie identică. Specific eminesciană este numai desăvârşita lui nepăsare dinaintea panicii celor prezenţi – nepăsare faţă de accidentele vieţii (după cum o cunoaştem, de altfel, din toate amănuntele biografiei lui), ce-i dă putinţa de a-şi continua netulburat expunerea filosofiei sale sociale" (*ed. cit.*, p. 704).

"Ce oroare!", vor striga probabil iubitorii unui Eminescu nu doar sfânt şi intangibil, dar de-a binelea necorporal, imaterial şi eteric. Numai că dreptate are E. Lovinescu: spiritul critic trebuie să arate faţă de impurităţile de tot soiul, din realităţile vieţii şi artei exact atitudinea lui Eminescu, cel din romanul **Mite**, faţă de ploşniţă şi anume o filosofică netulburare.

(în "România literară", nr. 29, 22–28 iulie 1998)

V

CORESPONDENȚĂ

(texte apărute în “Dilema”, la rubrica corespondență de la cititori “Dilematici din toată țara, vă ascultăm…”)

Mă deranjează furia demolatoare

Numărul despre Eminescu al "Dilemei" pendulează între paginile 8 şi 16, respectiv Mircea Cărtărescu şi distinsul, elegantul Al. Paleologu.

Sigur, dacă se dorea micşorarea înălţimii soclului statuii eminesciene, nu erau necesare selecţii tendenţioase, mai ales că el rămâne şi este: un poet genial. A citit toată lumea frumoasa carte **Amintiri din Junimea** de I. Negruzzi?

Întâlnirea de la Viena dintre I. Negruzzi şi M. Eminescu rămâne emoţionantă. La vremea aceea nu se constituise zgomotoasa apologie şi limbajul de lemn care au dăunat atât de mult poetului. Mă deranjează însă furia demolatoare. M-a încântat însă elegantul articol al d-lui Paleologu. Nu cred că francezii s-ar porni contra lui Baudelaire care oricum s-a remarcat prin destule trăsături (cel puţin afirmaţii şocante). Chiar dacă nu este un poet de referinţă în literatura europeană (bariera limbii) eu cred că Eminescu ar trebui să fie (…)

Iar fraza cred, rămâne de o mare frumuseţe. Mă gândesc exact la **Sărmanul Dionis** şi **Făt Frumos din lacrimă**. Cât despre xenofobie, apare sub mici forme de acuză şi atât, dar împrejurări ale vieţii te fac să gândeşti uneori astfel.

În copilărie, toate evreicele din clasă lipseau în bloc, de sărbători (ale lor). Dar noi? De Crăciun, duşi cu turma la cinematograf, cu urmarea "mare dans" organizat de UTC şi veşnica problemă a educaţiei ateiste. Deşi ele apăreau privilegiate, având sărbători liniştite şi necomentate de nimeni. Mi-ar face plăcere să le întâlnesc, am fost prietenă cu unele dintre ele, dar o discriminare a fost. În sensul de mai sus. Sunt contra extremismului şi a şovinismului din orice parte ar veni. Dar şi a celui venit din partea cealaltă despre care nu se vorbeşte (…) Înainte de a termina scrisoarea revin de unde am plecat. Am avut şansa să vizitez (în fugă) Stratford-on-Avon. Şi casa aceea trainică şi veche unde marele Will a fost botezat şi înmormântat. Totul, pe solul acelei frumoase ţări, respiră trăinicie, soliditate. Despre casa lui M. Eminescu nu am nimic de spus, decât că am vizitat acele locuri (Ipoteşti) care respiră armonie şi un farmec aparte. Dar trăinicie şi soliditate? Ştiţi ca şi mine ce vreau să spun. Ne guvernează superfi-

cialitatea, neseriozitatea, minciuna păgubitoare, furia demolatoare, rar nevoia de schimbare, la noi, devine nocivă şi nu înnoitoare; pe de altă parte, stupefianta agăţare de trecutul apropiat e un paradox otrăvit şi disperat. Cred că suntem încă sub zodia derizoriului.

Aştept să fiu contrazisă.

Maria Niculescu
str. Progresului, bloc 6, ap. 19
Oneşti

O idee care ridică până şi sprâncenele unui controlor de bilete

Sunt convins că semnatarii din numărul dedicat lui Eminescu au primit o mulţime de scrisori şi de reacţii radio-televizate, aşa că m-am gândit că e totuna dacă trimit sau nu şi eu o scrisoare, de vreme ce întreaga arie a opiniilor pe această temă a fost saturată.

Cum vedeţi, am hotărât să vă scriu.

Să încep cu ce mi-a plăcut. Mi-a plăcut enorm descrierea proiectului arhitectonic al d-lui Răzvan Rădulescu, care trădează, pe lângă evidente calităţi literare, şi imaginaţia unui regizor de geniu. (De altfel, când am încercat să vizualizez statuia respectivă, mi-a fugit gândul la ultimele cadre din "Sheining"-ul lui Stanley Kubrick, acolo unde demenţa sticleşte criogenizată în ochii galbeni de cirotic ai lui Nicholson.)

În al doilea rând, îmi place curajul d-lor. Rădulescu şi Bobe, şi aş vrea să mă explic. Cu toate ameninţările morocănoase ale d-lor. Adrian Păunescu, George Pruteanu, Ion Rotaru, colaboratorii "Dilemei" nu vor repeta întunecatul destin al lui Grama sau al lui Macedonski. Problema e alta: Eminescu e un animal de mari dimensiuni, un Moby Dick, a cărui vânare riscă, înainte de toate, să te târască şi să te lege de el, şi a cărui rezistenţă, paradoxal şi nu prea, creşte cu fiecare harpon înfipt în cocoaşa lui. În condiţiile astea există, cum ar spune C. Noica, "pericolul să fii omul unui singur gest". La

fel cum unii romancieri sau poeţi de clasă sunt cunoscuţi mai ales ca traducători, d-nii Rădulescu şi Bobe ar putea deveni: "cei care au scris un pamflet despre Eminescu". Chiar dacă toată lumea ar fi de acord că pamfletul e reuşit, nu văd cu ce l-ar încălzi asta pe ***scriitorul*** R. Rădulescu şi, de aceea, cu atât mai mult merită celebrat curajul său.

Să continuu cu ce m-a lăsat indiferent. Nu prea văd importanţa descrierii amănunţit-somatice a lui Eminescu (la dl Cărtărescu), precum şi discutarea sentimentelor omului Eminescu pentru omul Veronica Micle în cântărirea valorii estetice a poeziei sale şi nici măcar în demitologizarea lui. Să întreb cu cât a clintit opera lui P. Verlaine portretul greţos pe care ni-l lasă J. Renard în jurnalul său? Să încerc să demonstrez că şi dragostea pentru bucătăreasa unei cazarme de pompieri poate fi înnobilată prin valorificarea sa artistică de către un tip genial (ca Eminescu)? Nu o voi face, tocmai pentru că am spus că-mi sunt indiferente argumentele de genul ăsta.

În ceea ce priveşte calitatea pur literară a producţiilor eminesciene, însăşi ideea de a o pune în dezbatere în numărul unei reviste de 16 pagini ar reuşi să ridice până şi sprâncenele unui controlor de bilete.

Încercând să mă feresc de ridicol, voi spune că esenţialul nu mi se pare a fi faptul dacă Eminescu reuşeşte sau nu să transgreseze limitele genului romantic (ceea ce, pesemne, ar constitui o dovadă a valorii), ci acela dacă literatura română chiar a epuizat filonul romantic. Nu mă refer aici la formele de expresie, ci la substanţa ideatică a acestui curent stilistic, la fondul subiacent din care se alimentează scriitorii români.

Nu pot decât să închei abrupt, aşa cum te-ai scula din fotoliu şi ai închide televizorul la care ai urmărit letargic un *talk-show* politic.

De aceea, pe viitor, sper din totul sufletul că veţi evita asemenea subiecte enervante, la care toată lumea se pricepe şi se simte obligată să-şi dea cu părerea, de la dl. A. Păunescu până la subsemnatul.

Cristian Popescu
Calea Victoriei 97, et. 3
Bucureşti

Mihai sau Mihail Eminescu?

Scriu aceste rânduri mâhnit de faptul că pe prima pagină a revistei "DILEMA" nr. 265 – număr dedicat aniversării lui Mihail Eminescu – apare copia bancnotei de 1 000 lei, la care a fost modificat intenționat prenumele lui. La ora actuală această bancnotă este singurul loc unde se mai găseşte inserat adevăratul prenume – Mihail.

Este ştiut că până prin anul 1975 pe toate tipăriturile, plăcile memoriale, busturi sau statui, se scria prenumele MIHAIL; vezi ediţiile de poezii ale lui Maiorescu, A.C. Cuza, I. Scurtu etc. De ce nu se ia de bun actul de naştere şi de botez în care se vede clar că prenumele este Mihail, chiar dacă este scris cu litere chirilice? În fața tuturor autorităților, acesta este actul de bază pentru oricine.

Eminescu este moldovean şi acolo copiii primesc la botez nume de sfinți din calendar; ori nu există nici un sfânt ***Mihai*** ci numai ***Mihail***. De ce să nu schimbăm atunci şi prenumele lui Kogălniceanu, Sadoveanu, Sturza, Sorbu etc.?! Am auzit pe unii că schimbarea s-ar justifica prin faptul că Mihail este prea apropiat de rusescul Mihail (Ex.: Mihail Gorbaciov etc.); ori cum acum la modă este un fel de rusofobie, hai să schimbăm şi prenumele lui Eminescu (pe Eminovici l-am schimbat mai demult, chiar cu asentimentul posesorului). Cei care i-au scris piatra funerară pe mormântul de la Belu au greşit intenționat de au scris Mihail? Dar Titu Maiorescu a fost atât de neştiutor de a trecut pe ediția de poezii numele Mihail? Poetul a cunoscut această ediție şi a mai trăit încă 6 ani, având destule momente de luciditate şi niciodată nu şi-a exprimat nemulțumirea că i s-ar fi schimbat prenumele. Ba a acordat acest volum cu dedicație unor cunoscuți. Atunci de ce venim noi după aproape 100 de ani ca să-i schimbăm prenumele?! La Rotonda scriitorilor din Cişmigiu, se vede clar cum la bustul poetului a fost râcâită litera L. Acelaşi lucru se observă şi la statuia poetului din fața Ateneului Român. Cui foloseşte acest lucru?

În parcul oraşului Botoşani este amplasat primul bust al poetului, ridicat în anul 1890 şi se vede clar că prenumele este ***Mihail***. Cei din provincie nu s-au gândit încă să-l reboteze pe Eminescu. Când a

fost vorba să se revină la scrierea lui â din a – aşa cum a fost înainte de venirea comuniştilor la putere – Academia Română şi-a dat acordul imediat. De ce nu se repară şi nedreptatea care i s-a făcut lui Eminescu?

Cu toată stima,

Colonel (rez.) ***Bîrzoi Ioan***
str. Băiculeşti 25, bl. E, s. B, et. 3, ap. 56
Bucureşti

***N. red.**: Scrisoarea Dvoastră ne-a trimis – de la Gorbaciov la Kogălniceanu! – în toate direcţiile, până ne-am hotărât să ne scotocim în buzunare, căutând bancnote de o mie de lei. Surpriza emisiunii? Unele erau imprimate cu Mihail, altele cu Mihai! Ce ne facem?*

Anti-Eminescu sau Cum să te descotoroseşti

Cu numărul dedicat suporterilor Poetului Naţional, imparţiali ca toţi suporterii, "Dilema" reeditează, într-o formă mai puţin sistematică, dar la fel de scandaloasă, blasfemia "**Nu**"-ului ionescian. Ne aflăm deci, după mai bine de şase decenii, în faţa unui nou gest incalificabil de impietate morală şi culturală. Câţiva derbedei cu nume sonore ca Rădulescu sau Bobe (astea or fi pseudonime sau chiar numele lor adevărate?) au avut curajul inconştienţei de a săpa, "von allen guten Geistern verlassen", la temelia sacrosanctă a culturii, pilon indispensabil, pardon de expresie, al naţiunii române.

Această acţiune (sau mai bine s-o numim "conspiraţie") anti-eminesciană şi antinaţională, purtată cu o impertinenţă ieşită din comun şi cu o vigoare polemică demnă de cauza aflată în discuţie, îndrăzneşte să pună sub semnul întrebării cele mai profunde şi (aparent) de neclintit certitudini existenţiale, căci, ştim cu toţii, am învăţat la şcoală, cultura ne determină identitatea. Isprava acestor "craks" dilematici loveşte un adevăr care corespunde acelui punct în arhitectura esoterică de care depinde stabilitatea unei clădiri.

Revolta aceasta antieminesciană (şi, poate mai important, antimitologică) dispune de potenţialul retoric şi argumentativ pentru a produce ceea ce, mai întâi în psihologia cunoaşterii şi apoi în epistemologie, s-a numit "Gestaltswitch", adică o schimbare fundamentală în percepţia unui obiect. Uneori e nevoie de sute de ani şi de dezbateri sângeroase pentru ca o asemenea modificare a viziunii să se producă şi să fie acceptată. Alteori ritmul biologic este cel care, eliminând bătrânii susţinători ai unui punct de vedere, determină acceptarea unei noi perspective.

Această transpunere a unui model de selecţie a teoriilor ştiinţifice în domeniul cultural nu este câtuşi de puţin deplasată. Dacă nu există criterii obiective de evaluare a unei teorii ştiinţifice, cu atât mai puţin vor exista astfel de criterii atunci când e vorba de "creaţii culturale" (că valoarea unui scriitor nu este, ci se face, utilizând toate mijloacele la îndemână, de la elogii şi propagandă, la intimidări, ameninţări şi acuzaţii aduse celor care "s-au abătut de la linia partidului", este un lucru adeseori trecut cu vederea. Z. Ornea povesteşte cum i s-a propus să contribuie la instalarea lui Blaga ca *number one* în topul poeţilor). Importantă este pluralitatea opiniilor, îndrăzneala de a rosti un punct de vedere, fie el cât de "nebunesc" sau "ireverenţios", astfel încât, în buna tradiţie liberală, "adevărul" să fie rezultatul (sau, mai bine, procesul) descotorosirii de păreri prefabricate, trezirii din "somnul dogmatic", comod şi liniştitor, fără-ndoială, dar lipsit de relevanţă.

Wolfgang Sheida
Germania

***N. red.**: Text primit prin E-mail.*

(în "Dilema", nr. 272, 17–23 aprilie 1998)

Replică la replica d-lui Pruteanu

D-le Pruteanu,

Cu toată stima pe care v-o port pentru finul, spumosul stil al cronicilor Dvs. literare săptămânale daţi-mi voie, totuşi, ca de data asta, să nu fiu de acord şi să nu mai gust în aceeaşi măsură tonul scrierii Dvs.

Mă refer, bineînţeles, la comentariul Dvs. dintr-unul din numerele recente ale "Dilemei" (269), referitor la "cazul Eminescu", în care am impresia că nu reuşiţi să fiţi într-atât de imparţial precum în celelalte cronici mai-sus menţionate. După umila mea părere, numărul în cauză încearcă să abordeze – în buna tradiţie a "Dilemei" – fenomenul Eminescu mai degrabă din punctul de vedere al impactului social al acestuia, şi nu neapărat din strictul, specializatul punct de vedere al criticii literare, ceea ce, de altfel, au făcut-o la modul exhaustiv adevărate armate de critici literari până acum şi şi-ar găsi locul în mult mai mare măsură într-o revistă literară, nu de analiză socială precum "Dilema".

Iar, din acest punct de vedere, al reprezentării sociale, dar mai ales a felului în care *Establishment*-ul literar şi *mass-media* (dirijate de cele mai multe ori din umbră – mai ales în perioada comunistă – de "raţiuni de stat" de întărire a discursului identitar naţional) au modelat aceste reprezentări sociale, mi se pare mai mult decât reconfortant, aerisitor aş putea spune, tonul critic, ireverenţios uneori – după cum cu justeţe remarcaţi şi Dvs. – cu care aceste "persoane", care nu sunt nici, citez, "titan(i) al gândirii", nici "reputat(ţi) director(i) de conştiinţe", atacă hiperbolizata imagine oficială. (E interesant de altfel cum de la bun început vă grăbiţi să diferenţiaţi între obraznicii "tineri lupi" şi nume respectabile precum, citez, "N. Manolescu, I.B. Lefter, M. Cărtărescu, Z. Ornea sau (…) Al. Paleologu" – cu toate că inventarul sec de fapte prezentat de d-nul. Cărtărescu se încadrează mai degrabă în linia articolelor anti-elogioase, demistificatoare prezentate de "rebeli"; cu siguranţă d-nul. Cărtărescu nu poate fi

zvârlit la groapa cu anonimi, după cum de altfel reiese şi din ilustra vecinătate cu care îl onoraţi…).

Oricât am vrea noi, şi oricât de stânjenitor ar fi lucrul acesta, din punctul de vedere al ecoului lui Eminescu, în spaţiul public, evenimente precum scandări jenante pe stadioane, cântece lacrimogen-naive, abuzuri de romanţe şi de statui care dau naştere la valuri de glume mai mult sau mai puţin fără "ştergar", ori alte sabinbălăşisme de un mesaj îndoielnic nu pot fi separate – nu au cum! – de numele poetului. Şi ceea ce istorici de talia unui Lucian Boia au început, în sfârşit, să facă în privinţa istoriei române – *i.e.* să o demistifice de toate excesele naţionalist-populist-demagogice vreme de mai bine de o jumătate de veac, s-a jucat doar cu prima parte a citatului din Herodot – cea care gâdila într-un mod plăcut urechile micului (sau marelui) Rromân Verde din fiecare din noi, urmaş, nu-i aşa?, ai celor mai… şi mai… traci din împrejurimi, ignorând însă partea aceea care nu ar da atât de bine efortului de legitimare de la Burebista, cea cu trândăvia – consider că e vremea să fie făcut şi în domeniul literaturii române, repunând în drepturile lor firești, exclusiv literare, nume folosite până la saturaţie de ideologia oficială precum Eminescu, sau Creangă, sau Bălcescu, sau Labiş, sau Nichita, şi reconsiderând altele minimalizate, sau pur şi simplu îngropate, în timpul comunismului. (Lista, din păcate, e atât e lungă…).

De altfel, în privinţa aceasta consider că aceeaşi opinie o aveţi şi Dvs., citez: "4) Critici la adresa "festivismului" şi a manierei excesiv ceremonios-apologetice în receptarea actuală a operei eminesciene. Aici, în linii mari, semnatarii au dreptate. Stilul encomiastic, închinăciunea, canonizarea etc. nu duc la nimic bun, a spus-o, încă de acum 60 de ani, Călinescu. (…) Eminescu trebuie citit cu spirit critic şi respect, nu în transă" (v. de asemenea şi următorul paragraf, 5, referitor la "dubii asupra etichetei «poetul naţional»").

Încă o dată: nu vreau să comentez asupra valorii operei lui Eminescu (nu de alta, dar nu sunt în măsură să o fac decât la acel mod subiectiv al lui "îmi place" sau "nu îmi place" pe care Dvs. îl criticaţi în paginile acestei reviste), ci asupra acelui "Eminescu" cu E mare înfipt de propaganda oficială în minţile noastre (ca o scurtă abatere de la subiect, nu-mi aduc aminte ca în timpul liceului – nu mai spun de şcoala generală!; ambele le-am absolvit înainte de '89 – să-mi fi spus

cineva ceva despre, să zicem, Geo Dumitrescu, sau Leonid Dimov, ambii superbi poeți, cf. aceleiaşi umile şi subiective păreri personale, iar ponderea orelor rezervate lui Eminescu era copleşitor de disproporționată față de a celorlalți autori. Nu ştiu cum e acum…).

În articolul Dvs. vă întrebați retoric: "Sunt oare aceste situații prilej de jale şi revoltă academică? Faptul că ei transferă, iar, asupra ideii-de-Eminescu, nemulțumirile provocate lor de nişte obiecte grafice e incorect în plan logic-moral. Chiar dacă respectivele opere (mă refer la tablouri şi statui) n-ar avea valoare estetică (o au!), ce vină are Eminescu?!"

Aveți dreptate: nu are, săracul, nici o vină, fiind mort cu mult timp înainte de asta! În schimb, în privința incorectitudinii acelui transfer din punct de vedere logic-moral, mă tem că nu mai aveți dreptate (mai ales în plan moral!!). Cei care au inițiat, sau încurajat, acest jenant val de schimonoseli patriotarde ("Eminesc…"? "uuuu!". Imaginați-vă scandându-se "Shakespeare!", "du-du-dum!", "Shakespeare!" "du-du-dum!" pe Wembley, în ritm războinic, însoțit de tobe şi goarne, al corului de suporteri englezi) poartă o grămadă de vină, laolaltă cu josnicul caz A. Toma, ori cu "înmormântarea" lui Arghezi şi a lui Blaga, ori, spre a trece din nou cu exemplele în tabăra istoriei, cu ridicarea în slăvi – în cazul de față *ad literam*, mergându-se până la canonizarea lui Ştefan cel Mare, ori cu joaca de-a Herodot, sau cu inventarea unui stat centralizat în mijlocul triburilor trace (exemplele pot continua până la crearea unei stări de rău, ca să nu fiu şi eu impertinent şi să zic "vomă").

Şi toate aceste excese idolatre – din păcate făcute nu din neştiință, ori din motive inocente, ci pentru a preamări ceea ce ne aducem cu toții aminte (oare?) că era de preamărit în acele vremuri şi pentru a conferi o spoială de legitimitate unui discurs politic totalitar – cred că e timpul să fie arătate în adevărata lor lumină, întru inițierea unui necesar act de igienă mintală şi morală. Să-l reinventăm, de vreme ce orice reprezentare socială implică o necesară "inventare" în mentalul colectiv (după cum ne arată Eric Hobsbawm în a sa expunere despre "tradiția inventată", iar Eminescu a fost "inventat" până acum doar în maniera "cenaclul Flacăra"), pe acel întârziat poet romantic, dacă e să ne luăm după ceasurile literare ale Apusului, genial în limba română, simplu avântat când e vorba să fie tradus în alte limbi, despre

care unii zic că a creat limba română modernă (iar hagiografia??), iar alţii că e cam romanţat uneori, despre care nu ştim chiar cu siguranţă dacă a murit de sifilis sau intoxicat cu mercur, şi care probabil că a văzut totuşi marea, de vreme ce a cerut în – totuşi, criticilor! – frumoase versuri, să fie lăsat să moară la marginea ei. (Iar "totuşi", iar "moarte"? E ceva cu cuvintele astea de revin aşa, când nu te aştepţi, în asocieri nu tocmai trandafirii).

Sau "încă nu e momentul" să-l "dez-inventăm", vorba d-lui Mihai Stănescu? Oare încă să mai avem nevoie de această oficială imagine cu prosop în faţa Ateneului şi cu un ubicuu 15 ianuarie pe micile ecrane, spre a creşte o altă generaţie de mândri şoimi ai patriei şi de curajoşi pionieri? Eu, din partea mea, încă îmi duc aminte multe din cântecele pionereşti ale acelor vremuri, pe care le-am învăţat în loc să învăţ "Alunelul", "My Bony Is Over The Ocean" ori "Frère Jacques"…

Mirel Palada
Kalamazoo College
Minesotta/SUA

(în "Dilema", nr. 273, 24–30 aprilie 1998)

Întrebări şi digresiuni

Primesc din Bucureşti câteva reviste. Între ele "Dilema" (nr. 265). Tema principală: EMINESCU. Actualizarea lui. Parcurg cu înfrigurare textele care-i sunt consacrate. Articole cu miez, incitante, bogate în sugestii.

(Să nu ne oprim aici o clipă la cele două articole incalificabile. Mă întreb: ce caută asemenea insanităţi în hiperinteligenta, binecrescuta "Dilema"?)

Atât Şerban Foarţă cât şi Ioan Bogdan Lefter vorbesc de abordarea operei lui Eminescu *Zeitgeistlich*, în spiritul timpului nostru.

Cred că au perfectă dreptate în ce priveşte proza, textul, publicistica, poezia epico-lirică-satirică. În infinit mai mică măsură, cred

că se impune actualizarea poetului, atunci când avem în vedere poezia lirică şi, anume, acea parte a ei unde poetul a atins cotele sale cele mai înalte.

Ca o tombateră ce sunt, voi spune că ***noi*** ar trebui să ne apropiem şi ***să ne apropriem*** acele poeme desăvârşite, în armonia lor clasică, şi nu să le aducem la noi, oricât de fine şi de actuale ar fi sitele critice prin care le-am trece.

Mă hazardez chiar a spune: să primim, fericiți, detaşați de circumstanțe, darul oferit de destin acele poeme desăvârşite, rodul unei inspirații geniale. Folosesc vocabule străvechi: inspirație, geniu… Ştiu, nu sunt *dans le vent* în prezenta trecere de la o lume la alta.

Mulți au văzut, probabil, ca şi mine, la televizor, următoarea scenă: un şir de fete şi băieți, la o masă îngustă ca de bar, cu ecranele ordinatoarelor în față, muşcând din hamburgeri şi privind, concentrați, nu ştiu ce text pe ecrane.

Mi s-a părut că asist la o prefigurare a viitorului. Şi suntem deabia în dimineața erei cibernetice.

Unde va mai fi loc pentru "lectura spontană şi individuală care să facă din poeziile lui Eminescu o carte de căpătâi", aşa cum, cu drept cuvânt, o doreşte Nicolae Manolescu pentru elevi şi, desigur, nu numai pentru ei?

Lirica lui Eminescu scapă din menghina timpului, din severa şi, adeseori, capricioasa lui selecție.

Faptul că a fost romantică, şi nu afiliată simbolismului în ascensiune, nu o aruncă în cimitirul elefanților, al acelor autori celebri care-şi dorm somnul de veci în depozitele marilor biblioteci. Ea e vie şi se bucură de-o tinerețe fără bătrânețe, aceea din basme şi din muzeul imaginar al umanității.

Îmi îngădui o mărturie personală.

Aveam 12 ani când descopeream lirica lui Eminescu. Am 84. În acest răstimp am cunoscut opera multor mari poeți. Pe unii îi admir statornic, de la distanță glacială: Mallarmé, Valéry – Arghezi, Blaga, Bacovia, m-au subjugat, m-au înrâurit. Pe Rilke l-am slujit, în trudă, extaz şi fervoare, tălmăcindu-l. Cu poezia lui Eminescu se-ntâmplă aşa: la 12 ani îmi spuneam mie însămi, în tăcere:

“Nu credeam să-nvăț a muri vreodată: / Pururi tânăr, înfăşurat în manta-mi, / Ochii mei nălțau visători la Steaua / Singurătății.”

Simțeam poezia. O-nțelegeam. Sens şi sunet, întrețesute, deveneau limpezime, linişte, catharsis.

“Trecut-au anii ca norii lungi pe şesuri / Şi niciodată n-or să vie iară…”.

Când aud aceste versuri, acum, ca şi atunci, un geniu bun, învăluitor, se pleacă asupra mea.

Aşa se apleacă Sfânta Ana deasupra pruncului în tabloul lui Leonardo Da Vinci.

În chipul acesta am receptat lirica lui Eminescu, de când mă ştiu.

Cum nu i-aş da dreptate lui Nicolae Manolescu atunci când reclamă “o lectură spontană” şi individuală?

Mai puțin justificată mi se pare punerea în discuție a formulei “poet național” şi afirmația că germanii nu l-ar considera pe Goethe ca atare.

Chiar dacă formula nu s-ar folosi *expressis verbis* – dintr-un motiv uşor de înțeles: ecoul încă strident al național-socialismului – Goethe, pentru germani, este, prin excelență, unicul poet național.

Heine nu-i poate sta alături, pe soclu, deşi pentru restul lumii, ***Goethe*** şi ***Heine*** însemnează, în mod evident, cei doi poeți naționali germani.

Exemplul de mai sus ne arată că putem avea unul sau mai mulți poeți naționali precum şi “unii mai naționali decât alții”, cum sună celebra vorbă de duh despre egalitate…

Lăsând gluma de-o parte, cred, într-adevăr, că un poet care întruneşte un consens mai larg, din partea colectivității, poate fi numit național fără teamă că s-ar putea stârni bănuieli de practică a cultului personalității…

Situată la centru – într-o unicitate şi pluralitate – perfect democratică, sintagma ***poet național***, nu văd, de ce ar fi respinsă atât de categoric, cu verdictul “nefericită formulă”.

Pare-mi-se că folosită cu moderație de către persoane “corecte politic” ar avea şi ea drept de cetate ca oricare alta. Ni se mai atrage atenția că noi l-am considerat pe Eminescu mereu la fel “ca şi cum

anii n-au trecut, nici peste el, nici peste noi"; şi că am greşit nedespărţindu-ne niciodată de el.

Opera, ni se spune, ar trebui recitită *Zeitgeistlich*, şi tot astfel interpretat. Fără-ndoială. Cum am cerut însă, mai înainte, lui Şerban Foarţă şi lui Ion Bogdan Lefter, îi solicit şi lui Nicolae Manolescu o excepţie pentru lirica eminesciană, pentru acea parte clasică în desăvârşita ei frumuseţe. De proporţii nu mari în ansamblul operei antume şi postume, destul ca să facă din Eminescu un poet pentru eternitate.

Spunând aceasta, gândul mă poartă iarăşi la scena de la televizor. Despre ce eternitate poate fi vorba? Nu suntem oare la apusul erei Gutenberg? Ce va rămâne din lumea cărţii? Din poezie şi din cititorii ei?

Îmi imaginez momentul când cei ce vor veni după noi vor trage în piept mirosul hârtiei de tipar, aşa cum vechii călugări eruditi, de după Gutenberg, inspirau nostalgici, cu voluptate, izul pieilor tăbăcite din pergamentele în curs de dispariţie.

Lectura, receptarea poeziei: o comuniune, un act de dragoste, o întrepătrundere spirituală şi afectivă. Opera de artă e deschisă. Exegeza a proliferat în întreaga lume.

Relaţia intimă, genuină, dintre iubitorul de poezie şi poezia însăşi a devenit tot mai rară şi mai precară.

Caut să-mi cruţ acest spaţiu interior, să nu-l tulbur cu aerul timpului.

Bat la Înalta Poartă a criticii şi întreb: chiar credeţi sincer, cu mâna pe inimă, că, de pe această culme a poeziei, e nevoie să ne despărţim de Eminescu spre a-l regăsi? Sau, din punctul acesta de vedere, lucrurile se văd la fel?

Maria Banuş
Paris

***N. red.**: Mulţumim distinsei noastre poete pentru intervenţia Domniei sale în dezbaterea noastră.*

(în "Dilema", nr. 274, 1–7 mai 1998)

De ce aţi luat foc, domnilor?

Dragii mei,

Faptul că am doar 19 ani şi încă mă consider un "mucos", al cărui cuvânt nu cântăreşte prea mult m-a făcut să ezit a vă scrie mai demult.

E adevărat că după ce am "devorat" deja celebrul nr. 265 al "Dilemei", despre Eminescu, i-am imaginat imediat o viitoare nebunie de "luări de poziţii", în presa culturală (referitor la acestea, unele au fost juste, dar şi mai multe dintre ele de-a dreptul stânjenitor de impertinente), dar nu m-am gândit că o să dureze atâta vreme şi aproape la aceeaşi intensitate. Credeam că în scurt timp, după un nu prea mare efort de analiză atentă din partea "contestatarilor lui Eminescu", se va ajunge totuşi la aceeaşi atât de necesară concluzie: avem nevoie de un altfel de Eminescu, de adevăratul Eminescu, nu de cel proiectat în mit şi ascuns sub stratul gros de miere.

D-voastră ştiţi, d-lor. care aţi luat foc când l-aţi văzut rediscutat pe Eminescu, că "luceafărul poeziei româneşti" (vai! ce silă îmi produce acest clişeu devenit banal şi întâlnit mai des decât "Bună ziua!") este de-a dreptul, nu ignorat, ci urât de elevii obligaţi să-l studieze o sută de ore de clasă înghiţind în silă citate şi comentarii mai laudative decât omagiile dedicate soţilor Ceauşescu la ceas aniversar?

D-voastră ştiţi, d-lor. care v-aţi făcut din (pseudo)apărarea lui Eminescu punct sfânt din ordinea de zi a unei stupide campanii de a arăta ţării cât mai des posibil cât sunteţi de patrioţi şi cât de mult vă iubiţi ţara şi valorile ei, că elevii fug când aud de Eminescu pentru că s-au săturat până peste cap să-l studieze zeci de ore în şir, fără să fie câtuşi de puţin atraşi de opera lui, tocmai din cauză că esenţialul rămâne aproape întotdeauna o problemă secundară?

Un elev căruia îi cade Eminescu la un examen (oricare ar fi el, teză, bacalaureat, olimpiadă) e terorizat pentru că îşi închipuie (de fapt, aşa a fost învăţat) că trebuie să scrie o introducere şi-o încheiere de cel puţin o pagină în care să-l laude cât mai original, dar vai!, atât de convenţional şi grotesc. Elevii sunt într-o confuzie totală. Dacă-i

întrebi care este poetul lor preferat răspund fără să clipească Eminescu, dar nu pentru că îl iubesc şi îi iubesc opera, ci pentru că "toată lumea vorbeşte aşa frumos despre el".

Nu contest faptul că sunt şi excepţii, dar aici mă refer strict la această categorie nepermis de numeroasă.

"Revoltă antieminesciană", "complot antinaţional", "sacrilegiu", "acţiune antinaţională şi antimitologică", "conspiraţie" etc.! Nimic din toate acestea, de fapt, o rediscutare, o redescoperire a lui Eminescu, o aerisire binevenită pentru ca poetul să poată respira din nou, să poată învia. Îngroparea în laude nu-l ridică pe poet în ochii cititorului. Pentru elevi, Eminescu a devenit un strigoi.

Eu, cel puţin mă consider o victimă a acestui "complot într-ale linguşelii" ce durează de zeci de ani şi în critica literară şi în învăţământ, în urma căruia – îmi pare rău că o spun şi chiar mi-e ruşine – eu nu-l pot iubi pe Eminescu!

Sper ca într-o zi să reuşesc să-mi curăţ întru totul creierul şi să găsesc adevărata bucurie de a-l citi pe Eminescu pentru prima dată.

Marius Chivu
Bd. Pandurilor, bl. A8/1, sc. D, ap. 13
Râmnicu Vâlcea

(în "Dilema", nr. 275, 8 – 14 mai 1998)

VI
ANEXĂ

Cezar PAUL-BĂDESCU

Diferite feluri de a fi străin

Dacă la întrebarea *cum trebuie să fie arta?* răspunsurile au fost diferite de la o epocă la alta – ba chiar şi în cadrul aceleiaşi epoci –, la întrebarea *cum trebuie să fie artistul?* răspunsul a rămas în esență neschimbat de aproape două secole. Adică din vremea romantismului. Romantismul a influențat atât de tare mentalitățile, încât a creat mode care s-au transformat foarte repede în mituri. Unul dintre aceste mituri de sorginte romantică îl priveşte şi pe artist.

Conform acestei tradiții, artistul este asociat întotdeauna cu noțiunea de geniu. El este o ființă superioară, un fel de supraom nietzschean, care este văzut întotdeauna în opoziție cu ceea ce este omenesc, prea omenesc. Statutul de geniu îi conferă o poziție privilegiată, deasupra tuturor şi oricum dincolo de bine şi de rău, adică de judecățile morale ale oamenilor. Artistul este "chinuit de un demon lăuntric" şi de aceea epitetul care i se potriveşte cel mai bine este acela de "damnat". Disprețuieşte familia, mesele la ore fixe sau culcatul, seara, la o oră rezonabilă, înlocuind toate acestea cu un ansamblu de manifestări de semn schimbat, care poartă numele generic de "boemă". Artistul trebuie să fie opusul radical al oamenilor obişnuiți, care au familie, cresc copii, sunt cuminți, merg la serviciu, respectă legile şi mănâncă de trei ori pe zi. În cadrul boemei, el se aruncă întotdeauna în vârtejul exceselor: alcoolul, drogurile sau cafeaua vor ține loc de hrană şi somn. Disprețuind ceea ce este omenesc, artistul se va chinui pe sine din răsputeri. Toate acestea îl vor face, însă, în scurt timp, să ajungă o epavă umană şi, în mod inevitabil, să moară la o vârstă fragedă. Imaginea tradițională, romantică, a artistului este cea a unui burlac boem, cu părul răvăşit, cu privirea dusă, palid şi cu

cearcăne. Cum să nu pară un asemenea spectru ca venit de pe o altă lume?

Cerința principală a operei de artă, originalitatea, este transferată şi asupra vieții artistului: artistul trebuie să fie el însuşi ieşit din comun sau să se comporte ciudat pentru a fi asimilat de către ceilalți paradigmei artistului. Am cunoscut mulți aspiranți la statutul de artist care au început prin a fi boemi şi "originali". Numai că, din păcate pentru ei, aproape nici unul nu a ajuns să fie artist cu adevărat (explicația este simplă: un astfel de start este întotdeauna prost luat, pentru simplul motiv că alergarea are loc pe o altă pistă). Apoi, masca de artist damnat este ceva ce ține astăzi de cel mai gros conformism: originalitatea a trecut, între timp, în tabăra adversă. Este la îndemâna oricărui artist să se îngroape în cârciumi; mai greu este să fie familist, om aşezat şi, până la urmă, firesc.

Gîndirea postmodernistă este cea care a readus firescul în spațiul artei şi, în general, al ştiințelor umane. De exemplu, a fost posibil ca o ştiință cum este istoria să nu se mai ocupe de bătălii şi de figuri eroice, ci de viața omului simplu – aşa cum face istoria mentalităților; a fost posibil ca poezia să nu mai vorbească despre elanuri patetice şi sentimente înalte, ci despre gesturile banale ale traiului cotidian; şi, nu în cele din urmă, a fost posibil ca artistul să nu mai fie un supraom, un semizeu, un *alien*, ci un om ca toți ceilalți, *a one of us*. În fond, a fi artist este o meserie ca oricare alta.

Toate acestea par să ducă la concluzia că artistul a încetat să mai fie, din punct de vedere social, un străin. Nu este, însă, aşa. Societatea se obişnuise cu vechiul fel de a fi al artistului, iar geniul, cu toate revoltele şi manifestările lui extravagante, fusese în cele din urmă asimilat. Exemplul cel mai elocvent este cel al avangardiştilor, care, deşi erau cel mai violent diferiți de semenii lor, au sfârşit prin a fi integrați, au devenit ceva cu care societatea astăzi se mândreşte. Ceea ce fusese înainte străin, a devenit acum acceptat, familiar. Pe de altă parte, societatea însăşi a preluat mitologiile romantice şi felul cvasi-melodramatic de a privi realitatea. Acum firescul este cel care nu mai este recunoscut; acum nu revolta romantică este cea sancționabilă (ea este o atitudine benignă, față de care societatea are antidot, şi care, până la urmă, face parte din sistem), ci, de exemplu, punerea în discuție a mitologiilor romantice.

Pentru această din urmă situație, cel mai la îndemână îmi este exemplul personal (şi îmi cer, totodată, scuze că am apelat la el – n-aş fi făcut-o, dacă nu ar fi fost elocvent). Lucrez la un săptămânal cultural bucureştean, revista "Dilema", care tratează, la fiecare apariție, câte o anumită temă. Numerele tematice sunt realizate, prin rotație, de către redactorii revistei; fiecare membru al redacției îşi propune tema, iar apoi, când îi vine rândul să o pună în practică, îşi contactează colaboratorii, discută cu ei în privința strategiei de abordare a subiectului (pentru a exista o bună coordonare – sau cel puțin o echilibrare – la nivelul opiniilor expuse în revistă) şi, în cele din urmă, scrie un argument prin care îşi justifică alegerea temei.

În primăvara acestui an, tema pe care am ales-o la un moment dat a fost "Eminescu". Mihai Eminescu, poet romantic din secolul nouăsprezece, a devenit, în România, mai mult decât un scriitor. El este *omul deplin al culturii româneşti* (după o expresie care s-a consacrat), simbolul geniului românesc şi, până la urmă, al spiritului național în ansamblul lui. Mihai Eminescu este în România un mit şi totodată o instituție (şi nu întâmplător el a fost folosit ca stindard de toate mişcările extremiste româneşti în discursurile lor naționaliste – şi de extrema dreaptă din perioada interbelică, de către legionari, şi de către comunişti, înainte de Revoluția din decembrie 1989). Numărul "Dilemei" care a avut ca temă "Eminescu" îşi propunea, desigur, să pună în discuție mitul Eminescu, observând de la început că mitizarea nu i-a făcut decît deservicii poetului: opera lui a fost transformată din ceva viu, care să poată fi supus interpretărilor, în ceva inert, într-o statuie. În România, poeziile lui Eminescu nu se mai citesc, ci cel mult se recită la festivități. Cu ocazia acestui număr de revistă, au existat şi voci – supremă îndrăzneală! – care au afirmat că nu le place poezia lui Eminescu. Scandalul a fost enorm şi ecourile lui mai continuă în presa română şi astăzi. Cei care au semnat în revista respectivă au fost acuzați de blasfemie, au fost anatemizați şi expuşi oprobriului public. S-au luat poziții în presa scrisă, s-au realizat dezbateri televizate pe aproape toate posturile de televiziune, s-a discutat chestiunea chiar şi în Parlament. În unele reviste extremiste, dar şi în cadrul unei luări de poziții din Parlament, am fost acuzați că suntem un comando iudeo-masonic care urmăreşte să distrugă simbolurile naționale ale

României. Prin urmare, ni s-au promis închisori şi chiar, în unele cazuri, plutoane de execuţie.

Eu, personal, nu sunt un adept al boemei. Cu atât mai mult, nu sunt un revoltat romantic, nu sunt nici anarhist, nici nihilist. Am o soţie şi un copil şi cred în valorile familiei. Îmi repugnă şi violenţa şi excesele de tot felul. Cu toate acestea, după ce am coordonat numărul "Dilemei" cu tema "Eminescu", am devenit un soi de inamic public. Chiar şi unele rude ale mele m-au privit, de atunci, ca pe un suspect (nu au citit "Dilema", revista fiind destul de elitistă, dar au văzut emisiunile de la televizor). Iar eu, deşi nu concep să trăiesc în altă parte decât în România, m-am simţit, în propria-mi ţară, mai mult decât un străin.

(Text citit la reuniunea tinerilor scriitori din Europa,
"Pontes '98" – care a avut loc în luna august 1998,
în Croaţia – şi publicat în "Monitorul de Iaşi",
nr. 232 [2212], 2 octombrie 1998)

Dilemateca, nr. 9 / 2007

MARIUS CHIVU

Mitul lui Eminescu, contemporanul nostru

Mitul eminescian domină autoritar cultura română de mai bine de un secol. Geniu dispărut în floarea vîrstei, bolnav şi nefericit sufleteşte, dar de o moralitate şi un patriotism desăvîrşite, intransigent, fervent şi drept militant politic, de o inteligenţă sclipitoare care l-a situat în avangarda ştiinţelor politice, economice, sociale şi tehnice, romantic întîrziat însă poet nepereche, poet naţional, poet social, luceafăr al poeziei româneşti, întemeietorul limbii noastre literare, chintesenţă a spiritualităţii româneşti, „om deplin al culturii române"... Eminescu supravieţuieşte cu greu propriului mit. Sprijinind cauza mai tuturor intereselor politice, morale sau literare ale posterităţii; revendicat de către toate formele de naţionalism: ortodoxism, legionarism, protocronism şi, acum, de noua dreaptă, Eminescu a reuşit să fie - cum a formulat Nicolae Manolescu - „emblematic pentru toate curentele de gîndire din secolul nostru." Astăzi, editarea operei eminesciene este suspectă de erori semnificative şi, paradoxal sau nu, critica literară încă nu ne-a dat un Eminescu al timpului nostru.

Receptarea critică a lui Eminescu numără trei mari momente importante. Primul, articolul lui Maiorescu din 1898, ce urmează primei ediţii de poezii, în care criticul impune imaginea unui spirit shopenhauerian, a geniului pur abstras cotidianului. Al doilea moment corespunde publicării poeziilor postume în ediţia Perpessicius şi studiilor lui Călinescu şi Vianu din anii `30, urmate de interpretarea lui Ion Negoiţescu, tipărită în 1968, prin care se stabileşte valoarea postumelor şi imaginea romanticului vizionar. Deşi, între timp, prima ediţie academică s-a încheiat, materialul biografic s-a completat nesperat (cele 93 de scrisori inedite adresate Veronicăi Micle au fost publicate în 2000), iar mitul s-a consolidat prin emfază critică, festivism politic şi, după `89, prin comercialul aniversărilor, critica operei eminesciene a rămas, substanţial, la nivelul contribuţiilor interbelice. De aceea, consider al treilea moment important al receptării lui Eminescu nr. 265/1998 al *Dilemei* în care s-a încercat pentru prima şi singura dată cu un asemenea impact deconstrucţia cultului personalităţii poetului şi a prejudecăţilor din imaginarul colectiv, rediscutarea mitului literar, reevaluarea şi revitalizarea spiritului critic, precum şi o indirectă invitaţie la relectură.

Dacă în anii `20, pe frontispiciul revistei xenofobe *Porunca vremii* erau reproduse cele două versuri din „Doină", citate mai tîrziu într-un celebru discurs de Ceauşescu însuşi, şi dacă în ultimii ani se publică cărți în care Noua dreaptă creditează asasinarea politică a publicistului naționalist Eminescu în contextul unor ample şi secrete operațiuni de spionaj austro-ungar, urmate de internări şi injecții forțate cu droguri în spitale psihiatrice, ei bine, acestea nu sînt decît efectele negative directe ale întreținerii mitului prin idolatrie, demagogism şi emfază critică. Căci rediscutarea unui mit literar la români – încă resimțim puternic nevoia de compensație morală pe care o asigură mitul -, echivalează întotdeauna cu o acțiune obscură de discreditare a valorilor naționale. „Revoltă antieminesciană", „atac al masoneriei", „mizerie morală", „defăimare", „sacrilegiu", „acțiune antinațională şi antimitologică", „conspirație iudaică", „crimă de *lèse-majesté*" sînt cîteva dintre aprecierile iconoclastului număr dilematic, număr prezentat, aproape un deceniu mai tîrziu, în *Dicționarului General al Literaturii Române* editat de Academia Română, drept „expresia unui proces mai general, vizibil şi în domeniul istoriei, de demitizare a valorilor naționale, pe motiv că acestea au fost exagerate şi, în consecință, trebuie revizuite pentru a putea să fim, astfel, acceptați în Europa".

Iată, de cîteva săptămîni România a fost „acceptată în Europa". Independent de această realizare, este timpul unei noi evaluări a mitului eminescian în spațiul intituțional, precum şi în cel public, dacă şi în ce fel s-a împrospătat receptatea critică a poetului în instituțiile culturale, în exegezele de autor şi în percepția imaginarului cultural colectiv. Altfel spus, cum este tratat Eminescu în dicționarele, în manualele alternative, contribuțiile eminescologice şi în publicistica ultimilor ani.

Mitizare în stil academic

Spre deosebire de *Dicționarul Scriitorilor Români* (coord. Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, vol 2. 1998), în care articolul dedicat poetului este scris de regretata Ioana Em. Petrescu, unul dintre puținii noştri eminescologi profesionişti, şi spre deosebire de *Dicționarul Analitic de Opere Literare Româneşti* (coord. Ion Pop, 4 vol., 1998-2003), unde cercetătorii clujeni reuşesc performanța de a scrie despre poet curat, corect şi echilibrat, capitolul Eminescu din *Dicționarul General al Literaturii Române* (vol. 3, 2005) este o mostră de inadecvare, neputință şi chiar iresponsabilitate critică.

Coordonatorul dicționarului, Eugen Simion, pe atunci încă preşedintele Academiei Române, şi Mihai Cimpoi, preşedintele Uniunii

Scriitorilor din Basarabia, şi-au adjudecat onoarea de a scrie despre „poetul naţional”, nelăsînd să le scape prilejul unui subtil transfer de prestigiu. Deşi pe lista de colaboratori ai dicţionarului erau numeroşi cercetători cu mult mai buni şi mai potriviţi pentru o astfel de întreprindere. De altfel, cu Eugen Simion s-a întîmplat un fenomen previzibil. Falsa glorie academică şi oportunismul ideologic postdecembrist au cerut, în timp, sacrificii: prin manageriatul său prelungit şi discutabil, E. Simion, preşedinte de Academie, i-a deprofesionalizat vizibil şi pe profesorul E. Simion, şi pe criticul E. Simion. Cel care pe la jumătatea anilor `60 avea printre cele mai bune şi mai la zi lecturi din critica franceză, s-a dovedit acum excedat de bibliografia critică literară din ultimele două decenii. Medalionul despre Eminescu, scris împreună cu M. Cimpoi, este o călătorie critică în urmă cu o jumătate de secol: cele mai recurente două referinţe critice din acest medalion sînt Maiorescu şi Călinescu.

După o primă parte biografică bună, informată şi scrisă alert (nimic însă despre boală, subiect intens politizat şi controversat), urmează ceea ce ar fi trebuit să rămînă, de fapt, pe ciorne: o abordare descriptiv-tematică, lungă şi nesărată (se preia de la Al. Piru numărarea versurilor poemelor), neinspirată, fără nerv critic, schiţînd o mitocritică de almanah (de altfel, *mitul* e singurul concept, bun la toate), cu referinţe firave, puţine şi anacronice, care nu ajung nici măcar în postbelic (bibliografia ultimilor 20 ani nu e asimilată, iar teoria lui Virgil Nemoianu despre „romantismul Biedermeier”, de departe cea mai interesantă propunere teoretică de regîndire a romantismului est-european, nu e nici măcar menţionată), într-un limbaj preţios, greoi metaforic („vocaţia uranică”, „atitudinea hiperioriană”), în fine, o exegeză redundantă şi aproximativă (lirica poetului „nu se mai bizuie pe morfologia sau pe sintaxa versului, ci pe altceva, nedefinit şi straniu”), stînjenitor de impresionistă, exclamativă („Ce este omul, ce valoare are existenţa lui, ce a rămas din tot ce a fost bun şi frumos? Întrebări umilitor de simple, la îndemîna oricui”), redusă, de fapt, la nesfîrşite jenante parafrazări şi descrieri şcolăreşti, unele de un umor involuntar memorabil, cum este, de pildă, repovestirea poemului *Memento mori* de la pag. 45. Iată doar două mostre de astfel de exegeză primară: călătoria Luceafărului este „o viziune cosmogonică formidabilă în care intră văi haotice, izvoare de lumină, mai multe straturi de stele şi ceruri suprapuse, goluri care se nasc de pretutindeni, mişcate, toate, de o sete care *soarbe* şi prăbuşite într-un adînc asemănător cu o oarbă uitare” şi în *Gemenii* „să auzi cuvîntul numai pe dos, să ţi se îngălbenească sufletul, să-ţi secе ochii din cap, să-ţi intre frica de moarte în oase, să ai în orice om un duşman, să te usuci pe tron şi să ajungi stafie – arată o imaginaţie lirică foarte productivă.”

Avînd în spate o bogată tradiție eminescologică, plus o dezbatere dilematică semnificativă despre mitul poetului, cei doi critici ratează spectaculos ocazia de a fi scris un Eminescu măcar corect şi adus la zi. Nimic despre dinamica fascinantă pe care un geniu poetic o stîrneşte în succesiunea generațiilor critice nu se găseşte aici. Articolul închinat de cei doi academicieni celui mai mare poet român ne oferă un Eminescu liniar, univoc, singular, în afara oricărei problematici, un monolit de text critic sufocant care nu lasă să se întrevadă fluctuațiile unei receptări critice ce se întinde pe întreaga durată a bietei noastre literaturi. Cînd cei doi spun că din cauza „spiritului nostru corupt de modernități" nu vibrăm la unele versuri cam greoaie, afirmația echivalează cu punerea lacătului pe o operă închisă şi abandonată. Receptarea poetului după `89 este mină de aur pentru orice critic, oricît de mărginit ar fi el. Încercarea de revitalizare critică declanşată de *Dilema* este însă pentru cei doi numai „expresia unui proces de demitizare a valorilor naționale". Eseul Ilinei Gregori *Eminescu la Berlin,* considerat unanim una dintre cele mai bune contribuții la eminescologie (şi menționat la bibliografie) este tocmai o reacție la criza exprimată în tema dilematică. O spune chiar autoarea în prefață, dînd un bobîrnac şi academicienilor şi eminescologilor de ocazie.

Din păcate, E. Simion şi M. Cimpoi şi-au atins aici limitele şi fac un deserviciu poetului contribuind la mitul Eminescu prin comentariul lor anacronic, convențional şi fals encomiastic. Iritați de verdictul precarității gîndirii politice a poetului dat de specialişti precum Zigu Ornea şi Cristian Preda, cei doi stîrnesc compasiune încercînd să demonstreze pe aproape patru pagini de dicționar, taman „calitatea literară" a prozei politice, „colorată de emotivitate şi de imaginație", plină de „un număr mare de proverbe". Citatele reproduse din publicistica lui Eminescu nu fac decît să confirme maniheismul, utopismul, accentele xenofobe şi inadecvarea la realitatea istorică a gîndirii politice a poetului, lucru care, o dată acceptat, oare cu ce va ştirbi genialitatea lui!? În prefață, E. Simion respinge răfuielile ca metodă de dicționar, numai că, în cazul Eminescu, ar fi vorba, chipurile, de nobila combatere a „demitizării valorilor naționale" de către „europenişti şi internaționalişti", teorie reluată inclusiv în *Cuvîntul înainte* a manualului de clasa a X-a de la Editura Corint.

Şi ca şi cum toate acestea n-ar fi fost de ajuns, fotografia reprodusă în paginile dicționarului este sinistra statuie a lui Gheorghe Anghel, din fața Ateneului, cu un Eminescu în boxeri, purtînd mantie, freză à la Bon Jovi şi sfîrcuri erecte. Iar la final e citată fraza lui Călinescu cu apele care vor seca în albie, cu cetatea şi cu țeava crinului, plus delirul mistic al lui Arghezi căruia

„Luceafărul" i se arată rupt „din *Sfintele Scripturi*, după *Apocalips*". Spăşiţi, îl aşteptăm pe Eminescu să ne judece!

În chestiunea eminescologiei

*Problema majoră a eminescologiei rezidă în conservarea unei atitudini şi a unui interes ştiinţific învechite, interbelice, de vechi lansonism recoafat. Mă refer la faptul că studiile „despre Eminescu" sînt, cel mai adesea, author-oriented (se ocupă de Eminescu, de opera lui, nu de anumite probleme interesante pentru poetică, istorie literară, stilistică etc., pentru care Eminescu ar fi un exemplu interesant, alături de altele), în loc să fie problem-oriented sau, şi mai bine, concept-oriented. Ce aduc ele nou, în dezbaterea generală, în mişcarea ideilor? De obicei, nimic. Ele ne spun în concluzie ceea ce ştiam deja, anume că Eminescu e un scriitor mare. Sînt autiste, monologice şi destinate incomprehensiunii la un nivel realmente de performanţă a specialităţii. Pentru a lua doar un exemplu de concept-oriented bun, în Ioana Em. Petrescu, Eminescu şi mutaţiile poeziei româneşti (1989), miza era pertinenţa conceptului de „mutaţie" pentru o perspectivă diacronică asupra modernismului românesc, dar cartea continuă să fie percepută ca un studiu despre Eminescu şi posteritatea lui, pentru că noi citim ceea ce ştim citi. Un exemplu de nefericit author-oriented, Caius Dobrescu, Mihai Eminescu (2003): un studiu bun de vreo 100 de pagini despre ideologie, high şi low romanticism la Eminescu ar fi fost de-ajuns, dar era nevoie de „o monografie despre Eminescu" pentru a legitima competenţele autorului. Rezultatul e un studiu inegal, lungit, adesea vîscos, care obnubilează părţile bune. Oare, ce studii monografice despre un autor canonic a scris, pentru a se legitima, un Genette, sau un de Man, sau un Jenny? Cît erau de author-oriented studiile şcolii geneveze, dacă e să ne uităm la întemeierile calme, accesibile, ale criticii noastre literare? (**Ioana Bot**)*

Manuale ca la carte

Gloria de care se bucură încă în liceele patriei o carte mediocră cum este *Scriitori români de azi* nu poate fi explicată decît prin mediocritatea majorităţii profesorilor. Prin urmare, consecinţele negative în mentalul didactic ale unui dicţionar girat de Academie pot fi semnificative. Din fericire, după ani buni în care şcoala a făcut mari deservicii operei eminesciene prin încremenirea într-o unică viziune, în clişeu şi encomion, manualele alternative reprezintă una dintre cele mai bune reforme din

învățământul acestor ani. Alcătuite şi scrise inteligent de filologi profesionişti, găsesc majoritatea manualelor şcolare suficient de consistente, de variate şi de actuale. La capitolul Eminescu, fie că este vorba despre curentul romantic, despre istoria poeziei sau despre „evoluția prozei", fie că poetul ilustrează printr-o creație lirică sau în proză o anumită temă, cum este, de pildă, iubirea, întregul aparat didactic este complex şi atrăgător.

În manualul de clasa a XII-a, de la Editura Sigma (coordonat de Nicolae Manolescu, autori: George Ardeleanu, Matei Cerkez, Dumitrița Stoica şi Ioana Triculescu), poemul „Luceafărul" este însoțit de referințe critice din Mircea Cărtărescu şi Ioana Em. Petrescu, dosarul critic al operei subliniază existența interpretărilor multiple şi este însoțit de o variantă parțială a poemului cu comentarii de Petru Creția, pentru ca la final două texte ştiințifice de fizică modernă să-i familiarizeze pe elevi cu problema vitezei luminii şi cu aspecte privitoare la măsurarea distanței interstelare. În manualul de clasa a XI-a, de la Grupul Editorial Art (coordonat de Mircea Martin, autori: Carmen Ligia Rădulescu, Elisabeta Roşca şi Rodica Zane), în paralel cu nuvela „Sărmanul Dionis" le este oferit elevilor, pentru exercițiul intertextualității, un fragment din *Cartea de nisip* a lui Borges.

Excepția o reprezintă manualul de clasa a X-a de la Editura Corint coordonat de Eugen Simion (autori: Florina Rogalski şi Diana Hărtescu), unde referințele critice şi bibliografia sînt minimale, anacronice şi... autoreferențiale. Florina Rogalski fiind autoarea jenantului plagiat din *Manualul de limba şi literatura română pentru clasa a XII-a*, Editura Corint, 2002, manual ce a cunoscut, tot sub coordonarea academicianului E. Simion, mai multe tiraje. În ciuda demascării şi demonstrării repetate a plagiatului.

Un mit încă needitat

De altfel, Academia Română se face vinovată şi de pierderea a zece miliarde de lei vechi (cf. cotidianului *Ziua* din 12 dec. 2006), bani alocați anul trecut pentru editarea celui de-al şaptele volum din *Caietele Eminescu*, volum preconizat să apară, totuşi, luna aceasta cu sprijinul Fundației Naționale pentru Ştiință şi Artă. Cele şase volume ale manuscriselor tipărite pînă acum de Monitorul Oficial au însă un tiraj confidențial, nu au fost lansate şi nici difuzate sau scoase la vînzare şi se pare că o bună parte din cele 42 de caiete eminesciene (8.661 pagini de manuscris) donate Bibliotecii Academiei de Maiorescu în 1902 – care conțin inclusiv reflecții erotice explicite şi versuri pornografice şi pe care entuziastul Constantin Noica le-a numit cam pripit „document unic în cultura europeană" - abia mai pot fi consultate din cauza gradului avansat de degradare.

Mai mult, specialiştii sînt de părere că editarea operei lui Eminescu trebuie, pur şi simplu, luată de la capăt. Petru Creţia şi Nicolae Georgescu şi-au exprimat, cu solide argumente, îndoielile cu privire la corectitudinea textelor din ediţia Perpessicius (6 vol., 1939-1963), singura de pînă acum. Împărţirea textelor poetice în antume şi postume, reevaluarea punctuaţiei (în special erorile de lecţiune a virgulelor care schimbă sensurile versurilor), paternitatea unor texte publicistice - erorile de atribuire şi de identificare a unor traduceri se „datorează" lui D. Vatamaniuc, care astăzi legitimează cu prefeţe teoriile complotiste ale extremişilor exegeţi de la Noua dreaptă - sînt suficiente motive care să justifice reluarea urgentă a editării.

În aşteptarea criticii adevărate care să ne dea, în sfîrşit, un Eminescu al timpului nostru, inflaţia de eminescolatrii şi de exegeţi neprofesionişti, iresponsabili, impostori sau de-a dreptul stupizi, precum şi festivismul manifestărilor omagiale care întreţin clişeele, prejudecăţile şi cultul personalităţii poetului aşezat mai presus de orice critică, toate acestea nu fac decît să interpună, în continuare, între noi şi opera poetului, distanţa mitului. Intangibil şi rece.

Antibibliografie selectivă (1996-2006):

Valeriu Anania, *Imn Eminescului*; Noemi Bomher, *Magie luminoasă în opera lui Mihai Eminescu* şi *Mit şi mitologie eminesciană*; Lucian Boz, *Masca lui Eminescu*; Tudor Cătineanu, *Echilibru şi dezagregare;* Călin L. Cernăianu, *Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului;* Mihai Cimpoi, orice; Theodor Codreanu, *Dubla sacrificare a lui Eminescu*; Pompiliu Crăciunescu, *Eminescu – paradisul infernal şi transcosmologia*; Theodor Codreanu, *Mitul Eminescu;* Răzvan Codrescu, orice; Aurel Constantinescu-Severin, *Revelaţii din lumea de dincolo;* Constantin Crişan, *Eminescu versus Dumnezeu sau Blestemul în genunchi*; Mihai Dorin, *Civilizaţia românilor în viziunea lui Eminescu;* Ion Filipciuc, *Drumul împărătesc al poetului* şi *Înspre alt Eminescu*; Nicolae Georgescu, orice; Gheorghe Glodeanu, *Avatarurile prozei lui Eminescu*; Aureliu Goci, *Eminescu la infinit*; Petru Mihai Gorcea, *Eminescu* (vol.1-3); Rodica Marian, *Lumile luceafărului*; Luiza Marinescu, *Mihai Eminescu şi Jorge Luis Borges. Interferenţele lecturii postmoderne*; Alexandru Melian, *Mihai Eminescu, poezia invocaţiei*; Vasile Muscă, *Lumile şi trecerile lui Eminescu*; Ion Pogorilovschi, *Miracolul Eminescu*; Dumitru Vatamaniuc, *Publicistica lui Eminescu;* Adrian Voica, orice; Ovidiu Vuia, *Misterul morţii lui Eminescu*.

Eminescu™

În vară, site-ul LiterNet.ro a lansat concursul „Cîştigă cu Scornelius" la care cititorii erau invitaţi „să-l scoată pe Eminescu la produs", să caute un produs care să merite alăturarea cu numele „Luceafărului poeziei româneşti". (Prima iniţiativă de acest fel aparţine, de fapt, basarabenilor care au şi scos pe piaţă, acum cîţiva ani, o marcă de ţigări numită chiar „Luceafărul"). Iniţiatorul concursului a fost publicitarul Florin Dumitrescu: „E vorba de un concurs de creativitate care combină spiritul de «scorneală» cu «o brumă de cultură». După modelul unor produse din UE, care poartă numele unor clasici ai literaturii universale (uleiul Dante, undiţa Shakespeare, jocul video Hugo etc.), *Scornelius* îi îndeamnă pe *liternauţii* români să numească produse care ar putea purta numele clasicului nostru major."

Ministrul Culturii, Adrian Iorgulescu, a reacţionat promt: „Pentru mine, numele Eminescu are o altă semnificaţie. Nu-l văd ca produs de deratizare, marcă de cămaşă sau dero. Mi se pare un joc riscant. Eminescu are pentru mine semnificaţie de brand de ţară, deci nu îl văd ca pe un produs de utilitate imediată. Îl văd ca pe un proiect cultural, un *summum* al potenţialităţii creatoare din România".

Cîştigători au fost Liviu Ornea, pentru *Culegerea de teste grilă pentru admiterea la facultate*, pe a cărei copertă să scrie: „Dintre sute de catarge care lasă malurile,/ Cîte oare le vor sparge: a. Vînturile; b. Valurile"; şi Lucian Dobrovicescu pentru *Eminescu 1.0, dicţionar de rime*, „un software de generat rime pentru poeţii începători sau *copywriters*, o extindere electronică a geniului său".

Lucrările unui alt proiect, „Eminescu în grafica umoristică internaţională", iniţiat de caricaturistul Nicolae Ioniţă, preşedintele biroului pentru Europa de Est a Asociaţiei Internaţionale a Caricaturiştilor CRN, pot fi accesate la www.caricatura.ro/eminescu.htm.

Din ancheta „Românul secolului, românul mileniului" realizată în anul 1999 printre de către *Ziarul de Cluj*, iată cîteva dintre motivaţiile celor care l-au nominalizat pe Eminescu:

- „Pentru că este unificatorul naţiunii şi coloana sa vertebrală" - Nicolae Breban
- „Pentru că a realizat chintesenţa spiritualităţii româneşti." - Adrian Iorgulescu
- „Pentru că a sublimat tot ceea ce putea fi sfinţire în stilul românesc." - Cornel Nistorescu

- „Pentru că a întruchipat esența spiritualității culturale româneşti.” - Şerban Papacostea
- „Pentru că este stîlpul ființei naționale.” - Răzvan Theodorescu

Citate

„*ŞOCANT – Gigolo Eminescu. Miturile culturii române, făcute... poştă rapidă.* Orice om educat, care mai are un pic respect pentru valorile culturale ale acestui popor, nu ar îndrăzni să se gîndească la aşa ceva, darămite să mai şi utilizeze imaginea celor trei monştri sacri [Eminescu, Enescu şi Caragiale] în asemenea ipostaze moderne. Cu toate acestea, Campania Națională Poşta Română a plătit bani grei companiei de publicitate GMP Advertising să comită acest sacrilegiu...” – *Monitorul de Cluj*, octombrie 2005

„Într-o operă non-canonică, recurențele chreodei şi raporturile incertitudinale se manifestă pe deplin, printr-un permanent dinamism contradictorial magmatic. Cele patru «stoikeia» la care am recurs spre a indica răspîntiile tensionale ale poeziei secolului al XX-lea, se regăsesc în opera eminesciană ca unde magmatice în plină desfăşurare epirogenetică...” Pompiliu CRĂCIUNESCU în *Eminescu – paradisul infernal şi transcosmologia,* Editura Junimea, Marele Premiu al Centrului de la Ipoteşti în 2006

„*Caietele* ne dezvăluie cît de rodnică ar fi putut fi toamna eminesciană dacă am fi avut şi o vară eminesciană şi dacă verile – în sensul real al cuvîntului – nu i-ar fi fost confiscate de istovitoarea muncă din redacția bucureşteană, goală în sezon estival, cînd ceilalți îşi făceau vacanțele la munte sau la mare.” Vasile MUSCĂ în *Lumile şi trecerile lui Eminescu*, Editura Grinta, 2004

„Fiecare ieşire peste graniță, era însoțită în prealabil de o şedință de spiritism, spiritul lui Eminescu asigurîndu-ne că totul va fi bine şi să nu uităm că în toate călătoriile, spiritul lui şi al Patriei sunt alături de noi tot timpul şi orice s-ar întîmpla, ne vor scoate din încurcătură...” Aurel CONSTANTINESCU-SEVERIN în *Revelații din lumea de dincolo*, Editura Asociației Culturale UNESCO „Iulia Haşdeu”, 2003

„Numele său inițial Mihai Eminescu are exact 14 litere (5 şi 7). Poetul va debuta în revista *Familia* – 7 litere – la 25.02.1866, asuma cifrelor 30, adică 3 sau de 5 ori 6, chiar şi anul jucîndu-se iar cu 5 şi 7. dacă mai luăm în coniderare şi titlul poeziei, aşa cum a fost scris atunci («De-a ave…») vom

găsi din nou 7 litere. Recunoaşterea sa ca poet a avut loc la Junimea, care are iarăşi şi iarăşi 7 litere. Capodopera sa «Luceafărul» (10 litere adică de 2 ori 5) va apărea în revista *Convorbiri literare* la 7.08.1883, sumă de cifre 35, adică 8 sau de 5 ori 7. Şi mai evidente sînt aceste «coincidenţe» în opera eminesciană: time, cuvinte, titluri, toate poartă ca o povară apăsarea acestui algoritm." Lucian FILIP în *Graiul Maramureşului*, februarie 2000

„Arheul devine unicul principiu al unei ontologii eminesciene, dar nu atît al uneia explicite, care nici nu prea există la Eminescu, decît în măsura în care am văzut, cît al uneia implicite, cam în sensul în care nemţii vorbesc, despre un necesar Weltanchauung al unităţii şi coerenţei operei, deci condiţionat estetic." Mihai CIMPOI în *Dacia literară*, nr. 1/2000

„CHEMARE LA ROMÂNISM – An de an ne întîlnim în ziua de 15 ianuarie pentru a sărbători naşterea lui Mihai Eminescu. În fapt, în fiecare an ce trece îl îngropăm tot mai mult în propria-i imagine. Vă invităm în aceeaşi zi de 15 pentru a încerca, renunţînd la inevitabilele vanităţi ale epocii, să-l dezgropăm pe Eminescu dezgropîndu-ne în acelaşi timp pe noi." Afiş pe holul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj

„În *Memento mori* o metaforă este memorabilă: aceea a timpului mort care se dilată şi devine eternitate: «Timpul mort şi-ntinde membrii şi devine veşnicie»." Eugen Simion şi Mihai Cimpoi în *DGLR* (vol. 3), 2005

„Opiniile eminescologilor, spre exemplu cea a Acad. M. Cimpoi converge spre aceea că viaţa umană se defăşoară sub semnul cumpenei eminesciene cu două ciuturi care cînd urcă cea plină, se coboară cea deşartă." Vlad CHIRIAC în *Ecoul Eminescu*, ziar editat de Centrul Academic Internaţional Eminescu, Chişinău, nr. 6/2004

„O formulă celebră din Noul Testament preconizează «Dacă ochiul tău te duce la păcat, smulge-ţi-l!» Din fericire, nici un creştin şi nici Eminescu nu şi l-a smuls. În ultimă instanţă, nici etica creştină şi nici cea a grecilor antici nu pot lămuri problema cuplului." Svetlana Paleologu-MATTA, *Eminescu şi abisul ontologic*, Aarhus, Nord, 1988, p. 88)

„În *Călin*, sobrietatea lui Eminescu lasă locul unei complezenţe erotice de un gust destul de îndoielnic. Farmecul tinerei fete, pe care falsul incub Călin nu

se va mulţumi s-o privească prin fereastră, este descris pe un ton excitat. [...] Cît despre Eminescu, el nu e preocupat de aspectul tulbure al acestui demon nocturn, fantasmă onirică ce compensează refularea dorinţelor din starea de veghe, exercitînd totodată asupra victimelor ei presiunea insuportabilă a remuşcărilor. Ceea ce-l interesează este posibilitatea pe care o are [demonul] de a intra pe fereastra acelor fete pregătite, psihologic, să-l întîlnească.." (Ioan Petru Culianu, *Fantasmele erosului la Eminescu*, în Id., *Studii româneşti*, I, Bucureşti, Nemira, 2000, pp. 73-75)

„Trecerea de la tradiţie la tradiţia rupturii nu poate fi săvîrşită decît prin intermediul unui proiect multidimensional al gîndirii, în care dimensiunile sunt date nu de 'structuri' (fixe) ci de unde magmatice succesive şi simultane. Aceasta este noima construcţiei dinamice a interpretării, invocată mai înainte prin conjugarea mişcărilor oro- şi epirogenetică [....]. Căci într-o operă non-canonică, repetăm, recurenţele chreodei şi raporturile incertitudinale (pe care aceasta le implică), se manifestă pe deplin, printr-un permanent dinamism contradictorial magmatic. Cele patru 'stoikeia' la care am recurs spre a indica răspîntiile tensionale ale poeziei secolului al XX-lea, se regăsesc în opera eminesciană ca unde magmatice în plină desfăşurare epirogenetică..." (Pompiliu Crăciunescu, *Eminescu – paradisul infernal şi transcosmologia*, Iaşi, Junimea, 2000, p. 66)

„Mai ales *Caietele* ne dezvăluie cît de rodnică ar fi putut fi toamna eminesciană dacă [...] am fi avut şi o vară eminesciană şi dacă verile – în sensul real al cuvîntului – nu i-ar fi fost confiscate de istovitoarea muncă din redacţia bucureşteană, goală în sezon estival, cînd ceilalţi îşi făceau vacanţele la munte sau la mare." (Vasile Muscă, *Lumile şi trecerile lui Eminescu*, Cluj-Napoca, Grinta, 2004, p. 50)

Eminescologie prin contagiune

„Dacă Eminescu ar fi trăit încă 33 de ani, mai precis din 1883 încolo..., ar fi construit şi modernizat, în viziune românească, toate ştiinţele universului, afirmăm utopia cu o durere gravă îndelung mistuită de gîndirea noastră, şi Gemenii reprezintă în acest sens una din dovezi." (Constantin Crişan, *Eminescu versus Dumnezeu sau Blestemul în genunchi*, Bucureşti, Eminescu – Vinea, 1999, p. 50)

„Fiecare ieşire peste graniţă, era însoţită în prealabil de o şedinţă de spiritism, spiritul lui Eminescu asigurîndu-ne că totul va fi bine şi să nu uităm că în toate călătoriile, spiritul lui şi al Petriei sunt alături de noi tot timpul şi orice s-ar întîmpla, ne vor scoate din încurcătură. Să ai asemenea garanţii şi să se îndeplinească absolut toate prezicerile, ne făcea să trăim permanent, miracol după miracol, un fel de Nirvana, pe care am fi dorit-o s-o trăiască cît mai mulţi dintre semeni de ai noştri." (Aurel Constantinescu-Severin, *Revelaţii din lumea de dincolo*, Editura asociaţiei Culturale UNESCO „Iulia Haşdeu", 2003, p. 20)

„Asemeni oricărui tînăr îndrăgostit, Eminescu se va plimba pe lîngă plopii fără soţ şi va degera în faţa casei, aşteptînd ca iubita să se arate la fereastră. O va dori trupeşte, demonstrînd o normalitate contestată pe nedrept de unii, iar tocmai de aceea va fi înţeles şi căutat nu numai de abstinentul adept al amorului frustrat şi pur." (Ovidiu Vuia, *Misterul morţii lui Eminescu*, Bucureşti, Editura Paco, 1996, p. 61)

„Spaţiul temporal 15 ianuarie – 15 iunie are deja o ciclicitate mistică. Poetul se naşte în fiecare 15 ale primei luni a anului, pe 15 iunie se duce să moară puţin – vorba altui poet – iar celelalte şase luni ale anului se purifică în Nirvana creştină, pentru a reveni iarăşi în orizontul de referinţă al românilor. De fapt, ziua de naştere fiind oarecum în apropierea Crăciunului, iar ziua morţii aproape de ziua Învierii şi Înălţării la cer a lui Isus Hristos, momentele de referinţă ale vieţii lui Eminescu se înscriu între coordonatele principalelor sărbători ale creştinătăţii ortodoxe. [...] Dumnezeu a creat lumea, dar fiul lui Dumnezeu – Eminescu a creat neamul românesc." (Aureliu Goci, *Eminescu la infinit*, Bucureşti, Viitorul Românesc, 1997, pp. 32-33)